

PAVLINVS ILLVSTRATVS,

SIVE

APPENDIX AD OPERA
ET RES GESTAS

SANCTI PAVLINI
NOLENSIS EPISCOPI.

Auctore PETRO FRANCISCO CHIFFLETIO
Societatis IESV Presbytero.

*Premittitur ELENCHVS Partium & Capitulorum totius operis :
accedunt ad calcem alij tres Indices, I. Scriptorum qui
citantur in hoc opere, II. manuscriptorum codicum,
III. rerum & verborum notabilium.*

DIVIONE,

Apud Viduam PHILIBERTI CHAVANCE, Typographi Regij,
& Bibliopolæ, in vico S. Ioannis, sub signo pueri IESV.

M. DC. LXII.

Deutsches
Stempelbuch
MÜNCHEN

EMINENTISSIMO PRINCIPI
FRANCISCO CARDINALI
BARBERINO,
PORTVENSI
EPISCOPO.

PAVLINVS à me vtcumque illustratus, à
te quoque, sed radio splendidiore illustrandus
est (PRINCEPS EMINENTISSIME). Adibit
cuius Romanus conciuem suum, nobilissimus nobilissi-
mum, eruditus eruditum, pius & religiosus religiosum
ac pium, Episcopus denique Episcopum, vt sit *frater*
qui adiunatur à fratre, quasi ciuitas firma. Illustrauit *Prou.*
PAVLINVS Magni Theodosij purpuras illo no-
minatissimo Panegyrico, quem quantum extollimus *Epist.*
cum Hieronymo, tantum dolemus interiisse, vel in *13. ad*
alicuius fortasse antiquæ Bibliothecæ puluere cum *Pauli-*
blattis ac tincis adhuc delitescere. Tu sacri Collegij *linum.*
purpuram, fibulis aureis, lato clauo, & phrygij
operis aureo textu; hoc est, morum integritate, politi-
oris litteraturæ amore, liberalitate in egenos, ac virtutū
omnium ornamentis decorasti. Hic vereor ne tu PAV-

Epist.
1. ad
Sanctū
&
Aman-
dum.

In Se-
nece
Octa-
uiam.

LINI æmulator, à me *verbis beatificantibus onerari* te prohibeas; certus ex Domini præcepto, inter epuli regij conuiuas nouissimo loco accumbere. Venio igitur ad priuatas causas nuncupationis meæ. Plures anni sunt ex quo tu me, quamuis tibi de vultu ignotum amare visus es. Romam me inuitasti non semel, Mæcænatem quoque te mihi futurum vltro pollicitus, ac Iouem Χρυσόρροον (liceat enim mihi cum Delrio nostro veterem apologum sic interpretari); qui Danaën, quam scilicet ex nimio, vt opinor, affectu, in me inesse rebaris multiplicem sapientiam, de aheneâ turri productam, in Persei Μεγαλοπράγμωνος, ac monstrorum domitoris partum fecundares: eò quidem opportunius, quod nunc dotandi sunt ferè libri à suis auctoribus, cum ante publicas calamitates ab ipsis Typographis carò vt plurimum compararentur. Tum verò annuissent certè ij quorū nutu regebar, nisi quæ illis temporibus aut Romanos premebat, aut aduenas ab ingressu arcebat lues pestifera, ac postmodum grauior ætas, & capiti meo circumfusa cavitates id consilij interuertissent. Sed metas non ponent grati animi mei officijs, aut longinquitas terrarum, aut marium interiectæ abyssi. Adero EMINENTIÆ TVÆ præsentissimus; siue humanitatem tuam commemorabo in amicorum congressibus; siue exarata à me pagina, per omnes Orbis plagas, atque ad omnia retrò sæcula nomen tuum circumferent; siue denique (quo nihil possum melius) preces meæ,

ac Deo libatæ hostiæ, pro tuâ primùm inter mortales incolumitate, ac tandem pro beatâ inter Cœlites æternitate cælum pulsabunt. Quo loco velim profectò ex animo, vt quantum emines in Summi Christi Vicarij Romanâ Curiâ, tantum inter cœlestis eius Regiæ Purpuratos aliquando præcellas. Sic opto, sic voueo Diuione, X. Kalendas Iulias, ipso magni PAVLINI festo die, anni æræ Christianæ M. DC. LXII.

EMINENTIÆ TVÆ

Æternùm addictissimus

PETRVS FRANCISCVS
CHIFFLETIVS.

AD LECTOREM.

*Q*UA ratione , quoue consilio animum adiecerim ad huius opusculi editionem , paucis tibi (candide & erudite Lector) aperio. Venerunt mihi in manus , Paulini operum manu exarata aliquot exemplaria. His à me collatis cum editione Plantinianâ anni M. DC. XXII. omnium accuratissimâ , vidi primum huic deesse Paulini Epistolam ad Eucherium & Gallam tunc in Lero insulâ degentes ; breuem quidem illam, sed gemmarum instar in exiguâ mole pretio maximam. Intellexi , hac Epistolâ apertum mihi campum amplissimum ad eos profligandos, qui Eucherium iuniorem Lugdunensem Episcopum sibi finxerant , Galle maritum : quam tamen Eucherio seniori , immò eius nominis inter Episcopos Lugdunenses vnico, coniugem, Paulini hac Epistola ostenderet. Ad hæc ex iisdem MSS. codicibus , atque ex Flori Lugdunensis collectaneis in omnes Apostoli Pauli Epistolas , deprehendi , imperfectam esse in vulgatis Epistolam quæ ad Pammachium prenotabatur. atque ad eundem Pammachium datam esse totam ferè Paulini Epistolam , quæ inscripta esset ad Alethium : vnde indolui turbatam Paulæ Romanæ familiam , etiam à doctissimis viris , qui ex hac malè per-

ceptâ, ac præposterè digestâ Epistolâ, Alethium Paulæ generum, Ruffinæ porro eius minimæ natu filie maritum affirmabant: cum tamen Ruffinam ex Hieronymo constaret morte immaturâ sublatam in ætate quidem nubili, sed verisimilius ante nuptias; certè Alethio Cadurcensi nunquam fuisse uxorem. A compactorum oscitantia eam labem cognouimus, duabus Paulini ad Pammachium & ad Alethium Epistolis iam olim affusam, quæ remotioris antiquitatis certis testimonijs eluenda esset. Animaduerti præterea, ex iisdem MSS. codicibus, vulgatam Paulini ad Sanctum & Amandum Epistolam in duas diffundendam esse: sicut & Epistolam ad Romanianum, quæ alteram carmine ad Licentium eius filium datam includit. Diuersas denique ab editis lectiones, in omnibus penè Paulini Epistolis ex iisdem manu descriptis in veteri membranâ exemplaribus obseruavi, quæ Paulini genium atque ingenium præ vulgatis præ se ferrent. Quid plura? Paulini consulatum, Baptismum, monachismum, sacerdotium, episcopalem ordinationem, Natales Sancto Felici dicatos, Melaniæ senioris & Nicetæ Dacorum Episcopi per Nolam transitus, alienis temporibus à plerisque adsignari animaduerti. Captiuitatem quoque eius Africanam nec suo tempori reddi, nec eius narrationem (quæ Gregorij Papæ est) Vranio verè adscribi: & quicquid ferè vir tantus vel egisset vel scripsisset, in chronologiam præposterè, etiam à recentiorum eruditissimis digeri. Quid commemorem visionem S. Paulini, Iohanni Episcopo Neapolitano triduo ante obitum oblatam; quam ab aliquot

Scriptoribus Italis, immò & Neapolitanis perperam tribui videbam Iohanni inter Episcopos Neapolitanos eius nominis quarto, qui octingentis ferè abhinc annis floruit; cum eam antiquiori Iohanni, huius nominis primo tribuendam in aperto sit, qui proximo post Paulini obitum anno, ære Christianæ C.D. XXXII. die Sabbati sancti, mensis Aprilis secundâ ad Superos euolassèt? Hæc & alia de S. Paulini rebus à me observata, parum absuit quin me permouerent ad nouam eius Operum moliendam editionem, cui post Heriberti Rosvveydi, & Frontonis Ducei amœbæas Notas, tertio loco meas apponerem; ut ex omnibus aliquid existeret quo tam diserit ac tam sancti Scriptoris studiosis fieret satis: mentemquæ illis inijcerem, ad Magni Theodosij Panegyricon, ceteraque nondum edita eius opera, per omnes veterum bibliothecarum latebras disquirenda. Sed inhibuit præsertim mansionis meæ Diuionensis, ad accuratiorem typographiam perquam inopportune conditio: seditquæ animo tandem, quacumque mihi ad Paulinum illustrandum comparata erant, in hunc libellum conijcere, integram (ut spero) eius Operum impressionem aggredienti aliquando profutura. Si consilium meum probaris, ac notulis meis, maiora tu ipse aggressus uti volueris, adquiescam. VALE.

lx
ELENCHVS
PARTIVM ET CAPITVM
PAVLINI ILLVSTRATI,
SIVE

*Appendicis ad Opera, & res gestas S. Paulini
Nolensis Episcopi.*

PARS PRIMA,

De Operibus S. Paulini
Nolensis Episcopi.

APVT. I. Aperitur
disputatio de Sancta
Paula Romana Gene-
ris, ex Paulino restituto defini-
endis. 3.

CAP. II. Præter anonymum
Blasilla, & Pammachium Pau-
lina viros, Alethium, Paula
tertium generum, Ruffina vide-
licet eius filia maritum quinam
auctores inuexerint, & quibus
argumentis. 4.

CAP. III. De varijs edi-
tionibus Operum S. Paulini: &

de tribus, quibus vsi sumus, co-
dicibus manuscriptis. 6.

CAP. IV. Quibus modis an-
tiquos codices à librarijs vitiari
contigerit. Paulini ad Pam-
machium Epistolam iam olim
turbavit compactor. 8.

CAP. V. Ostenditur partem po-
steriorem Epistolæ in vulgatis
editionibus Alethio inscripta,
nihil ad Alethium pertinere. 10.

CAP. VI. Partem postero-
rem Epistolæ ad Alethium in-
scripta, datam esse ad Pamma-
chium probatur ex Viennensi &
Cluniacensi codicibus manus-
criptis. 13.

CAP. VII. Epistolæ in vulga-
tis Alethio inscripta partem

ELENCHVS PARTIVM

posteriorem, à Paulino directam esse ad Pammachium, censuit ante annos abhinc octingentos Florus Lugdunensis. 14.

CAP. VIII. Paulini Epistolæ ad Pammachium pars prior undenam possit restitui, & cum posteriore connecti. 14.

CAP. IX. Sancti Paulini ad Pammachium Epistola nunc tandem integritati suæ restituta. 21.

CAP. X. Variantes aliquot lectiones ex codicibus MSS. Puteano, & Viennensi, in Epistolâ ad Pammachium, quæ est in editione Antuerpiensi, partim numero XXXVIII, partim numero XXXIII. sub titulo Ad Alethium. 41.

CAP. XI. Ruffina Sancta Paula filia an aliquando nupsit. 45.

CAP. XII. Vulgate Paulini ad Alethium Epistolæ parti priori, quæ verè illum spectat, iungendus est Sermo de Gazophylacio. 47.

CAP. XIII. Paulini Epistola ad Alethium quæ superest pars prior, iuncta eiusdem Sermoni de Gazophylacio. Vtraque lucubratio ope codicum Puteani

& Viennensis de nouo recensita, & expolita. 48.

CAP. XIV. Variantes aliquot lectiones ex codicibus MSS. Puteano & Viennensi, in Epistolâ ad Alethium, & in Sermone de Gazophylacio, quæ habentur in editione Antuerpiensi, numero XXXIII. & XXXIV. 57.

CAP. XV. S. Paulini Epistola ad Eucherium & Gallam, ex antiquis membranis descripta, & nunc primum in lucem edita. 60.

CAP. XVI. Notanda quadam in Epistolâ S. Paulini ad Eucherium & Gallam. 63.

CAP. XVII. Acceptæ eiusdem Epistolæ Paulini ad Eucherium & Gallam, locus asseritur Lerus insula. 66.

CAP. XVIII. De S. Eucherio, & Gallâ eius coniuge, Consortiâque & Tulliâ filiabus historia vetus, argumentum sequentis disputationis. 69.

CAP. XIX. Ex præmissâ Historiâ, de tempore data ad Eucherium & Gallam Paulini Epistola orta difficultas expenditur. Reijcitur nonnullorum opinio de duobus Eucherij Episcopis Lugdunensibus. 80.

CAP. XX. Acta Sanctorum prior. 105.

Martyrum Agannensium scripsit Eucherius ipsemet Lugdunensis Episcopus, quæ hic damus ex vetustissimo codice: quæ porro edidit Surius, recentioris anonymi studio interpolata simul, & deformata sunt. 85.

CAP. XXI. Ex Vita S. Caesarij nihil conficitur ad Eucherium iuniorem, veteri Lugdunensium Episcoporum Catalogo adijciendum. 93.

CAP. XXII. Vita S. Nicetij Lugdunensis Episcopi, ab anonymo conscripta, curante Eucherio Lugdunensi Episcopo circa annum Christi 590. Ex codice peruetusto S. Augendi Jurensis. 96.

CAP. XXIII. de S. Eucherio, & Gallâ eius coniuge, ac de Consortiâ & Tulliâ filiabus quam præmissimus narratio, ad Eucherium iuniorem stabilendum nihil conficit. 101.

CAP. XXIV. Paulini Epistola ad Sanctum & Amandum, quæ est in editione Antuerpiensi numero XXVI, in duas diuidenda est. 103.

CAP. XXV. S. Paulini ad Sanctum & Amandum Epistola

CAP. XXVI. S. Paulini ad Sanctum & Amandum Epistola posterior, appendix prioris. 118.

CAP. XXVII. Variantes aliquot lectiones ex codicibus MSS. Cluniacensi & Viennensi, in Epistolis duabus ad Sanctum & Amandum. 121.

CAP. XXVIII. S. Paulini vulgata Epistola XLVI. ad Romanianum, Epistolam quoque ad Licentium includit: idcirco in duas distinguenda. 127.

CAP. XXIX. Observatio in S. Paulini Epistolam XXII, quæ est ad Amandum tertia. 128.

PARS II.

De S. Paulini rerum gestarum, vel scriptorum chronologiâ.

CAPVT. I. Paulini ætas ex obitu & anno natali definita. 129.

CAP. II. Quibus honoribus ante clericatum functus sit Paulinus: & an Consul umquam fuerit, vel ordinarius, vel saltem suspectus, & quo anno 131.

CAP. III. Quo loco & tempore Paulinus ex oculi morbo persanatus à S. Martino. 137.

CAP. IV. Quo die & anno consecratus Presbyter Paulinus. 138.

CAP. V. De tempore Baptismi eius, & monachismi. 139.

CAP. VI. Quo anno Paulinus Mediolanum & Romam venerit, indeque Nolam se receperit. 142.

CAP. VII. Paulinus Theodosio Imperatori quo anno Panegyricon scripserit. 142.

CAP. VIII. Ad Romanianum, & ad filium eius Licentium quando scripserit Paulinus. 144.

CAP. IX. Sancti Felicis Natales quot, & quibus annis à Paulino conscripti. 145.

CAP. X. Ad Pammachium consolatoriam super obitu Pauline coniugis quando dederit Paulinus. 147.

CAP. XI. Nicetæ Dacorum Episcopi, & senioris Melaniæ Nolam aduentus tempori suo redduntur. 149.

CAP. XII. Episcopus Nolæ quando esse cæperit Paulinus. 152.

CAP. XIII. Proponitur & soluitur difficultas de tempore suscepti à Paulino episcopatus, ex eius Epistolâ ad Severum XII. 155.

CAP. XIV. De Paulini episcopatus exordio altera soluitur obiectio, ex Epistolâ eius ad Delphinum secundâ. 157.

CAP. XV. De ordine aliquot Epistolarum S. Paulini uniuersæ. 160.

CAP. XVI. Quandonam data sint Paulini ad Severum Epistola quinta & sexta. 162.

CAP. XVII. Vitam Sancti Martini scripsit Seuerus annis pluribus ante eius obitum: huic deinde inter cetera duas adiecit Collationes seu Dialogos, quos in tres partita est posterior ætas. 165.

CAP. XVIII. De quatuor prioribus Paulini ad Severum Epistolis. Seuerus quale ad mortem usque silentium tenuerit. 168.

CAP. XIX. De Epistolis ad Severum VII. VIII. IX. X. XIII. & XIV. Item de singulis, ad Alethium, ad Desiderium, ad Iouium, & ad Sebastianum. 170.

CAP. XX. Tempus Epistolarum Paulini ad Seuerum, XI. de Cruce, & XII. de Fabricis, sue de Basilicis. 172.

CAP. XXI. De S. Paulini Epistolâ ad Delphinum Episcopum secundâ. 173.

CAP. XXII. De ceteris Paulini Epistolis ad Delphinum: item ad Amandum, ad Aprum, ad Victricium, & ad Florentium. 176.

CAP. XXIII. An & quando Paulinus à barbaris vel tentus, vel captiuus abductus. Captiuitatem eius Africanam non descripsit Vranus: nec ea ad Guntharum Vandalorum in Africâ Regis Imperium referri potest. 178.

CAP. XXIV. Paulini Africana captiuitas ad Alarici cladem Italicam videtur pertinuisse. Stiliconis Vandali coniuratio. Alarici in Italiâ res gesta. 181.

CAP. XXV. Ruffini Aquileiensis Presbyteri Prologus ad Donatum, super Origenis Homilias XXVIII. in Numeros. 183.

CAP. XXVI. Præmissi in Numeros Prologi auctor non est Hieronymus. Purgatur Palla-

dus in Lausiaca. Melania senior commendatur. 185.

CAP. XXVII. Gothi, dicti etiam Vandali. Paulini captiuitas tempori suo redditur. 187.

CAP. XXVIII. Soluuntur obiecta in contrarium. 189.

CAP. XXIX. Quis Vranus, & quis Pacatus ad quem ille de Paulino scripsit. Qui duo Episcopi Paulinum viserint in ultimo morbo: & an Presbytero Lucano duos an decem solidos dederit Paulinus. 192.

CAP. XXX. An scripserit Vranus visionem S. Paulini, Neapolitano Episcopo Iohanni triduo ante obitum ostensam: & an fuerit hic Iohannes inter Episcopos Neapolitanos huius nominis primus, an quartus. 197.

CAP. XXXI. Vita Sancti Iohannis Neapolitani Episcopi, eius nominis IV, à Johanne Ecclesia Neapolitana Cimiliarchâ circa annum Christi 1260. conscripta. 201.

CAP. XXXII. Vita Sancti Iohannis Episcopi Neapolitani, eius nominis IV. ex Chronico Episcoporum Neapolitanorum,

XIV ELENCHVS PARTIVM ET CAPITVM.

quod scripsit Iohannes Diaconus Neapolitanus circa annum Domini 890. 208.

CAP. XXXIII. Annus & dies obitus S. Iohannis Neapolitani Episcopi, eius nominis primi. 214.

CAP. XXXIV. de Therasia Paulini coniuge, an fuerit marito superstes, & an cum illo in Sanctorum canonem relata. 215.

CAP. XXXV. Chronologica quædam ordine temporum digesta, quæ toto hoc Opusculo sparsim indicata sunt. 218.

CAP. XXXVI. Scripto-

rum, præsertim veterum de S. Paulino testimonia, quibus ferè adstruuntur quæ de eius rebus gestis in hoc Opusculo disputata sunt. 222.

CAP. XXXVII. Variantes Lectiones ex codice MS. Vienneſi, ad aliquot Sancti Paulini Epistolas editionis Plantinianaæ anni 1622. 260.

INDEX. I. Scriptorum qui in hoc opere citantur. 296.

INDEX. II. Manuscriptorum codicum. 300.

INDEX. III. Rerum & verborum. 301.

PAVLINVS
ILLVSTRATVS.

OMNIA BONA IN SE
HABVIT (PAVLINVS)
QVIA CHRISTVM
AMAVIT.

*Uranius Presbyter Epist. ad
Pacatum de obitu Sancti
Paulini.*

IN
PAVLINVM
A SE ILLUSTRATVM,
SIVE

APPENDICEM A SE ADIECTAM
ad Opera, & res gestas SANCTI PAVLINI
Nolensis Episcopi,

PETRI FRANCISCI CHIFFLETII
Societatis IESV Presbyteri

PRÆFATIO.

HVIVS Appendicis pars prior, S. PAV-
LINI Opera spectat : & quædam ex
ijs vel malè hætenùs diuulsa connectit,
vel distinguit malè coniuncta, vel men-
dosa emaculat ; quædam etiam nondum
publico donata in lucem profert. At posterior pars res
ab eo gestas discutit, ac præsertim suis temporibus
reddit. Quamvis enim non pauca ex ijs quæ S. PAV-
LINI rerum gestarum chronologiam spectant, & in

Annalibus ecclesiasticis, & à Francisco Sacchino in eius Vitâ eruditè disputata sint; inuitavit me tamen & argumenti dignitas, & rerum tam antiquarum obscuritas, ut meam quoque nonnullam operam in idipsum conferrem: ac si qua ab alijs vel prætermissa, vel leuiùs perstricta, vel etiam aliter quàm ratio suadeat definita viderentur, paucis aperirem. Quos quidem conatus nostros, & magno PAVLINO acceptos, & Lectori beneuolo nec ingratos nec inutiles fore confido.

PAVLINI ILLUSTRATI PARS PRIMA,

DE OPERIBVS

SANCTI PAVLINI Nolensis Episcopi.

CAPVT I.

*Aperitur Disputatio de Sanctæ Paulæ Romanæ Generis, ex
Paulino restituto definiendis.*

VERISSIME dixit Hieronymus in Epitaphio Paulæ, impleſſe Christum in Paulâ promissum suum, etiam de centuplo impræſentiarum recipiendo. Nam quæ, inquit, vnius urbis contempſit gloriam, totius Orbis opinione celebratur: quam Roma habitantem nullus extra Romam nouerat; latentem in Bethlehem & barbara & Romana terra miratur. Quis Paulam nunc curaret si supra matronam Romanam nihil fuisset? At Paulam amore Christi ex diuite pauperem, Paulam totius sanctimonix absolutissimum exemplar, mirantur coniugatæ, æmulantur viduæ, summi iuxta & infimi magnis cæterunt laudibus: illius peregrinationum signant vestigia, ac stationes mansionesque obseruant; illius auos, atauosque; illius proles, nurus, generos,

nepotes illius consanguineos, affinesque circumlegant: quicquid Paulam sapit, quicquid spectat, historiæ ornamentum est. Sic honorabitur, quemcumque honorari voluerit Rex ille Regum cui servire regnare est. De Paulæ generis Paulino memoratis hîc disputamus: quæ quæstio non Paulæ tantum affinitatem purgat, sed etiam Hieronymi sensum aperit, & Paulini duas Epistolas, vel mutilatas, vel praposterè digestas, naturalem in statum restituit.

CAPVT II.

Præter anonymum Blæsilla, & Pammachium Paulinæ viros, Alethium, Paulæ tertium generum, Ruffinæ videlicet eius filie maritum quinam auctores inuexerint, & quibus argumentis.

Epist.
27.

NATA est Paula Rogato patre ex Agamemnonis posteris, matre Blæfillâ Scipionum & Gracchorum sobole. Viro iuncta Toxotio, qui Æneæ & Iuliorum altissimum trahebat sanguinem, quinque ei liberos genuit; *Blæsillam* (inquit Hieronymus in Epitaphio Paulæ) *super cuius morte eam Romæ consolatus sum: Paulinam, quæ sanctum & admirabilem virum, & propositi & rerum suarum Pammachium reliquit heredem; ad quem super obitu eius paruulum libellum edidimus: Eustochium, quæ nunc in sanctis locis, virginitatis & Ecclesie monile pretiosum est: Ruffinam, quæ immaturo funere pium matris animum consternauit: & Toxotium, post quem parere desit.* Blæsilla Paulæ primogenita, septimo à nuptiis mense virum amisit, viginti non ampliùs annorum vidua relicta: nec diu viro superstes, Romæ inter moniales sanctissimè vitam exegit: super cuius obitu exstat Hieronymi ad

Paulam matrem consolatoria, inter eius Epistolas XXV. En igitur Paulæ duos generos; alterum qui Blæfillæ decessit; cuius quidem nomen nusquam reperi, genus autem prodit Hieronymus Epistolâ X. ubi cum Furia nobilissimæ viduæ germanum asserens, simul cum docet Læto patre natum, viro Consulari & Patricio, de familiâ Camillorum gentis Furia: Titianâ verò matre, eximia sanctitatis matronâ. Pammachium alterum, Paulinæ piissimæ coniugi superstitem. Tertium addit Cæsar Baronius Alethium, sic scribens ad annum Christi 382. numero XLIV. *Quarto loco nata Ruffina, nupta est viro clarissimo Alethio: quæ immaturo funere (inquit Hieronymus) pium matris animum consternavit. Huius præclaras virtutes S. Paulinus Nolanus Episcopus scripsit, in consolatione obitus eius ad Alethium virum ipsius.* In editione Antuerpiensi anni 1622. Operum S. Paulini, Epistolæ XXXIII. ad Alethium sic præfatur doctissimus Heribertus Rosvveydus. *Alethius, iuuenis genere & diuitiis admodum præclarus, duxerat uxorem S. Paulæ filiam Ruffinam: pro cuius defunctæ animâ epulum præbuit omnibus Romæ pauperibus, in basilicâ Apostolorum Principis. Hoc describit & prædicat Paulinus: & multa de misericordiâ erga inopes, quâ solet gravitate atque suavitate subneclit.* Rosvveydo præiuerat Henricus Grauius in editione Colonienfi anni 1560. cui consentiens est Andreas Schottus, vir æquè omni eruditione clarus, in editione Operum Paulini, quam anno 1618. Colonienfis Patrum Bibliothecæ Tomo quinto inseruit: hoc enim isti Epistolæ argumentum præfigunt. *Alethius iuuenis genere & diuitiis admodum præclarus, duxerat uxorem Paulæ filiam Ruffinam: quâ defunctâ, opibus suis in subsidium pauperum largitis, contemptum mundi cæpit profiteri. Defunctam laudat Paulinus, factumquæ Alethij probat. Deinde exspatiatur in locum communem de sectandâ hospitalitate, & eleemosynarum distributione. Epistola ob styli suauitatem Paulino digna.*

Epist. 27. Hanc sententiam de Alethio Paulæ genero, præter Paulini Epistolam in vulgatis editionibus Alethio inscriptam, fulcire quoque visa est Ruffinæ ætas, de quâ hæc Hieronymus in Epitaphio Paulæ, cùm agens de eius discessu ex Vrbe Româ in Palæstinam; *Iam carbasa tendebantur, inquit, & remorum ductu navis in altum protrahebatur: parvus Toxotius supplices manus tendebat in littore: Ruffina iam nubilis, ut suas expectaret nuptias, tacens fletibus obsecrabat: & tamen illa siccos tendebat ad cælum oculos, pietatem in filios pietate in Deum superans.* Soluit Paula ex Vrbe in Palæstinam anno Christi 384. Ruffina tum nubilis, & nuptias cogitans, quidni haud multò post nupsit? Et cui tandem viro nisi Alethio?

CAPVT III.

De varijs editionibus Operum S. Paulini: & de tribus, quibus vsi sumus, codicibus manuscriptis.

ADIRECTVRVS animum ad S. Paulini Epistolas aliquot restituendas, prius monendum censui lectorem de varijs eius Operum exemplaribus, tum prælo excusis, tum manu exaratis. De ijs quæ hætenus prodierunt eorum editionibus hæc ferè est Rosvveydi animaduersio. Prima, inquit, fuit Parisiensis, anni 1516. typis Ascensianis; in multis lacera, in nonnullis hiulca, ac etiam à censore ipso per imprudentiam deprauata. Accessit secunda, Henrici Grauij Belgæ, è Dominicanâ familiâ viri illustris, qui anno 1566. Colonix sub prælo Choliniano auctorem hunc sudare fecit, & humore in multis noxio liberauit. Inde tertia prodijt editio Basileæ, anno 1569. inter Orthodoxographos à

Ioanne Iacobo Grinæo collectos, quæ videtur ex manuscripto post priores editiones expressa. Quarta aliquoties in Bibliothecis Patrum inserta est à Margarino Bigneo ; sed eodem ferè tenore cum editione Grauij : nisi quòd postrema Coloniensis editio Epithalamium Iuliani & Iæ addidit, curante Schotto nostro, & varias aliquot lectiones margini appressas habet.

Quintam & postremam editionem curavit Rosvveydus ipse, quæ Antuerpiæ anno 1622. typis Plantinianis ea prodijt, accedente præsertim manuscriptorum aliquot codicum subsidio, ut prioribus longè emendatior ac perfectior censi possit. At nescio quâ ratione Rosvveydus Grauij editionem aliquoties insertam fuisse dicit Bibliothecis Patrum, Margarini Bignei titulo prænotatis, antequàm Coloniæ à Schotto nostro prodiret paulò accuratior. Non enim exstant Opera Paulini Nolani in tribus prioribus editionibus Parisiensis huius Patrum Bibliothecæ ; sed primùm prodire in Coloniensi anni 1618. quæ tres illas Parisienses excepit. Deinde non meminit Rosvveydus editionis Coloniensis, anni 1560. typis Martini Cholini ; quæ est editio prima ex recensione Henrici Grauij : cui dedicatoriâ datam anno 1559. præmisit Iohannes Antonianus Dominicanus ad Petrum à Zuren, Abbatem Insulæ Virginis Mariæ : monens, eam editionem, Henrici Grauij studio atque industriâ ex vetustissimis exemplaribus curatam, & argumentis illustratam fuisse : à se porrò ad Grauij castigationem adiectas aliquot Paulini Epistolas ad Augustinum, ad Alypium, ad Romanianum, & ad alios quosdam.

Nos igitur in hoc opusculo, neglectâ Ascensianâ editione anni 1516, velut omnium imperfectissimâ, primam spectauimus. Iohannis Antoniani ex Henrico Grauij Coloniensem anni 1560. Secundam Grinæi Basileensem anni 1569, quæ habetur Tomo 1. Orthodoxographorum. Tertiam Colo-

nienfemanni 1618, Tomo V. Bibliothecæ Patrum, Andreæ Schotticuri ex Grauij, siue Antoniani primâ illâ feré expressa n. Quartam Rosveydi Antuerpiensem anni 1622, omnium quæ hætenus prodierunt elaboratissimam.

Ad hæc adhibiti sunt à nobis MSS. codices tres; Cluniacensis Epistolarum Paulini peruetustus: Viënnensis, qui olim fuit abbatix Bonæuallis? & Parisiensis clarissimorum Viro- rum Claudij & Iacobi Puteanorum fratrum, ex quo variantes aliquot lectiones à Frontone Ducæo se accepisse profitetur Rosveydus. Nos verò perquàm antiquum, & optimæ notæ codicem illum, per otium versauimus, de singulari humanita- te Iacobi Puteani fratri Claudio superstitis. Nunc regix Bibliothecæ, huius possessoris vltimi testamento est adscri- ptus.

CAPVT IV.

Quibus modis antiquos codices à librarijs vitari contigerit.

*Paulini ad Pammachium Epistolam iam
olim turbauit compactor.*

AD duo capita referri necesse est quascumque labe- manuscriptis codicibus aspersas dolemus; ad antiqua- rios nimirum, vel ad compactores: quæ utræque cùm adhæ- serūt primarijs exemplaribus, ab his in recentiora propagatæ, nunc etiam pleræque humanâ industriâ prope indelebiles sunt. Ita queritur S. Augustinus Lib. XV. de Ciuitate Dei, Cap. XIII. Septuaginta interpretum versionem, in primis apographis semel vitiatam, igne postmodum absumptis cum Ptolemæi bibliothecâ autographis, restitui numquam potuisse.

Peccarunt

Peccarunt antiquarii, quorum oscitantia vel infecta mendis, vel alienis titulis aut glossematis infecta veterum scripta ad nos peruenerunt : addo, vel mutila, quod frequentissimum in antiquis codicibus deprehendi ; praesertim cum eadem aut similes voces pagina eadem pluries obiecit. Etenim dum intendit scriptor in id quod imitatur exemplar, & syllabas eadem una eademque pagina aliquoties repetitas exhibet ; nempe post tres, quatuor, septem, decem, aut etiam plures versus ; primum fuit ut oculus quam vocem primo loco inspexerat, eam ipsam secundo, tertio, quartoque loco repetitam, praetermissis intermedijs occuparet. Hinc frequentissimas versus aliquot omissiones in manuscriptis libris animaduertimus ; quibus incidere grauissimorum scriptorum sententias, sensumque omnem perturbari, ac (si alia desint integra exemplaria) testitui vix aut nullo modo posse doluimus.

Alia sunt antiquorum codicum vitia à compactoribus, qui librorum folia aut quaterniones praeposterè consueverunt, ita ut quæ posteriora esse deberent, priorem locum obtinerent, vel posteriorem quæ priora. Genus hoc perturbationis non vno in codice veteri obseruauimus : natumque videtur esse ex eo quod prisco æuo nunquam aut perharò aut paginæ numeris, aut quaterniones litterarum notis (ut nunc) distinguerentur. Quare, si nostro quoque tempore libros interdum videmus (quæ bibliopegorum ignauia est) praeposterè concinnatos, multò sanè id antiquis illis procliuius fuit.

Huiusmodi confusio in Paulini Epistolarum primarium aliquod exemplar cum inuecta esset, in alia deinde ex eo derivata promanauit. Et celauit errorem, paginarum inaequalitas in exemplaribus diuersis : dum nexus ille in primario exemplari finem vnius paginæ cum alterius initio vitiose copulans, in ectypi paginam interiorem incurrit. Hinc factum, Ut Paulini consolatoria ad Pammachium super obitu Pau-

linæ coniugis, duas in partes discerperetur; quarum prior abrupta exstat in his verbis; *Ista autem (ut Apostolus ait) quæ secundum hominem, hoc est, de infirmitate est, carnalis est tristitia*: posterior autem iuncta est Epistolæ ad Alethium; & incipiens ab illis verbis, *mortem operatur*, in his definit; *Est enim coniux fidei, soror virginitatis, filia perfectionis; cui Paula mater, soror Eustochium, tu maritus*. Partem illam priorem exhibent vulgatæ editiones, varijs è codicibus manuscriptis expressæ, eandemque repræsentat Puteanus, de quo diximus, optimæ notæ codex. Nunc igitur si posteriorem partem Epistolæ in vulgatis Alethio inscriptæ, nihil ad Alethium pertinere ostenderimus, sed à Paulino scriptam esse ad Pamachium: & parti illi priori sic cohærere, ut aptius aut convenientius fingi vix quidquam possit, dubitandi (opinor) non supererit locus, quin ad Paulæ generos Alethius nullo modo pertineat: Ruffina verò Paulæ filia, aut diuersi cuiuspiam ab Alethio, aut nullius viri apparebit coniux.

CAPUT V.

Ostenditur partem posteriorem Epistolæ in vulgatis editionibus Alethio inscriptæ, nihil ad Alethium pertinere.

IN codicibus tum cufis, tum manuscriptis, Paulini ad Alethium Epistolam proximè præcedit eiusdem Epistola ad Florentium; quem Iacobus Pamelius tomo I. Liturg. pag. 507. Sæculo V. Tiburtinensem Episcopum fecit, leui sanè coniecturâ, quæsitâ ex Epistolâ VIII. Innocentij Papæ: quasi verò per eadem tempora plures vixisse non potuerint Florentij. Sanè hæc Paulini Epistola in codice Cluniacensi

inſcriptionem præfert *ad Florentium Caturcenſem Episcopum*; in Vienneniſi, *ad Florentium Episcopum Cadurcenſem*; in Puteano, *ad Florentium Episcopum de ciuitate Cadurcenſium*. Sequens verò, in Puteano & Vienneniſi inſcribitur, *ad Alethium Episcopum, fratrem ſupraſcripti*; in Cluniaceniſi, *ad Alethium Episcopum, fratrem ipſius Florentij*. Sic ferè etiam editiones vulgatæ: vt dubitare non liceat, quin Alethius frater fuerit Florentij Episcopi Cadurcenſis. Fuiſſe autem & ipſum Alethium, Cadurcenſem Episcopum, colligimus ex fragmento cuiuſdam Epistolæ, apud Gregorium Turo- nenſem lib. 2. Hiſt. Franc. cap. 13. vbi ait; *Apud Aruernum verò, poſt tranſitum Sancti Artemij, Venerandus è Senatoribus Episcopus ordinatur. Qualis autem fuerit hic Pontifex, teſta- tur Presbyter Paulinus, dicens; Si enim hos videas dignos Domino Sacerdotes, vel Exuperium Tolofæ, vel Simplicium Vienna, vel Amandum Burdegala, vel Diogenianum Albige, vel Dynamium Ecolifmæ, vel Venerandum Aruernis, vel Alethium Cadurcis, vel nunc Pegaſium Petragorijs, utcumque ſe habent ſæculi mala, videbis proſectò digniſſimos totius fidei, religionisq; cuſtodes.* Quem ad locum ſcitè Roſſveydus in Notis ad Epistolam Paulini XXXIII. dubitare ſe ſignificat, num Paulinus Presbyter, auctor Epistolæ à Gregorio Turonenſi laudatæ, ipſe ſit Nolanus noſter. Opinor ego certè fuiſſe illum potiùs Paulinum Petricordiã, ſeu Petragoricenſem, Nolenti iunio- rem; & quidem argumento duplici. Primùm, quod Pau- linus ille Presbyter, ex octo Episcopis Gallicanis vltimum recēſens ait; *vel nunc Pegaſium Petragorijs*: eò ſatis indicans, alios ſeptem tum cùm ſcriberet, iam è viuſ exceſſiſſe. At non videtur, Paulinum Nolanum ſeptem illis Episcopis fuiſſe ſuperſtitem; quem ſex Epistolæ dediffe conſtat ad Amandum (vt de reliquis taceam) nondum Episcopum, ſed tantùm Delphini Burdigalenſis Episcopi vel Presbyterum (vt infrà oſtendam) vel ſaltem Diaconum. Alterum argu-

mentum est, quòd Gregorius Turonensis, postquàm egit de Venerando Aruernensi Episcopo, & eius, Paulinum Presbyterum cum laude meminisse dixit; statim sequenti capite XIV. transit ad Perpetuum Episcopum Turonensem, cuius æqualis Paulinus Petricordias, de S. Martini Vitâ & miraculis sex Carminum libros ei nuncupavit.

Ex his igitur, in inscriptione Paulini Epistolæ *ad Alethium Episcopum*, prolepsim agnosco à posteris adiectam; velut & in illis, *ad Amandum Episcopum* & *ad Aprum Episcopum*, ut infra quoque suo loco admonebo. Nunc ad quæstionem initio propositam:

Ad Alethium scribit Paulinus, *per longinqua* (ut ait) *terrarum intervalla* à se discretum; cùm ab Vrbe Româ tridui tantum itinere abesset Paulinus Nolæ. Nec mirum; nam Alethium in Gallijs fuisse cùm ad eum scriberet Paulinus, deprehendere est ex fratre Victore ibi memorato; qui se illi, & Severo ac Desiderio amicis Gallis *impigrum annuis recursibus tabellarium præbebat*. Adhæc Epistolæ ad Alethium pars prior nec vnum habet apicem qui consolatoriam redolet. At pars posterior, ad aliquem Paulæ generum data est; cuius vxor in flore ætatis vitâ functæ, soror fuerat Eustochium, & Paula mater, ut habet conclusio Epistolæ: qui Romæ tum degeret, & largissimas ibi eleemosynas in pauperes erogaret. Cento est igitur Alethio inscripta in vulgatis Epistola, duabus constans partibus; priore ad Alethium in Gallijs agentem, fratrem Florentij Episcopi Cadurcensis; posteriore ad quemdam Paulæ generum, pascendis Romæ pauperibus intentum.

CAPVT VI.

*Partem posteriorem Epistolæ ad Alethium inscriptæ, datam
esse ad Pammachium probatur ex Viennensi &
Cluniacensi codicibus manuscriptis.*

VETVS illa, de quâ dixi, labes à bibliopecti oscitantia,
cùm in Paulini ad Alethium & ad Pammachium Epi-
stolas redundasset; peperit ea perturbatio in reddendâ, quæ
Alethio inscripta exstat, Epistolâ duplicem formam. Nam
plerique codices, ne verbo quidem tanti auctoris neglecto,
duas illas partes ita coniunxerunt ut apparent in vulgatis,
nosque in Puteano codice obseruauimus. Audacior verò
antiquarius, cuius manu codex Cluniacensis exaratus est,
cùm sententiam non constare animaduerneret, in duarum
eius partium commissurâ succisis vndecim ferè versibus, ut
aliquis vtrimque appareret sensus, Epistolam ad Alethium
conclusit in his verbis; *fidei tue ligno, & eloquij suauitate.*
Tum deinde subiunxit ad Pammachium consolatoriam, hoc
exordio. *Domino meritò predicabili, & honorando fratri
Pammachio Paulinus. Deo gratias, quòd laboris & timoris
mibi compendium facit conscientia virtutis & prudentia tuæ; &
cetera vsque ad finem; cui Paula mater, soror Eustochium, tu
maritus.* Sed publico longè utilior fuit priorum religio,
quine syllabam quidem antiqui exemplaris, quamuis (ut di-
ximus) à compactore turbati, abire passi sunt, quam non ex-
primerent. Sic enim cicatricem reliquerunt, ex quâ agnosci
aliquando vulnus, & curari posset. Ea cicatrix apparuit
post illa verba, *percussio corde*, siue (ut habent codices Putea-
nus & Viennensis) *percussio cordis*; & ante proximè sequentia,
mortem operatur: quo in intermedio asteriscum appinxit Ros-

vveydus in editione Antuerpiensi, à margine adnotans, *Desunt non pauca: sed totam nihilominus partem sequentem, ad finem vsque, Epistolæ ad Alethium datæ adscribens. Rectius, & veriùs eodem ipso interstitio adnotatum est in Viennensi codice; Hic deest finis superioris Epistolæ, & initium sequentis quæ scribitur ad Pammachium.* Ira codices duo, Viennensis, & Cluniacensis in hoc conueniunt, vt partem posteriorem Epistolæ Alethio inscriptæ, ad Pammachium à Paulino datam esse confirment.

CAPVT VII.

Epistolæ in vulgatis Alethio inscriptæ partem posteriorem, à Paulino directam esse ad Pammachium, censuit ante annos abhinc octingentos Florus Lugdunensis.

CATENAM in omnes Pauli Epistolas canonicas ex Patribus Græcis æquè ac Latinis (dempto Augustino) confecit Florus Lugdunensis, diuisitque in Libros duodecim, quos prælo paratos habemus. Horum Librorum vndecimus, ex Paulini Nolensis Episcopi Opusculis totus constat: ibique insignia duo loca ex hac Alethianâ vulgo creditâ Epistolâ refert, sub titulo, *Ex Epistola ad Pammachium.* Prior locus est in illud Epistolæ ad Ephesios cap. 1. Vetsu 13. 14. *Signati estis Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hereditatis nostræ;* vbi hæc Florus.

Ex Epistolâ ad Pammachium.

ITa per Christum Deo vincti & insiti sumus, vt Dei arrhabonem teneamus in terrâ nostrâ, Spiritum sanctum quem

dedit nobis : & nostri pignus habeamus in Deo , carnem Christi. Quia interuallum istud immensum, quo à diuinis mortalia disparantur, medio & inter vtraque communi interuentu suo, velut quodam (vt sic dixerim) ponte continuat; vt eius tramite terrena cœlestibus conferantur , cùm hoc corruptibile nostrum incorruptio superna perfuderit , & mortale nostrum (vt scriptum est) immortalitas hauserit; mortemque deuictam victrix in Christo & à Christo nobis vita forbuerit. Quod vt assequamur, non de veritate tanti boni, sed de nostri captu meriti dubitare possumus. Sed agamus quæ Christus iussit, vt adipiscamur quæ Christus spondit. Veritas illius nobis adest , illi fides nostra non desit. Omnibus vita, omnibus via, omnibus ianua est. Nemi claudit sua regna, quibus & vim permittit inferri. Perge quò curris, vt adprehendas in quo adprehensus es. Enitere per augustam viam, vt peruenias in amplam possessionem hereditatis æternæ.]

Hæc habentur sub titulo Epistolæ ad Alethium, in editione Antuerpiensi anni 1622. pag. 300. à lineâ 11. vsque ad finem paginæ. Præterea Florus in illud Epistolæ ad Hebræos, cap. 13. Versu 1. 2. *Caritas fraternitatis maneat, & hospitalitatem nolite obliuisci*, hæc ex Paulino refert.

Ex Epistolâ ad Pammachium.

ET vide rationem. Facile iudicabis, parricidali crimine contemni pauperes nostro arbitrio, quos nullo videmus à nobis Dei opere discretos. Quomodo enim excludimus à nostris modicis habitationibus, quos Deus vnâ nobiscum istius mundi conclusit domo ? Quomodo dedignabimur terrenæ possessionis vsu facere participes, quos & inuiti diuinæ originis vnitæ consortes habemus ? Hoc tenens Abraham, amicus Dei factus est : hoc obseruans Loth, euasit à

Sodomis: hoc fecitatus Iob, de zabulo triumphauit. Aperi-
amus & nos domicilia nostra fratribus, vel timentes pericu-
lum, supradictorum exemplo Patrum; ne fortè quasi homi-
nem excludentes, & Angelum repellamus: vel sperantes
mereri & Angelos hospites, dum omnis aduenæ transitum
promptâ humanitate suscipimus. Pater enim Abraham, dum
peregrinos suscipit, excepit & Dominum cum Angelis Chri-
stum: & in hospitali tabernaculo, illum quem in Euangelio
coram in semetipso Saluator exhibet diem vidit. Sodomi-
tas, hospitem damnauit iniuria: & Loth eo potissimum
liberari meruit affectu, quod hospites prætulit filiabus; non
ille impius, sed perfectè pius. Non enim filias viles habe-
bat, qui inde mercedem meruit, quod pietati domesticæ
prætulit iustitiam caritatis, hoc est, timorem Dei, cuius
vtique præcepto & spiritu, recipiendis hospitibus seruiebat:
ac perinde iam tunc perfectum fidei mens illa compleuit,
quo dicitur nobis: Omnis qui reliquerit fratres & sorores,
aut matrem, aut filios vel filias propter nomen meum, cen-
tuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Huius mentis
perfectio, vel istius perfectionis mens, iam ab origine sæculi,
iustum Loth ab illo Pentapolitano incendio liberauit; me-
ruitque per hospitalem domum totam in domum urbem
munere Dei sortitus accipere: quia ille qui in incestâ &
impiâ ciuitate solus & pius fuerat, & pudicus, ipsam supe-
rans sanctitate pietatem, non dubitauit quantum in ipso fuit,
pudicitia filiarum redimere hospitem castitatem. Iob verò,
ille Domini igne examinatum argentum, se semper oculum
cæcorum, & pedem claudorum fuisse testatur: horumque
operum in ipso tentationis suæ certamine mercedem reposcit
& recipit: spoliatur opibus patrimonij, non animi; sed in-
uulnerabilis corde, nec labijs peccat nudatus ambitione
substantiæ, sed armatus virtute patientiæ: orbatus prole, non
cordis luminæ, filios mentis suæ, hoc est, opera iustitiæ
complectitur,

complectitur, clamans; Nudus exiui de vtero matris meæ, nudus oportet in terram reuertar. Nihil intulimus in hunc mundum, verum neque auferre possumus. Sed quia spirituales opes non amiserat, temporales quoque diuitias pro patientiæ triumpho recepit; & ditatus est duplo, quia probatus & purgatus erat septuplo. Labores enim, vt scriptum est, fructuum suorum māducauerat, in operibus pijs elaborando: & idcirco fructus laborum suorum manducauit, in hoc etiam sæculo præmia operum recipiendo.]

Hæc item ipsa, quæ Paulini Epistolæ ad Pammachium Florus imputat, reperies in Epistolâ ad Alethium inscriptâ in eadem editione Antuerpiensi, à lineâ 25. paginæ 295. ad lineam 20. paginæ 297. Quare, dubij nihil superest, quin hanc Epistolæ Alethio inscriptæ posteriorem partem, ad Epistolam quâ Pammachium Paulinus consolatus est, pertinere Florus existimauerit.

CAPVT VIII.

Paulini Epistolæ ad Pammachium pars prior vndenam possit restitui, & cum posteriore connecti.

SANCTI Paulini vnā dumtaxat ad Pammachium Epistolam se agnoscere, satis ostendit Florus, duo illa quæ dedimus fragmenta referre se dicens ex Epistolâ ad Pammachium: si plures censuisset, illas haud dubiè à numero discreturus; eo scilicet more, quo & in eodem opere passim laudauit Paulini Epistolas, ad Seuerum secundam, quartam, quintam, sextam, & octauam: ad Aprum primam, & tertiam; ad Delphinum secundam, & quartam; ad Viêtriciū primam; ad Amandum secundam: cæteras, quas solitarias

putavit, nullâ numeri adiectione appellans. Nec verò alius quisquam (quòd quidem sciam) duas ad Pammachium Epistolas agnovit: sed vnâ & eâdem duas in partes, illo quo dixi compactoris errore distractâ; alterutram ex his partibus pro verâ ad Pammachium Epistolâ omnes venditarunt; nemo vtramque coniunxit, vt solidum Paulini opus redderet. Ergo in Viennensi & Cluniacensi codicibus non habetur illa ad Pammachium vulgata Egistola, quæ XXXVII. est in editione Antuerpiensi, & incipit; *Vt hætenus tacendi tempus congruâ humilitate seruavi*: data verò ad Pammachium asseritur illa, quæ sub titulo *ad Alethium* posteriore loco refertur. E contrariò, quia in vulgatis, & in Puteano codice hæc exstat ad Pammachium, cuius exordium est, *Vt hætenus* &c. altera illa (si tamen altera) quæ ex Floro, & ex Cluniacensi ac Viennensi codicibus, vera est ad Pammachium Epistola, sub titulo *ad Alethium* continetur. Ne videlicet horum quispiam duas Paulini ad Pammachium Epistolas agnoscere cogeretur. Sedenim duæ non erunt, si probentur vnus & eiusdem partes duæ.

Certum est ex dictis, illi Epistolæ ad Pammachium, quæ sub nomine Epistolæ ad Alethium in vulgatis habetur, partem priorem deesse. Id notum est ex adnotatione Viennensis codicis, & ex abrupto eius, ac sine sensu initio. Quò enim spectant illa verba, *mortem operatur*, nisi ad antecedentia quædam, quibus compleatur sententia? Nec minùs certum est, ab alterâ illâ, quæ in vulgatis titulo ad Pammachium prænotatur, deesse partem posteriorem. Mihi verò constat, si priori parti connectatur posterior, ne apicem quidem huic Epistolæ ad integritatem defuturum. Hic redeo in memoriam, Petri Apostoli catenarum, quæ admotæ altera alteri, anulo anulum diuinitus penetrante ita repentè connexæ sunt, vt non duæ catenæ, sed vnica, & manu eâdem fabrefacta viderentur. Sic & Paulini Epistolæ ad Pammachium

partes duas, tot iam sæculis à se inuicem diuulsas si propius admoueris, ita coalescent, ut eas vnicam auctoris eiusdem, eiusdemque argumenti conflare Epistolam nemo nisi cæcus non agnoscat.

Coalescunt autem hæ partes, & sibi mutuò adstringuntur nexu triplici. Primus est, locus Apostoli 2. ad Corinth. cap. 7. versu 10. *Sæculi autem tristitia mortem operatur*: quo tanquam aureâ fibulâ ita connectuntur. Ait Paulinus in fine vulgatæ ad Pammachium Epistolæ; *Ista autem, ut Apostolus ait, quæ secundum hominem, hoc est, de infirmitate, carnalis est tristitia*. Tum initio partis posterioris, Epistolæ quæ in vulgatis ad Alethium inscribitur, lego, *mortem operatur*. Iungo, ut Apostoli locum expleam; *Ista autem, ut Apostolus ait, quæ secundum hominem, hoc est, de infirmitate, carnalis est tristitia, mortem operatur*: & confecta res est. Alter nexus est in his verbis partis posterioris; *Quod licet auctore diuerso, tamen uno per utrumque Sanctorum, Dei Spiritu & verbo Scriptura concinit*. Quæris duos hîc memoratos sacros Scriptores, prioris partis finem adi. Ibi refert Paulinus ex Ecclesiastico, cap. 38. versu 19. *A tristitiâ enim festinat mors, & cooperiet virtutem*. Subiungit locum Apostoli; *Quæ secundum hominem, hoc est, de infirmitate, carnalis est tristitia, mortem operatur*. Sic demùm concludit; *Quod licet auctore diuerso (nempe, Iesu Siracide, & Paulo) tamen uno per utrumque Sanctorum, Dei Spiritu & verbo Scriptura concinit*. Mors enim, vera virtutis adopertio est. Nam si virtus Dei & vita nostra Christus est, verè dictum vides, mortem festinare hoc mærore, quo virtus operiatur: & homo totus quasi quadam inferni voragine, sic grauiore tristitiâ (ut Apostolus ait) absorbeatur. Sed ecce nexus tertius, etiam adstrictior, ex ideâ auctoris, totiûsque operis œconomiâ. In parte priore, sub initium, proposuerat Paulinus duo se in Pammachio laudaturum: primùm pias eius lacrymas in funere Paulinæ coniugis: tum deinde impensas

egenis eleemosynas pro defunctæ solatio. Nam, inquit, ut euocationem ad Deum sanctæ sororis meæ, ita deuotionem pietatis in Christo tuæ pariter audiui: isto etiam patrefamilias per quem scripsi, indicante prudentiam & sanctitatem veræ in coniugem caritatis tuæ; quam non vacuam fletibus (ut maxima pars mortalium), neque vano (ut spei nostræ expertes solent) pomparum inanium honore comitatus es; sed remedijs salutaribus, & viujs operibus (hoc est, eleemosynis) profecutus, debito ordine primum caro funeri iusta persoluēs, pijs lacrymis & largo caritatis rore perfusus, religiosius exequias honorasti. Itaque istius pietatis in te opus antè laudabo: nam id quoque Deo placitum monstrat Scriptura diuina, cum dicit; *Fili produc lacrymas in mortuo*, &c. De luctu deinde in carorum funere, multa è sacris paginis colligens, tandem haud longè ab initio partis posterioris, Alethio inditæ; *Veniam enim iam* (ait) *ad prædicationem operum tuorum; & ad pios actus de lacrymarum sanctitate transibo*: atque hinc ad finem vsque, Pammachij largitiones in egenos, etiam magnificentius quàm pias lacrymas extollit. Nunc integram ipsam Epistolam, non tantum coagmentatam, sed etiam ad antiquos aliquot codices recensitam, vno ductu intueri iuuerit, ut vel inde argumenti totius ratio, partiumque omnium ordo & connexio planiores fiant.

CAPVT IX.

S. Paulini ad Pammachium Epistola, nunc tandem integritati sue restituta.

ARGVMENTVM.

NVP SERAT Paulina Sanctæ Paula filia, post Blasillam natu maxima, Pammachio, viro (vt Capite CXXII. Lausiaca ait Palladius) Proconsulari, immò secundum Hieronymum Epistolâ XXVI, Consulum pronepeti. Hanc in flore adhuc iuuenta defunctam Pammachius multis profecutus lacrymis, etiam largissimis in pauperes elemosynis refecnebat. Vtroque eum nomine & consolatur & commendat Paulinus, mortuæ laudibus subinde inspersis. Dignum opus Paulini ingenio, multâque eruditione.

Domino meritò prædicabili, & honorando
fratri Pammachio Paulinus.

VT hætenus tacendi tempus congruâ humilitate seruauimus, ita nunc debitâ caritate loquendi tempus agnouimus, frater in Christo Domino venerabilis & dilectissime. Scriptis enim sancti viri fratris nostri Episcopi Olympij, communis vnanimi, nuper accepi, tam inopinatum mihi quàm inoptatum tui mœroris indicium; in quo meæ tibi tristitiæ confortium & vocis officium dein deferre, vt fileant privati amoris affectus, sed caritas Christi Domini & Dei nostri quia in ipso nobis & per ipsum, vt vnus corporis membra connectimur, non permisit. Ipse enim nos Dominus Deus noster, vitæ nobis pariter & pietatis magister, per illud cœleste vas

Rom. electionis suæ docuit gaudere cum gaudentibus, flere cum
 12. 15. flentibus; vicissimque nobis compati, & inuicem onera
 nostra portare; ut mutuis consolationibus roboraremus
 communem fidem, & fatigata corpora foueremus. Cui
 muneri Deus tantum dedit, ut eo functum magnæ ciuitatis
Prou. instar amplificandum promiserit, enuncians per Prophetam,
 18. 19. quia frater fratrem adiuuans exaltabitur sicut ciuitas magna.
 Videlicet quòd munimentum animæ dimicanti fraterna
 compassio ferat, variisque mentis afflictæ pulsibus quasi mu-
 rus obsistat. Sed si fortè idipsum culpæ magis quàm gratiæ
 iudicetur, quòd tardius fungar officio caritatis, credas ve-
 lim, illicò ut agnouerim, scripsisse me. Neque videarde ne-
 glegentiâ tui serus audisse, cum ipsa me & loci remotio,
 & propositi ratio defendat: quo secretus ac tacitus agens,
 neque videre nisi raros prætereuntium possum, neque inter-
 rogare de sanctis fratribus, nisi caros volo. Semper tamen
 & in meo silentio tui memor, nunc ut caritas postulare visa
 est, opertum pectore affectum reclusi, & per has ad te litteras
 prompsi, quibus ad sanctam mihi vnanimitatem tuam quâ
 potui viâ profectus sum; quia non potuit iisdem corpus &
 animum meum finibus continere: cum caro, ut semper, in-
 firma per hyemem, longiùs commoueri negaret; & qui sem-
 per est promptior spiritus feruentibus ad te desiderijs euola-
 ret; ut quem corpore non tenebam, mente complecterer.
 Cucurri igitur in siti desideriorum ad te, (mi frater in Chri-
 sto vnanime atque venerabilis) & si me vicissim intueris ani-
 mo, tecum esse me totum videbis & senties. Nam si
 verum illud est, sensu nos potiùs videre & audire, certè ad-
 sum tibi, & potiore mei parte, cum animo ad te venerim:
 quo nisi adsumus vbi etiam corpore intersumus, præsentiam
 non probamus vacuâ nostri imagine, mentis absentiam.
 Quamobrem signatum amicitiae munus impendi, aptum-
 que nostrâ fide feci, ut te spiritali aditu visitarem. Hanc de

te inuicem gratiam quæso merear, vt tu quoque me interioribus videns oculis, tanquam adstantem cominùs, & coràm loquentem & coanhelantem anxietudini tuæ de necessitate communi, vel patientiæ congratulantem de spe fidei, in hoc sermone suscipias patiter atque conspicias. Sermo enim viri, mentis est speculum. Nam & ipse Dei sermo confirmat, quia ex abundantia cordis os loquitur, & thesaurus pectoris publicatur eloquio. Ob hoc in veritate quâ stamus *Matth. 12.* in Christo, expressum his tibi litteris animum meum suscipe. *34.* Nec volo amicitiam nostram tempore metiaris: non enim hæc vt sæcularis est, quæ spe sapiùs quàm fide paritur; sed spiritalis illa, quæ Deo auctore generatur, & arcanâ spirituum germanitate coalescit: quo fit, vt non diuturnitatis usu crescat ad amorem, neque documenti expectatione pendeat; sed (vt filiâ veritatis dignum est) statim firma & magna nascatur; quia de pleno incipit orta per Christum. Hac igitur te caritate complexus, ita veneror vt membrum Christi; ita diligo, vt commune membrum meum. Quomodò enim non vna mens, quibus vna fides? Quomodò non vnus animus, quibus vnus Deus? Ac per hoc quomodò diuersum pectus sit in affectione tolerandi, quibus corpus vnum est in compage credendi? Verè dico, non mentior; dum animi tui motus cogito, mea quoque viscera sentio suspirijs tuis duci; &, vt verè socialia membra, vulneris tui dolore configi. Quanquam me non minùs prudentiæ & fidei tuæ reputatio reficiat, quàm afficit cura mœroris. Denique addubitasse me fateor, vtrum mœsta pro meo affectu tibi, an potius gratulantia pro tuâ fide verba præberem. Nam vt euocationem ad Deum sanctæ sororis meæ, ita deuotionem pietatis in Christo tuæ pariter audiuis: isto etiam patrefamilias, per quem scripsi, indicante prudentiam & sanctitatem veræ in coniugem caritatis tuæ; quam non vacuum fletibus (vt maxima pars mortalium) neque vano (vt spei nostræ expertes

solent) pomparum inanium honore comitatus es ; sed remedijs salutaribus, & viujs operibus, hoc est, eleemosynis profecutus, debito ordine primùm caro funeri iusta persoluens, pijs lacrymis & largo caritatis rore perfusus, religiosius exequias honorasti. Itaque istius pietatis in te opus antè laudabo : nam id quoque Deo placitum monstrat

Eccli. Scriptura diuina, cùm dicit ; Fili, produc lacrymas in mortuo, & quasi dira passus incipe plorare, & non despicias sepulcrum illius. Denique Patriarchæ nostri, huius quoque religionis exemplo sunt. Nam pater fidei matrem vocationis nostræ Saram suam fleuit, non vtique diffidentiâ recipiendæ, sed prægressæ desiderio ; Quomodò enim resurrectioni diffideret fidei pater, & repromissionis beatæ primus auditor ? Idem tamen humanitatis memor, non spreuit corporis curam propter animæ securitatem ; sed empto ad sepulcrum agro, mortuam suam pretiosâ sede composuit ; docens pariter quid sibi isti deberent homines prouidere ; cùm is, qui ad Dei verbum de terrâ patriæ cognationis exierat, nihilque prætereâ de peruagatis natione diuersâ spatijs comparauerat, omnis terræ aduena, solum tamen agrum sepulcro, id est, non temporalem, sed æternam possessionem, nec terram auaritiæ sed quietis emisset. Iacob quoque dilectam illam & expectatam Rachel & tumulo celebri honorauit, & titulo ; vt religiosum & præsentis dolori solueret, & posteris testaretur officium : quanquâ illum locum titulo mortis vxoriæ propheticâ mente signauerit, prouidens legem ortu euangelico sopiendam. Quo mysterio coniux Patriarchæ, quæ pluribus locis in Ecclesiæ imaginem vixit ; tamen, vt reor, in Synagogæ typum moritur, & partu filium doloris enixa illic, vbi erat Virginis partu legi finis edendus : Finis etenim legis

Rom. 10. 4. Christus. Sanctam verò & sanctificatam spem per humandi curam nos Tobias docet, huius specialiter muneris prærogatiuâ iustificatus à Domino, & Archangeli voce laudatus, quòd

quòd prætulisset prandio suo pauperis sepulturam. Neglegens enim ventris, quia diligens animæ, maluit corpore esurire quàm spiritu; vt nobis quoque esset exemplo, quo præoptemus ieiunare cibo carnis, vt saturitatem animæ conferamus. Quare bona religio sepulturæ. Bonæ lacrymæ *Gen.* caritatis, in quibus pater Abraham matrem repromissionis *50. 1.* eduxit. Bonæ lacrymæ pietatis, quas Ioseph iustus impendit patri. Bonæ & lacrymæ orationis, quibus & David stratum suum per singulas noctes rigabat. Sed quid Sanctorum mortalium prædicem fletus? fleuit & Iesus amicum, hanc etiam passionem de nostrâ infelicitate dignatus, vt mortuo infunderet lacrymas; & quem resuscitaturus erat virtute diuinâ, infirmitate lugeret humanâ. Licet in illo vno totam simul conditionem generis humani misericors & miserator Dominus deplorauerit, & illis lacrymis quibus peccata nostra fleuit, & lauerit; Idcirco & tuæ, frater, lacrymæ sanctæ & piæ, quia simili affectione manarunt, & dignam casti cubilis fleuere consortem, non diffidentiâ resurrectionis, sed desiderio caritatis. Mulier enim grata, suscitatur viro gloriam cum tenetur; atque ideò suscitatur & desiderium cum præmittitur. Verum illa, vt fuit semper, ita & erit in perpetuum corona viro suo, & non exstinguetur lucerna eius: extendit enim (vt scriptum est) brachia sua ad opera utilia, os suum aperuit prudenter, operata est viro suo bona: gloriâ & honore *Prou. 31. 19.* coronauit te, vt iucundaretur tecum in diebus nouissimis; & ob hoc fletu magis digna quàm luctu; & desideranda potius pertinaciter quàm lugenda est. Nam ipsa meritorum illius reputatio, vt acerbum imperat mœrorem superstiti, quia iustus defunctus relinquit pœnitentiam; ita & consolationem vberem præstat fidei, quia immortalitas in memoriâ *Sap. 4. 1.* iusti. Neque tibi, sancte frater, hinc acrior doloris stimulus ingeratur, quòd primæua decessit; quoniam huic ipsi casui *Sap. 4. 7.* solatium præbet sermo diuinus: Iustus enim (inquit) si morte

præuentus fuerit, in refrigerio erit. Sed ne vel immatura tibi ad obitum fuisse videatur, eadem tibi Sapientia sequentibus verbis probat, animum quoque illam fuisse: Senectus (inquit) venerabilis est, non diuturna, neque numero annorum computata: cani sunt enim (inquit) sensus hominibus, & ætas senectutis vita immaculata. Quare, gratulemur iusto eius accitu, & fine maturo; quæ etsi adhuc flore annorum virebat, tamen morum sanctitate canuerat, & ætatem puellæ stipendijs senectutis ornabat. Vnde & tibi ipsæ, quæ acerbant vulnus animi causæ, solatium maius adferre possunt, quod tam sanctam feminam etsi non habes, habueris tamen. Commune enim tibi cum omnibus, amisisse mortalem; paucis verò tecum, meruisse optimam. Quò minùs miror illam in hoc sæculo non moratam, & ad Christum citiùs accitam.

Sap. 4. Placita enim erat Deo anima eius, & idcirco (vt scriptum est)
14. properauit eam de medio iniquitatis educere, ne intellectum nostrum malitia nostra mutaret. Quia totus hic mundus
1. Ioan. (vt scriptum est) in maligno iacet: & colloquia mala plerum-
5. 19. que corrumpunt mores bonos: & qui picem tangit, inqui-
1. Cor. nabitur ab eâ. Quo metu quidam sanctus moræ metuens,
15. 33. & de tardo sene sollicitus, orat Deum, vt notum sibi faciat
Eccli. finem suum, & numerum dierum suorum: & quoniam re-
13. 1. uelante Spiritu quo prophetabat, agnouit prorogata sibi
Psal. tempora, ingemit, dicens; Heu me, quòd incolatus meus pro-
38. 5. longatus est! Causam verò gemitus & timoris sui hanc esse
Psal. testatur, quòd habitaret cum tabernaculis Cedar, idest, in
119. 5. tenebris istius mundi. Nam Cedar Hebræo idem, quod ore Romano vocatur obscuritas. Denique ipse Dauid in duobus filijs diuerso merito sibi amissis mysterium istius veritatis exercuit; qui filium dilectissimum quem fleuerat ægrotantem, non fleuit amissum; certus infantem ad pacis æternæ beatam translatus. At verò idem, Abessalon quem inimicum habuerat, mortuum lamentatus est; quia diuinæ iustitiæ, vt

Propheta, conscius, desperavit impio requiem, & resurrectionis bonum sciuit indebitum parricidæ. Sed tamen idem, ut dixi, paruulo illi suo ægrotanti impenderat lacrymas, & regios cultus atrâ veste mutatus, cilicio, cinere, ieiunio fultus preces ad Deum miserat. Postea verò quàm filij morbum vitæ finis absoluit, quasi deficiente curarum materiâ, hunc sibi lugendi finem fecit, quem paruulus viuendi acceperat. Itaque ut filius corpore, & pater luctu solutus est; simulque tristia pectora & vestimenta deponens, & cibum sumpsit, & cultum resumpsit, & squalidum puluere caput deduxit vnguento: sciscitantibusque pueris suis, quos obstupefecerat tam inusitatus patriæ ordo pietatis, ut qui ante orbitatem luxerat, gauderet orbatus, respondit; Ego ad illum ibo, ille verò ad me non reuertetur. Satis (ut opinor) docuit Rex Propheta, quam post nostros sollicitudinem debeamus induere; videlicet ut de nostro potius itinere quo sequimur, quàm de illorum qui iam prægressi peruenerint, laboremus. Pium est contristari de auulsione carorum; sed sanctum lætificari spe & fide promissionum Dei, & dicere animæ laboranti; Quare tristis es, & quare conturbas me? numquid qui dormit, non adiiciet ut resurgat? Acceptor est autem Deo grata lætitia, quàm diuturna quasi querula tristitia. Nam hoc illo Daudico docemur exemplo, ut inanes lacrymas non effundamus; quæ utique superfluo mortuis donantur; nihil conferentes recepto, & grauantis relictum. Ideò Daud viuente filio fleuit, functo gratulatus est: quia spirantis adhuc commeatum poterat precibus & lacrymis impetrare; accito autem diuinitus, iam gratulari debebat (ut fecit) quia dubitandum non est, melius esse votis nostris Dei placitum. Saluâ igitur fide, pietatis officia pendamus; & saluâ pietate, fidei gaudia præferamus. Esto, temporaliter fleat pietas; sed oportet ut iugiter gaudeat fides. Desideremus nostros ut præmissos; sed non desperemus reci-

2. Reg.
12. 23.

Psal.
41. 6.
Psal.
40. 9.

Math. piendos. Deus enim noster, viuorum est, non mortuorum:
 22. 32. & in Christo mortuos dormire Apostolus dicit, vt de somno
 1. *Cor.* intellegas temporalem esse mortem. Dormienti enim conse-
 15. 18. quens est excitari, & surgere. Quod cum ita sit, geramus in
 caritate nostrum familiaris consuetudinis desiderium; sed
 à fide nostrâ solatium de fiduciâ resurrectionis habeamus.
 His igitur, frater dilectissime, & verborum & exemplorum
 coelestium auctoritatibus, vt ad pietatem lacrymarum vsus
 es, ita etiam ad earum modum vttere. Scriptum est enim;
 Omni rei tempus: & tempus plorandi fluxerit, gratulandi
Eccle. modò tempus est; quia Dominus propè est: & Scriptura
 3. 1. diuina, quæ producere nos lacrymas quasi euaporando dolo-
 re permittit, terminos quoque designato præscribit tempore,
 cum dicit, amaritudinem luctus vno ferendam die. O diuitiæ
 bonitatis Dei! quàm piâ idipsum sollicitudine nostri cauet!
 non pietatis propensè inuidus, sed infirmitatis nostræ conf-
 cius; & omnis immodici temperator, lacrymas in mor-
 tuo produci iubet, amaritudinem verò lugendi vno tantum
 die claudit: illud porrigi sinens, quo relaxatur dolor, &
 anima respirat; istud verò præcidens, quod immoderato &
 irrationabili cruciatu mentem nostram conficit; quodque
 diutiùs fragilitas nostra non valet sustinere. Sed hoc plenius
 ipsa suo verbo pietas Dei explicat: subiecit enim; & consolare
 maturè propter tristitiam. A tristitiâ enim festinat mors,
Eccle. & cooperiet virtutem; quia tristitia illa tantum salutaris quæ
 38. 19. secundum Deum est. Ista autem (vt Apostolus ait) quæ se-
 2. *Cor.* cundum hominem, hoc est de infirmitate, carnalis est tristi-
 7. 10. tia, mortem operatur. Quod licet auctore diuerso, tamen
 vno per vtrumque Sanctorum, Dei Spiritu & verbo Scrip-
 tura concinit: mors enim, vera virtutis adopertio est. Nam
 si virtus Dei & vita nostra Christus est, verè dictum vides,
 mortem festinare hoc mœrore, quo virtus operiatur; &
 homo totus quasi quadam inferni voragine, sic grauiore

tristitiâ (vt Apostolus ait) absorbeatur, Sed Deo gratias, ^{2. Cor.}
 quòd huius in te laboris & timoris mihi compendium facit ^{2. 7.}
 conscientia virtutis & prudentiæ tuæ, cuius largiùs tibi lu-
 men est quàm vt tristitiæ tenebris possit operiri: quin potiùs
 tua virtus tristitiam largior tegit, mortemque ipsam & vim
 noxij mœroris absorbet. Non id verbis meis tibi largior,
 neque coniecturâ virtutis tuæ loquor: opera tua hoc de te
 contestantur, & me comperta loqui cogunt. Veniam enim
 iam ad prædicationem operum tuorum, & ad pios actus de
 lactymarum sanctitate transibo. Sua enim cuique parti
 debita persoluiisti, lacrymas corpori fundens, eleemosynam
 animæ infundens. Verè conscius veritatis & filius lucis:
 vbi mortem sciebas esse, fleuisti; vbi vitam credis, operatus
 es: vacuis inania, viuis viua dependens. Itaque patronos
 animarum nostrarum pauperes, qui totâ Romæ stipe meri-
 tant multi, tu diues in aulâ Apostoli congregasti. Pulchro
 equidem tanti operis tui spectaculo pascor. Videre enim mihi
 videor tota illa religiosa miserandæ plebis examina, illos
 pietatis diuinæ alumnos, tantis influere penitùs agminibus
 in amplissimam gloriosi Petri basilicam, per illam venerabi-
 lem regiam cærulâ eminùs fronte ridentem, vt tota & intrâ
 basilicam, & pro ianuis atrij, & pro gradibus campi spatia
 coarctentur. Video congregatos ita distinctè per accubitus
 ordinari, & profluis omnes saturari cibus, vt ante oculos ^{Matth}
 euangelicæ benedictionis vbertas, eorumque populorum ^{14. 19.}
 imago versetur, quos quinque panibus & duobus piscibus
 panis ipse verus, & aquæ viuæ piscis Christus expleuit: non
 vfitato more creaturam cibus hominum, sed nouo munere
 iam paratos hominibus cibos gignens; cùm operta manus
 diuino suggestu visibiles epulas ministraret, & in alimenta
 corporea spiritali fœcunditate proflueret; ineffabilibus
 panis & carnis fontibus, in spem ieiunarum adhuc gentium,
 esurientes fidem populos carnaliter satians, & spiritaliter

irrigans; indeprehenſis auctibus comeſta ſupplens, edunda ſuppeditans, & ad morſus edentium fragmina ſubſidia de-
promens; vt inter manus vel in ore ſumentium creſcenti-
bus cibis, ſentirent potiùs eſcarum ſuarum copiam, quàm
viderent; morſibus redeunte conſumpto, & dentibus ſu-
beunte ſumendo. Ipſius enim domini exemplum in opere
eius gerens, præcepiſti turbam reſidere in terrâ: ſic enim
& Ieſus iuſſit, vt legimus, in terrâ recumbere; nam in te &
ipſe dominus erat, ſicut eſt, quia nemo Chriſti opera ſine
Chriſto agit; cuius munere & benediſtione copioſos tibi
panes vt accepiſti in nomine eius (ſicut diſcipuli ab ipſo
benediſtos acceperant diuidendos) per innumera paupe-
rum ora demenſus es; & manducauerunt, & ſaturati ſunt;
& quod abundauit de panibus, tulerunt omnes, vnusquiſque
ſportas ſuas plenas. Sed tu omnem redundantiam fragmen-
torum ſpiritualium collegiſti, de duodecim cophinis apoſto-
licam fidem, de ſeptem ſportis gratiam ſpiritualem; non mi-
nùs mirabiliter operante in tuis panibus Chriſto, qui in tuo
iſto conuiuium panem tuum carnalem in cœleſtes cibos tran-
ſtulit, & in æternam tibi ſaturitatem parauit. Recumbes
enim iure cum patribus, Abraham, Iſaac, & Iacob in conui-
uium Chriſti, veſte præditus nuptiali, quia tecum iſtic in pau-
peribus ſuis Chriſtus recumbit, & habet in te Filius hominis
vbi reclinet caput ſuum: Iuuat etiam nunc in ſpectaculo &
prædicatione tanti operis immorari. Non enim hominis,
ſed diuina per hominem opera laudamus. Quàm lætum
Deo & ſanctis Angelis eius de hac tuâ (vt dici ſolet) perâ
ſpectaculum ſacer editor adhibebas? quanto ipſum Apoſto-
lum attollebas gaudio, cùm totam eius baſilicam denſis ino-
pum cœtibus ſtipauiſſes, vel quâ ſub alto ſui culminis medijs
ampla laquearibus longum patet: & apoſtolico eminùs
ſolio coruſcans, ingredientium lumina ſtringit, & corda læ-
tificat; vel quâ ſub eâdem mole tectorum geminis vtrimque

porticibus latera diffundit ; quæue prætentis nitens atrio, fusa vestibulo est ; ubi cantharum ministra manibus & oribus ostreis fluente ructantem, fastigiatus solido ære tholus ornat & inumbrat, non sine mysticâ specie quatuor columnis salientes aquas ambiens. Decet enim ingressum ecclesiæ talis ornatus, ut quod intus mysterio salutari geritur, spectabili pro foribus opere signetur. Nam & nostri corporis templum quadriiugo stabilimento una Evangelij fides sustinet ; & cum ex o gratia, quâ renascimur, fluat ; & in eo Christus, quo vivimus reveletur ; profectò nobis in quatuor vitæ columnas illuc aquæ salientis in vitam æternam fons nascitur ; nosq; ab interno rigat, & feruet in nobis ; si tamen possimus dicere , vel sentire mereamur, habere nos cor ardens in viâ, quod Christo nobiscum inambulante flâmatur. Quàm latè ergo tunc Deo, & Angelis pacis, & cunctis Sanctorum spiritibus spectaculum præbueris ? Primò de Apostoli veneratione, cuius fidem ac memoriam tam multiplicatâ opulentia devotione celebrasti ; sacras primùm hostias, & casta libamina, cum acceptissimâ ipsius commemoratione Deo deferens ; deinde munificentia consequenti te ipsum in corde mundo & spiritu humiliato acceptissimum sacrificium offerens Christo. In cuius tabernaculis meræ iubilationis hostias immolasti, reficiens & pascens eos , qui benedictione numerosa laudis hostiam sacrificarent Deo. Quàm bono tunc vrbs nostra tumultu fremebat, cum tu misericordia viscera reficiendis & operiendis pauperibus effundens, pallida esuriientium corpora reformares , aridas sitientium fauces rigares, tremula algentium membra vestires, & omnium consona in Dei benedictionem ora referares ! Sed egena corpora fouens, redeuntibus in meliorem tui partem operibus tuis retributione diuinâ, tuum potius spiritum saginasti, & benedictæ coniugis animam refecisti ; in illam transfundente Christi manu, quæ tuâ pauperibus erogabantur ; cum in ictu

oculi permutata in cœlestes cibos carnalis esca transiret, & quantum pecuniæ graui dexterâ, geminatis excipientium palmis hilaris dator & infatigabilis distributor infunderas, tantum illicò Angelis interuolantibus gremio Domini gaudentis iuectum, in tricesimos tibi fructus ac creditus numerandum reponebatur. Neque diuitiæ tantum, sed & gratiæ benedictionum addebantur præmijs vestris, vobis enim ad iustitiam deputabatur conclamatio illa & comprecatio pauperum, quâ per vestra munera benedicebatur Deo. Facili enim viâ ad aurem Dei voces inopum diriguntur; quia oratio pauperis (sicut scriptum est) nubes penetrat. Poteras Roma intentatas tibi illas in Apocalypsi minas non timere, si talia semper ederent munera Senatores tui. Verè tunc tibi nobilis esset illa nobilitas, quam sacrati patres, Abraham, Isaac, & Iacob paternis sinibus exciperent; quam Prophetæ, Apostoli, Martyres, id est, cœli senatus agnosceret; quam post togam nullâ immundi sanguinis sanie funestatam, regali promissæ lucis stolâ Christus indueret, & in libro albo, hoc est, libro vitæ perennis adscriberet. Verè illæ diuitiæ diuites forent, quibus non draconis antiqui cruenta sæuitia, sed Dei Saluatoris immensa bonitas pasceretur, si quod bestiis aut gladiatoribus & comparandis malè profligatur, & alendis, id propriæ donaretur saluti; cariusque nobis esset viuere quàm perire. Sed & auaritiâ & liberalitate peruersâ Deo pro nobis egentēs, Zabulo contra nos prodigi sumus. Damnum in lucro & in damno lucrum ducimus; vitamque nostram nec egenter redimere curamus, qui pro vitâ mortem emimus sumptuosè. Beata esset nostra conditio, si æquè Deo, vt hominibus, vel displicere timeremus, vel curarem placere: si tantum præcepta Christi, quantum populi sibila vereremur; & si tanto laus quæ ex Deo est, quanto iste de vulgo plausus emeretur. Beatus, qui non adisti in tale concilium, nec in cathedrâ pestilentiae, sed in Apostoli sede,

Eccli.

35. 21

Apoc.

17.

sede, & in Ecclesiæ cœtu, idest, in Christi theatro, non seditiosus, sed benedicientibus cuneis, Deo ipso spectatore laudaris; Ecclesiæ munerarius; non terrenæ, nec inanis gloriæ, sed æternæ laudis ambitor. Non gladiatores nec belluas emis, sed quibus veros gladiatores, hoc est, harum tenebrarum principes perimas, agis; & quibus veras bestias, hoc est, omnem zabuli virtutem superes, & pressio impunè vestigio conculces leonem & draconem. Beatus es, in quo benedicitur nomen Domini, & qui habes semen in Sion, & domesticos in Ierusalem, qui te vicissim in tabernacula æterna suscipiant. Non enim timebis illius diuitis locum, qui in tartaro, hoc est, in inferno inferiore, & exterioribus tenebris meritò igne circumdatus, vel extremo contempti in hac vitâ pauperis digito rogabat aspergi; cui Pater Abraham iure respondit: Memento fili, quia recepisti bona in vitâ tuâ, & Eleazarus mala; nunc verò hic consolatur, tu cruciaris. Ob hoc illi, censeo, diuites hanc vel pœnarum vel deliciarum vicissitudinem perhorrescant, qui istic sibi tantum & vitijs affluentes, aut opibus abstrusis incubant, nec partem posuere pauperibus; aut malè prodigi egent, meritò & æternâ egestate plectendi; qui tam viles sibi fuerint caritate luxuriæ, ut ijs pretiosior fuisse arguatur vnius diei mensa, quàm totius sui temporis vita. Hi ergo non communicabunt in æternum cœlestia bona pauperum, quorum istic pauperes bona terrena nescierint. Et horum grauius lingua torrebitur qui debilitates modò pauperum vel horrent, vel inrident, fastidiosi letaliter, & faceti nocenter: qui prætereunt, & canibus lambenda dimittunt vlcera proximorum; quia omnis homini naturâ homo proximus. Nónne (quæso te) isti veriùs dicendi canes, qui ne canes quidem in curandis atque mulcendis hominibus imitati sunt, & de micis saltem à mensâ suâ cadentibus saturari cupientes fratres, hoc est, naturâ matre germanos, non solum obsecratis foribus excludi, sed etiam sæuis

Luc. 16
25.

verberibus expelli iubent : Vnde credo illum in Euangelio diuitem tartari, cum totus (vt clamat) miser cruciatur in illâ ignei gurgitis flammâ, folius tamen linguæ refrigerium postulasse; qua sine dubio ideò vehementius cremabatur, quia in Eleazarum ante ianuam suam stratum, & canibus relictum, sæpius superbo avarus ore peccauerat. Ob hoc & alibi præmonemur, ponere ori nostro custodiam, docente Sapientiâ per Solomonem: quia in manu linguæ vita & mors. Et alibi : Verbis tuis (inquit) iustificaberis, aut verbis tuis condemnaberis. Tibi igitur (frater in Christo vnanime) cui sub hac poenâ metus, & cum illâ sede communitas; cuius os benedictione plenum est, cuius diuitiæ vbera pauperum sunt, cuius domus hospitium Christi est, qui non iacere mendicum ante ianuam tuam epulante te sustines; sed contra tectis tuis lætus inducis, aut tecum epulaturum, aut etiam ieiunante te saturandum; tibi felix à peccatis egestas, & beatæ in virtutibus opes sunt. Tu & inter illos pauperes iure numeraberis, quorum est regnum cælorum; & inter illos diuites, quorum possessio ciuitas firma est, quia spiritu Dei diues es, & tuo pauper. Tales enim diuites cum pauperibus suis diligit Deus, & sacris litteris celebrat, paginarumque perennium auctoritate nobilitat. Hoc enim ipsum considerare te volo, eorum diuitum, quorum vel crimina, vel supplicia in Scripturis signata sunt, nomina significata non esse, quia sine dubio indigni erant vt sermone diuino nominarētur, quos aut vitæ obliterauit impietas, aut auaritia deleuit. Ideò prædixerat Dominus in Prophetâ de ipsis; Nec memor ero nominum illorum per labia mea, hoc est, per immortalium duo testamenta verborum, quæ oris diuini labia benè dicuntur; quia & cohærent sibi, & vno Dei verbo aperiuntur, & per ipsa Deus nos osculatur ab osculis oris sui. Hæc ergo labia pollui noluit nominibus impiorum diuina iustitia; & idcirco neque illius diuitis nomen exstat, cuius

Psal.

140. 3.

Prou.

18. 21.

Matth

12. 37.

Psal.

15. 4.

vanitas & auaritia signatur, cui consumptâ iam vitâ, de vitæ apparatibus cogitanti dictum est; Stulte, hac nocte expositur anima tua: quæ parasti cuius erunt? Neque huius *Lnc 12*
 è tartaro diuitis nomen insigne est, quod non casu prætermis- *20.*
 sum edito pauperis nomine intellegimus. Illius quoque diuitis qui gloriatus in lege completâ, conditionem adipiscendæ perfectionis diuitiarum suarum amore auersatus est, cecitatem legimus, vocabulum non habemus. Erat enim *Matth.*
 (inquit) habens multas possessiones; & idcirco secuta est illa *19. 22.*
 sententia, quæ regnum cælorum omni diuiti penè clauferat, nisi Deus, ut solus bonus, omnipotentia suæ excepisset hoc donum, ut diuites pauperum voluntate ditaret. Hi ergo diuites inuisi Deo, & oblitterati memoria, qui terrenis caduca præuerterint, quique maluerint terræ quàm Deo credere, escam tineis, & prædam furibus congerentes, & (ut scriptum est) qui thesaurisant ignorantes, quia volunt intellegere cui debeant thesauros suos; digni qui nesciant quo successore dimittant; quia nesciunt quo largitore possideant. Quid enim habes, ô homo, quod non acceperis: & quia accepisti, *1. Cor.*
 quid gloriaris quasi non acceperis, & de suis Deo donis superbis? talium, mi frater, diuitum nomina in Euangelio non *4. 7.*
 scribuntur, quia nec in libro vitæ habentur. Denique, ut scias, non diuitias, sed homines pro earum vñibus esse culpabiles vel acceptos Deo, lege sanctos Patres Abraham, Lot, & *Matth.*
 Iob, de opibus suis amicos Deo factos. Nam in Euangelio, *27. 57.*
 quo ille tartareus contemptor Eleazari diues prætermisus est, illum ab Arimathiâ Ioseph diuitem nominari videmus. Beatus enim est, quia specialiter intellexit super egenum & pauperem, pio Christi corpus obsequio muneratus, nec Iudicem pro iniuriâ dominici corporis interpellare veritus, & pio sumptu pretiosi velaminis & sepulcri noui, diues in Domini sepulturâ. His te pagina sancta nominibus adscribet, & in talium diuitum sorte numeraberis, quorum opes æquas

& animo. Non enim sibi habentes habebant, sed nemo
 quidquam dicebat suum, & humani nihil à se alienum puta-
 bant: ut illa quondam princeps fidei multitudo, cui vnum
 cor, & anima vna, & omnia communia erant. Et vide ra-
 tionem; facile iudicabis parricidali crimine contemni pau-
 peres nostro arbitrio, quos nullo videmus à nobis Dei opere
 discretos. Quomodo enim excludimus à nostris medicis
 habitationibus, quos Deus vnâ nobiscum istius mundi con-
 clusit domo? Quomodo dedignamur terrenæ possessionis
 vsu facere participes, quos & inuiti diuinæ originis vnitate
 consortes habemus? Hoc tenens Abraham, amicus Deo fa-
 ctus est: hoc obseruans Lot, euasit à Sodomis: hoc sectatus
 Iob, de zabulo triumphauit. Aperiamus & nos domicilia
 nostra fratribus; vel timentes periculum supradictorum ex-
 emplo Patrum, ne fortè quasi hominem excludentes, &
 Angelum repellamus; vel sperantes mereri & Angelos hos-
 pites, dum omnis aduenæ transitum promptâ humanitate
 suscipimus. Pater enim Abraham dum peregrinos suscepit,
 excepit & Dominum cum Angelis Christum, & in hospitali
 tabernaculo illum quem in Euangelio coràm in semetipso
 Saluator exhibet, diem vidit. Sodomitas hospitem dam-
 nauit iniuria; & Lot eo potissimam liberari meruit affectu,
 quòd hospites prætulit filiabus. Non ille impius, sed per-
 fectè pius: non enim filias viles habebat, qui inde mercedem
 meruit, quòd pietati domesticæ prætulerit iustitiam caritatis,
 hoc est, timorem Dei, cuius vtique præcepto & spiritu reci-
 piendis hospitibus seruiebat: ac perinde iam tunc perfectum
 fidei mens illa compleuit, quo dicitur nobis; Omnis qui re-
 liquerit fratres & sorores, aut matrem, aut filios vel filias
 propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æter-
 nam possidebit. Huius mentis perfectio, vel istius perfectio-
 nis mens, iam ab origine sæculi iustum Lot ab illo Pentapo-
 litano incendio liberauit, meruitque pro hospitali domo

Act. 4

32.

Ioan. 8.

56.

Matth.

23. 29.

totam in domum urbem munere Dei fortitus accipere; quia ille qui in incestâ & impiâ ciuitate solus & pius fuerat & pudicus, ipsam superans sanctitate pietatem, non dubitauit (quantum in ipso fuit) pudicitiam filiarum redimere hospitem castitatem. Iob verò, ille Domini igne examinatum argentum, se semper oculum cæcorum, & pedem claudorum fuisse testatur, horumque operum in ipso tētationis suæ certamine mercedem reposcit, & recipit: spoliatur opibus patrimonij, non animi, sed inuulnerabilis corde, ne labijs quidem peccat. Nudatus ambitione substantiæ, sed armatus virtute patientiæ: Orbatus prole, non cordis lumine, filios mentis suæ, hoc est, iustitiæ opera complectitur, clamans; Nudus exiui de utero matris meæ, nudus oportet in terram reuertar. Nihil intulimus in hunc mundum, verum neque auferre possumus. Sed quia spirituales opes non amiserat, temporales quoque diuitias pro patientiæ triumpho recepit; & ditatus est duplo, quia probatus & purgatus erat septulo. Labores enim (vt scriptum est) fructuum suorum manducauerat in operibus pijs elaborando; & idcirco fructus laborum suorum manducauit: in hoc etiam sæculo præmia operum recipiendo. Cum his diuitibus tibi sors est, qui eundem deum diuitiarum tuarum causam esse meministi; liber auaritiæ, quia feruus iustitiæ. Iniquo mammona iustè vteris, nec captiuus, sed verè dominus es pecuniæ tuæ, quia possideris à Christo, cui captiua est ipsa captiuitas. Gloriare igitur in Domino quia non caro & sanguis tibi, sed ipse qui lumen est verum & sapientia Dei Christus, prudentiam huius prouidentiae reuelauit, quâ intellegis in omni egeno & paupere Christum cibari, potari, contegi, visitari. Secundum illos Patres quos ob hoc meritum, quod suprâ dictum est, in die malâ liberauit dominus, ipse & te Dominus conseruet & viuificet, & beatum faciat, & ferat opem nunc tibi supra lectum doloris tui. Conuertat planctum pium in gaudium.

Iob 1, 21

1. Tim. 6. 7.

Psal. 127. 2.

Psal. 40. 2.

sanctum tibi. Conscindat saecum tristitiæ tuæ, & reddat tibi lætitiā salutaris sui: confirmante Spiritu principali, firmer in orationibus & eleemosynis, ut arcum æreum brachia tuas; perficiat pedes tuos tanquam cerui, ut & ad fugiendum zābulum, & ad consequendum Christum, velox sis; & fixis gemino utriusque Testamenti vngue vestigijs, in viā Domini firmiter sistas; ereptis manu Domini pedibus tuis à lapsu, & oculis à fletu; & cum benedictā coniuge in æternum tuā, placeas Domino in regione viuorum. Fiet enim tibi secundum fidem tuam, quia fidelis Dominus in verbis suis, memor erit in æternum huius sacrificij tui, & holocaustum tuū pingue fiet; teque ipsum viuam sibi hostiam in odorem suauitatis accipiet remunerator vestri fœnoris in illā die, quā locupletior creditoribus debitor, suum cuique depositum multiplicatā reddet vsurā. Nec longè retribuendi dies, albentibus iam propinquā messe regionibus. Interim recipiendas opes festiuā tibi meditatione promittens, multò vberius animum tuum venturi fide, quàm meo vel cuiusquam sermone solaberis. Non enim modica animis credentium voluptas est, promissa fidelibus bona dulci cogitatione præsumere, & in paradiso iam animis deambulare. Si agricolam iuuat spem messis in segete mirari, dum à messe fructum laboris exspectat, faciliusque fert moram temporum auaritia votorum; si pascat oculos, dum sperat euentus: quantò maiorem nos capere possumus voluptatem, licet peccatores, attamen fideles seruuli; quibus sparsi seminis non apud dubiam terræ fidem, sed apud incommutabilem Dei veritatem ratio mandata est; qui hoc speramus quod Veritas ipsa promittit. Non enim ab humanis opinionibus, nec à fabulosis Poëtarum somnijs, aut philosophorum phantasmatis, post hominem futura colligimus, sed ab ipso fonte veritatis haurimus fidem rerum. Quis autem potuit diuina magis, quàm Deus ipse operum & statutorum suorum conscius

nosse? Non traduces in corpora aliena animas, vt sint mon-
stra post hominem; neque omnino sine corpore permanfu-
ras, aut in corpore mentiemur occiduas. Blandiantur sibi
mendacijs Poëtarum, qui non habent veritatis Prophetas.
Cæcentur opinionibus erraticis philosophorum, qui non in-
luminantur testimonijs Apostolorum: & se desperatione so-
lentur, qui spem non habent, dicentes; Vmbræ transitus est *Sap. 2.*
tēpus nostrum, & non est reuersio finis nostri; quoniam confi- *5.*
gnatus est, & nemo reuertetur. Qui excecati nequitia &
infidelitatis suæ tenebris non possunt dicere: Credo videre *Psal.*
bona Domini in lumine viuientium. Nos verò tam egenis *26. 13.*
remedijs non indigemus, quibus ipsa Veritas, Dei Verbum
Deus, resurrectionem carnis in vitam æternam, & spopondit
docens, & probauit resurgens. Ipse enim Dei Filius, per
quem omnia, & sine quo nihil, ipse testatus est; Ego sum *Ioan.*
resurrectio, & vita: qui credit in me, et si mortuus fuerit, vi- *11. 25.*
uet: Et omnis qui viuit, & credit in me, non morietur in
æternum. Quod ne verbo solùm assereret, sanxit exemplo;
suumque ipsum, in quo omnis susceptio, hominem resusci-
tatum à mortuis, ostendit discipulis, in semetipso fidem
carnis assignans, cùm dicit Thomæ; Infer digitum tuum
huc, & vide manus meas, & infer manum tuam huc, & mitte
in latus meum, & noli esse incredulus, sed fidelis: quia spi-
ritus carnem & ossa non habet, sicut me habentem videtis.
Hæc igitur testimonia, hæc documenta, hanc lucem fidei
habentes, quâ occasione poterimus de resurrectione dubi-
tare: quam & de Verbo Dei audiuius, & Apostolorum
oculis vidimus, manibusque palpauimus: qui que ita per
Christum Deo vincti & insiti sumus, vt Dei arrhabonem
teneamus in terrâ nostrâ Spiritum sanctum, quem dedit no-
bis; & nostri pignus habeamus in Deo carnem Christi; quia
intervallum istud vniuersum, quo à diuinis mortalia dispa-
ratur, medio & inter vtraque communi, interuentu suo velut

quodam (vt sic dixerim) ponte continuat ; vt eius tramite terrena cœlestibus conferantur, cùm hoc corruptibile nostrum incorruptio superna perfuderit, & mortale nostrum (vt scriptum est) immortalitas hauserit, mortemque deuictam victrix in Christo & à Christo nobis vita sorbuerit. Quod vt adsequamur, non de veritate tanti boni, sed de nostri captu meriti dubitare possumus. Sed agamus quæ Christus iussit, vt adipiscamur quæ Christus spopondit. Veritas illius nobis adest, illi fides nostra non desit. Omnibus vita, omnibus via, omnibus ianua est. Nemini claudit sua regna, quibus & vim permittit inferri. Perge quò curris, vt adprehendas in quo adprehensus es : enitere per angustam viam, vt peruenias in amplam possessionem hereditatis æternæ. Habes iam in Christo magnum tui pignus, & ambitiosum suffragium, coniugem quæ tibi tantum gratiæ in cœlestibus parat, quantum tu illi à terris opulentia suggeris ; non illam, vt dixi, lectibus cassis honorans, sed viuus muneribus adcumulans, quibus illa nunc gaudet : iamque illi huius operis tui vsus in fructu est, cuius adhuc tibi munus in semine. Iam honoratur tuis illa meritis, iam pascitur tuis panibus, & affluit tuis opibus ; in vestitu deaurato circumamicta varietate, pretioso lumine : non eget alienæ manus digito refrigerari, proprijs ipsa digitorum suorum roribus, idest, dexteræ tuæ operibus infusa. Non æquè amplâ dote nubentem locupletaueras, vt nunc ditificas quiescentem. Quantam enim tunc partem tuorum munerum cepit, cùm eo solo, quod potuerat induere, frueretur ? Nunc quantumcumque contuleris, totum simul, omnium sensuum voluptate diues, animo possidebit ; beata, cui tam numerosa apud Christum suffragia sunt, & cuius caput tam multiplex ambit illustrium corona gemmarum, nec alienis intexta floribus, sed domesticis corusca luminibus. Verè illa pretiosa domino anima, quæ de tribus pretium margaritis capit. Est enim coniux fidei, soror

virginitatis,

virginitatis, filia perfectionis, cui Paula mater, soror Eustochium, tu maritus.

CAPVT X.

Variantes aliquot Lectiones ex codicibus MSS. Puteano, & Viennensi, in Epistolâ ad Pammachium, quæ est in editione Antuerpiensi, partim numero XXVII. partim numero XXXIII. sub titulo ad Alethium.

PV T. codicem Puteanum designat, VIEN. Viennensem, COL. editionem Colonensem operum S. Paulini, Bibliothecæ Patrum tomo V. anno 1618. ab Andréâ Schotto insertam, ANT. editionem Antuerpiensem anni 1622. à Rosvveydo elaboratam.

Pag. 21. lin. 26. fratris nostri Episcopi Olimpij In PVT. fratris nostri Olimpi, & deest vox Episcopi.

Pag. 21. lin. 29. officium dein defore. Ita PVT. In COL. & in ANT. abest dein.

Pag. 21. lin. 30. affectus, sed caritas. Ita PVT. In COL. & in ANT. deest sed.

Pag. 22. lin. 12. neque videar de negligentia tui serus audisse. Ita PVT. In COL. & in ANT. Neque videar de te negligentia mea seriùs audisse.

Pag. 22. lin. 30. quo nisi adsumus, vbi etiam corpore intersumus. Ita PVT. In COL. quo nisi adsumus etiam vt corpore intersumus. In ANT. quo nisi adsumus, vt etiam corpore intersumus.

Pag. 22. lin. 32. aptumque nostrâ fide feci. Ita PVT. In COL. & in ANT. dignumque nostrâ fide feci.

Pag. 24. lin. 4. religiosius. Ita COL. & ANT. In PVT. religiosus.

Pag. 25. lin. 15. & illis lacrymis quibus peccata nostra fleuit, & lauerit. Ita PVT. In COL. & in ANT. & illis lacrymis peccata nostra fleuerit & lauerit.

Pag. 26. lin. 7. accitu & fine. Ita PVT. In COL. & in ANT. accitui & fini.

Pag. 27. lin. 4. ieiunio fultus, preces. Ita PVT. In COL. ieiunio fultas preces. In ANT. ieiunio, fletu preces.

Pag. 28. lin. 13. terminos quoque designato præscribit tempore. Ita PVT. In COL. & in ANT. termino quoque designato præscribit tempora.

Pag. 28. lin. 27. de infirmitate, carnalis. Ita PVT. In COL. & in ANT. de infirmitate est, carnalis.

Pag. 28. lin. 30. mors enim, vera virtutis adopertio est, Ita VIEN. In COL. & in ANT. additur vox animæ, parum ad rem, sic; mors enim vera animæ virtutis adopertio est.

Pag. 29. lin. 5. tristitiam largior tegit. Ita PVT. In COL. & in ANT. tristitiam tegit. deest largior, quæ vox ad sententiæ vim tantum non necessaria.

Pag. 29. lin. 15. pauperes, qui totâ Romæ stipe meritant multi, tu diues in aulâ Apostoli congregasti. Ita VIEN. In COL. pauperes, qui totâ Româ stipem meritant, in aulam Apostoli congregasti. In ANT. pauperes, qui totâ Româ stipem meritant, multitudinem in aulam Apostoli congregasti.

Pag. 29. lin. 21. regiam. Ita VIEN. ANT. & codex ms. Vaticanus. In COL. & PVT. reginam. Medio ævo, regiam absque adiuncto, dici solitam primariam portam, ostendit ex Ennodio, Gregorio Turonensi, Anastasio Bibliothecario, alijsque scriptoribus Rosveydus in hunc locum, & in Onomastico ad Vitas Patrum. At præcipuam portam basilicæ Vaticanæ, reginam aliquando nuncupatam fuisse, affirmare non ausim sine alio exemplo; quamvis eam lectionem antiquiores editiones præferant, & Puteanus codex bonæ notæ, ac peruetustus. Alioquin vtut sit de usu vulgi, potuit Pauli-

nus iure eodem portam illam primariam, aut *reginam* absque adiuncto nuncupare, aut *reginam portarum*, quo Appiam dixit Statius *reginam viarum*, in Surrentino Pollij.

Pag. 29. lin. 21. *cærulâ* Ita PVT. & VIEN. In COL. *cerea-*
lia, mendosè. In ANT. *cæruleâ.*

Pag. 30. lin. 2. *subcidiua.* Ita VIEN. In COL. & in ANT.
substitiua.

Pag. 30. lin. 13. *demensus.* Ita VIEN. & COL. In ANT.
dimensus.

Pag. 30. lin. 21. & Iacob in conuiuio. Ita VIEN. In COL. Iacob
conuiuia. In ANT. Iacob conuiuio.

Pag. 31. lin. 10. *columnas illuc aquæ,* Ita PVT. & VIEN.
In COL. & in ANT. *columnas ille aquæ.*

Pag. 31. lin. 12. *possimus.* Ita VIEN. In COL. & in ANT.
possumus.

Pag. 31. lin. 14. *inambulante flammatur.* Ita PVT. & VIEN.
In COL. & in ANT. *ambulante inflammatur.*

Pag. 31. lin. 18. *hostias & casta.* Ita VIEN. Deest & in COL.
& in ANT.

Pag. 32. lin. 5. *tricesimos.* Ita VIEN. & COL. In ANT.
trigesimos.

Pag. 32. lin. 12. *intentatas.* Ita VIEN. In COL. & in ANT.
intentas. Sic & S. Hieronymus *Romam alloquens lib. 2. contra*
Ionin. anum, in fine; Maledictionem, inquit, quam tibi Salua-
tor in Apocalypsi comminatus est, potes effugere per pœni-
tentiam, habens exemplum Niniuitarum.

Pag. 32. lin. 15. *sinibus exciperent.* Ita VIEN. Malè in
COL. & in ANT. *sinibus exceperant.*

Pag. 32. lin. 31. *si tantò laus quæ ex Deo est, quantum iste.*
Ita VIEN. & PVT. In COL. & in ANT. *si tanti laus quæ ex*
Deo est, quanti iste.

Pag. 33. lin. 3. *non terrenæ.* Ita VIEN, In COL. *non ha-*
renæ. ANT. *non arenæ.*

Pag. 33. lin. 12. & exterioribus. Ita VIEN. In COL. & in ANT. vel exterioribus.

Pag. 33. lin. 20. malè prodigi egent, meritò & æternâ egestate plectendi, Ita VIEN. In COL. & ANT. malè prodigi egent merito, æternâ egestate plectendi.

Pag. 33. lin. 32. saturari cupientes. Ita VIEN. In COL. & ANT. satiari cupientes.

Pag. 35. lin. 2. expostulatur. Ita VIEN. In COL. & ANT. expostulabitur.

Pag. 35. lin. 19, & quia accepisti. Ita VIEN. & COL. In ANT. & qui accepisti.

Pag. 36. lin. 7. excludimus. Ita PVT. & VIEN. In COL. & ANT. excludamus.

Pag. 36. lin. 8. conclusit. Ita VIEN. & COL. In ANT. concludit.

Pag. 36. lin. 9. dedignamur. Ita PVT. & VIEN. In COL. et ANT. dedignemur.

Pag. 36. lin. 10. quos & inuiti diuinæ. Ita VIEN. In COL. et ANT. quos & in vnâ diuinæ.

Pag. 36. lin. 19. coràm in semetipso. Ita VIEN. In COL. coram ipso. In ANT. coram semetipso.

Pag. 36. lin. 33. pro hospitali domo. Ita VIEN. et COL. In ANT. per hospitalem domum.

Pag. 37. lin. 9. ne labijs quidem peccat. Ita COL. et ANT. In Vien. nec labijs peccat.

Pag. 37. lin. 21. qui eundem. Ita COL. et ANT. In VIEN. quia eundem.

Pag. 38. lin. 8. coniuge in æternum tuâ. Ita PVT. In COL. et ANT. coniuge tuâ, in æternum &c.

Pag. 38. lin. 17. festiuâ. Ita PVT. et VIEN. In COL. et ANT. festinâ.

Pag. 38. lin. 18. cuiusquam. Ita VIEN. et COL. In ANT. cuiusque.

Pag. 38. lin. 29. promittit. Ita VIEN. In COL. & ANT, promisit.

Pag. 39. lin. 16. resurrectio & vita: qui. Ita VIEN. In COL. et ANT. resurrectio: qui.

Pag. 39. lin. 20. à mortuis, ostendit. Ita VIEN. et COL. In ANT. à mortuis, & ostendit.

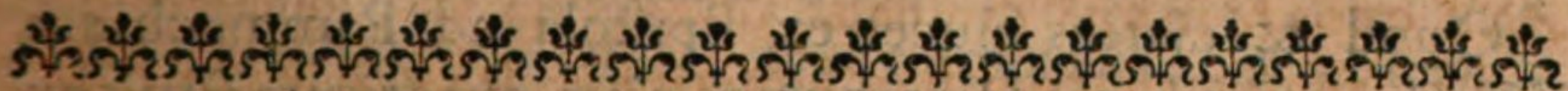
Pag. 39. lin. 29. Deo vincti. Ita PVT. In COL. et ANT. Deo iuncti.

Pag. 40. lin. 16. illi à terris. Ita PVT. et VIEN. In COL. et ANT. illi à terrenis.

Pag. 40. lin. 17. luctibus cassis. Ita PVT. et VIEN. et sic in COL. ad marginem adscriptum erat. In ANT. luxibus cassis.

Pag. 40. lin. 21. circumamicta. Ita PVT. VIEN. et COL. In ANT. mendose legitur circumacta.

Pag. 41. lin. 1. Eustochium. Hanc lectionem ex COL. et ANT. retinuimus; cum alioquin Eustochia scribatur in PVT. et VIEN.

CAPVT XI.

Ruffina Sanctæ Paulæ filia an aliquando nupserit.

Ruffinæ cum Alethio matrimonium, quod S. Paulini aliquot paginarum iam olim à bibliopecto perturbatus ordo inuexerat, satis (opinor) ex dictis dissolutum est: nunc videndum an alius quis ei maritus assignandus sit. Cum anno Christi 384. Paulina eius mater in Palæstinam abitura nauim conscenderet; *Ruffina iam nubilis* (inquit Hieronymus in Epitaphio Paulæ) *ut suas expectaret nuptias, tacens fletibus obsecrabat.* Eiusdem verò Ruffinæ paulò antè meminerat, *quæ immaturo funere pium matris animum consternauit.*

Nihil certi ex his vtramlibet in partem elicere est. Neque enim eò nupta probatur, quòd nubilis; neque etiam cælebs, quòd immaturâ morte sublata: mors quippe immatura (quæ est Virgilio *acerba*, tralatione à pomis, vt notat Seruius) illa dicitur, quæ ante confectam ætatem obuenit, nuptis æquè & innuptis. Attamen innuptam obiisse Ruffinam vel inde apparet probabilius, quòd apud Hieronymum, qui Paulæ non cōsanguinitates modò omnes, sed & affinitates passim ac studiosè persequitur, non eius viri nomen, non genus memoratur; aut harum nuptiarum vllum exstat vestigium. Cùm enim Blæfillam septimo à nuptijs mense virum amisisse scribat (cuius viri genus illustre aperit Epistolâ X. ad Furiam eius sororem); Paulinam contrâ viro suo Pammachio decessisse referat, quid est quòd harum sororis Ruffinæ coniugij non meminit, sed eam dumtaxat *immature funere* sublata dicit, nisi docere volens, nec eam vxorem fuisse, vt duas illas; nec etiam cum Eustochio tertiâ sorore monacham, sed Romæ dum nuptias expectaret, morte præuentam?

Quod & clariùs elucet ex Epistolâ ad Pammachium XXVI, cuius initio Hieronymus piam quadrigam struit ex tribus feminis, Eustochio Virgine, Paulâ viduâ, Paulinâ vxore, centesimum, sexagesimû, & tricesimum fructum metentibus: & quarto Pammachio, primæ cognato, secundæ genero, tertiæ marito. Tum ad finem Epistolæ Blæfillam addit, sic scribens; *In calce Epistola recordatus sum, quadriga vestra & proposito quintam deesse Blæfillam; penè oblitus de eâ loqui, quæ prima de vobis præcessit ad Dominum. Verè nunc quinque in tres ac duas, videmus esse diuisas: illa cum sorore Paulinâ dulci somno fruitur; tu, duarum medius, ad Christum leuius subuolabis.* Sic alludit ad Christi dictum, Lucæ 12. 52. *Erunt enim ex hoc, quinque in domo vnâ diuisi: tres in duos, & duo in tres diuidentur:* & in Bethleem Pammachium tacitè inuitat. Sed quomodò Blæfillæ ac Paulinæ Ruffinam sororem non

adiunxit, vt tribus iam corpore solutis tres superstites oppo-
neret? aut quo consilio tres Paulæ filias memorans, Pauli-
nam coniugatam, Blæfillam viduam, Eustochium Virginem
Deo sacram, de quartâ Ruffinâ tacuit; nisi innuere volens,
hanc neque virginitatis propositum habuisse cum Eustachio,
neque cum duabus reliquis peruenisse ad nuptias; sed cum
matrimonia animo volueret, nullo in ordine è tribus illis lo-
candam è viuis ereptam fuisse?

CAPVT XII.

*Vulgatæ Paulini ad Alethium Epistola parti priori, quæ verè
illum spectat, iungendus est Sermo de
Gazophylacio.*

ABRVPTÆ ad Alethium Epistolæ in illa verba; *quasi virgâ
Propheta percusso cordis*, deesse nonnulla, ostendit pen-
dens & sine sensu sententia. Admonet autem Rosvveydus ex
Francis. Sacchino, ante Epist. XXXIV. siue Declamationē
de Gazophylacio, id Opusculum hanc præferre inscriptio-
nem in codice Vaticano; *Venerabili & beato, ac dilectissimo
fratri Alethio Paulinus*. In codice Viennensi hunc titulum
habet; *Sermo Sancti Paulini Episcopi de Gazophylacio*. Sic &
Florus in Epistolas Pauli, duo loca refert S. Paulini Nolen-
sis Ecclesiæ Episcopi, ex *Sermone de Gazophylacio*. Schottus
in editione Colonienſi anni 1618. tomo V. Bibliothecæ Pa-
trum, epigraphem hanc indidit; *Diui Paulini Epistola de Ga-
zophylacio*. Ego mediâ quasi viâ incedendum existimo; vt
neque de Gazophylacio istud Opusculum Epistola putetur,
neque sermo dumtaxat ad populum dictus, sed etiam ad
Alethium missus, vt probat epigraphæ Vaticana: cum nimi-

rum Alethius de Paulini ore atque ingenio aliquid cum poscisset; quod satis indicat Paulinus sic eam interpellans; *Vnde enim mihi tantum aquæ, quantum sitis? unde tale poculum quod dignè bibas? unde tantos panes quantos postulas? Sed ipse tibi auctor iniuriæ tuæ eris, diutiùs esurire, qui euangelicos lucis & vitæ cibos in altâ huius sæculi nocte desiderans, somnolenti & pauperis amici egenam penum pulsas; qui flumina aquæ viuæ sitiens, arentem venulam scalpis, & humorem de pumice conaris exprimere, &c.* Habe igitur Sermonem hunc de Gazophylacio, & vulgatis emendatiorem, & ordini suo restitutum, hoc est; propriæ ad Alethium Epistolæ, ex Paulini mente subnexum.

CAPVT XIII.

PAVLINI Epistolæ ad Alethium quæ superest pars prior, iuncta eiusdem Sermoni de Gazophylacio. Vtraque lucubratio ope codicum Puteani & Viennensis de nouo recensita, & expolita.

Beato, & meritò venerabili ac dilectissimo fratri
Alethio Paulinus.

DE O gratias, qui odorem gratiæ in te suæ, per eloquia litterarum tuarum manifestauit mihi. Per fratrem enim carissimum in Deo Victorem meum, hoc munere militantem Deo vt fraternæ seruiat caritati, seque nobis per longinqua terrarum interualla discretis, impigrum annuis discursibus tabellarium præbeat; & religiosissimis officijs mutuò visitantium corporalem laborem spiritali impendat affectu. Per hunc ergo fratrem & conseruum in Domino,
qui

qui communis & vnanimus (nam & vobis eâ se, quâ nobis infusus est, acceptissimum gratiâ gloriatur); per hunc, inquam, mihi sanctè venerabilis frater, tam dulce quàm insperatû mihi munus accepi epistolam tuâ; in quâ nobis bonus cordis tui thesaurus apparuit, vt meritò perceptâ officij tui benedictione gauderem, cùm faciem interioris tui castissimo speculatus eloquio, quantum in te mihi à Domino adiutorium conferat agnoscerem. Sed in ijs quæ mihi iniungenda diues inopiæ æstimator putasti, sanctam quidem purissimæ caritatis fiduciam demonstraisti; famâ tamen (quantû intelligo) dominici operis persuadente inductus es, vt secundû opus Domini, quo nobis curam redemptionis nostræ inspirare dignatus est, ingenij quoque & oris opes suppetere nobis arbitrareris. Sed bonam concupiscentiam magnâ fide vacuis opinionibus spes illusa decepit. Vnde enim mihi tantû aquæ, quantû sitis? vnde tale poculum, quod dignè bibas? vnde tanti panes, quantos postulas? Sed ipse tibi auctor iniuriæ tuæ eris, diutiùs esurire, qui euangelicos lucis & vitæ cibos in altâ huius sæculi nocte desiderans, somnolenti & pauperis amici egenam penum pulsas; qui flumina aquæ viuæ sitiens, arenam venulam scalpis, & humorem de pumice conaris exprimere. Aut enim nullus mihi de inspirantiæ siccitate, aut Exod. 15. 25. amarus de malitiæ felle fons intûs est; quem vtinam orationes & litteræ tuæ sæpiùs impensæ, mihi exundare ac dulcescere faciant, fidei tuæ ligno, & eloquij suauitate; vt & verbo Exod. 17. 6. Dei, quod bonus minister pio ore deprompseris, quasi virgâ Prophetæ percusso cordis.

Hic desunt nonnulla, quibus Paulinus, vt Alethij studio pareret, mittere se ad eum significabat, sermonem à se conscriptum de Gazophylacio, hoc est, de eleemosynâ, quæ prisco Ecclesiæ ritu in Gazophylacium conferebatur, Ideò Vaticanus codex, Paulini sermonem hunc, vt diximus, Alethio quoque nominatim inscribit.

Sermo S. Paulini de Gazophylacio, ad Alethium
ab eo missus.

NON frustrà, dilectissimi mei, iumentis præsepe ponitur, neque tantùm ad speciem videndi iacet: mensa etenim quædam est, quamlibet irrationabilium animantium, tamen ab hominum ratione composita; ut per eam quadrupedia cibum capiant. Quòd si ij qui præsepia ædificare curauerint, negligent pabulum inferre, procliuius tabida inopi stabulo iumenta deficient, & non pascentia fames depascetur animalia. At illi dignum negligentia vel auaritia damnum de toto capeissent, quibus præsepis parandi tantùm labor fuerit, & replendi cura defuerit: pariter enim cum animalibus mortuis & vsum præsepis amittent; duo graua damna iustè ferentes, qui vnum necessarium vtilis impendij sumptum percerint ministrare. Hoc igitur exemplo, dilectissimi, cauere debemus, ne damnum animæ & dispendium salutis ad eamus, negligentes in ecclesiâ positam à Domino mensam indigentibus, quam despicientibus oculis præterimus, aut aridis manibus intuemur. Absit, quæso, ab animis vestris tale contagium: facilè enim serpit cancer auaritiæ in præcordia nullis misericordiæ munita visceribus, captamque vipereis alligat vinculis animã, si ab operibus bonis nudam, & materiã captiuitatis, hoc est, infructuosis opibus abundantem serpens inimicus inuenerit. Non patiamur ergo mensam Domini & nobis vacuam, & egentibus inanem relinqui; & visui tantùm stare, non vsui; ne de negligentia nostrâ esurientibus expressi gemitus, in nos retorqueantur. Qui enim spernit pauperem, exacerbat (ut scriptum est) eum qui fecit illum. hoc est, communem omnium Creatorem; qui sicut refectione inopum gaudet, ita defectione tristatur. Excitemus ergo nos ab inertia somno, & velut ne-

Prov.
17. 5.

gligentiæ torporem discutiamus, vel auaritiæ vincla rum-
pamus; Inspiciamus diligenter in omnia verba, præcepta,
promissa, opera, consilia Saluatoris nostri Dei: reputemus-
que nobiscum cur hæc mensa, & quo auctore proposita sit in
atrijs domus Domini, in conspectu omnis populi eius; quód-
que maximè considerandum est, cui bono, quâ gratiâ, in
quem fructum locata præniteat & pateat. Confule ipsa ve-
ritatis oracula, & respondebit tibi Propheta; Qui miseretur *Prov.*
pauperi, Dominum fœnerat. Cœlestis igitur trapezitæ hæc *19. 17.*
mensa est, thesaurum vitæ struens, & ad margaritam nego-
tiandam Dei fœnus exercens. Qui enim fœnerat pauperes
Domini, præstolatur à Domino retributionem mercedis æ-
ternæ. Sed & beatus Apostolus Paulus nos docens, inter
sollicitudines omnium Ecclesiarum, non minimam sibi cu-
ram pauperum esse testatur: ait enim; Tantùm vt pauperum *Gal. 2.*
memores simus, quod studui facere idipsum. Idem alibi *10.*
clamat; Nihil intulimus in hunc mundum, verùm nec au- *1. Tim.*
ferre possumus: & iterum; Quid enim habes quod non ac- *6. 7.*
ceperis? Atque ideò, dilectissimi, non vt de proprio restricti *1. Cor.*
simus, sed vt de credito fœneremus. Dispensatio enim, in- *4. 7.*
quit, nobis credita est, & temporalis pecuniæ vsura commu- *1. Cor.*
nis, non priuatæ rei æterna possessio. Si cognoscas illam *9. 17.*
temporaliter in terrâ tuam, poteris in cœlestibus tibi facere
perpetuam. Si reminiscaris in Euangelio illos susceptores *Matth.*
Domini talentorum; & quid cuique paterfamilias reuersus *25. 14.*
retribuerit, scies quantò sit vtilius ponere ad mensam Do-
mini multiplicandam pecuniam, quam sterili fide odiosam,
reminisci à te auarè, nullo reditu creditoris, magno inutilis
serui dispendio, in sola pœnarum illius incrementa serua-
tam. Festina igitur illam potiùs vocem mereri vt audias; *Matth.*
Euge bone serue, intra in gaudium Domini tui; quàm illam; *25. 21.*
Serue nequam & piger, de ore tuo te iudico; & reliqua quæ *Luc.*
nota sunt: misso inutili in tenebras exteriores, ac talento *19. 22.*

Matth. eius illi qui multiplicatis creditis abundabat adiecto. *Omni*
25. 29. enim, inquit, habenti dabitur; non habenti verò, & id quod
Luc. habet auferetur. Reminiscamur & illius viduæ, quæ pau-
21. 2. perum curâ sui negligens, totam victus sui substantiam, fu-
 turi tantum memor, Iudice ipso teste vacuauit. Alij enim,
 inquit, de abundantia suâ superante contulerunt; illa verò
 multis forsitan & pauperum egentior (cui duo minuta cen-
 sus erant), sed animo cunctis diuitibus opulentior, solas
 mercedis æternæ opes spectans, & cœlestis auaræ thesauri,
 pariter sibi totum eius substantiæ quæ de terrâ sumitur, & in
 terram reuertitur, abdicauit: misit quod habebat, ut quod
 non viderat possideret: misit corruptibilia, ut immortalia
 compararet: non despexit illa paupercula dispositam à Deo
 ordinatamque rationem de receptione venturi; & propte-
 reâ non fuit immemor eius ipse dispositor; iamque senten-
 tiam suam ipse mundi arbiter præcucurrit; & quam in iudicio
 coronaturus est, in Euangelio prædicauit. Fœneremus igitur
 Dominum de donis Domini: nihil enim sine eius munere
 possidemus, sine cuius nutu nec ipsi sumus. Et nos præcipue
 quid nostrum putemus, qui maiori & speciali debito non
 sumus nostri? & non solum quia facti à Deo, sed & empti
1. Cor. sumus. Gratulemur autem quia magno empti: quippe san-
6. 20. guine ipsius Domini; quo pretio, & viles & venales esse de-
 sistimus, quia vilior seruitute libertas liberum esse iustitiæ.
 Talis etenim liber, seruus peccati & captiuus est mortis. Sua
 igitur Domino dona referamus: demus illi qui in omni pau-
 pere accipit; demus (inquam) gaudentes, & recipiamus ab
 ipso exultantes. Placet enim ipsi talis iniuria, ut vim regno
 ipsius inferamus, bonis operibus cœli claustra frangentes.
 Dominus enim noster, qui solus bonus, ut vnus Deus, non
 auaritiæ studio accipere desiderat, sed largitatis affectu.
 Quid enim non habeat, qui omnia dedit? aut quid non
 possideat, qui ipsos possidet possidentes? quia, omnes viri

diuitiarum in manibus eius. Sed immensa eius iustitia pariter & bonitas, de ipsis muneribus suis vult sibi munera invicem fieri, vt sibi materiam erga te beneficentiæ pariat, quia bonus est; & tibi faciat meritum quod dignè recipias, quia iustus est. Patent igitur thesauri bonorum illius, & diuitiæ bonitatis eius in promptu sunt; vt vnusquisque non expectet accipere, sed vltro sibi rapiat quantum velit. In hoc enim nos fecit bonus Dominus, & Pater sanctus, vt nostro bono essemus boni. Nam quo ille indigeret extrinsecus bono, qui totus ipse quantus est, bonitas & beatitudo est? Ob hoc, ^{1. Tim.} quantum in ipso est, carissimi, omnem hominem vult saluum ^{2. 4.} fieri, quia in omni homine opus suum diligit; & impensè tibi largus est de suis opibus, si tu tibi ipse non sis inuidus, & avarus de ijs quæ Deus tua fecit, nō vt causa tibi ad mortem, sed vt pretium ad vitam forent. O abundantia bonitatis Dei! Vult scenerari ex ijs quæ ipse largitus est: cupit debitor fieri donorum suorum, vt cum multâ tibi ratione tuam reddat vsuram. Propera igitur, frater, tam vberem tibi obstringere debitorem, vt & amicum te ex seruo vocet; & in tuis terrestribus nummis te expertum fidelem, de suis cœlestibus thesauris diuitem faciat. Ne trepides, ne cuncteris, ne parcas. Esto violentus Deo, rape regna cœlorum. Qui vetat aliena contingi, sua gaudet inuadi: & qui damnat auaritiæ rapacitatem, laudat fidei rapinam. Pransores tui dudum stant pro foribus tuis, tempus & regem mensæ opperientes: tu conuiuas moraris? Curre sollicitus, ne diutiùs maneant ieiunantes; & iniuriâ eorum exciterur is qui fecit illos, & qui illos bono tuo pauperes fecit. Nam potuerat (dilectissimi) Dominus omnipotens æquè vniuersos diuites facere, vt nemo indigeret altero: sed infinitæ bonitatis consilio sic parauit misericors & miserator Dominus, vt tuam in illis mentem probet. Fecit miserum, vt agnosceret misericordem: fecit inopem, vt exerceret opulentum. Materia diuitiarum tibi

est fraterna paupertas, si intelligas super egenum & pauperem; nec tibi tantum habeas quod accepisti, quia ideò & illius partem tibi in hoc sæculo contulit Deus, ut tibi deberet quidquid de suis donis, tuo voluntario affectu indigentibus obtulisses; ac te vicissim in æternâ die de illius parte ditaret. Per ipsos enim nunc accipit Christus, & tunc pro ipsis rependet.

Luc. Docet enim nos & euangelicus ille diues à tartaro, & 16. 19. in Abrahamæ sinu iam non mendicus Eleazarus, qui in illâ pœnali ardentis diuitis egestate, refrigerio vitæ affluebat; docet (inquam) istud exemplum, vicissitudinem esse istic & illic humano generi distributam: repensandumque illic pauperibus, quod istic videatur negatum: & contrâ, diuites qui pauperibus istic inopes fuerint, nihil de pauperum felicitate capturos; mendicitatemque perpetuam cum abundantia pœnarum, pro iniuriâ pauperum dignâ ultione referendam.

Ioan. Quare, ambulate (ut scriptum est) ut filij lucis, in lumine, 12. 25. dum lumen habetis: & sic age, Christiane, dum resipiscendi & prouidendi dies suppetit, ut audire merearis à Domino; Euge bone serue, quia in paucis fidelis fuisti, supra multa te

Matth. constituam. Vide igitur, & intende huic verbo, frater, & 25. 21. noli negligere gratiam quæ tibi oblata est. Noli descendere vacuus in domum Christi, quæ est Ecclesia Dei viui. De tuis multis vel parua si tribuas, multam tibi reliquorum tuorum adiectionem parasti. Plurimi te expectant, & in aduentum tuum pendent, circumspicientes quando te videant. Tibi impenduntur cunctorum inopum preces, & vota debilium. Vide ne tam pios mutare cogantur affectus, & in querelam preces vertant; & aduersum te editi gemitus, quos necessitas laborantium, te non miserante confectis extorserit, feriant & inuitent * patrem orphanorum, & Iudicem viduarum, & compassorem pauperum Deum. Caue, ipsum te tantummodò ames, si te amas: quia iniquitatis est ista dilectio, & qui diligit iniquitatem, odit (ut scriptum est) animâ suam:

* fortè
irritet
Psal.
10. 6.

plenitudo autem legis est dilectio proximi, quod omnis homo homini est germanitate naturæ. Parem ergo curam tui & pauperis gere, ut imiteris imitatore[m] Christi, non tibi sed alijs utilia curando, ut tui impensius Deo cura sit. Vide enim quanto crimine te superbia aut avaritia discernat ab eo, cui te Deus opere suo iunxit. Refice esurientem animam, & non timebis in die malo ab irâ superuenturâ. Beatus enim, *Psal.*
inquit, qui intelligit super egenum & pauperem; in die malo *40. 2.*
liberabit eum Dominus. Operare igitur, & excole hanc regionem terræ tuæ, frater, ut germinet tibi frugem fertilem, plenam adipe frumenti, magno cum fœnore centesimum tibi fructum multiplicati feminis afferentem. In huius vel possessionis vel negotiationis appetitum & studium sancta & salutaris est avaritia: nam talis cupiditas quæ regnum cœlestē meretur, & bonum perennē desiderat, radix bonorum est. Tales igitur (ut suprâ dictum est) diuitias concupiscite, & huiusmodi possidete patrimonium, quod in centenos fructus vobis creditor penset, ut vestros quoque vobiscum bonis perennibus augeatis heredes. Possessio enim hæc verè magna & pretiosa est, quæ possessorem suum non cumulo sæculari onerat, sed redditu ditat æterno: quæ lacte & melle manat, & non de aluearibus neque pecoribus expressum dulcium nectar liquorum, sed per flumina læta diffusum suis præbet agricolis. Verum, dilectissimi, non solum ut bona æterna quærat, sed ut & mala innumera vitare mereamini, præsentī sollicitudine & sedulâ operatione iustitiæ providete. Magno enim adiutorio atque præsidio nobis opus est, & multarum atque indeficientium orationum patrocinij indigemus. Aduersarius enim noster non quiescit, & in nostrum pervigil hostis interitum obsidet omnes vias nostras, egressusque & aditus omnium diligenter explorat; vniuscuiusque vestigijs comes indiscretus adfigitur, ac sæpe se gressibus nostris obijcit, & pedibus interfert, ut in plano quo-

Prou. que latentem salebram malè cautus offendas. Vnde scrip-
 14. 12. tum est; Sunt viæ quæ videntur hominibus planæ, nouissima
 16. autem earum tendunt in infernum. Quòd si securus in pla-
 25. no, neque cautus in lubrico decidas, illicò irruit, & lapsum
 premit; nec parcit omittere, nisi frangat & deuoret. Per
 cuncta igitur caue: dum infers pedem, cuncta circumspice:
 ex omnibus enim partibus zabulus imminet, sicut leo paratus
 ad prædam. Neque ipsi terræ tuæ credas, suspenso tibi, im-
 mò munito calcandæ vestigio; quæ peccatum primi patris
 in vniuersâ hominum carne cognoscens, spinis & tribulis,
 & serpentibus ac bestiis ferax, sententiam Creatoris exse-
 quitur. Multæ prætereà nobis in hoc sæculo cruces, innumera
 discrimina, morborum labes, febrium ignes, & dolorum tela
 grassantur in animas, cupiditatum faces accendunt: vbique
 prætenti latent laquei, vndique stricti horrent gladij, inter
 insidias & pugnas vita transigitur, & per ignes dolofo cineri
 suppositos ambulamus. Igitur priusquàm in aliquam tan-
 tarum ægritudinum labem, casu vel merito actus incurras,
 festina medico susceptus & carus fieri, vt in tempore neces-
 sitatis paratum habeas remedium salutis. Aliud est quando
 tu solus oras pro te; & aliud quando multitudo pro te apud
 Deum rrepidat. Tu taces, & illi pro te clamant: vident te,
 & arident: inueniunt te, & adsalutant; & egestatis & debi-
 litatis immemores. Corpora ipsorum tuâ sanitate vegetan-
 tur, animæ tuo aspectu vigescunt. Tu quippe ager illis fer-
 tilis, tu fundus es fructuosus; & illi vicissim tibi locuples
 & pretiosa possessio sunt. Te filijs suis præferunt, & pro te
 prius quàm de se quisque sollicitus, aut cum suâ aut ante
 suam salutem, orat tuam. Non sui negligentes, sed amore
 translato, in te quisque se diligit, & tuam vitam suæ vitæ pre-
 catur, quia tuus fructus illius vita est, & diuitiæ tuæ illius
 opes paupertati diuites sunt. In omnibus ecclesiis pro te ro-
 gant, in omnibus plateis tibi gratulantur, & in locis singulis
 ad

ad commemorarionem tui nominis eriguntur benedicentes Dominum, & absentem te in suis manibus exosculantur. Semper te vident, & nunquam te non vident, quia animo complectuntur quo cernimus absentes. Inscriptus es enim & impressus cordibus eorum, per multam tuam in eos humanitatem. Nec famem metuunt, securi ciborum tuorum; neque hiemem pertimescunt, quia tu præuenis & excludis hiemem vestium præparatu. Beatus homo, quem veniens Dominus iuueniet ita facientem.

CAPVT XIV.

Variantes aliquot lectiones ex codicibus MSS. Puteano, & Viënsi, in Epistolâ ad Alethium, & in Sermone de Gazophylacio, quæ habentur in editione Antuerpiensi, numero XXIII. & XXXIV.

HOs codices MSS. & cum ijs comparatas editiones, Coloniensem Schotti, & Antuerpiensem, ijsdem notis designauimus quibus suprà, in Epistolâ ad Pammachium.

In Epistolâ ad Alethium.

Pag. 49. lin. 7. conferat. Ita VIEN. In COL. & ANT. conferant.

Pag. 49. lin. 16. tanti panes. Ita VIEN. In COL. & ANT. tantos panes.

Pag. 49. lin. 24. exundare ac dulcescere. Ita VIEN. In ANT. exundanter, dulcescere. In COL. exundare atque dulcescere.

In Sermones de Gazophylacio.

Pag. 50. lin. 8. procliuius. Ita VIEN. In COL. & ANT. procliui.

Pag. 50. lin. 18. despicientibus oculis præterimus, aut aridis manibus intuemur. Ita PVT. In COL. et ANT. despicientibus oculis intuemur, aut aridis manibus præterimus.

Pag. 51. lin. 1. vincla. Ita PVT. & VIEN. In COL. & ANT. vincula.

Pag. 51. lin. 5. quòdque maximè. Ita PVT. & VIEN. In COL. & ANT. quod quàm maximè.

Pag. 51. lin. 7. præniteat. Ita PVT. VIEN. et COL. In ANT. pernitateat.

Pag. 51. lin. 9. Dominum fœnerat. Ita PVT. et VIEN. In COL. & ANT. Deum fœnerat.

Pag. 51. lin. 12. à Domino retributionem. Ita PVT. & VIEN. In COL. & ANT. à Domino Deo retributionem.

Pag. 51. lin. 16. facere idipsum. Idem alibi. Ita PVT. At in COL. & ANT. malè sic interpungitur; facere. Idipsum idem alibi.

Pag. 51. lin. 27. quàm sterili fide odiosam, reminisci à te auarè, nullo reditu creditoris, magno inutilis serui dispendio, in sola pœnarum illius incrementa seruata. Corruptum hunc locum sic restituimus, cùm in PVT. & VIEN. legeremus, quàm sterili fide odiosam reminiscant quare nullo &c. In COL. & ANT. quàm sterili fide, nullo reditu creditoris &c. incrementa esse seruata.

Pag. 25. lin. 6. superante. Ita VIEN. In COL. superantia. In ANT. superantes.

Pag. 52. lin. 16. præcucurrit. Ita VIEN. In COL. et ANT. præcurrit.

Pag. 52. lin. 18. de donis. Ita VIEN. In COL. & ANT. de bonis.

Pag. 53. lin. 4. quod dignè. Ita VIEN. In COL. & ANT.
quo dignè.

Pag. 53. lin. 13. tibi largus. Ita PVT. In COL. & ANT.
tibi largitus.

*Pag. 53. lin. 20. te expertum fidelem, de suis cœlestibus
thesauris diuitem faciat. Ita PVT. In COL. & ANT. te ex-
pertus fidelem &c. In VIEN. te expertus fidelem, d. f. c. t.
te diuitem faciat.*

Pag. 54. lin. 12. videatur. Ita VIEN. In COL. & ANT.
videtur.

Pag. 54. lin. 30. & Iudicem. Ita VIEN. In COL. & ANT.
deest &.

*Pag. 55. lin. 7. in die malo ab irâ. Ita PVT. et VIEN. In
COL. & ANT. in die malâ ab irâ.*

*Pag. 55. lin. 18. creditor penset, Ita VIEN. In COL. credi-
tos pensitet. In ANT. creditor pensitet.*

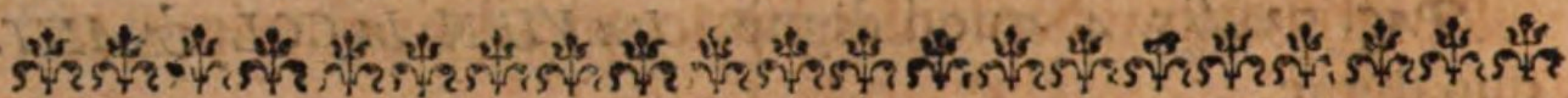
*Pag. 55. lin. 32. sæpe se gressibus. Ita VIEN. In COL. et
ANT. sepes egressibus.*

Pag. 56. lin. 14. accendunt. Ita PVT. In COL. et ANT.
accenduntur.

*Pag. 56. lin. 22. Tu taces, & illi pro te clamant: vident te.
Ita VIEN. In COL. et ANT. Tu taces, & cùm taces, illi pro
te clamant, & vident te.*

*Pag. 56. lin. 31. & diuitiæ tuæ, illius opes paupertatis
diuites sunt. Ita PVT. et VIEN. pariter, nisi quòd habet pau-
pertati. In COL. et ANT. & diuitiæ tuæ illius opes, & pauper-
tates tuæ illius diuitiæ sunt.*

Pag. 57. lin. 2. exosculantur. Ita VIEN. In COL. et ANT.
osculantur.

CAPVT XV.

De S. Paulini Epistolâ ad Eucherium & Gallam, ex antiquis membranis descriptâ, & nunc primum in lucem editâ.

NON omnia Sancti Paulini opera in publicum hætenus emeruisse, ostendit Gennadius Libro de Scriptoris ecclesiasticis, Cap. XLVIII. aliquot ex eis enumerans quæ nondum prodierunt: probat & Franciscus Sacchinus noster, in quartâ parte Vitæ S. Paulini perquam eruditæ, quam tacito auctoris nomine inseruit Rosvveydus editioni operum S. Paulini Plantinianæ. Nam qui à Rosvveydo multis obsecrationibus extorsit vir modestissimus, ne nomen eius in terrâ scriberetur, is à Ioanne Bollandò, Rosvveydi studiorum ac multiplicis eruditionis successore meritissimo, mihi ex illorum priuatis Epistolis proditus est. Multas recenset Sacchinus Paulini lucubrationes, quæ temporum iniuriâ perierunt: nisi fortè ex his aliquæ in veterum bibliothecarum puluere velut sepultæ adhuc delitescunt. Gregorius Turonensis lib. X. Hist. Cap. XXXI. in Eustochio quinto Turonensi Episcopo, cuiusdam S. Paulini Epistolæ meminit his verbis; *Ædificauit etiam ecclesiam infra muros ciuitatis, in quâ reliquias Sanctorum Gervasij & Protasij Martyrum condidit; quæ à Sancto Martino sunt delatæ, sicut Sanctus Paulinus in Epistolâ suâ meminit.* En alia, quæ mihi ex Vienne[n]si & Cluniacensi MSS. codicibus comperta est Paulini Epistola, quam merum Paulinum sapere nemo non fatebitur, qui genium eius & ingenium norit.

Sancti Paulini Nolensis Episcopi ad Eucherium &
Gallam Epistola.

*Nunc primum prodit ex duobus MSS. codicibus, altero Clunia-
censi, altero Viennensi, quod olim fuit monasterij
Bonauallis.*

Sanctis & meritò prædicandis, atque venerandis, &
dilectissimis filiis, Eucherio & Gallæ
Paulinus Episcopus.

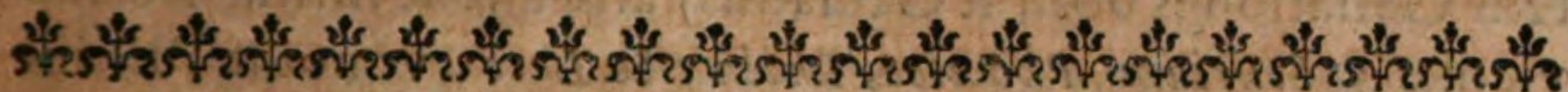
Benedictus dominus Deus noster, qui dat votum optanti,
& semper nostra superat vota, votisque respondet: qui in-
speranti mihi, tam opportunā quàm exoptatam occasionem
præbere dignatus est, per religiosos iuvenes, filios meos,
conseruos verò communes in Domino, Gelasium, & Augen-
dum, & Tigridium, quos de sancto atque castissimo congre-
gationis suæ numero, vir laudabilis, & præclarus in Christo
frater noster, & Compresbyter meus Honoratus, ad humilita-
tem meam vestræ dilectionis exemplo refouendam, * Domi-
no inspirante direxit. Sollicitè enim pro caritate meritis
vestris debitâ sciscitanti actum vel incolumitatem vestram requi-
(nam de actu pio atque cœlesti dubius esse non poteram), id
quod animam meam reficeret responderunt, quia vos Deo
propitio incolumes reliquissent, venerandi propositi opera
curantes, ac studia exercentes, in corde vno quo terrestria
reliquistis, cœlum petentes. Memineram enim quia filij
mei, quos ante annum ad humilitatem meam mei gratiâ
visitandam miseratis, locum habitationis vestræ, simul &
domni venerabilis Honorati nobis innotuerunt: dicentes
scilicet quia in proximis, breui interiectâ maris rupe, etiam
cognominibus Lero & Lerino insulis degeretis. Vnde, cùm
se isti filij nostri ex eâ quæ Lerinum dicitur, venisse dixissent,
recognoui & facilè recordatus sum propinqui nominis insu-
lam, in quâ sanctitatem vestram ab istius mundi strepitu pro-

*Vien.
cod.
requi-
rendâ.

fugam manere iam noueram. Quamobrem sciens, dilectioni vestræ gratum fore officium litterarum mearum, quia & à me vobis in perennem gratiam debitum est, libens amplexus sum hanc opportunitatem spiritalium filiorum, ut ad benedictam in Christo Domino vnanimitatem vestram, epistolæ meæ portitores essent: quod, ut filij vel ministri obedientiæ, sicut à Deo vel secundum Deum docti sunt, promptissimè receperunt. Suscipite ergo in his exiguis sermonibus paruitatis meæ, non exiguæ caritatis insignia: & quasi quædam pignora animæ vestræ, & testimonia animi & amoris in vos mei, hæc mea scripta retinete. Spero autem de misericordiâ Christi Domini, quòd incolumes hæc mea verba sumatis: &, si deinceps opportunam, & per huiusmodi tabellarios occasionem donauerit, rescribere impigrum habeatis. Quod sine dubio & per istos filios meos vestra fecisset affectio, si eorum ad me directæ perfectionis conscij fuissetis. Nam cum ab eis hoc quærerem, quia vicinos esse vos noueram, ignorantibus vobis se de monasterio suo nauigasse dixerunt. Verumtamen quia sicut regnum Dei non in sermone

1. Cor. est, sed in virtute; ita & caritas, in cuius perfectione & plenitudine regnum Dei continetur vel acquiritur, in thesauro cordis & fidei virtute consistit; pro gratiâ familiari, vestræ vnanimitatis scripta desidero. Cæterum de animorum vestrorum piissimâ affectione confidens, etiam tacentium mentibus me inhærere non ambigo. Non enim humanâ amicitia, sed diuinâ gratiâ inuicem nobis innotuimus, & connexi sumus per viscera caritatis Christi. Atque ideò necesse est, perpetuam inter pectora nostra manere concordiam, quæ Christo auctore coniuncta est. Quæ enim vis aut obliuio valeat separare quod Deus iunxit? Benedicat vos Dominus ex Sion, eâ benedictione quâ benedicatur homo qui timet Dominum (perpetui coniuges, & parentes) cum benedictâ vobiscum Deo progenie nobilissimæ sanctitatis vestræ.

Videatis quæ bona sunt Ierusalem, & pariter habitare mereamini in domo Domini in longitudinem dierum : filij sancti, meritò venerabiles, intimâ mihi caritate dilecti, & semper desiderandi.

CAPVT XVI.

*Notanda quedam in Epistolâ Sancti Paulini ad Eucherium,
& Gallam.*

PAVLINI singularem cum Eucherio amicitiam præ se fert hæc Epistola ; quam nimirum amicitiam fouebat, & generis æqualitas, & studiorum ac propositi similitudo. Erant enim ambo Senatorij & Consulares viri, ambo diuinâ & humanâ sapientiâ in paucis illustres ; & sicut ille cum Terasiâ, sic iste cum Gallâ coniuge, sæculi vanitate abdicatâ, vitam in terris angelicam agebant. Data est autem à Paulino iam Episcopo Nolensi, ad Eucherium nondum Episcopum, cum adhuc Lerinensibus præesset Honoratus Abbas ; cui postea in episcopatu Arelatensi decessit Patroclus, à quodam Tribuno interfectus (vt ait in Chronico Prosper) Theodosio XII. & Valentiniano Aug. II. Consulibus, hoc est, anno Christi 426. Cæterum de primis illis S. Honorati discipulis, adeoque (vt loquitur Sidonius lib. IX. Epist. III.) *de senatu Lerinensium cellulanorum*, tres hætenus vulgo ignotos, nempe Gelasium, Augendum, & Tigridium, indicat nobis hac Epistolâ Paulinus : simul aperiens, de quâ insulâ Lerino proximâ, in quâ degeret Eucherius, accipi debeat Hilarius Arelatensis Episcopus, in Panegyrico Honorati decessoris sui, vbi ait ; *Vnde pulcherrimè, splendidus mundo, splendidior Christo, amulus virtutis eius Beatus Eucherius, cum in*

eremo, in tabulis (ut assolet) cerâ illitis, in proximâ ab ipso degens insulâ, litteras eius suscepisset; Mel, inquit, suum ceris reddidisti. Cùm enim præter Stœchadas (quarum Abbatibus, Patrum in vltioris Ægypti partibus habitantium septem Collationes obtulit Cassianus) aliæ essent insulæ Lerino vicinæ; *Sturium, Phœnice, Phila, & Lero*, ut notat Plinius Lib. 3. Cap. 5.; immò & aliæ plures de quibus distinctiùs Geographi; ex his omnibus vnâ Lerum, quæ hodie *Sanctæ Margaritæ insula* vulgò nuncupatur, ab Eucherio & Gallâ inhabitatam fuisse, ex Paulino intelligimus. Porro horum benedictam progeniem, cui ad finem benè precatur Paulinus, duos filios interpretor, Salonium & Veranum, qui apud Lerinum erant in S. Honorati disciplinâ: totidemque filias, Consortiam & Tulliam, quæ sub vtriusque parentis manu in Lero educabantur. Harum mentio in Actis Eucherij, & in Adonis Martylogio ad diem XVI. Nouembris. Filiorum verò, apud Gennadium Capite LXIII. in Eucherio, his verbis; *Differuit etiam ad personam filiorum Salonij & Verani, postea Episcoporum, obscura quæque sanctarum capitula Scripturarum.* Ipse Eucherius in præfatione libri Formularum. *Eucherius Verano filio, in Christo salutem. Formulas spiritualis intelligentiæ componendas, tibi quæ mittendas, pro studio paternæ erga te sollicitudinis existimaui: quibus perceptis, in omnia scripta diuina facilis, & ad intellectum sequax sensus intenderet.* Item in præfatione libri I. Instructionum; *Eucherius Salonio filio, in Christo salutem. Sape à me requiris multarum rerum absolutionem, quæ in diuinis voluminibus interpretem postulant. Colligam, prout redierint in memoriam, quæ à te (mi Saloni) studio cognoscendi, sedulò copioseque prolata sunt. tum ad finem; Dignum namque est quacumque curâ me ingenium tuum remunerari, qui vixdum decem natus annos eremum ingressus, inter illas Sanctorum manus non solum imbutus, verum etiam enutritus es sub Honorato Patre: illo (inquam) primùm insularum, postea etiam*

etiam Ecclesiarum magistro; cum te illic beatissimi Hilarij, tunc insulani tironis, sed iam nunc summi Pontificis doctrina formaret, per omnes spiritalium rerum disciplinas: ad hoc etiam te postea consummantibus sanctis viris, Saluiano, atque Vincentio, eloquentiâ pariter scientiâ que preminentibus. His igitur tot ac tantis usus magistris, ex me quoque minimo omnium audies quæ sciscitatus es. In quibus iam nunc & interrogantem te, & me respondentem recognosce. Et in præfatione libri II. Quoniam, filicariissime, superiore Libro, propositionibus tuis se retulit crebra responsio: & vereor ne assidue interrogationes, ut sit plerumque, generent ex satietate fastidium; meo nunc nomine, ea quæ sponderam, opus variaturus adnectam. Ne autem in his locis, Eucherij secundum spiritum dumtaxat filios accipias, vide quæ de ijs ipsis ad Eucherium scribat Saluianus.

Domino & dulci suo Eucherio Episcopo Saluianus. Legi Libros quos transmisisti, stylo breues, doctrinâ uberes, lectione expeditos, instructione perfectos, menti tuæ & pietati pares. Nec miror quod tam utile ac pulchrum opus, ad institutionem potissimum sanctorum ac beatorum pignorum tuorum condidisti: cum enim eximium in eis templum Dei ædificaueris, doctrinâ noua eruditionis quasi summum ædificij tui culmen ornasti: & ut indoles sanctæ, æquè doctrinâ ac vitâ inlustrarentur; quos mortali institutione formaueras, spiritali instructione decorasti. Superest ut Dominus Deus noster cuius dono admirandissimi iuuenes tales sunt, pares eos faciat libris tuis; id est, ut quicquid illi continent in mysterio, hoc uterque illorum habeat in sensu: & quia iam dispensatione diuinâ atque iudicio, etiam Magistri Ecclesiæ esse ceperunt, donet hoc benignissima Dei pietas, ut doctrina illorum, fructus sit Ecclesiarum, & tuus: profectuque excellentissimo tam illum ornent à quo sunt geniti, quàm eos quos ipsi suâ institutione generauerint: mihi quæ hoc, etsi non inter omnia, certè vel post omnia, misericors Deus tribuat, ut qui fuerunt discipuli quondam mei, sint nunc quotidie oratores mei. Vale mi Domine, & dulcis meus.

CAPVT XVII.

*Acceptæ eiusdem Epistolæ Paulini ad Eucherium & Gallam
locus asseritur Lerus insula.*

LATVISSE Eucherium in quodam specu in partibus Pro-
uinciæ, cùm ad episcopatum Lugdunensem reuelante
Deo vocatus est, asserit Florus Lugdunensis in Collectaneis
de electione Episcoporum, quæ Papirius Massonus edidit
cum Operibus Agobardi, & nos in aliquot MSS. codicibus
etiam emendatoria vidimus. *In Ecclesiâ quoque Lugdunensi
(inquit) religiosa olim & venerabilis consuetudo fuit, sicut anti-
qua narrat historia: scilicet ut defuncto Pontifice omnis in unum
conueniret Ecclesia, & triduo ieiunio communi voto ac suppli-
catione celebrato, quemcumque eis Dominus per reuelationem siue
ex eorum clero, seu aliunde ostenderet, ipsum sine dubio Antisti-
tem constituerent. Quod de Beato Eucherio præfata urbis Epis-
copo & Doctore egregio, sanctissima Vita eius liber manifestè te-
statur impletum: qui cùm esset ex nobilissimo Senatorum genere
oriundus, & huic sæculo abrenuncians, omnique facultate suâ in
pauperes ob amorem Christi distributâ, partibus Prouinciæ in quo-
dam specu reclusus, atque ibi soli Deo, ieiunijs & orationibus
vacans latitaret, tali reuelatione ostensus atque inuentus, in pon-
tificiali regimine locatus est.*

Ado Viennensis Archiepiscopus, eam specum seu spelun-
cam designat in agro ipsius Eucherij, super fluuium Duren-
tiam: sicut enim ait in Martyrologio ad XVI. Kalendas De-
cembris. *Natalis Sancti Eucherij Lugdunensis Episcopi, ad-
mirandæ fidei, vitæ, & doctrinæ viri: qui ex nobilissimo Senato-
rum ordine ad religiosam vitam habitumque conuersus, diu in
agro suo super fluuium Durentiam, intra septa spelunca sponte*

conclusus Christo seruiuit, ieiunijs & orationibus vacans. Defuncto autem Pontifice Lugdunensi, cum vniuersa Ecclesia iuxta morem à se antiquitus obseruatum, triduanis ieiunijs & obsecrationibus, qui gubernationē eiusdem Ecclesiae suscipere deberet, sibi posceret à Domino reuelari, cuidam puero apparens in visu Angelus Domini; Est, inquit, Senator quidam Eucherius nomine, super fluuium Durentiam retrusus in specu, qui relictis omnibus quae possederat, sequutus est Dominum. Ad hunc deducendum pergit, & vobis Pastorem illum constituite, quoniam à Deo electus est. Quod cum puer senioribus diluculo retulisset, omnipotenti Deo, cunctis fratribus conuocatis, gratias egerunt: missoque cum clericis ad praefatum locum Archidiacono qui tunc Ecclesiae curam gerebat, inuenerunt eum sicut eis Dominus reuelauerat. Cumque illi Archidiaconus rem propter quam venerat retulisset, cepit cum iuramento dicere, se voluntariē de specu non egressurum, nec cum eo, nisi ligatus duceretur, iturum. Cumque diu talia repperet, Archidiaconus effracto muro spelunca eduxit eum, & iuxta quod ipse iurauerat, vinctum perduxit Lugdunum. Quam pari animo, unoque consensu clerus & populus sibi eligens Sacerdotem, in pontificali cathedra sollemniter collocavit. Huius uxor Galla, in sancto habitu Deo seruiens, speluncam eius ingressa, omne illic vitae suae tempus in studio religionis exegit. Duae ipsorum filiae (quarum una Consortia, altera Tullia vocabatur) virginitatis gratia & signorum gloria claruerunt.

Sumpsisse videntur Ado æquē ac Florus ex quādam narratione, quæ in antiquis codicibus inscribitur; Conuersio Sancti Eucherij Episcopi, & Galla uxoris eius: & Vita duarum filiarum, Tulliae atque Consortiae Virginum; quam nos proximè sequenti capite integram dabimus; ubi specus illa fuisse dicitur in territorio Aquensi, in agro Eucherij, cui nomen Mons Martius, ad fluuium Durentiam: Nunc quidem is ager (vt notat Ioannes Columbi Lib. II. de rebus gestis Episcoporum Viuariensium, in Bernoino) creditur vicos Santullianum &

Bellimontensem, impositos Druentia, non procul Manuasca urbe complecti. Et spelunca beatissimi viri (Eucherij, postea Lugdunensis Episcopi) cum plures centenos annos sepulta fuisset rudibus saxisque temere congestis fertur nuper inuenta in Bellimontani collis radicibus: & nunc suum in hiatum aperta, pluribus corroborare miraculis. Ea verò notatur prima & vnica Eucherij eremus, in quam statim ab abdicato sæculo se recluserit, & è quâ ad Lugdunensem cathedram non tam accersitus quàm raptus fuerit. Habet & alia huius auctoris historiarum, quæ Eucherij sæculo non conueniunt: & nos eius fidem sequenti capite XXIII. certis argumentis eleuabimus. Nunc dixisse sit satis, quemadmodum ex huius scriptoris silentio nemo prudens Salonium & Veranum filios Eucherio adimat; sic nec primam eius solitudinem in Lero; quam non Paulini tantum ad ipsum Epistola, sed etiam Hilarius Arelatensis in S. Honorati decessoris sui Panegyrico plusquàm satis adstruit, in insulâ Lerino proximâ eum degisse confirmans.

Opinamur autem migrasse Eucherium cum piâ familiâ à Lero insulâ in continentem, atque in illam Aquisextiensis agri specum, ob eas ipsas irruptiones barbarorum in Phocensis Prouinciæ oram maritimam, ac vicinas insulas, quæ S. Leontium Foroiuliensem Episcopum, exiguo dumtaxat freto à Lero & Lerino insulis diuisum, circa annum Christi 432. (vt alibi probauimus) Martyrem effecere. Nisi magis placet, illum Eucherij secessum in interiorem Prouinciâ, referre ad annum Christi 425, quo *Arelas nobile oppidum Galliarum à Gothis multâ vi oppugnatum est, donec imminente Aëtio non impuniti abscederent*, vt ait in Chronico Prosper Theodosio XI. & Valentiniano Cæsare Consulibus. Militari- bus enim copijs (quæ quarumcumque sint partium, hostiles putantur) ad illam Præfecti prætorio sedem, adeoque Galliarum metropolim, vel oppugnandam vel seruandam terrâ marique aduolantibus, ne Eucherio quidem, multò minùs

Gallæ eius coniugi, & Consortiæ ac Tulliæ filiabus, nobilissimis feminis, tuta in Lero eius littoris insulâ, tranquillaque mansio esse potuit.

CAPVT XVIII.

De Sancto Eucherio, & Gallâ eius coniuge, Consortiâque & Tulliâ filiabus, historia vetus, argumentum sequentis disputationis.

FIDEM conciliare videtur huic narrationi, quòd eius auctor, quæ de S. Consortiâ refert, accepisse se dicit à sanctis fratribus, Uranio Presbytero, & Celso Subdiacono, qui ei dum adiuueret adhaeserunt: necnon & Aureliano Presbytero, qui usque nunc ad sepulcrum eius Deo seruit. Habe illam integram ex aliquot MSS. codicibus, quorum qui antiquissimus est S. Augendi Iurensis, ab annis ferè nongentis descriptus videtur, & est probæ notæ.

Conuersio Sancti Eucherij Episcopi, & Gallæ vxoris eius: & Vita duarum filiarum, Tulliæ atque Consortiæ Virginum.

Ex codice MS. S. Augendi Iurensis: cui congruunt tres alij codices Lugdunenses, & unus Gigniacensis.

FVIT quidam vir ex ordine senatorio, Eucherius nomine, habens vxorem nobilibus ortam natalibus, nomine Gallam; quos quidem ampla possessio, & numerosa familia, thesaurorûque copia, claros in sæculo fecerat; sed timor Domini, qui est initium sapientiæ, in conspectu conditoris omnium

clariùs exornabat. Cumque liberos non haberent; deprecati sunt Dominum, & exaudiuit orationem eorum, dans eis filiam, quam votiuo nomine Consortiam vocauerunt; heredem videlicet illam, & propagatricem sui sanguinis habere cupientes. Cumque eam in timore Domini educarent, & illa in annis puerilibus posita, religiosum animum habere cœpisset; nimirum Domino eam ad consortium regni cœlestis, secundum præsagium vocabuli eius, occultâ inspiratione vocante, aucta est spes illorum, acceptâ alterâ filiâ, quam Tulliam vocauerunt, dixeruntque; Multiplicabit Dominus per consortiam & Tulliam semen nostrum, sicut multiplicauit per Liam & Rachel in domo Iacob futuræ repromissionis heredes.

Post hæc, quod multo tempore moliebatur animo Beatus Eucherius, opere gestiens adimplere, ait vxori suæ; Audisti (credo) dulcissima; & fidei animo retines, Dominum nostrum Iesum Christum per Euangelium suum salubriter ammonentem, vbi ait; Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos; & discite à me quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris; Quapropter tam dulcibus eius promissis religiosum ammouentes auditum; cur non obsequamur præceptis eius, præsertim cum ille nobis dederit, quæ possint nostras iure facultatulas regere ac possidere? Si ergo tibi non displicet, comam capitis mei tondere decreui, & vitam ducere solitariam in specu, quam iuxta voluntatem meam Dominus ostendit mihi, sitam in territorio Aquensi, in agro nostro, quem montem Martium appellamus, fluuiio Durentiæ imminentem. Galla hæc audiens, in corde bono & optimo spiritale semen deuota suscipiens, proiecit se ad pedes eius, gratias agens, roganſque per Dominum qui tanti consilij auctor esset, ne se defereret desolatam; sed ageret potius vt post coniugale vinculum quo fuerant duo in carne

vnâ, pari studio atque proposito, vno in Dominum spiritu neckerentur, dicens; Si tu in specu te cupis retrudere, per-
mitte quæso, vt mutato habitu ego tibi ad vicem ancillæ de-
seruiam. Acceleratur igitur votum, paratoque magno conui-
uio vocantur affines & amici. Manifestat causam Beatus
Eucherius; contradicunt illi; sed Sanctorum animus in suo
proposito perseuerans, nequaquam consentit, manu semel
in aratrum missâ retrò respicere. Quid plura? de omnibus
quæ possederant, tres partes efficiunt; quarum vnâ paupe-
ribus erogant; alteram famulis suis diuidunt, tertiam filia-
bus relinquunt.

Ingressus itaque præfatam specum Sanctus Eucherius, sic
vndique locum obstruxit, vt nullus ad eum valeret ingredi;
Beatâ ei Gallâ per fenestellam quotidie cibos ad vesperam
ministrante, vt ipsa petierat. Post non multos verò dies con-
uersionis illorum; filia eorum Tullia in virginitate perma-
nens, migravit ad Dominum, sepultaque est in agro suo qui
dicitur Thele*, in speluncâ duplici. Quo audito Sanctus
Eucherius ait; Dominus dedit, Dominus abstulit; sicut
Domino placuit, ita factum est, sit nomen Domini benedi-
ctû: exhortabaturque Gallam ne super hac re contristaretur,
cùmque illa nullo modo acquiesceret vt consolationem reci-
peret, vnâ die cùm post matutinos hymnos membra sopori
dedisset, videt in somnis Beatam Tulliam stolâ candidâ, &
chlamyde auro fulgente indutam adstare sibi; & dicere;
Cur me velut amissam luges, quam Dominus in consortium
sanctarum Virginum introduxit? Te quoque me ad Domi-
num secuturam scito; præparauit enim tibi Deus coronam,
quoniam implesti mandata eius. Meus etiam genitor, pon-
tificiali cathedrâ sublimatus post nos veniet, & erit magnus in
conspectu Dei. Porro soror mea Consortia manebit in vir-
ginitate, pro quâ multa passura est, donec & ipsa coronam
vitæ percipiat. Quæ cùm post quietem Sancto Eucherio

* al.
Tere.

retulisset, ille in vocem exultationis & confessionis erumpens ait; Gratias tibi ago, Pastor bone, quia non est similis tui consolator, qui dignatus es consolari seruos tuos, & reddere gaudium post lamentum. Et vltra noluerunt eam flere.

Factum est autem post hæc verba, vt quidam iuuenis illustris, Aurelius nomine, pergens ad Sanctum Eucherium, peteret ab eo filiam eius Consortiam in vxorem. Quod ille audiens, timensque de reuelatione quam per Sanctā Gallam compererat, & rem tacitus considerans; Puella, inquit, quam sponsam petis, ætatem habet, ipsa pro se loquatur. In eius quippe dimissi potestate, vt vel nubat, vel in virginitate permaneat. Cumque in conspectum eorum adducta Sancta Consortia super hoc interrogaretur; Nec promittendi, ait, mihi facultas est, nec negandi potestas, sed omnia in manu dei sunt. Nam sponsum habeo Christum, qui me non derelinquet, donec introducat in thalamum suum. Quod iuuenis ille audiens, ad præsens quidem siluit: postea verò misit ad eam matronas nobiles, affines eius, vt eam blandis sermonibus ad ineundam coniugij copulam permouerent. Quæ cum ei essent molestæ, poposcit septem dierum inducias, vt Domini consuleret voluntatem. Abeuntibus ergo illis, Sancta Consortia orationibus, ieiunijs, & vigilijs vacans, cum lacrymis Dominum precabatur, vt eam voluntate suâ dirigeret. Inter hæc venerunt in manus eius gesta Beatæ Eugeniæ Virginis; in quibus cum legisset, quòd illa de paganis parentibus procreata, fugiens ab eis, & ad Christum conuersa tonsis crinibus, multo tempore in habitu virili inter Dei seruos fuisset in monasterio conuersata, dixit in corde suo; Si illa paganos parentes abijciens, ad Deum conuersa, in virginitate permansit, atque ad martyrij palmam peruenit, quantò magis ego Christianis parentibus orta, & sanguine Christi redempta, debeo in eo quod proposui perdurare? Orabat

Orabat etiam dicens; Domine, qui illam ab idolorum cultu ad te conuertisti, fac me quam ab incunabulis salutari lauacro consecrasti, ad eius peruenire consortium. Et confortabatur cor eius in Domino.

Die autem septimâ, veniente ad se Aurelio iuvene illustrissimo, cum matronis quas pridem ad inliciendum eius animum destinauerat; & interrogantibus quid intrâ indultas deliberasset inducias, respondit; Dixi vobis iam; Nec promittendi mihi facultas est, nec negandi potestas; sed omnia mea in manu Dei sunt. Sed si vultis, pergamus pariter ad ecclesiam; agatur Missa, ponatur Euangelium super altare; & communi oratione præmissâ, codice patefacto, inspiciamus Dei voluntatem ex illo capitulo quod primum occurrerit. Quod ut factum est, reuoluto codice, Dei famula cœpit legere; Dixit Dominus Iesus discipulis suis; Qui amat patrem aut matrem plusquàm me, non est me dignus. Et magno repleta gaudio, gratias Deo agens, dixit ad iuuenem; Tu tibi quære sponsam secundùm voluntatem tuam; nam sponsus meus Christus est, qui non me vult derelinquere. Quo ille audito, tristis vnâ cum euocatis matronis, abiit in domum suam; Sancta verò Consortia sacro velamine suscepto perrexit ad specum, in quâ erant genitores eius, & vnâ cum eis orationi vacabat.

Accidit eo tempore ut Pontifex Ecclesiæ Lugdunensis migraret ad Dominum. Mos autem erat præfatæ Ecclesiæ, ut quoties lege cunctis mortalibus debitâ suo viduaretur Episcopo; in eligendo successore reuelationem Domini expectaret. Tunc ergo triduo à cunctis præmisso ieiunio, cuidam puerulo apparens in visu Angelus Domini; Est, inquit, Senator quidam, Eucherius nomine, super fluuium Durentiam retrusus in specu, qui relictis omnibus quæ possidebat, secutus est Dominum. Ad hunc educendum pergite, & vobis Pastorem illum constituite, quoniam à Domino est

electus. Quod cum puer senioribus diluculo retulisset; omnipotenti Domino cunctis fratribus conuocatis gratias egerunt: missoque cum clericis ad præfatum locum Archidiacono, qui tunc Ecclesiæ curam gerebat, inuenerunt eum, sicut eis Dominus reuelauerat. Cumque ille Archidiaconus rem propter quam venerat indicasset, cœpit cum iuramento dicere, se voluntarium de specu non egressurum, nec cum eo nisi ligatus duceretur, iturum. Cumque talia diu repeteret, Archidiaconus effracto muro speluncæ eduxit illum, & iuxta quod ipse iurauerat, vinctum perduxit Lugdunum. Quem pari animo, vnoque consensu clerus, & populus sibi eligens Sacerdotem; in pontificali cathedrâ sollemniter collocavit. Galla verò vxor eius, eum locum speluncæ ingressa, in quo vir Dei latuerat, reliquum vitæ suæ tempus, vt cœperat, religiosè peregit; filiâ eius Consortia quotidianum victum ei subministrante, sicut ipsa prius fecerat viro suo. Et quoniam longum est narrare omnia quæ per seruos suos Eucherium & Gallam, & filiam eorum Tulliam Dominus mirabiliter operatus est; pauca de gestis Beatæ Consortiæ referam, quæ sanctis fratribus, Vranio Presbytero, & Celso Subdiacono, qui ei dum adiuueret adhæserunt; necnon & Aureliano Presbytero, qui vsque nunc ad sepulcrum eius Deo seruit, referentibus audiui.

Cum igitur defunctis genitoribus suis Sancta Consortia in suâ potestate esse cœpisset, construxit ecclesiam in agro suo, qui vocatur Matonuicus, in honore Sancti Stephani Protomartyris, & xenodochium ibi de rebus suis instituit: quod verò superfuit, pauperibus erogans, thesaurum sibi collocavit in cœlo: familiam verò suam liberam esse constituit. His ita dispositis ad Clotarium Regem Francorum ire pertexit; petitura ab eo, vt per iussionem eius, quæta in regno illius manere posset, & in virginitate Domino deservire. Cumque illa palatio post multos viæ labores appropinquaf-

set, Dominus per visum præfato Regi (cuius filia multo iam tempore ægrotabat) apparere dignatus est, dicens; Quare tristaris super filiâ tuâ? Ecce; vna ex famulabus meis ad te venit, cuius nomen vocatur Consortia, quæ filia tuæ reddet pristinam sanitatem. Vide tamen vt libenter ei præstes quidquid à te petierit. Cùm ergo Rex euigilasset à somno, vocatis fidelibus suis, cuncta quæ per visum audierat enarrauit, & ait; Ite, & perquirite præostensam mihi famulam Dei, sicubi eam fortè reperiatis; & adducite eam ad me. Quæ cùm ab eis esset inuenta, & interrogantibus nomen suum & patriam indicasset, illi festinatò introduxerunt illam ad Regem: quæ flebat dum duceretur, & orabat, metuens ne concupisceretur à Rege, qui eam tam sollicitè præcepisset inquiri. Sed cùm venisset in palatium, surrexit Rex de folio suo, & pergens ei obuiam, ait; Ora pro me, famula Dei, & redde filia meæ pristinam sanitatem, sicut mihi hac nocte Dominus reuelare dignatus est. Cùmque illa diceret se nihil tale mereri, cùm talia agere Sanctorum sit; nihilo-minùs Rex certus de promissione Domini, cubiculum eam fecit intrare; vbi puella febribus correpta iacebat. Compulsa igitur, positis genibus orauit cum lacrymis. Inde confurgens salutauit puellam, dicens; Pax tecum. Cui illa, quæ iam sermonis officium visa fuerat amisisse, resumpto spiritu respondit; Scio quia pax mecum est, quoniam videre te merui: statim quippe vt in palatium introisti, me febris dimisit quâ torquebar, & ecce sana effecta sum. Precor itaque vt benedicas mihi, & recrees me cibis tuis, quibus tu quotidie vesceris. Dedit ergo illi ancilla Christi fragmen panis hordeacei, & nuces amigdalinas; hic enim erat quotidianus cibus eius. Rex verò audiens quòd conualuisset filia sua, velociter ad eam intrauit, dixitque Sanctæ Consortiæ; Quidquid in regno meo à me petieris, fiet tibi. Aurum quoque vel argentum quantum volueris, libens tribuo; Illa autem

eius genibus prouoluta ; Obsecro, ait, Domine mi Rex, vt ea quæ mihi promittis, pauperibus eroges, mihiq̃ue permittas quod vel maximè peto, absque vllius inquietudine, in cepto virginitatis proposito permanere ; Et quidquid in loca Deo sacrata, vel in meos famulos contuli, vel contulero, per vestram munificentiam ratum permaneat. Cuius petitioni Rex libenter annuens, præstitit quæ voluerat, epistolas per suos fideles dirigens, vt cuncti cognoscerent, quòd si quis contra eam mali aliquid moliretur, tanti Principis offensam incurreret ; si quid autem de suis veller agere facultatibus, inconuulsum omni tempore perduraret. Et sic Dei famula remeavit ad propria.

Non post multos dies mortuo rege Clotario, missus est vnus ex primoribus palatii Hecca nomine à Sigeberto*, qui patri suo in regnum successerat, vt prouinciam Massiliensem disponeret. Qui dum hoc ageret, quemdam ex loci incolis diabolus in organum suæ fraudis assumens, dixit ei ; Est in his locis puella quædam speciosa nimis, nomine Consortia, nobilibus orta parentibus, quibus vnica superest, habens possessiones multas ac pecunias innumerabiles & ministeria copiosa ; virumq̃ue non nouit. Quod audiens Hecca, præmisso puero qui eum venturum nunciaret, concitus ad Dei famulam venit. Cùmque eam verbis simplicibus salutasset, post collocationem, sumpserunt cibum. Inter hæc autem intuens eam curiosius, ammiratus est eius pulchritudinem, & sermonum prudentiam. Tantus in corde eius concupiscentiæ ignis exarsit, vt vix semetipsum posset reprimere. Nullatenus verò ei suum animum patefaciens, festinus ad Regem regressus est ; cui cùm omnia propter quæ missus fuerat, prosperè acta renunciasset, adiecit ; Domine mi Rex, est in illis partibus puella absque viro, quæ amissis parentibus, vnica in eorum prædijs habitat ; quam (obsecro) si inueni gratiam in oculis tuis, permittas mihi accipere in vxorē.

al. Sigi.
berto,
vel Si-
gisber-
to.

Quod cum ficut petierat impetrasset, misit ad Sanctam Consortiam nunciū suum cum vno de pueris qui assistebāt Regi, vt indicaret illi quòd sibi esset à Rege concessa, quatenus prępararet se ad nuptias die tricesimo celebrandas. Illa his auditis, affatim contristata respondit; Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Ego Regis ancilla sum, potestati eius resistere nequeo, sed quidquid iusserit implere studebo. Dicebat autem hæc de vero Rege, Domino scilicet Iesu Christo: nuncij verò existimantes quòd de Sigeberto Rege diceret, reuertentes narrauerunt quæ audierant illi qui miserat eos: qui gaudio multo repletus, pręparauit se vt ad eam citius perueniret. Interea famula Dei, ieiunijs & vigilis vacans, orabat dicens; Domine Iesu Christe, qui me huc vsque immunem ab omni pollutione seruaſti; Domine cui ab adolescentiā meā totā deuotione deseruio, ne derelinquas me, vt non pręualeat aduersus ancillam tuam serpens ille antiquus, qui Euam verborum blanditijs, & pulchritudine ac suauitate vetiti ligni decepit; quoniam non derelinquis sperantes in te; sed fac me immaculatam ad Sanctorum tuorum confortium peruenire. Tantaquē inerat famulæ Dei tristitia, vt prę angustia spiritus penè exanimaretur.

Cum igitur tali tædio afflictā; quadam die cum vnā ancillulā ingressa supra memoratum Sancti Stephani Protomartyris oratorium, sese in orationem cum fletu prostrasset, contigit vt obdormiret: & ecce Angelus Domini apparuit ei in somnis, dicens; Consortia, cur affligeris? non te derelinquet Dominus cui seruis; nam sponsus quem tibi Rex mittit, ad te non perueniet. Parato itaque conuiuio, voca pauperes, & iube in isto quo accumbis loco sepulturam parari, in quā eum defodias qui sponſam Christi sibi vult vsurpare: tres enim dies sunt, & nunciabitur tibi venire; Tu itaque audito nuncio egredieris ei obuiam, cum pauperibus psallens; quod cum aspexerit ille, gladio proprio prę gaudio interibit.

Euigilans Christi famula dicit ancillæ suæ; Num sensisti aliquem loquentem mihi dum sopore deprimerer? Cui illa; Vidi (ait) hominem incognitum, vestibus albis indutum, cuius vox tecum loquentis non motis labijs, meis auribus sonuit; sed eam nullatenus intellexi. Intellexit illicò Beata Consortia Angelum Dei sibi apparuisse, & præ gaudio ait; Gratias tibi ago, Pastor bone, quia non derelinquis ancillam tuam, sed liberas eam à persequentibus se. Fecit itaque cuncta quæ præceperat ei Angelus Domini. Iam aduenerat dies tertia; & ecce præcurrens quidam nunciat, in vltiore ripâ Durentiæ sponsum consistere. Egreditur ei obuiam induta festiuo habitu, pauperum psallentium agmine constipata. Hecca hæc videns, nauim præ gaudio incautus ingreditur; sublapsisque pedibus, lanceâ quam fortè manu tenebat confossus, corruens expirauit. Quod cernens famula Dei ita impletum esse vt ab Angelo audierat, cum lacrymis agens gratias Deo, leuauit corpus eius, & inuolutum linteaminibus, in loco quem ei parauerat sepeliuit. Pueri namque eius, inhumatum corpus relinquentes, ad Regem festinatò regressi, nunciauerunt quæ viderant. Erat ille dies natalis Regis, & germana eius quam Sancta Consortia ab infirmitate curauerat, circa Regem discumbens, cùm videret eum de nuncio contristari, inquit ab eo causam. Cui cùm Rex narrasset quæ audierat, illa respondit; Puto quòd puella pro quâ (vt audio) tam subitâ morte Hecca interiit, ipsa sit Consortia virgo sacra, quæ de prouinciâ Massiliensi, genitore nostro viuentem, huc veniens, me per orationes suas à febribus liberauit. Vide ergo ne propter eam fiat in regno tuo ruina, si contra illam temerè aliquid permiseris fieri: pater enim tuus valdè diligebat eam. Cùm ergo rescisset Rex, & inuenisset quòd ipsa erat, misit epistolas ad Principem præfatæ prouinciæ; præcipiens vt nullus molestus esset Sanctæ Consortiæ, sed liceret ei vti priuilegio quod illi pater eius indul-

ferat. Ab illo ergo die tantam famulæ suæ gratiam coram hominibus Dominus dedit, ut quasi vnum ex Angelis eam cuncti haberent. Erat enim vultu placida, suavis alloquio, & omnium virtutum gemmis ornata. Irascentes vno sermone mitigabat, discordantes ad concordiam reuocabat. Creuerat etiam in illâ superni muneris largitas in ostensione signorum: fugabat dæmones ex obsessis corporibus, cæcos illuminabat, reddebat languidis pristinam sanitatem; multa-
que alia per eam Dominus mirabilia operatus est, quæ longum est enarrare. Verùm cum eam Dominus vellet à laboribus transferre ad requiem, apparuit ei per visum, dicens: Consortia, fidelissima dispensatrix, super pauca fuisti fidelis; veni, ut super multa te constituam: tempus est ut requiescas à labore tuo, & accipias coronam quam ab adolescentiâ per multas tribulationes adquisisti. Die autem octauâ venies ad me; occurret tibi chorus Virginum cum multitudine Angelorum, obuijs manibus te excipiens, intrantem in gaudium Domini tui. Cumque euigilasser, gratias Deo agens per triduum, factò conuiuio vocauit Sacerdotes & pauperes. Afuerunt etiam vicini fideles. Et omnem substantiam suam distribuens ait; Scitote (patres, vel fratres mei) imminere obitum meum: quintâ enim die secundum quod Dominus significauit mihi, egrediar de corpore. Orate (quæso) pro me, ne occurrat mihi potestas tenebrarum, sed ab Angelis lucis suscepta, in Sanctorum requiem introducar. Corpusculum verò meum in oratorio Sancti Stephani sepelite. Post hæc correpta febribus, die quâ ei prædixerat Dominus, migravit ad cælos: sepultaque est (ut petijt) in oratorio quod ipsa construxerat. Præstante Domino nostro Iesu Christo, qui cum Patre & Spiritu sancto viuit & regnat in sæcula sæculorum. Amen.

CAPVT XIX.

Ex præmissâ Historiâ, de tempore datæ ad Eucherium & Gallam Paulini Epistolæ orta difficultas expenditur.

Reijcitur nonnullorum opinio de duobus

Eucherijs Episcopis Lugdunensibus.

SI vera est tota illa quam præmisimus narratio, Epistolæ Paulini ad Eucherium & Gallam vacillabit fides. Data est enim hæc Epistolâ adhuc Honorato apud Lerinum Abbate, vnde ad episcopatum Arelatensem transijt non ante annum Christi 426, quo Patroclus ei decessit, ex Prosperi Chronico. At verò refert illius conditor historiæ, aditum fuisse Clotarium Francorum Regem à Consortiâ Virgine, vt ecclesiæ S. Stephani, & xenodochio à se fundatis regiæ tutelæ ab eo diploma posceret: quod & Regis filiâ ex graui morbo persanâtâ cumulatè obtinuit. Nec multò post mortuo Regi Clotario successisse Sigebertum eius filium, cuius Procurator quidam, nomine Hecca, Consortiæ nuptias ambiuit. Cùm igitur primûs annus Sigeberti post Clotarium regnantis, sit Christi 562, centum circiter & quinquaginta annorum fuerit Consortia, cùm ab Heccâ in matrimonium expeteretur. Quare, non defuerunt qui duos Eucherios Lugdunenses Episcopos vel hinc statuendos putarent (in quibus Baronius anno Christi 529. num. I, Iacobus Seuertius in Archiepiscopis Lugdunensibus vltimæ editionis, & Theophilus Rainaudus in Indiculo Sanctorum Lugdunensium) atque hanc narrationem de Eucherio iuniore interpretarentur; quem etiam Passionis Agaunensium Martyrum auctore assererent, necnon

necnon memoratum in Vitâ S. Cæsarij Arelatensis Episcopi; ut qui eius itineris comes, eo iubente mulierem manibus & pedibus contractis per terram reptantem incolumitati restituerit.

Fateor ego quidem, Ætherium, siue Etherium Lugdunensem Episcopum, successorem Prisci, Secundini decessorem, corruptè à nonnullis *Eucherium* scribi; inter alios à Benigniano & Besuensi Chronographis: fortasse ex Fredegario, cuius in codice peruetusto, ad annum VII. Theudericæ Regis sic lego. *Eo anno Hæterius Episcopus Lugdunensis obiit: ordinatur loco ipsius Secundinus Episcopus.* Sed nihil hoc ad horum auctorum mentem, qui & Etherium Lugdunensem Episcopum agnoscunt, & Eucherium suum iuniorem eo priorem faciunt, ut Seuertius qui eum Viuentioli successorem scribit, & alij qui Cæsarij Arelatensis æqualem. Quibus oppono primùm Lugdunensium Episcoporum antiquos tres Catalogos: vnum à me descriptum ex veteri codice MS. S. Stephani Lugdunensis, in quo medius exstat inter Martyrologium & Necrologium: alterum quem olim ad me misit Iacobus Sirmondus noster, excerptum ex Hugonis Flauiniacensis Abbatis Chronico: tertium vetustissimum, ex codice S. Lazari Æduensis, Karoli Magni ævo exaratum, & in Leidrado desinentem, cui deinde Agobardus & Amolo manu paulò recentiore sunt adiecti.

Lugdunensium Episcoporum antiqui tres Catalogi.

S. Stephani Lugdunensis.

Hugonis Abbatis Flauiniacensis.

Sancti Lazari Æduensis.

1. Photinus Martyr.
2. Hyreneus Martyr.

S. Photinus Martyr.
S. Ireneus Martyr.

Fotinus.
Hireneus.

L

3. Zacharias.	S. Zacharias.	Zacharius.
4. Helius.	S. Helius.	Helius.
5. Faustinus.	Faustinus.	Faustinus.
6. Verus.	Verus.	Verus.
7. Iulius.	Iulius.	Iulius.
8. Tholomeus.	Tolomeus.	Tolomeus.
9. Vocius.	Vocius.	Vocius.
10. Maximus.	Maximus.	Maximus.
11. Tetradius.	Tetradius.	Tetradius.
12. Verissimus.	Verissimus.	Verissimus.
13. Iustus, vir prophe- ticus.	S. Iustus.	Iustus.
14. Alpinus, ecclesiā & baptisterium S. Stephani.	S. Alpinus.	Alpinus.
15. Martinus.	Martinus.	Martinus.
16. Antiochus.	S. Antiochus.	Antiochus.
17. Elpidius.	Elpidius.	Elpidius.
18. Senator.	Senator.	Senator.
19. Eucherius, eccle- siam Apostolorum.	S. Eucherius.	Eukirius.
20. Salonius.	Salonius.	Salonius.
21. Veranius.	S. Veranius.	Veranius.
22. Patiens.	S. Patiens.	Paciens.
23. Lupicinus.	Lupicinus.	Lupicinus.
24. Rusticius.	Rusticius.	Rusticius.
25. Stephanus.	Stephanus.	Stephanus.
26. Viuentiolus.	Viuentius.	Viuentiolus.
27. Lupus.	S. Lupus.	Lupus.
28. Liconcius.	Lycontius.	Licontius.
29. Sacerdos, Eccle- siam S. Pauli, & Sanctæ Eulaliæ.	S. Sacerdos.	Sacerdos.

30. Nicetius.	S. Nicetius.	Nicetius.
31. Priscus.	S. Priscus.	Priscus.
32. Hetherius. Hunc facrauit Papa Gre- gorius.	S. Ætherius.	Ætherius.
33. Secundinus.	Secundinus.	Secundinus.
34. Arigius, ecclesiam de sanctâ Cruce, & monasterium S. Iusti.	Arigius.	Arigius.
35. Tetricus.	Tetricus.	Tetricus.
36. Gandericus.	Gandericus.	Gandericus.
37. Viuentius.	Viuentius.	Viuentius.
38. Annemundus.	S. Aonemundus.	Aonemundus.
39. Genesius.	S. Genesius.	Genesius.
40. Landebertus.	S. Landebertus.	Lãdebertus.
41. Gudinus.	S. Gudinus.	Gudinus.
42. Boaldus.	Eoaldus.	Eoaldus.
43. Madalbertus.	Madalbertus.	Madalberrus
44. Ado.	Ado.	Ado.
45. Eldoinus.	Eldoinus.	Eldoinus.
46. Leidradus.	Leidradus.	Leidradus.
		<i>Manu recen- tiore additi sunt duo se- quentes.</i>
47. Agobardus.	Agobardus.	Agobardus.
48. Amolo.	Amolo.	Amolo.
49. Remigius.	Remigius.	Remigius.
50. Aurelianus.	S. Aurelianus.	Aurelianus.
51. Aluuala.	Aluuala.	Aluuala.
52. Bernardus.	Bernardus.	Bernardus.
53. Ansterius.	Ansterius.	Ansterius.
54. Remigius.	Remigius.	Remigius.
55. Anschericus.	Anschericus.	Anschericus.

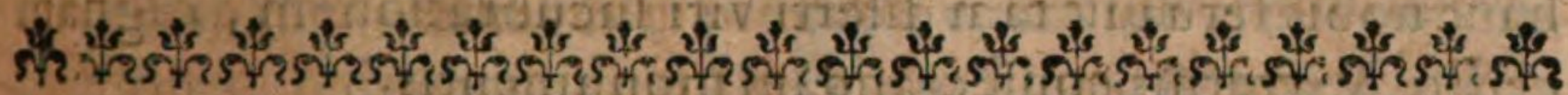
56. Vuido.	Vuido.
57. Rainaudus.	Amblardus.
58. Brochardus.	Borchardus senex.
59. Amblardus.	Borchardus iuuenis.
60. Brochardus.	S. Odelricus.
61. Odolpriscus.	Halinardus.
62. Halinardus.	S. Gebuinus.
63. Vmbertus.	Hugo.
64. Robertus.	
65. Gibuinus.	
66. Hugo.	
67. Gaucerannus.	
68. Vmbaudus.	
69. Rainaudus.	
70. Petrus.	
71. Radulphus.	
72. Galco.	
73. Amedeus.	
74. Vmbertus.	
75. Heraclius.	
76. Guichardus.	
77. Iohannes.	

*Alia manu adiecti sunt
qui sequuntur.*

78. Aymericus. 79. Philippus. 80. Petrus PP. 81. Aymar-
rus. 82. Rodulphus. 83. Beraldus Cardinalis. 84. Henri-
cus. 85. Ludouicus.

His Catalogis, canæ antiquitatis testimonio firmatis, ut
quidquam detrahere, sic & adijcere fas mihi esse non puto,
nisi certâ ac solidâ compellente ratione: quæ nulla apparet,
neque ex Actis Agaunensium Martyrum, neque ex Vitâ S.
Cæsarij, neque ex eâ quam præmisimus Confortiæ Virginis
historiâ; quibus argumentis eruditos aliquot viros ad Eu-

cherium iuniorem in Episcoporum Lugdunensium seriem inculcandum appulsos video. Tria hæc singillatim attin- gamus.

CAPVT XX.

Acta sanctorum Martyrum Agaunensium scripsit Eucherius ipsemet Lugdunensis Episcopus, quæ hic damus ex vetustissimo codice: quæ porro edidit Surius, recentioris anonymi studio interpolata simul, & deformata sunt.

LVGERE soleo quorundam audaciam, qui Sanctorum Vitæ nactivetustate reuerendas, earum stylum dedolare, inuertere sententias, adiectis etiam temporum ineptissimis characteribus corrumpere non sunt veriti. Qui sanè posteris ingratum laborem imposuerunt illorum ineptias redarguen- di, ac turbidos (siquâ licuit) riuos ex fontium puritate ex- purgandi. Prope abfuit ut perirent nobis Acta germana Agaunensium Martyrum auctore Eucherio Lugdunensi, dum spurijis datus est locus in plerisque Ecclesiarum codici- bus manuscriptis, eaque sub ementito Eucherij nomine ven- ditata sunt. Illudit nimirum hæc mendax inscriptio etiam eruditis viris, qui germanum Eucherij opus non nouerant; ut cum apud Surium in his Actis Sigismundum legerent Bur- gundionum Regem, & Ambrosium Agaunensem Abbatem, ad quorum tempora Eucherius Lugdunensis non peruenit, alium ipsi Eucherium Lugdunensem cogitarent, qui Acta illa descripisset, At ex ipsissimis horum Martyrum Actis deci- sum fragmentum insigne, Ado Viennensis suo Martyrologio ad X. Kalendas Octobris inseruerat, tacito auctoris nomine: eandemque partem ex codice Tigurino mendosissimo pro-

tulit Iofias Simlerus ad calcem libri sui de Valefiâ. Habe nunc illa integra & emendatiffima ex codice perquàm vetusto S. Augendi Iurenfis : mecumque Deo gratias age, qui hanc nobis feruauit tam diferti viri lucubrationem, dignam cedro, & æternis consecrandam monumentis.

Passio Agaunensium Martyrum, Auctore S. Eucherio
Lugdunensi Episcopo.

Sanctorum passionem Martyrum, qui Acaunum glorioso sanguine inlustrant, pro honore gestorum, stylo explicamus, eâ utique fide, quâ ad nos martyrij ordo peruenit : nam per succedentium relationem, rei gestæ memoriam nondum intercepit obliuio : & si pro Martyribus singulis loca singula, quæ eos possident, vel singulæ vrbes insignes habentur (nec immeritò, quia pro Deo summo pretiosas Sancti animas refundunt) quantà excolendus est reuerentiâ sacer ille Acaunensium locus, in quo tot pro Christo Martyrum millia ferro cæsa referuntur ? Nunc iam ipsam beatissimæ passionis causam loquamur.

Sub Maximiano, qui Romanæ reipublicæ cum Diocletiano collegâ Imperium tenuit, per diuersas ferè prouincias laniati, aut interfecti Martyrum populi. Idem namque Maximianus, sicut auaritiâ, libidine, crudelitate, cæterisque vitijs obsessus furebat : ita etiam execrandis Gentilium ritibus deditus, & erga Deum cœli profanus, impietatem suam ad extinguendum Christianitatis nomen armauerat : si qui tunc Dei veri cultum profiteri audebant, sparsis vsquequaque militum turmis, vel ad supplicia, vel ad necem rapiebantur : ac velut vacatione barbaris gentibus datâ, prorsus in religionem arma commouerat. Erat eodem tempore in exercitu legio militum, qui Thehæi appellabantur : legio autem vocabatur, quæ tunc sex mille, ac sexcentos viros in armis habebat. Hi in

auxilium Maximiano ab Orientis partibus acciti venerant, viri in rebus bellicis strenui, & virtute nobiles, sed nobiliores fide, erga Imperatorem fortitudine, erga Christum deuotione certabant. Euangelici præcepti etiam sub armis non immemores, reddebant quæ Dei erant Deo, & quæ Cæsaris, Cæsari restituebant. Itaque cum hi, sicut & cæteri militum, ad pertrahendam Christianorum multitudinem destinarentur, soli crudelitatis ministerium detrectare ausi sunt, atque huiusmodi præceptis se obtemperaturos negant. Maximianus non longè aberat, nam se circa Octodorum itinere fessus tenebat: vbi cum ei per nuncios delatum esset, legionem hanc aduersus mandata regia rebellem in Acaunensibus angustijs substituisse, in furorem instinctu indignationis exarsit. Sed mihi priusquam reliqua cōmemorem, situs loci eius relationi inferendus videtur. Acaunus sexaginta fermè millibus à Genauensi vrbe abest, quatuordecim verò millibus distat à capite Lemanni lacus, quem influit Rhodanus. Locus ipse iam inter alpina iuga in valle situs est: ad quem pergentibus difficili transitu asperum atque artum iter panditur: infestus namque Rhodanus saxosi montis radicibus vix peruium viantibus aggerem relinquit. Euiectis, transmissisque angustiarum faucibus, subito nec exiguus inter montium rupes campus aperitur. In hoc legio sancta confederat. Igitur sicut suprà diximus, cognito Maximianus Thebæorum responso, præcipiti irâ feruidus; ob neglecta imperia, decimum quemque ex eadem legione gladio feriri iubet, quo facilius cæteri regijs præceptis, territi metu cederent: redintegratisque mandatis edicit, vt reliqui in persecutionem Christianorum cogantur. Vbi verò ad Thebæos denunciatio iterata peruenit, cognitumque ab eis est, iniungi sibi rursus executiones profanas, vociferatio passim ac tumultus in castris exoritur, affirmantium, nunquam se vlli in hæc tam sacrilega ministeria cessuros: idolorum se profana semper detestatos,

Christianis se imbutos sacris, & diuinæ religionis cultu institutos, vnum Sanctæ Ternitatis Deum colere: extrema experiri faciùs esse, quàm aduersùm Christianam fidem venire. His deinde compertis Maximianus omni belluâ cruentior, rursus ad ingenij sui sæuitiam redit, atque imperat vt iterum decimus eorum morti detur, cæteri nihilo minùs ad hæc, quæ spernerent compellerentur. Quibus iussis denuò in castra perlatis, segregatus, atque percussus est, qui decimus sorte obuenerat: reliqua verò se militum multitudo mutuo sermone instigabat, vt in tam præclaro opere persisterent. Incitamentum tamen maximum fidei in illo tempore penes Sanctum Mauricium fuit, Primicerium tunc, sicut traditur, legionis eius, qui cum Exuperio (vt in exercitu appellant) Campidoctore, & Candido Senatore, militum accendebat, exhortando singulos & monendo, fidem: commilitonum etiam Martyrum exempla ingerens, pro Sacramento Christi, pro diuinis legibus (si ita necessitas ferret) omnibus moriendum suadebat: sequendosque admonebat socios illos, & contubernales suos, qui iam in cælum præcesserant; flagrabat enim iam tunc in beatissimis viris martyrij gloriosus ardor. His itaque primoribus suis, atque auctoribus animati, Maximiano insaniâ adhuc æstuanti mandata mittunt, sicut pia, ita & fortia, quæ feruntur fuisse in hunc modum.

Milites sumus Imperator, tui: sed tamen serui, quod liberè confitemur, Dei: tibi militiam debemus, illi innocentiam: dà te stipendium laboris accepimus, ab illo vitæ exordium sumpsimus: sequi Imperatorem in hoc nequaquàm possumus, vt auctorem negemus; Deum utique auctorem nostrum, Deum auctorem (velis, nolis) tuum. Si non in tam funesta compellimur, vt hunc offendamus, tibi, vt fecimus hætenùs, adhuc parebimus: sin aliter, illi parebimus potiùs quàm tibi: offerimus nostras in quemlibet hostem manus, quas sanguine innocentium cruentare

eruentare nefas ducimus : dexteræ istæ pugnare aduersum
impios, atque inimicos sciunt; laniare pios, & ciues nesciunt:
meminimus, nos pro ciuibus potiùs, quàm aduersus ciues
arma sumpsisse : pugnauius semper pro iustitiâ, pro pietate,
pro innocentium salute : hæc fuerunt hætenùs nobis pretia
periculorum : pugnauius pro fide, quam quo pacto conser-
uauimus tibi, si hanc Deo nostro non exhibemus ? Iurau-
mus primùm in sacramenta diuina ; iurauimus deinde in sa-
cramenta regia : nihil nobis de secundis credas necesse est, si
prima perumpimus : Christianos ad pœnam per nos requiri
iubes : iam tibi ex hoc alij requirendi non sunt : habes hic
nos confitentes Deum Patrem, auctorem omnium, & Filium
eius Iesum Christum, & Spiritum Sanctum. Vidimus labo-
rum, periculorumque nostrorum socios, nobis quoque san-
guine aspersis trucidari ferro, & tamen sanctissimorum com-
militonum mortes, & fratrum funera non fleuimus, non do-
luimus, sed potiùs laudauimus, & gaudio profecuti sumus,
quia digni habiti essent pati pro Domino Deo eorum : &
nunc non nos vel hæc vltima vitæ necessitas in rebellionem
coëgit, non nos aduersum te (Imperator) armauit ipsa saltem,
quæ fortissima est in periculis desperatio : tenemus ecce ar-
ma, & non resistimus, quia mori, quàm occidere, fati ma-
lumus, & innocentes interire, quàm noxij viuere præopta-
mus : si quid in nos vltrà statueris, si quid adhuc iusseris, si
quid admoueris, ignes, tormenta, ferrum, subire parati su-
mus : Christianos nos fatemur, persequi Christianos non pos-
sumus.

Cùm hæc talia Maximianus audisset, obstinatosque in fide
Christi cerneret animos virorum, desperans gloriosam eo-
rum constantiam posse reuocari, vnâ sententiâ interfici om-
nes decreuit; & rem confici circumfufis militum agminibus
iubet : qui cùm missi ad beatissimam legionem venissent,
stringunt in Sanctos impium ferrum, mori non recusantes,

vitæ amore. Cædebantur itaque passim gladijs, non reclamantes saltem, aut repugnantes; sed depositis armis ceruices persecutoribus præbentes, & iugulum percussoribus, vel intactum corpus offerentes: Non vel ipsa suorum multitudine, non armorum munitione elati sunt, vt ferro conatentur asferere iustitiæ causam: sed hoc solum reminiscetes, se illum confiteri, qui nec reclamando ad occisionem ductus est, & tanquam agnus non aperuit os suum: ipsi quoque, tanquam grex dominicus ouium, laniari se tanquam ab inruentibus lupis passi sunt.

Operta est terra illic procumbentibus in mortem corporibus piorum: fluxerunt pretiosi sanguinis riui. Quæ vnamquam rabies absque bello tantam humanorum corporum stragem dedit? quæ feritas ex sententiâ suâ tot simul perire vel reos iussit? ne iusti punirentur, multitudo non obtinuit, cum inultum esse soleat quod multitudo delinquit. Hac igitur crudelitate immanissimi tyranni confectus est ille Sanctorum populus, qui contempsit rem præsentium, ob spem futurorum: sic interfecta est illa planè angelica legio, quæ (vt credimus) cum illis Angelorum legionibus iam conlaudat semper in cœlis Dominum Deum Sabaoth.

Victor autem Martyr nec legionis eiusdem fuit, neque miles, sed emeritæ iam militiæ veteranus. Hic cum iter agens subito incidisset in hos, qui passim epulabantur læti Martyrum spolijs; atque ab his ad conuescendum inuitatus prolata ab exultantibus per ordinem causam cognouisset; detestatus conuiuas, detestatusque conuiuium, refugiebat: requirentibusque ne & ipse forsitan Christianus esset, Christianum se, & semper futurum esse respondit: ac statim ab inruentibus interfectus est; cæterisque Martyribus in eodem loco, sicut morte, ita etiam honore coniunctus est. Hæc nobis tantum de numero illorum Martyrum comperta sunt nomina; id est, beatissimorum, Mauricij, Exuperij, Candidi, atque Vi-

toris : cætera verò nobis quidem incognita , sed in libro Vitæ scripta sunt. Ex hac eadem legione fuisse dicuntur etiam illi Martyres, Virsus, & Victor, quos Salodoro passos fama confirmat. Salodorum verò castrum est suprà Arulam flumen, neque longè à Rheno positum.

Operæ pretium est etiam illud indicare, qui deinde Maximianum trucem tyrannum exitus consecutus sit. Cùm dispositis insidijs genero suo Constantino tunc regnum tenenti mortem moliretur; deprehenso dolo eius, apud Massiliam captus, nec multò post strangulatus, teterrimoque hoc supplicio affectus impiam vitam dignâ morte finivit. At verò beatissimorum Acaunensium Martyrum corpora, post multos passionis annos, Sancto Theodoro eiusdem loci Episcopo reuelata traduntur; in quorum honorem cùm exstrueretur basilica, quæ vastæ nunc adiuncta rupi, vno tantùm latere adclinis iacet, quid miraculi tunc apparuerit, nequaquàm tacendum putavi. Accidit vt inter reliquos artifices, qui inuitati conuenisse ad illud opus videbantur, quidam adesset faber, quem adhuc Gentilem esse constaret: hic cùm Dominico die, quo cæteri ad expectanda diei illius festa discesserant, in fabricâ solus substitisset, in illo secreto se subito clarâ luce manifestantibus Sanctis, hic idem faber rapitur, atque ad pœnam, vel supplicia distenditur: & visibiliter turbam Martyrum cernens, verberatus etiam, & increpatus, quòd vel die Dominico ecclesiæ solus deesset, vel illud fabricæ opus sanctum suscipere Gentilis auderet. Quod adeò misericorditer à Sanctis factum constitit, vt faber ille consternatus, & territus, salutare sibi nomen poposcerit, statimque Christianus effectus sit. Neque illud in Sanctorum miraculis prætermittam, quod perinde clarum, atque omnibus notum est. Mater familias Quinti, egregij, atque honorati viri, cùm ita paralyti fuisset obstructa, vt ei etiam pedum usus negaretur, à viro suo, vt Acaunum per multum itineris spa-

tium deferretur, poposcit. Quò cum peruenisset, Sanctorum Martyrum basilicæ, famulantium manibus inlata, pedibus ad diuersorium redijt, ac sanitati de præmortuis restituta membris nunc miraculum suum ipsa circumfert. Hæc duo tantum mira passioni Sanctorum inferenda credidi: cæterum satis multa sunt, quæ vel in purgatione dæmonum, vel in reliquis curationibus quotidie illic per Sanctos suos Domini virtus operatur.

*Explicit Passio, quæ obseruatur die decimo Kalendas
Octobris.*

Domno Sancto, & Beatissimo in Christo SALVIO
Episcopo Eucherius.

Misi ad Beatitudinem tuam, scriptam nostrorum Martyrum passionem: verebar namque, ne per incuriam tam gloriosi gesta martyrij ab hominum memoriâ tempus aboleret. Porro ab idoneis auctoribus rei ipsius veritatem quaesivi; ab his utique qui affirmabant se ab Episcopo Genauensi Sancto Isaac, hunc quem prætuli passionis ordinem cognouisse; qui (credo) rursus hæc retrò à beatissimo Episcopo Theodoro viro temporis anterioris acceperit. Itaque cum alij ex diuersis locis, atque prouincijs in honorem, officiumque Sanctorum, auri, atque argenti, diuersarumque rerum munera offerant, nos scripta hæc nostra (si vobis suffragantibus dignantur) offerimus; expostens pro his intercessionem omnium delictorum, atque in posterum iuge præsidium patronorum semper meorum. Memoretote vos quoque nostri, in conspectu Domini, Sanctorum semper officijs inhærentes, Domine Sancte, & meritò beatissime frater.

Toto in hoc opusculo nihil est quod Eucherij ipsiusmet Lugdunensis Episcopi auum, eiusque styli nitorem atque elegantiam non spiret. Nihil est ergo quod ista de causa Eucherium alterum eo iuniorem nobis fingamus.

CAPVT XXI.

Ex Vita S. Cæsarij nihil conficitur ad Eucherium iuniorem, veteri Lugdunensium Episcoporum Catalogo adijciendum.

APVD Surium XXVII. Augusti, in Vita S. Cæsarij Arlatensis Episcopi, auctore Cypriano eius discipulo, cap. 22. hæc habentur. Cum aliquando circa Alpes iter ageret, vir venerabilis Sanctus Eucherius Lugdunensis Episcopus cum illo erat. Accidit tam ut in mediâ viâ infelix & merbida mulier eis occurreret, manibus & pedibus contractis per terram reptans. Quam cum esset intuitus Beatus Cæsarius, interrogavit Sanctum. Eucherium quid hoc esset quod illa per terram ita se traheret. Eucherius interrogat feminam. Illa respondet, se multis annis, membris omnibus fuisse contractam. Beatus Cæsarius dicit Sancto Eucherio; Descende, & consigna eam. Illo quasi trepidante, & excusante sese, Cæsarius instat, & urget. Tandem Eucherius descendit, & consignat eam, aitque; Ecce feci quod iussisti. Dicit ei Cæsarius; Extentâ manu apprehende manum illius, & erige eam. Ille respondit, Quicquid aliud iusseris, non recusabit Eucherius tuus; istud ut faciam, adduci non potero. Tuum hoc est facere, cui præstitit Deus gratiam & animas & corpora languentium curandi. Cæsarius ait; Tu interim facito quod dico. Illo planè renitente, & cum multâ modestiâ & lacrymis sese excusante, diùque facere detrectante, Cæsarius dixit; Tunc obedientia causâ in ignem ingressurus es, qui nec misericordiâ adduci potes, ut facias quod caritas inbet? Mitte in nomine Domini

manum tuam, & erige eam. Tum ille obediens porrigit femina manum, & subleuat eam. Illa verò mox integrè sanata, abiit ad hospitium suum. Idem Cyprianus Cæsarium quadraginta annos in episcopatu exegisse ait, quos ex anno Christi 544. numerandos esse, colligitur ex Epistolâ Vigilij Papæ, ad Auxanium nouum Episcopum datâ XV. Kalendas Nouembris, anno tertio P. C. Basilij: cui anno in Chronico Marij Auenticensis iungitur Indictio VII, annum designans æræ christianæ 544. Obierat autem Cæsarius, eiusdem anni die XXVII. Augusti. Si quis ergo tum fuit Eucherius Lugdunensis Episcopus, cum floreret Cæsarius, is annis ferè centum posterior fuit Eucherio seniore.

Ad hanc obiectionem duo ad manum sunt quæ respondeam. Primum, admonitum me olim per litteras à Sirmondo nostro, visa à se quædam exemplaria Vitæ S. Cæsarij, eaque peruetusta ac bonæ notæ, in quibus Eucherius ille minimè asseritur *Lugdunensis Episcopus*: vt suspicio sit, recentioris alicuius hallucinatione fuisse has duas voces, Cypriani antiquo textui illigatas: quanquam ne hîc quidem hallucinatio fuit, si per vsitatissimam historicis prolepsim (vti ex dicendis probabile fiet) certo consilio sunt adiectæ. Alterum ergo est, Eucherium hunc Cæsarij viæ comitem, censerî posse Etherium Episcopum Lugdunensem, quem constat à Benigniano & Besuensi Chronographis, forsitan & ab his priore Fredegario, Eucherium fuisse nuncupatum. Quod ne cui incredibile appareat, obseruandum est quo flexu Cæsarium Cyprianus Eucherio loquutum referat. Multa illi imperauit, cunctantem vrsit, excusantem increpauit, obedientiæque admonuit. Hæc nemo censuerit ex decoro prolata à Cæsario ad Episcopum, eumque Metropolitanum Lugdunensem, qui Arelatensi præter vrbaneitatem deberet nihil.

Quantùm igitur coniecturâ consequi possum, fuit iste Cæsarij comes ætate iuuenis, de eius familiâ, ac fortasse eius

fratris aut sororis filius, qui patrum aut auunculum per Alpes peregrinantem sequeretur. Nunc Etherij siue Eucherij ætatem inquiramus. Matisconensi Concilio II. interfuit Priscus Lugdunensis Episcopus anno Christi 585; Pictauesi Etherius anno 589. secundum calculos Sirmondi. Medio tempore hunc illi successisse necesse est; factum *ex patre patria, patrem Ecclesie*, ut loquitur antiquus auctor Vitæ Sancti Nicetij Lugdunensis Episcopi, qui vivente Etherio scripsit; quem & ait, ex prædictione S. Nicetij, *secundo loco* ei successisse. Porro ex illis eius verbis colligere est, fuisse Etherium creatum Episcopum ex laico, & Comite; qui videlicet (ut mos erat illorum temporum) iuri dicundo præerat in ciuitate Lugdunensi, & ei obnoxio territorio. Erat autem Cæsarius Cabilone ortus,, quæ est quarta Sedes provincie Lugdunensis; ut Etherium illius & popularem fuisse, & consanguineum magna suspicio sit. Fac igitur, Etherium Cæsarij Episcopi vitæ comitem fuisse anno Christi 540, cum esset annorum ætatis octodecim, creatus fuerit Episcopus Lugdunensis circa 587. minor septuagenario: obierit anno VII. Theoderici Regis (ex Fredegario) hoc est, anno Christi 602, circiter octogenarius. Nihil hic non verisimile. Si ita se res habuit, Etherium siue Eucherium scripserit sine adiuncto Cyprianus in Vitâ Cæsarij: eundem per prolepsin dixerit recentiorum aliquis Episcopum Lugdunensem; tantum id significare volens, qui Cæsarium adhuc iuuenis & laicus comitatus sit, & in patrando miraculo administer fuerit, illum ipsum esse qui multis post annis Episcopus fuit Lugdunensis. Ita nullum in antiquam seriem immitimus Eucherium iuniorem, qui Lugdunensibus Episcopis Lupo, aut Viuentiolo in episcopatu proximè successerit. Vitæ S. Nicetij à nobis laudatæ meminit S. Gregorius Turonensis, de eodem agens Nicetio in Vitis Patrum, capite VIII; cuius etiam ait ignotum sibi fuisse auctorem. Hanc, quia brevis & perrara est, hic subijcio, nostræ allegationis testem fidelem.

CAPVT XXII.

Vita S. NICETII Lugdunensis Episcopi,

Ab anonymo conscripta, curante Etherio Lugdunensi Episcopo, circa annum Christi 520.

Ex codice peruetusto S. Augendi Iurensis.

QVOTIENS sanctorum gesta virorum, lectionis relatio manifesta commemorat, & illis quorum sollemnitatem conuentus expetierit, populorum debitus honor persoluitur, & audientium deuotio ad benè faciendi studium prouocatur. Sanctus itaque Nicetius, Lugdunensis vrbis Episcopus, cuius depositionis festiuitatem annis singulis amor populi fidei deuotione concelebrat, ab infantiâ, religionis cultum non minùs seruauit in sensu, quàm suscepit in habitu: in quo iuxta quòd amore virtutis, augmentum ætas temporibus ampliata præstitit, ita magis sanctitatis præmium Deus auctor infudit. Quem vir beatissimus Agricola Cabilonensis Vrbis Episcopus ad presbyterij prouexit officium. Cuius fama dum certatim bonis operibus exornata cresceret, & sacerdotalis in illo dignitas meritorum splendore floureret, à sancto ac venerabili Lugdunensi Pontifice, nomine vel opere Sacerdote, ad pastorem gradum dinoscitur fuisse præelectus; ut cum ille impleto vitæ termino transitum acciperet, successor eius esse deberet. Quod dispositione diuinâ, succedente tempore, vniuersæ plebis consensus libenter expetiit, & beneuolentia Principis nutu diuino cum gratulatione concessit. Qui dum in omnibus se imperio Regis diuini committeret, dignitatem ipsam nec ausus est latebris effugere, nec præmijs voluit comparare.

In quo

In quo culmine constitutus, & serpentis astutiam tenuit, & columbæ simplicitatem impleuit. Quotiescumque verò honestæ conuersationis homines ad ciuitatem eius venerunt, mansiones illis in vicinitate cubiculi sui, studiosâ sollicitudine præparari præcepit: ad quos, omnibus officijs recedentibus, secretiùs nocturnis horis accedens, pedes eorum fideli famulatu diligenter lauare studuit, vt apostolica præcepta compleret; nec de minoribus rebus negligens existeret, cui maiora posse complere gratia diuina præstiterat, quæ suis operibus iugiter ostendebat.

Nocturni vel diurni temporis cursus, quos in diuinis officijs institutio vetusta sacræ religionis, fixis terminis certâ lege constituit, ita iugi semper psallendi studio geminauit, vt nunquàm de ore vel de corde suo meditatio diuinæ legis abesset: & si forsitan dum munia ipsa persolueret, pro occurrentium assiduitate vel occupatio oborta peruenit, sic velut à superfluo responsum vnde appellatus est reddidit, vt intrinsecùs quod agebat officium perageret. Vnde interdum à quibuscumque ignorantibus putabatur esse sensu tepidus, qui spiritali manebat feruore succensus. Sic etiam indubitanter atque ambienter consurgere iugiter ad Matutinos studuit, vt exordia ipsius officij semper ipse cœpisset. Ita elemosynam promptissimâ voluntate ditissimus, hilari est conlatione largitus, vt quidquid pauperibus contulit, hoc se adquirere iudicasset. Quotiens æstatis tempore contigit desperatio fructuum per siccitatis aduētum, cum tantâ compunctione, vnanimiter fauente populo celebrare Letanias studuit, vt illicò vbertas pluuiæ succurrisset.

Postquàm verò transitum vir meritis dignum accepit, insidiane aduersario humani generis contigit, vt maximam partem Lugdunensis ciuitatis, consurgentibus flammis gravissimus incendij ignis exureret. Vbi dum vndique præcipientes populorum cunei instanter confluerent, vox subitò

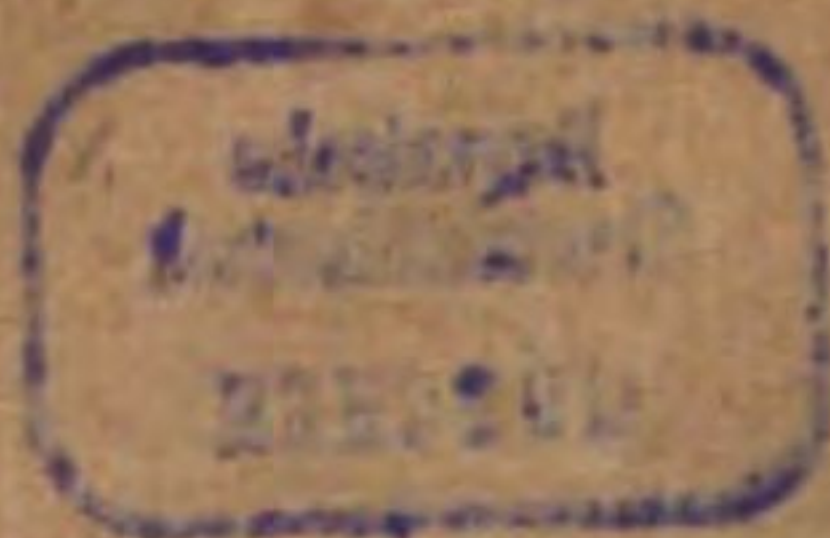
N

præclara personans concurrentis vulgi aures impleuit, dicēs, Sanctum Nicetium in ecclesiæ domum corporaliter aduenisse, & duabus cæcis feminis restaurato lumine salutem pristinam contulisse. Tunc illicò vires populi sonus ille restituit, qui aduentum sepulti Antistitis nunciauit.

Cùm verò hiemis tempore memoratus sanctus Antistes, commendata sibi item sanctæ Ecclesiæ prædia, in partibus Prouinciæ visitaturus accederet, eum in villâ cuiusdam illustri viri Flauij nomine, tunc temporis ad mansionem Alacarnum, Sole iam in vesperam declinante, vt opportunitas contulerat, aduenire, ibique noctis silentium quiescendo resumere contigit. Qui cùm post diuinæ orationis refectionem vespertinū sacrificium peregisset, allatus est ante pedes ipsius quidam à parentibus ligatus præ nimio furore in cathedrâ puer, dæmonium habens: cuius famam per sanctissimos viros Cataphronium & Eustasium Presbyteros comperimus; vt dicerent se vidisse tanto inibi memotatum puerum fræno dæmonū coartatum, ita actum fuisse, vt ceruice penitūs cum collo retortâ, dorsi que spinæ miserandi, facie simul tristis, acclinus hæeret. Quem sanctus vir cùm ante sua genua cum nimio lamento parentum proiectum cerneret, & oratione solitâ intrâ sacra oratorij septa peractâ, benedictioque olei sancti liquore, signo Crucis cum inuocato Christi nomine perunxisset, illicò dæmonem ab obsessio corpore effugauit; membrisque debilibus in suâ compage reformatis, ad remeandū domum parentibus reddidit sanum. Qui etiam post temporum intervalla, de salute sibimet conlatâ cum suis congratulans, Musturnaco in agro sanctæ Ecclesiæ Lugdunensis, ad beatum Nicetium deuotus cum propinquis, reuertens ad medicum iam curatus, Christo grates, sanctoque simul Pontifici retulerunt.

Nec mirum est quòd beatus athleta spiritali studuit virtute defendere, vbi corporaliter visus fuerat habitasse: nec

sanctificatio exinde ab eodem indulta discesserat, vbi etiam post exitum habitabat. Quidam igitur fidei ardore succensus, puluerem ab eius tumulo pro quibuscumque remedijs ad præsidium suum reuerenter collectum portauit: quem quotiens obiectione fideli, adueniente impetu tempestatis ostendit, grandinis rigor in aquam resoluitur, & duritia lapidum in liquorem laticis commutatur.

Aliquis itaque decem solidos à quodam creditore absque cunctatione, fiducia caritatis interueniente susceperat: quos cum perfidia vellet causâ negare, ad sepulcrum beatissimi Antistitis quod eos non suscepisset peierare disposuit. Vbi statim omnium membrorum vigore deceptus, sicut corde cæcus venerat, ita oculis cæcatus stabat. Tunc infelix pœnitentiâ ferâ confusus, quæ mutuauerat cœpit offerre, orationem cum lacrymis fundens vt visum reciperet. Ille verò sacratissimus Pastor, qui meritis & pietate viuebat, cum reliquo robore corporis, visum reddidit deprecanti, & sicut pro iustitiâ terruit perfidum, ita pro misericordiâ exaudiuit afflictum.

Quidam similiter vesani spiritus infestatione repletus, ad sepulcrum eius vix tandem sub custodiâ grandi peruenit: vbi dum tanti furoris fuisset vexatione bacchatus, spiritum visus est amisisse. Cui cum sepulturæ locus pararetur (eò quod nocte & die, vniuerso calore vitæ deceptus iaceret, letifero sopore compressus exanimis) nutu diuino cuidam de obseruantibus ad memoriam rediit vt per frontem eius, os, venaures, de oleo cicindelæ qui ad sepulturam erat beati Pontificis, fideliter Crucis signacula faceret: censens, quod qui virtutes reliquas operari consueuerat, forsitan & mortuum suscitaret. Dum paulatim consignatus occulto mysterio reuiuisceret, confestim Christo propitiante surrexit.

Quodam namque tempore septem rei in cæco carcere constituti, non minùs constricti vinculis ferreis, quàm

afflicti, apud Viennam urbem per diuturnam custodiam tenebantur: ex quibus vnus in visione Sanctum Nicetium videre promeruit, quasi quòd argumenta quibus constringebantur adstricti, cum suo baculo tetigisset, statim vigor est ferri confractus, & obserata ostia patuerunt. Qui ad ecclesiam illicò petierunt liberè, sanctis intercessionibus liberati. Sed in basilicà, quò eius corpus sacratissimum fidelium deuotione veneratur, quidam culpà noxius, publicæ præceptionis imperio, cum alio ferreis est nexibus obligatus: sed cum ad sepulcrum eius impeditis gressibus aduenissent, ligaminum fracta compago crepuit, & reos publicos occulta virtus absoluit; quod reliquis vicibus simili est mysterio operatus.

Quilicèt antequàm de hoc mundo ad cœlestia regna migraret, plurimas virtutes exercuerit (vnde iam aliquas nos cōstitit prædixisse) etiam latenter dæmonia ab obsessis corporibus effugauit. Sed postquàm vir sanctus ab huius sæculi luce migravit, tunc se potiùs virtute additâ esse viuentem ostendit, dum iugiter atque indefinenter, populo teste, claudis gressum, cœcis visum, dæmoniacis remedium, attractis vigorem integrum, omnibúsque ægrotantibus sanitatis remedium confert, quos ad sepulcrum eius, integritas fidei certa perducit. Vnde diuersa eius præconia multiplici poterant relatione narrari; nisi quòd minimè necesse est vt multifaria sermonum dictio per singula differat, quod eius semper operatio spiritualibus mysterijs manifestat; & quantum deinceps cursus temporum soluitur, tantò ampliùs multiplicatis operibus eius virtus augetur.

Cuius sanctissima obtinere possit oratio, vt sicut hanc urbem muniuit præsidio sui corporis, ita salutem animarum & corporum conferat vniuersis: & pro beatissimo Antistite ETHERIO suis precibus intercedat: qui sãcto laborauit studio, qualiter Vita eius, quæ etiam post obitum florebat assiduitate operis, panderetur officio lectionis. Sed non immeritò eius

memoriam dilectionis studio sollemniter excolit, qui illum sibi successorem esse secundo loco prædixit, dum de eius conuersatione gauderet: quem illicò post eius transitum, deuotio populi Lugdunensis ad ipsius pontificij gradum ambienter expetijt: sed quod tunc præscia dispositio Principis denegauit, eius successore defuncto indulgere non distulit; ac sic quod sacri Antistitis sermo (dum maneret in corpore) prodidit, hoc clementissimi Regis cordi Deus auctor infudit. Quo etiam obtinente factum est, vt qui fuit hætenùs Pater patriæ, nunc esset Ecclesiæ. Pro quâ re orandus Deus est, vt cuius venerantes patrocinium, vnanimi deuotione sollemnitate ambienter excolimus, eius semper intercessionibus adiuuemur, & congruis muniamur auxilijs, ac si doceri non meremur exemplis. Regnante Domino nostro IESV Christo, cum Patre, & Spiritu sancto, in sæcula sæculotum, amen.

CAPVT XXIII.

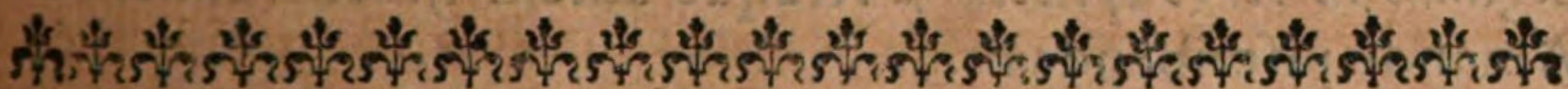
De S. Eucherio, & Gallâ eius coniuge, ac de Consortiâ & Tulliâ filiabus, quam præmisimus narratio, ad Eucherium iuniorem stabiliendum nihil conficit.

CONFLATA est hæc historia ex duabus ætate longè diuersis; quarum vetustioris auctor, quia de Consortiâ quædam refert, quæ se accepisse asserit ab Vranio Presbytero, & Celso Subdiacono, qui ei viuenti adhæserant; necnon ab Aureliano Presbytero, qui tunc ad eius sepulcrum Deo seruiebat, scripsisse videtur haud procul anno Christi quadringentesimo sexagesimo. Sed hæc absorpta est in recentioris cuiusdam interpolatoris collectionem, quæ (nî me coniectura

fallit) ad annum Christi plus minùs septingentesimum referenda est. Peccauit collector iste, siue interpolator, primum quia Salonij & Verani, Eucherij filiorum non meminit, nec aliam à Consortiâ & Tulliâ eius prolem commemorat. Peccauit secundò, cùm Eucherij è sæculari vitâ enatantis primam stationem Lerum insulam, quamlibet ab Hilario Arelateni ex Lerini viciniâ designatam, & à Paulino de nomine appellatam, silentio inuoluit. Peccauit tertio, cùm Francorum Regem dixit Clotarium, cuius filiam Consortia ex longâ ægitudine incolumitati restituit. Nam si verè Clotarij & Sigeberti eius filij nomina expressit (quod mihi dubium est), in natione certè aberrauit. Non enim hi Francorum, sed Alanorum potiùs, aut Burgundionum fuere Reguli, qui tum in Romanâ Galliæ prouinciâ imperitabant, Prospero teste, in Chronico per Imperatorum annos deducto; vbi hæc habet ad annum Theodosij post Honorium imperantis XVII, qui fuit æræ christianæ 440. *Deserta Valentina urbis rura Alanis, quibus Sambida præerat, partienda traduntur.* tum ad annū eiusdem Imperatoris XIX, Christi 442. *Alani, quibus terra Galliæ vltioris, cum incolis diuidenda, à Patricio Aëtio tradita fuerant, resistentes armis subigunt, & expulsis dominis terra possessiones vi adipiscuntur,* moxque ad annum Theodosij XX, Christi 443. *Sapaudia Burgundionum reliquijs datur, cum indigenis diuidenda.* Erat porro & Valentia Segalaunorum, & Sapaudia vetus, in eadem ipsâ Prouinciâ, in quâ & Aquense territorium, quod Consortia per ea tempora inhabitabat. Peccauit quartò, & grauissimè interpolator, cùm antiquioris scriptoris puræ ac sinceræ narrationi glossmata sua, atque additamenta illigans, etiam temporum, adeoque rerum gestarum rationes omnes perturbauit: quâ pariter infictiâ, Actorum S. Mauricij & sociorum Martyrum innouator, Eucherio Lugdunensi centum ferè annis recentior, Eucherij tamen ipsâmet ad Saluium Episcopum nuncupatoriam operi suo præfixit.

Hæc sanè interpolatorum stupiditas (quo enim mitiori nomine eam appellem nescio) posterorum disertissimis quibusque, ac perspicacissimis bilem mouit; laboremque improbum imposuit, adscititia à primigenijs, vetera à nouis, spuria à legitimis, falsa à veris secernendi.

Arundineo igitur nituntur fulcro, qui ex hac Eucherij seu Consortiæ interpolatâ, corruptâque historiâ, vel Paulini ad Eucherium & Gallam Epistolæ fidem eleuare, vel canæ antiquitati ignotum Eucherium iuniorem, in Episcoporum Lugdunensium seriem inculcare contendunt.

CAPVT XXIV.

Paulini Epistola ad Sanctum & Amandum, quæ est in editione Antuerpiensi numero XXVI, in duas diuidenda est.

APVD Baronium tomo V. Annalium, anno Christi 431, numero vltimo, ex codicibus MSS. Vaticano & Nolano refertur fragmentum Epistolæ S. Paulini ad Sanctum & Amandum, tum nondum typis excusæ, in hæc verba. *Legimus in tergo Epistola, annotationem Epistolarum, quas meas esse iudicastis: nam verè prope omnium mearum Epistolarum ita immemor eram, ut meas esse non cognoscerem, nisi vestris litteris credidissem: unde maius accepi documentum caritatis vestre, quia plus me vobis quàm miki notum esse perspexi.* Huius verò Epistolæ cùm exordium notat Baronius, *Omnia tempus habent, & tempus omni rei sub cælo est*, fatès ostendit, se vnicam eius tituli Epistolam agnoscere, quæ & sic inciperet, & hoc quod protulit fragmentum contineret. Et sanè in editione Antuerpiensi, vnica ponitur à Rosvveydo, eaque num. XXVI.

Qui quidem in Notis cum eam se proferre dicit ex quatuor MSS. codicibus, *Vaticano, Nolano, Valentino, & Puteanorum fratrum*, memoriâ lapsus est quoad ultimum. Abest enim hæc Epistola à Puteano codice, quem ipsummet nos per otium & diligenter euoluimus. Sed primum ea haud absque mendis prodierat Lugduni anno 1615, post Thomæ Galletti Religiosum. Idem verò opusculum nacti ex duobus item codicibus MSS., Viennensi altero, altero Cluniacensi, contendimus non illud vnam dumtaxat, sed duas Paulini Epistolas continere; quarum posterior ex illis verbis incipiat, *Legimus in tergo Epistola*; vtrique autem iisdem Sancto & Amando inscribenda sit.

Sententiæ huius nostræ ratio duplex. Prima, auctoritas duorum, quos diximus, codicum. Nam in Viennensi quidem, posterior Epistola à priori quatuordecim aliarum interiectu diuiditur; in Cluniacensi porro, quamvis priorem proximè sequatur posterior, ab eâ tamen proprio hoc titulo distinguitur; *Sancti Paulini Epistola ad nescio quem, suppresso nomine*. Cum in Viennensi codice prima omnium Epistola inscribatur *Sancto & Amando*: tum sequantur ad Sulpicium Seuerum octo, tres ad Delphinum Burdegalensem Episcopum, totidem ad Amandum; ac demùm illa quæ incipit; *Legimus in tergo Epistolæ*, sub titulo; *Item eiusdem Paulini Epistola XVI*.

Ratio altera ex illis verbis petitur; *Benedicat vos Dominus ex Sion, & videatis quæ bona sunt in Ierusalem: & oretis pro nobis, omnibus diebus vite vestræ, ut portio nostra communiter sit in terrâ viuentium*. Nemo est enim qui nesciat, istâ seu beæ precandi, seu precibus aliorum sese commendandi formulâ solere Epistolas concludi. Neque obijciat quisquam, deesse posteriori Epistolæ salutationem, Epistolis præmitti solitam. Vel hinc enim licet colligere, posteriorem hanc Epistolam prioris illius esse quasi appendicem, ei iam perfectæ

fectæ adiectam ; ideóque illi quidem proximè subiiciendam (utin Nolano, Vaticano, & Cluniacensi exemplaribus), tamen ab eâ distinguendam, & hoc ferè titulo ; *S. Paulini ad Sanctum & Amandum Epistola posterior, appendix prioris.*

Has Epistolas quia non tantum discreuimus, sed etiam ex Cluniacensi & Viennensi codicibus, vel mutilas locis nonnullis suppleuimus, vel mendis expurgauimus, non ingratae (opinor) lectori hoc loco occurrent ; praesertim si S. Paulini Operum omnium nouam editionem, Plantiniana illa anni M. DC. XXII. accuratiorem meditabitur.

CAPVT XXV.

S. Paulini ad Sanctum & Amandum Epistola prior.

ARGVMENTVM.

*Sanctus & Amandus datâ ad Paulinum Epistolâ magnas in seum laudes congesserant. Hic eis respondens, acres (ut solet) ad perfectionem stimulos subdit. Tractat initio è sacris litteris, suum cuique rei tempus esse. Deinde ex Psalmo centesimo primo expositionem moralem pellicani, nycticoracis, siue (ut ait) nycticora, & passeris solitarij subiungit. Tum attributis sibi laudibus ad humilitatem utens, multa adtexit de diuinâ gratiâ cui debemus omnia, de vigiliâ necessariâ in viâ spiritus, deque perfectâ sui abnegatione. Nihil enim prodesse caruisse diuitijs, si remaneamus diuites vitijs : & difficilius esse ingenta quàm appo-
sita separare.*

Meropius Paulinus, & Therasia, Sancto & Amando
fratribus, in Deo Christo salutem.

Exod.
3. 14.

OMnibus tempus, & tempus omni rei sub cœlo. Super
cœlum enim non est tempus, quia non habet tempus
æternitas, quam in cœlis etiam creaturis creator dedit, qui so-
lus habet æternitatem propriam, & lucem habitat inaccessibi-
lem. Vera enim æternitas nisi in ipso non est, qui solus quod
est, est; sicut ipse dicit; Ego sum qui sum. Cætera verò nisi in
ipso non sunt. Tempus ergo sub cœlo omni rei: tempus otio,
tempus negotio, tempus silentijs, & tempus alloquijs: tem-
pus esuriendi, & tempus epulandi. Vt nobis hætenus fuit
tempus ieiunandi à sermonibus vestris, sic nunc iisdem ci-
bari tempus exortum est. Pauistis enim nos litteris vestris,
verbo Dei dulcibus, & oleo lætitiæ delibutis, quo libenter
ungimus caput nostrum: quia non est in vobis mendax opus
oliuæ, in quibus habitat caritas de corde puro, & conscien-
tiâ bonâ, & fide non fictâ. Sed quia nemo qui multum esu-
rit, potest vno pane satiari, fatemur nos necdum expletos,
sed potius incitatos ad desiderium litterarum vestrarum vnâ
istâ epistolâ vestrâ; quam vnâ computamus, quia talem à
vobis quâ sicut adipe & pinguedine repleatur anima nostra,
adhuc semel accepimus. Verumtamen etsi inter officia no-
stra vicissitudines temporum fuerint, vt tempus tacendi &
tempus loquendi, non ita etiam diligendi ac negligendi
tempus fuit. Dudum enim, vt procul dubio recognoscis
(Sancte frater) diligere cœpi te, & dilexi iugiter: quanquàm
non istâ dilectione quæ Christi est, sed illâ familiaritatis hu-
manæ amicitia, quæ blandimenta in labijs habet, & radicem
in cordibus non habet, quia non est fundata super petram;
quæ non ædificatur in Christo; vnde quolibet interdum
vento leuitatis agitata dissoluitur, & temporali gratiâ breuem
florem tenens, sicut fœnum velociter arescit, & sicut flos

agri citò decidit. Caritas verò Domini manet in æternum, *Cant.*
 quâ inuicem connexi sumus ad conuiuendum ; quia for- *8. 6.*
 tis vt mors caritas Christi. Sicut enim lex mortis irrupta, *Psal.*
 ita & caritatis catena parem vim caritatis & mortis esse testa- *88. 49.*
 tur. Nam, sicut Propheta dicit ; Quis est homo qui viuet, & *Rom. 8.*
 non videbit mortem ; ita & Apostolus clamat ; Quis nos se- *35.*
 parabit à caritate Christi ? Quapropter tibi huius caritatis
 fructus vberior veniet, qui eâdem vulneratus præuenisti nos
 in benedictionibus dulcedinis, per eloquia litterarum tua-
 rum casta & fidelia, in quibus à verbo Domini mel & lac di-
 stillauit lingua tua. Scripseram verò & prius vnanimitati tuæ,
 & cum à te epistolam tuam breuem pro eâ quam ipse mise-
 ram recepissem, tanquam persoluto officij debito, iterum me
 diurnæ taciturnitati refuderam. Sed acrius vigilante Chri-
 sto apud mentem tuam, prior reffloruisti sapere ad excitan-
 dam in nobis obseruantiam caritatis, ne obdormiret in mor-
 tem obliuionis. Et quia abundauerat tibi inhumanitas mea,
 superabundauit mihi humanitas tua. Multiplicasti enim lo-
 cupletare me affectu & officio dilectionis tuæ, quo benedi-
 ctum Domini puerum, fratrem Amandum visitationis no-
 stræ socium assumpsisti tibi, & nobis validum salutis apposui-
 sti patronum. Confidimus enim quia sicut scribendi ad nos
 particeps tibi factus est, ita etiam orandi pro nobis collega sit.
 Et quidem germanitas spiritalis ita postulat, vt sicut spiritus
 vobis vnus in fide, & confessione Christi est, ita sit amor &
 labor vnus in proximis sustinendis. Vnde communem à
 summo retributore mercedem largiter meteris, exaltati in
 turribus eius, quia frater fratrem adiuuans exaltabitur : si
 tamen semper orare & suspirare pro nobis memineritis, & de
 cætero caueatis onerare nos verbis beatificantibus ; ne &
 vobis forsitan offendiculum comparetis, si dicatis dulce quod *Psal.*
 amarum est. Legistis enim quia rectos & verè sanctos decet *32. 1.*
 collaudatio, non verò peccatores in felle amaritudinis possi-

tos ; sed & adhuc non tam tenui nexu iniquitatis obstrictos, ut contritio & infelicitas in vijs nostris deesse possit. Verumtamen sic quoque mentibus nostris debet inesse contritio, quia cor contribulatum & humiliatum Deus non spernit. *Psal.* Et quis dabit nobis cor carneum, ut emollitâ sensus nostri duritiâ, sentiamus sagittas Domini, configentes timore sancto carnes nostras; & excitato vulnerum nostrorum dolore, ploremus ante Dominum qui fecit nos ? Commodet nobis Ieremias illum fontem lacrymarum, quo diem suum & populum lamentatus est. *Ierem.* Superfundat nobis & David flumina oculorum suorum, quibus rigabat lectum suum ; neque tantum genas vultus sui , sed & totum corporis stratum lacrymis exundantibus proluebat. Superposuerunt enim iniquitates nostræ caput nostrum, & multiplicatæ sunt super capillos capitis nostri ; quia plura in nobis iniquitatis quàm iustitiæ opera numerantur. Et ideò computruerunt, & deteriorauerunt cicatrices nostræ à facie insipientiæ nostræ, & inueterata sunt ossa nostra, quoniam tacuimus Deo : & apponentes iniquitatem super iniquitatem , cùm statuissemus oculos nostros declinare in terram, tardè eos & ægrè leuauimus ad montes Dei ; vnde nobis auxilium venit à Domino, qui solus potens est sanare omnes languores nostros, & eripere nos de corpore mortis huius , quâ per Adam constricti, per Christum soluimur : si tamen ità portemus cœlestis hominis imaginem, sicut terreni portauimus ; hoc est, ut tam fideliter iustitiæ & veritati seruiamus pro salute nostrâ, quàm diligenter iniustitiæ & inhumanitati pro morte seruiuimus. *Rom. 6.* Humanum enim à nobis Apostolus postulat, ut quemadmodum exhibuimus membra nostra seruire iniquitati ad interitum & confusionem, sic eadem exhibeamus seruire iustitiæ ad vitam & gloriam. Nobiscum enim fructum habemus illorum operum de quibus nunc erubescimus. Sed gratias sapientiæ Dei Christo Deo, qui in se manens omnia innouat , & disponit

omnia suauiter, vt sit rebus omnibus tempus ; tempus occi-
dendi, & tempus sanandi ; tempus ridendi, & tempus plo-
randi ; tempus ædificandi, & tempus destruendi. Abierit
quæso iam nobis tempus occidendi, destruendi, ridendi ; &
tandem sanandi, ædificandi, plorandi tempus aduenerit.
Ecce enim nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. *Rom.*
Nox præcessit, dies autem appropinquauit : abijciamus opera *13. 12.*
tenebrarum, & apprehendamus arma lucis. Vt filij Deiambu-
lemus in lumine : quoniam ecce, inimici nostri parauerunt *Psal.*
sagittas in pharetrâ, vt sagittent in obscuro. Neque enim in *10. 3.*
luce positos poterunt sagittare, antequàm feriant prouiden-
di, & præcauentibus facilè vitandi. Potest autem in eodem
ipso opere, vtrorumque temporum ratio connecti, vt illa su-
per ius distincta tempora pariter operentur in nobis. Nam
& in quo viuificamur occidimur, vel in quo occidimur viui-
ficamur, per eum qui dixit ; Ego occidam, & viuere faciam.
Nisi enim nos Christus occiderit, non viuemus ; de quo scri- *Deut.*
ptum est ; Dominus mortificat, & viuificat. Quia nisi pec- *32. 39.*
cata nostra peremerit, non viuificabit animas. Ideò illi Pro- *1. Reg.*
pheta dicit ; Exsurrexi, & adhuc tecum sum, si occidas Deus *2. 6.*
peccatorem. Exsurgemus emergentes de luto facis, & vmbra *Psal.*
mortis, & cum ipso esse permanebimus, si occiderit in nobis *138. 18.*
peccatorem, & iustum creauerit : quia calix fragilitatis nostræ
in manu Domini, in quo hunc humiliat, & hunc exaltat. *Psal.*
Nisi enim humilietur exterior, non exaltatur interior. Ac *74. 9.*
sic occidendi & viuificandi, vel destruendi & ædificandi tem-
pora simul in vnum opus coeunt, cum destruitur in nobis
vita peccati vt ædificetur vita iustitiæ. Neque enim ædifi-
cari potest nouitas, nisi destruaturs vetustas : nec amare possu-
mus Christum, nisi mammonam incipiamus odisse : sed ne-
que gaudere poterimus in illo sæculo, nisi in isto lugeamus ;
quia qui seminant in lacrymis, in gaudio metent. Conuenit *Psal.*
ergo nunc nobis illa de Psalms, pauperis anxij & lugentis *125. 5.*

Psal. oratio ; Quoniam pænè iam defecerunt sicut fumus dies
101. 4. nostri, & necdum malitia nostra defecit. Ecce enim veteres
 posuit dies nostros, productos cursu ætatis, nec spargit canis
 caput, sed perfundit senectus : & nos adhuc primis reptan-
 tem conatibus, æui spiritalis infantiam paruulis sensibus agi-
 mus : & vix modò in verbo Dei incipientes loqui, tanquam
 primis vocibus vagiente animâ, mutam & rudem sanctis lit-
 teris linguam soluimus : & quondam in litteris humanarum
 fabularum loquaces, nunc in veritatis balbutimus eloquijs ;
 stultitiæ sapientes, & sapientiæ stulti ; robusti vitijs, & virtu-
 tibus adhuc teneri : vix nascente ad iustitiam voluntate tyro-
 nes, & consumptâ in peccatis ætate veterani. Aliquamdiu
 enim, vtu Sancte benedicte frater nouisti, in hoc sæculo vo-
 lutati, inueterauimus inter inimicos nostros : atque vtinam
 inueterauerimus inimicis, vt illa iam nobis otiosis spatiofi iti-
 neris vita defecerit, & renouetur in Christo sicut aquilæ iu-
 uentus nostra; vt senio veteris hominis exuamur, induentes
Psal. nouum illum qui secundùm Deum creatus est. Sed qui nec-
101. 7. dum pellicano solitudinis similes esse possumus, quando erit
 vt efficiamur sicut nycticorax in domicilio? Quando excita-
 bimur in eum mentis excelsæ vigorem, vt spiritali alacritate
 volucres, & in alta virtutum arduo fine peruecti possimus
Psal. dicere; Vigilauit, & factus sum sicut passer singularis super
101. 8. tectum. Videamus hoc loco, si placet, in quam rationem
 hæc auium genera, & hoc ordine, sub personâ pauperis anxij,
 id est, pœnitentis ad inopiam spei per aliquem lapsum redacti
 propheticus sermo disponat. Feretis (vt opinor) loquacitatē in-
 sapientiæ meæ, quàm ad contemptum vestri prouocastis. Ac-
 cepi enim à quodam Sancto, doctissimo viro, & carissimo mi-
 hi, qui non solùm legendo, sed etiam peregrinando multa
 cognouit, pellicanum autem esse in Ægypto, vel illis iuxtâ
 partibus vsitatam, proximis Nilo flumini desertis oberrare,
 serpentibus vesci quos dimicando perculerit. Ergo pugnat

ut vincat, & victa moritur; victrix verò & euadit mortem, & acquirit alimoniam. Quod autem nycticorax scriptum est, nycticoram esse veriùs assererat: idque probabili ratione videbatur ostendere; cum illam auem hoc loco positam diceret, quam appellamus noctuam, quia secretò noctibus cantus exerceat & volatus; & obscuritate tenebrarum, quâ ferè cuncta caligant animalia, luminetur: vnde nycticoia aptiùs quàm nycticorax dicitur; quia nycticorax nocturnus coruus interpretatur; nycticora autem nocte videns; eò quòd pupilla oculi *κῆρυξ* Grecè vocetur. Nihil autem noctuam simile corui habere manifestum est: porrò perspicuum eam, ut dixi, sicut quasdam alias aues noctis, in tenebris magis cernere, & in lumine cæcutire, noctem diebus pati lucem noctibus usurpare. Nunc ergo, benedicti mei, videte qualiter hæc avis congruat ad pauperem mœstum, hoc est, pœnitentem, opibus gratiæ pauperatum, & consciâ miserorum lapsuum mente, gloriæ suæ damna lugentem, & afflictatione miserabili laborantem in gemitu suo, & de propriæ carnis interitu vitam animæ recipere nitentem; perque orationum impendia, & gemituum suffragia, ambitiosa lacrymarum vulneratæ salutis remedia quærentem. Quàm aptè huiusmodi pauper aut peccator, Ægyptia vel nocturna avis dicitur! Qui enim se ad deflenda & confitenda peccata, secernens à communi Ecclesiæ cœtu, iuxta ergastulum cellulæ suæ mœstus includit, & elongatur ab hoc sæculo fugiens, ut maneat in solitudine deplorationis, & illic aduersus carnis suæ desideria confligat, & in peccata sua spiritali certamine conterenda depugnet; certè & habitaculo pariter & prælio fit similis pellicano solitudinis: & illam inimicam serpentibus volucrum, ipsi scilicet diabolo & principibus tenebrarum, in peccatis & cogitationibus carnis expugnandis dimicans, æmulatur: & si in eo agone superauerit, viuet hostium suorum superstes. Escam quoque de victoriâ suâ sibi quærit, quia vitæ meritum, pec-

cati & diaboli victor acquirit, quem cum omni nequitia spiritalis exercitu in perniciem nostram varijs artibus serpere, quotidianis interioris hominis nostri periculis experimur. Sed gratias Deo, qui dedit nobis victoriam per IESVM Christum Dominum nostrum, vt super aspidem & basiliscum ambulemus, & conculcemus leonem & draconem. Ergo aduersus huiusmodi Principes tenebrarum pugnemus; hoc est, hominum peccatorum potentes, quos tenebras Apostolus dicit, cum quibus nobis æmula pro salute contentio est. Orate vt hos serpentes vincamus, quos dum in istius mundi deserto agimus, exemplo illius solitariae alitis toleramus. Quibus obtrititis, & per victoriam deuoratis, quasi discussâ nube tenebrarum, illuminabitur noster homo interior: & tunc fiet quasi nycticora in domicilio, hoc est, in domo Domini; vt inter huius sæculi tenebras acutam aciem defæcatæ mentis intendat: & possit secundum Prophetam talibus oculis luminatus dicere; Quia tenebræ non obscurabuntur à me, & nox sicut dies illuminabitur. Quod vtique fit, cum vtraque substantia in homine sibi congruit, vt etiam caro terrenam inficiata naturam, ad animæ concordiam spirituali migret affectu: & tunc nox sicut dies illuminatur, cum & caro sicut anima spiritalis efficitur. Quod si per orationes vestras fuerit indultum, vt & in hoste vipereo conterendo pellicanum solitudinis æmulemur, & nycticoræ oculis inter huius sæculi obscura cernamus; tunc in consummatione pedibus constitutis, super excelsa perfectæ virtutis impositi, vigilando in orationibus, & meditando in lege Domini, efficiemur sicut passer vnicus super tectum: & corpore ac spiritu congruente in voluntate Dei, iure dicemus; Singulariter sum ego donec transeam. Et quis iste passer est, in quo forma perfecti est, nisi passer ille qui inuenit sibi domum, & cum turture nidum sibi fecit altaria tua, Domine virtutum? Iste forsitan passer est de duobus illis, quorum vnus non cadit super terram sine voluntate

Psal.
90. 13.

Psal.
138. 12.

Psal.
140. 10

Psal.
83. 4.

Matth.

10. 29.

voluntate Patris. Cecidit enim hic passer summus in corpore, sed & resurrexit. Cecidit autem ex voluntatis affectu, factus obediens Patri usque ad mortem Crucis. Hic passer est illa sapientia, quæ requirentibus se in vijs hilariter ostendit, nunc in portis sit obuia, nunc in plateis occurrit, nunc in muris vel turribus celsa cõuocat ad se amatores suos & inuitat eos in altitudines habitationum suarum; vt impleat verbum suum, quia exaltatus omnia ad se trahit. Quis dabit nobis pennas columbæ deargentatas, vt per eloquia Domini casta, & sicut argentum igne examinata pennati prouolemus ad brauium supernæ vocationis: sequentes istum passerem singularem, qui vnicus est Dei Filius qui in altis habitat, & humilia respicit? qui descendit in inferiora terræ, ipse est & qui ascendit super omnes cœlos, captiuam ducens captiuitatem, vt adimpleret omnia. Hunc passerem si directâ imitatione valeamus sequi, ijsdem vestigijs ambulantes quibus ingressi sunt speciosi pedes euangelizantium; tunc in edito constituti poterimus dicere; Vigilauit & factus sum sicut passer vnicus super tectum. Meminerimus tamen etiam in sublimi prouecti verbum illud Domini; vt qui fuerit in tecto, non reuertatur in domum suam tollere vasa: id est, ne in nosmetipsos recurramus, & opera carnalia, quasi vasa in inferioribus derelicta repetamus. Nemo enim, inquit, mittens ad aratrum manus, & respiciens retrò, aptus est regno Dei. Sed & si super tectum fuerimus, id est, super naturam terrenam euolauerimus, non adquiescentes carni, timeamus auium exemplo ad humilia deuolare. Scriptum est enim, quia non sine causâ tenduntur auibus retia. Et scimus quia sic insidiantes volucrum simplicitati aucupes, humi ponunt tendiculas: & aspersæ plerumque escæ illices fraude deponunt aues, & operti doloso cespite laquei implicant credulas. Sed nos simili arte nos sollicitantibus per obtentas mundi huius illecebras, nequitia spiritualis aucupibus; armati fide, & illu-

Prou.
8. 1.

Ioan.
12. 32.

Psal.
101. 8.

Matth.
24. 17.

Luc. 9.
62.

Prou.
1. 17.

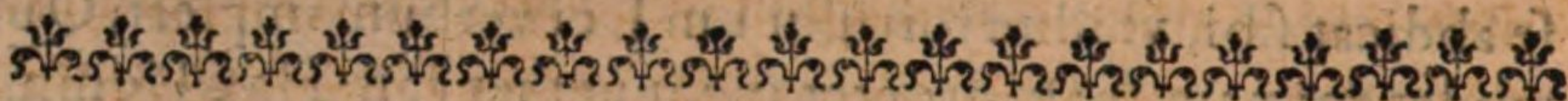
apud
LXX.

- Psal.* 10. 2. minati veritate, dicamus ; In Domino confido : quomodo dicitis animæ meæ, transmigra in montem sicut passer ? Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem. Propterea oremus Dominum, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Omnem hominem dictum puto, quia nemo homo nisi agnosceus Deum, vel qui potius meruerit agnosci à Deo : quem non agnoscentes comparati sunt iumentis, & similes facti sunt illis. Nos ergo magnâ eius misericordiâ, ex impijs iustificati per fidem, & non ex operibus, curramus in odorem vnguentorum eius ; vt ex illius nomine odorem vitæ trahamus, & efficiamur odor Christi bonus Deo : potionati (vt scriptum est) à vino vnguentorum de calice salutaris. In quo ipse vt pigmentarius (vt in Ecclesiastico scribitur) vnguenta suauitatum miscet, diuidens dona sua singulis prout vult, vt omnia in omnibus impleantur, & odorem notitiæ suæ manifestet in nobis ; quia vnguentum exinanitum est nomen eius. Quod nomen vt inuocetur super nos semper, & in nobis nominetur, fiat conuersatio nostra in cœlis. Ità enim efficiemur sicut passer vnicus super tectum, si non quæ in terrâ sunt sapiamus, aut quæramus ; sed quæ sursum sunt, vbi Christus est ad dexteram Patris, innumerabilibus oculis speculator actuum nostrorum ; & spectator agonis istius, quo in carne ambulantes, non secundum carnem militamus. Non enim est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus inuisibiles inimicos, & aduersus spiritalia nequitiae in cœlestibus : non quòd spiritus nequam in cœlestibus agant, sed quòd in cœlesti conuersatione viuentibus aduersentur. Induamur itaque arma lucis : & in Deo nostro transgrediamur murum illum, inter nos & Deum separantem : nec de carnali infirmitate timeamus aduersarium, spiritali naturâ violentum ; quia virtus in infirmitate perficitur. Et non in virtute suâ potens est vir, sed dominus infirmum facit aduersarium eius, quem ipse
- Psal.* 17. 30. *2. Cor.* 12. 9.

Dominus virtutum, Rex gloriæ, tali pro nobis congressionis genere confudit; ut illum in Cruce Christi, non diuina virtus, sed humana superaret infirmitas. Sequamur itaque triumphantem I E S V M, & scuto fidei circumdet nos veritas eius; ut non timeamus à timore nocturno, & à iaculo volante per diem. Cadent à latere nostro mille, & decem millia à dextris nostris; non nostrâ virtute, sed Christi, cuius pugna est quâ pugnamus, & cuius corona quâ vincimus: quia membra sumus corporis eius; si tamen mortificemus in terrâ membra nostra, ut fiant arma iustitiæ, quibus accincti, & Christo, & Angelis eius, & vobis lætum de nostro certamine spectaculum præbeamus: & euolantes de laqueo venatorum, garrulâ gratulatione cantemus; Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium. Laqueus contritus est, & nos liberati sumus; quia adiutorium nostrum est in nomine Domini I E S V Christi. Non est enim aliud nomen sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat saluos fieri nos. In hoc nomine triumphantes, confiteamur Domino misericordias eius, & gloriemur in laude eius, non in nostrâ: quoniam, ut Propheta dicit; Si quid bonum in nobis, ab ipso est; & si quid optimum, ipsius est. Ipse enim fecit nos, & non ipsi nos: & propterea dicit; Quid autem habes, ô homo, quod non acceperis? Quod si accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? In quo monet, ut qui gloriatur, in Domino gloriatur. Vnde iam nobis leues angustię fiunt, quando laudari videmur. Nihil enim nobis conscij sumus de proprio bono, ut tanquam agnoscantium pudorem laudator perurgeat, quia non ipsos nos, sed diuinę bonitatis munera atque opera prædicari cognoscimus. Si quid enim in nobis boni videtur aut creditur, illius est qui solus bonus est, & de cuius plenitudine omnes accipimus, & pro meriti vel fidei capacitate respergimur. Ros enim qui ab illo est, sanitas est nobis, & letamur in stillicidijs eius. Ergo & error iste quo nos lauda-

tis, innocuus erit vobis : insuper & mercedem vobis copio-
 sam tam pia fides congeret; quia vt nos nostrâ mente iniquos,
 & de peruersâ huius sæculi generatione prauos, existimetis
 bonos factos, Domino omnipotenti creditis, qui potens est
 iustificare impium, & viuificare mortuos & illuminare tene-
 bras, & Phœnicium candidare. Quamobrem orate solliciti,
 vt tanto opere vel munere Dei dignum cor accipiamus : &
 qui accepimus contemptum patrimonij, accipiamus etiam
 nostri contemptum. Angustâ enim viâ gradimur, & quasi in
 fune suspenso ancipites ambulamus. Et nisi certo libramine
 mentis vestigia fixerimus, vt non declinemus dextrâ vel fini-
 strâ, facile nos in huius aut illius partis ruinam inimicus im-
 pellet. Ideò nobis in Salomone Sapientia canit ; Non deflec-
 tatis à Domino, ne cadatis. Ipse enim Dominus I E S V S
 via, veritas, vita est, qui dicit ; Omni vigiliâ serua cor tuum.
 quia per ipsas virtutum vias, in vitia delabi possumus. Et
 nisi certo, vt dixi, statu dirigentes animi momenta libremus,
 de ipsâ humilitate capiemus superbiam, & euanescet species
 pietatis, si per laudem paupertatis obrepat inflatio. Et quid
 proderit caruisse diuitijs, si remanemus diuites vitijs ? Vnde
 quæsumus ne ex illo nobis verbo Domini blandiamini, quia
Matth. fecerimus. Vendite quæ possidetis; quia plûs est quod super-
 19. 21. est, illud ; Et veni, sequere me. Facile est autem videri
Psal. quantum sit sequi Christum, vt homo imitetur Deum. Sed
 61. 12. & illud scitis, quia semel locutus est Deus, duo hæc audiui.
 Nam & iste sermo, sicut omnis ferè Scriptura diuinain biuiû
 patet; Vade, & vende omnia tua. Non enim pecuniam tan-
 tûn & fundos, extraneas faculrates, sed etiam an mi nostri
 internas opes, quæ verè nostra substantia est, possidemus;
 Hanc vendere, hoc est, alienare à nobis, tantò maior victoria,
 quantò altior difficultas est, ingenita quàm apposita separare;
 & intûs infixâ diuellere, quàm extrinsecûs affixa reijcere. Se
 enim ipsum mutat & superat, qui renunciat moribus suis, &

se abdicat sibi, vt illud fortissimum Dei verbum impleat; Qui ^{Matth.} 10. 39. perdet animam suam propter me, inueniet eam. Hæc Domini verba recordantes, effundamus in illum animam nostram, & ipse nos enutriet, & absconditam in se vitam nostram fouebit, & se cum gloriâ reuelabit; si tamen pro hac eadem animâ oremus in tempore opportuno, quod est nunc in isto sæculo. In inferno enim quis confitebitur ei? Istic moriamur peccatis, ne illic viuamus pœnis. Mors enim qua secundâ dicitur, nihil est aliud quàm vita pœnarum. Cautamur ergo ab inferiore inferno vbi corpus & animam gehenna torquet, æternùm moriente peccatoris animâ, permanente sensu & durante materiâ corruptionis. Nam & mortui, vt scriptû ^{Cor.} 15. 52. est, resurgent incorrupti, non gloriæ immortalitate sed pœnæ. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Dominus fortis & potens, Dominus potens in prælio: qui ^{Rom. 7.} 24. vectes ferreos confregit, & humiliavit calumniatorem; vt exaltaret me de portis mortis, & narrarem mirabilia eius in portis filiæ Sion. Benedicat vos Dominus ex Sion, & videatis quæ bona sunt in Ierusalem: & oretis pro nobis, omnibus diebus vitæ vestræ, vt portio nostra communiter sit in terrâ viuentium.

CAPVT XXVI.

*Sancti Paulini ad Sanctum & Amandum Epistola posterior,
appendix prioris.*

ARGVMENTVM.

Paulini Epistolarum indicem Sanctus & Amandus à tergo Epistola suæ adnotarant: quam diligentiam Paulinus eorum caritati tribuens, quia coniunctim à Sancto præmonitus fuerat ut faculam suam diligenter dum tempus est appararet, occasione inde acceptâ, in euangelicam de lampadibus, ac de prudentibus quinque, totidemquæ fatuis virginibus parabolam, piè admodum pro more suo, ingenioseque excurrit.

Legimus in tergo Epistolæ, adnotationem Epistolarum quas meas esse indicatis. Nam verè propè omnium earum immemor eram, ut meas esse non recognoscerem nisi vestris litteris credidissem. Vnde maius accepi documentum caritatis vestræ, quia plùs me vobis quàm mihi notum esse perspexi. Hymnos quos desiderabam, accepisse gratulor: quo munere (Sancte frater) admonuisti me, ut faculam meam diligenter dum tempus est appararem; ne cum fatuis
Matth. excluderem, si cum sapientibus non occurrerem. Orate au-
 25. tem ut & virgines & fecundæ sint animæ nostræ; sine sterilitate virgines, sine corruptione fecundæ. Hoc enim mysterio, & in lege maledictus est qui semen in Israël non dederit; & in Euangelio virgo sapiens dicitur, quæ oleo procurato, vigili sollicitudine, vinctâ facie, sponsi expectat aduentum, iamque venienti non exstinguendum pingui fomite lumen accendit.

Ergo mens nostra fertilis Deo sit, & vitæ fructus operibus bonis pariat. Sit & spiritus virgo, vt nullâ sæculi corrumpatur illecebrâ, & ab omni labe vitiorum integer maneat. Stultæ enim virgines, illæ mihi videntur esse animæ, quæ virtutibus steriles; & illæ sapientes, quæ vitijs incorruptæ sunt. Denique in vtroque virginum genere quinque ponuntur, vt intelligatur, ad sensus, hominis integritatem aut corruptionem referri. Nam quinque sensibus omnes præditi sumus, per quos aut vitam recipimus aut mortem. De ipsis enim dolens Propheta dicit; Mors introiuit per fenestras nostras. Quas obstruamus timore Dei, vt ad omnes huius mundi formas & voces, surdi & cæci simus. Sepiamus aures nostras spinis contrâ linguam nequam, & illecebrosa modulamina. Auertamus oculos nostros, ne videant vanitatem. Obstruamus & nares nostras, ne de corruptione huius sæculi, mortis odorem trahamus. Neque per gustum illicem gula morbus obrepit, & concupiscentiarum cibus continentia robur eneruet. Neque mollibus vestimentis corpori blandiamur; ne carneos tactus, & amplexus illicitos delicatis malè palpatâ tegminibus mēbra descateant. Itâ fiet vt in vnoquoque nostrum omnibus sensibus castis, & oleo doctrinæ fidelis imbutis, virgines omnes quinque sapientes maneant; & oleo in vasis suis reposito, expectatione securâ quiescant, facile mox parandis facibus occursuræ, cum primo superuenientis sponsi tumultu fuerint excitatæ. Nam in tantis Ecclesiæ populis (in quibus non solum virgines, quarum tamen innumera multitudo est, sed etiam maritatæ, & viduæ diuersis moribus cernuntur, & fructibus) non arbitror, aliâ ratione quinque tantum virgines fatuas, & quinque sapientes esse positas, nisi quia vtræque persona est in totius populi vniuersitate diuersa. Numerus autem ratione supradictâ singillatim in omnibus continetur; vt vnusquisque in semetipso aut stultas aut prudentes virgines habeat, pro qualitate sensuum

Jerem.
9. 21.

suorum, in quibus prouidis sapiens, inertibus autem stulta
 uirginitas est. Nam ideò & fatuæ sicut sapientes, in tantâ sui
 dissimilitudine similiter uirgines appellantur: quia uirginibus
 secundum carnem sterilitas infecunda, secundum spiritum fru-
 ctuosa caritas adest. Quare nec sapientes sterilem uirginitatē
 habent quia sapientes sunt; nec stultæ fructuosam, quia stultæ
 sunt. Quarum forma mihi videtur esse sapientia mundi, quæ
 stultitia est apud deū: & sapientia carnis, quæ verè uirgo stulta
 est, quia legi & sapientiæ Dei non est subiecta. Cuius lucerna
 facilè exstinguitur, quia non habet oleum veritatis; vacua
 Spiritus sancti quo oculus interior illuminatur, & impingua-
 tur animæ caput, quod est fides nostra, cui oleum est doctrine

Psal. cœlestis infusio. Itaque oleum peccatoris non impinguet
 140. 5. caput nostrum, neque muscæ morituræ exterminent oleum
Eccle. suauitatis; ut semper nobis caput Christus sit, ne umquàm
 10. 1. deficiat oleum capiti nostro, quia unguentum exinanitum
Cant. est nomen eius. Et tunc omnibus perfecti sensibus, erimus
 1. 2. uirgines sapientes, si in nobis manserit sapientia Dei, per
 quam facta est etiam in corpore fecunda uirginitas. Nimiùm
 vos fatigo, & multum mihi præsumo de patientiâ caritatis.
 Sed oportet audiam Salomonem sapientiâ Dei loquentem,
 ut parcius ad amantissimos licet, inferam uerbi pedem, ne
 fatiati oderint me. Scio tamen quòd sicut odisse quis non
 potest viscera sua, ita nec vos humilitatem nostram, quam
 visceribus uestris permiscuistis. Pax & caritas, & gratia, &
 humilitas Christi Domini altissimi abundet in uobis, benedi-
 cti fratres, meritò venerabiles & dilectissimi.

Variantes

CAPVT XXVII.

Variantes aliquot lectiones ex codicibus MSS. Cluniacensi & Viennensi, in Epistolis duabus ad Sanctum & Amandum.

CLVN. codicem Cluniacensem designat, VIEN. Viennensem, ANT. editionem Antuerpiensem.

P *Ag. 106. lin. 2. in Deo Christo. Ita CLVN. & VIEN. In ANT. in Domino Christo*

Lin. 6. propriam, & lucem habitat inaccessibilem. Vera enim æternitas nisi in ipso non est, qui solus quod est, est; sicut ipse dixit; Ego sum qui sum. Cetera verò nisi in ipso non sunt. Tempus ergo. Ita Clun. In Ant. propriam. Tempus ergo. cetera desunt.

Lin. 12. vestris, sic nunc. Ita Clun. In Ant. vestris, & nunc.

Lin. 13. enim nos litteris. Ita CLVN. In ANT. deest nos.

Lin. 14. libenter vngimus. Ita CLVN. & VIEN. In ANT. libenter inunximus.

Llin. 26. & dilexi iugiter. Ita CLVN. & VIEN. In ANT. & dilexite iugiter.

Pag. 107. lin. 2. inuicem connexi. Ita CLVN. In ANT. inuicem nexi.

Lin. 2. fortis vt mors. Ita CLVN. & VIEN. In ANT. fortis est vt mors.

Lin. 5. Propheta dicit. Ita CLVN. & VIEN. In ANT. Propheta dixit.

Lin. 5. qui viuet. Ita CLVN. & VIEN. In ANT. qui viuit.

Lin. 7. Quapropter tibi huius caritatis fructus vberior veniet, qui eadem vulneratus præuenisti nos in benedictioni-

Q

bus dulcedinis. *Ita CLVN. In ANT.* Quam ob rem tibi, benedicte, fructus vberior ex eâ veniet, qui prior huius caritatis spiculis vulneratus, præuenisti nos in benedictione dulcedinis.

Lin. 12. breuem pro eâ quam ipse miseram recepissem. *Ita CLVN. & VIEN. In ANT.* breuem quam ipse miseras recepissem.

Lin. 15. ad excitandam. *Ita CLVN. In ANT.* ad exercitandam.

Lin. 21. validum salutis opposuisti. *Ita CLVN. & VIEN. In ANT.* deest salutis.

Lin. 26. in proximis sustinendis. *Ita CLVN. In VIEN. & in ANT.* in proximis asserendis.

Lin. 29. orare, & suspirare. *Ita CLVN. In ANT.* orare tantum & suspirare.

Pag. 108. lin. 1. obstrictos. *Ita CLVN. In ANT.* adstrictos.

Lin. 2. deesse possit. *Ita CLVN. In VIEN. ut & in Vaticano & Nolano codicibus* deesse non possit. *In ANT.* deesse iam possit.

Lin. 4. cor contribulatum & humiliatum Deus non spernit. *Ita CLVN. & VIEN. In ANT.* cor contritum & h. D. n. despiciet.

Lin. 18. tacuimus Deo. *Ita CLVN. & VIEN. In ANT.* tacuimus Domino.

Lin. 23. quâ per Adam. *Ita CLVN. & VIEN. In ANT.* qui per Adam.

Lin. 25. hoc est, ut tam. *Ita CLVN. & VIEN. In ANT.* hoc est, si tam.

Lin. 27. inhumanitati. *Ita ANT. & codices omnes MSS.* Legendum opinor inaninati, vel vanitati: nihil tamen mutauit contra tot exemplarium fidem.

Lin. 33. Christo Deo. *Ita CLVN. & VIEN. In ANT.* Christo Domino.

Pap. 109. lin. 6. tempus acceptabile. Ita CLVN. & VIEN. In ANT. tempus acceptum.

Lin. 11. prouidendi. Ita Can. & Vien. In Ant. præuidendi.

Lin. 21. emergentes de luto. In ANT. enim gentes de luto. Sic etiam VIEN. cum Vaticano & Nolano MSS. Unde coniectura est scripsisse Paulinum emergentes de luto. In CLVN. tantum habetur enim de luto.

Lin. 26. occidendi & viuificandi. Ita CLVN. In ANT. occidendi & sanandi.

Lin. 29. nec amare. Ita CLVN. In ANT. aut amare.

Pag. 110, lin. 4 perfundit. Ita CLVN. & VIEN. In ANT. profundit.

Lin. 18. qui necdum pellicano. Ita CLVN. & VIEN. In ANT. qui nec pellicano.

Lin. 20. efficiamur sicut nycticorax Ita Clun. et Vien. In Ant. efficiamur sicut nycticorax.

Lin. 22. & in alta virtutum arduo fine peruecti. Ita lego, partim ex CLVN. & VIEN. quæ sic habent, & in alta virtutum arduo fine perfecti: partim ex ANT. ubi legitur, & in a. v. arduâ pennâ peruecti.

Lin. 23. sicut passer singularis super tectum. Ita cum VIEN & CLVN. Nolanus codex. In ANT. ex codice Vaticano, sicut passer solitarius in tecto.

Lin. 27. Feretis. Ita CLVN. & VIEN. In ANT. Fertis.

Lin. 28. contemptum vestri. Ita CLVN. & VIEN. In ANT. contemptum vestrum.

Lin. 33. quos dimicando perculerit. Ita Nolanus codex cum VIEN. & CLVN. At Vaticanus, ex quo ANT. in quos dimicando præualuerit.

Pag. 111. Lin. 8 coruus interpretatur. Ita Clun. & Vien. In Ant. coruus interpretatio est.

Lin. 19. & gemituum suffragia, ambitiosa. Ita Clun. & Vien. & Nolanus. In Ant. mendosè legitur, & ingentium suffragia, ambitiosæ.

Lin. 22. auis dicitur. Qui enim se ad deflenda & confitenda peccata secernens à communi &c. depugnet; certè & habitaculo. *Ita Clun. & Vien. In Ant. corruptus est hic locus, & malè interpunctus.*

Lin. 29. ipsi scilicet diabolo. *Ita Clun. & Vien. In Ant. deest scilicet.*

Lin. 32. Escam quoque de. *Ita Clun. & Vien. In Ant. deest quoque.*

Lin. 33. meritum, peccati & diaboli victor. *Ita Clun. & Vien. In Ant. deest peccati.*

Pag. 112. lin. 6. Ergo aduersus huiusmodi &c. *Ita Clun. In Ant. corrupta est hac tota periodus.*

Lin. 13. noster homo interior. *Ita Clun. & Vien. In Ant. deest homo.*

Lin. 16. oculis luminatus. *Ita Clun. & Vien. In Ant. oculis illuminatum.*

Lin. 21. illuminatur, cum & caro sicut anima spiritalis efficitur. *Ita Clun. & Vien. In Ant. illuminabitur &c. efficietur.*

Lin. 23. pellicanum. *Ita Clun. & Vien. In Ant. pellicano.*

Pag. 113. lin. 8. suum, quia exaltatus omnia ad se trahit. *Ita Clun. Vien. & Nolanus. In Ant. ex Vaticano suum, & exaltatus o. a. f. trahat.*

Lin. 10. igne examinata. *Ita Clun. & Vien. In Ant. igne examinatum.*

Lin. 10. prouolemus. *Ita Clun. In Ant. peruolemus.*

Lin. 12. Filius, qui. *Ita Clun. In Ant. Filius, superuolitantem, qui.*

Lin. 13. ipse est & qui. *Ita Clun. & Vien. ipse est qui.*

Lin. 30. & aspersæ plerumque escæ illices, fraude deponūt aues, & operti doloso cespitelaquei. *Ita Clun. & Vien. In Ant. & aspersa plerumque esca, vel cœci illicis fraude d. a. e. operis d. c. laqueis.*

Pag. 114. lin. 6. Deum, vel qui. *Ita Clun. & Vien. In Ant. Deum, & qui.*

Lin. 10. curramus. Ita Clun. & Vien. In Ant. percurramus.

Lin. 17. nomen eius. Quod. Ita Clun. & Vien. In Ant. nomen ei. Quod.

Lin. 21. vbi Christus est ad dexteram Patris. Ita Clun. & Vien. In Ant. vbi Christus est sedens ad dexteram Dei Patris.

Lin. 32. Et non in virtute. Ita Clun. & Vien. In Ant. Nec in virtute.

Pag. 115. lin. 3. triumphantem Iesum, &. Ita Clun. & Vien. In Ant. triumphantem Christum, &

Lin. 7. non nostrâ virtute, sed Christi. Ita Clun. & Vien. In Ant. non nostrâ, sed virtute Christi.

Lin. 17. fieri nos. In hoc. Ita Clun. & Vien. In Ant. vitiatâ interpunctione, fieri. Nos in hoc.

Lin. 20. Si quid bonum in nobis, ab ipso est ; & si quid optimum, ipsius est. Ita Clun. & Vien. In Ant. Si quid bonum, nobis ab ipso est ; & si quid optimum, ab ipsius maiestate est.

Pag. 116. lin. 23. videri. Ita Clun. & Vien. In Ant. videre.

Lin. 32. Se enim ipsum mutat, & superat. Ita Clun. & Vien. In Ant. Si enim seipsum vincit, & superat.

Pag. 117. lin. 3. effundamus. Ita Clun. & Vien. In Ant. effundemus.

Lin. 6. opportuno, quod est nunc. Ita Clun. & Vien. In Ant. opportuno nunc.

Lin. 7. confitebitur ei. Ita Clun. & Vien. In Ant. confitebitur tibi.

Lin. 11. permanente. Ita Clun. & Vien. In Ant. manente.

Lin. 16. vectes ferreos Ita Clun. & Vien. In Ant. vectes æreos.

In Epistolâ ad Sanctum & Amandum II.

Pag. 118. lin. 13. indicastis. Ita Clun. & Vien. In Ant. iudicastis.

Lin. 14. non recognoscerem. Ita Clun. & Vien. In Ant. non cognoscerem.

Lin. 23. maledictus est qui. Ita Clun. In Ant. maledictus qui,

Lin. 24. sapiens dicitur quæ. Ita Clun. In Ant. deest dicitur.

Pag. 119. lin. 4. videntur esse animæ. Ita Clun. & Vien. In Ant. deest esse.

Lin. 17. cibus. Ita Clun. et Vien. In Ant. cibus, non malè.

Lin. 20. descateant. Ita Vien. In Clun. descotent. In Ant. disquariant.

Lin. 33. prudentes virgines habeat. Ita Clun. & Vien. In Ant. deest virgines.

Pag. 120. lin. 5. caritas adest Ita Clun. In Ant. castitas adest.

Lin. 9. quia legi & sapientiæ Dei non est subiecta. Cuius lucerna facilè. Ita Clun. In Ant. quia non est iuncta atque subiecta legi & sapientiæ Dei : & lucerna eius facilè.

Lin. 11. interior illuminatur. Ita Clun. et Vien. In Ant. exterior luminatur.

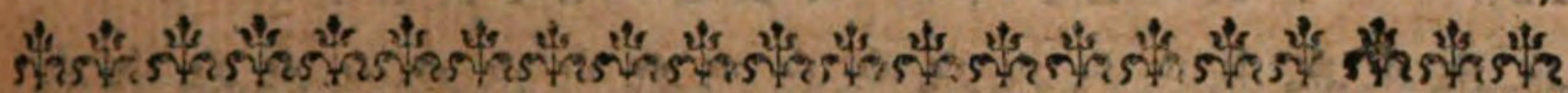
Lin. 15. ne vñquam. Ita Clun. et Vien. In Ant. nec vñquam.

Lin. 17. perfecti sensibus. Ita Clun. et Vien. In Ant. perfectis sensibus.

Lin. 20. multum mihi præsumo. Ita Clun. et Vien. In Ant. mihi præsumò multum.

Lin. 21. oportet audiam Salomonem sapientiâ. Ita Clun. et Vien. In Ant. oportet vt audiam Salomonem, in sapientiâ.

Lin. 27. & dilectissimi. Ita Clun. et Vien. In Ant. ac dilectissimi et additur. Valete in Domino.

C A P V T XXVIII.

*Sancti Paulini vulgata Epistola XLVI. ad Romanianum,
Epistolam quoque ad Licentium includit :
idcirco in duas distinguenda.*

HEc Paulini Epistola, quia de Augustino multa continet, habetur inter Augustini Epistolas, numero XXXVI; itemque in Grauij, Schotti, & Rosvveydi editionibus Paulinianis; ubique (quod mirum est) vno tenore decurrens. Etenim in duas diuisam exhibet codex Cluniacensis, optimæ notæ & peruetustus; priorem ad Romanianum, posteriorem ad Licentium eius filium. Priorem claudit fausta hæc precatio; *Incolumem te atate quamplurimâ, & beatum semper cum totâ domo tuâ, vt cupimus, habeamus in Christo, Domine frater meritò honorandissime, & desiderantissime.* Posterior incipit in illis verbis; *Audi ergo fili, legem patris tui, id est, fidem Augustini;* & egregio clauditur carmine, ad sæculi fugam hortatorio. Argumentum prioris; *Romaniano gratulatur Paulinus, nuncians, Valerio Hipponiensi Episcopo Augustinum datum esse collegam.* Argumentum posterioris; *Licentium Romaniani filium (pro quo scripserat Augustinus, eius olim magister) hortatur Paulinus & prosâ & carmine, vt contempto sæculo se totum Christo addicat.* Iungendæ sunt hæ duæ Epistolæ, quia coniunctim à Paulino, & in eodem (vt videtur) fasciculo missæ sunt ad Romanianum, vt propriam suam Licentius de patris manu acciperet.

CAPVT XXIX.

*Observatio in Sancti Paulini Epistolam XXII, quæ est ad
Amandum tertia.*

HAud procul ab initio huius Epistolæ, in codice MS. Viennensi appictus est asteriscus ad hæc verba, & vigor potuit hebetari. *. *Quis me dicentem excitavit &c.* Tum in margine adscribitur; *Hic videtur deesse de Epistolâ multum, quia continuatio penè nulla est.* Antiquarij huius coniecturam firmat, quòd Paulinus qui ab initio huius Epistolæ Amandum singulariter allocutus fuerat; ab asterisco ad finem usque, tanquam ad plures sermonem dirigit, & concionanti ad populum similior est, quàm Epistolam scribenti. Hæc verò labe, siqua est, perquam antiqua est, cum & in vetustissimo Puteanorum codice inueniatur. Monuisse hoc tamen iuuerit, tum ne quis fortè offendat in hanc salebram: tum etiam ut huic hiatui ab alijs exemplaribus MSS. remedium quærat.

PAVLINI

PAVLINI ILLVSTRATI

PARS SECVNDA,

De Sancti PAVLINI rerum
gestarum, vel scriptorum
chronologiâ.

HACTENVS vindicatis PAVLINO, & re-
dintegratis, aut quoquo modo restitutis eius
nonnullis operibus, nunc ad chronologica
accingamur: vt tanti viri eò sit clarior memoria, eoque
historia omnibus planior atque exploratior, dum quo
quidque tempore vel gesserit ille, vel scripserit, intel-
ligetur.

CAPVT I.

S. Paulini ætas ex obitu & anno natali definita.

VRANIO Presbytero oculato teste, obiit S. Paulinus circa
horam quartam noctis, *decimo Kalendas Julij, Basso &
Antiocho VV. CC. Consulibus.* Hic erat annus æræ Dionysi-
anæ 431. Suum verò annum natalem ipse prodit Epist. XLI,
quæ est ad Augustinum prima. *Rege ergo, inquit, paruulum*

R

in terrâ reptantem, et tuis gressibus ingredi doce. Nolo enim me corporalis ortus magis, quam spiritalis exortus ætate consideres (sic lego ex codice Cartusie Portarum, & altero Vaticano; non ut in vulgatis, Nolo enim in me &c. ætatem). Quippe ætas mihi secundum carnem ea iam est, quâ fuit ille ab Apostolis in portâ Speciosa, Verbi potestate sanatus. In natalibus autem animæ, illius adhuc mihi tempus infantie est, quæ intentatis Christo vulneribus immolata, digno sanguine, Agni victimam præcucurrit, et dominicam auspicata est passionem. Animæ natalium nomine, Baptismumne an monachismum intelligat Paulinus, suo loco disputabimus: nunc de corporali, ut loquitur, ortu.

Claudus ille ad portam templi Speciosam sanatus, *annorum erat amplius quadraginta*, ut dicitur Actuum 4. 22; hoc est (opinor) annum expleuerat ætatis quadagesimum, agebat quadagesimum primum: quod & de se proficitur Paulinus cum hæc scriberet. Alioqui si tum annum libasset ætatis XLII, numerum hunc arrepturus erat ex aliquo Scripturæ

4. Reg. loco; ac fortasse dicturus tot se attigisse annos, quot pueri in ultionem Elisei à duobus ursis de saltu egressis lacerati sunt.

2. 24.

Scripta est autem ea Paulini Epistola ad Augustinum nondum Episcopum, cum in eâ meminerit Paulinus officij sibi communis cum Augustino (hoc est presbyteratus), & Episcopum Alipium *Patrem communem* appellet. Nondum autem accepto responso, addidit Paulinus alteram ad Augustinum Epistolam, quæ est inter Paulinianas XLII. Interim ad utramque rescripsit Augustinus, Epistolis apud ipsum XXXII. & XXXIV; quarum in posteriore, tunc recens Episcopum se creatum fuisse significat; exeunte nimirum anno Christi 395. qui notatus est in Chronico Prosperi, Olybrio & Probino Consulibus, de quo infra distinctius. Eodem ipso igitur tempore, si Paulino in cursu erat annus ætatis XLI, natum illum oportuit anno Christi 354, vixisse

annos LXXVII: & quidem compleuisse annum LXXVII, si natus erat ante diem Iunij XXII; vel saltem inchoasse, si post illam.

CAPVT II.

Quibus honoribus ante clericatum functus sit Paulinus: & an Consul vñquam fuerit, vel ordinarius, vel saltem suffectus, & quo anno.

PAVLINVM ait Vranus paternis maternisque natalibus in Senatorum purpurâ rutilasse. At non familiâ tantum, sed etiam officio ac dignitate Senatorem fuisse ostendit Aufonius, cum eum appellat Epistolâ XXV. *columen Senatus*. Ambrosius Epistolâ ad Sabinum, eum quoque dicit *migrasse à Senatu*. Cassiodorus de Institutione diuinarum Scripturarum lib. 1. cap. 21. *ex Senatore Presbyterum* appellat. Sic & auctor antiquus Epistolæ tertiæ ad Geruntia filias, quæ exstat tomo IX. Operum Hieronymi, relictum à Paulino Senatum scribit: & ipse Hieronymus Epist. XIII. ad Paulinum; *Nobilem*, inquit, *te Ecclesia habeat, ut prius Senatus habuit*.

Est prætereà in Codice Theodosiano l. 4. et 5. *de scenicis*, rescriptum Imperatorum ad Paulinum Prætorem urbanum, datum Gratiano V. & Theodosio Augustis Consulibus, hoc est, anno æræ christianæ 380, post Aufonij consulatum proximo; quod de Paulino nostro pronum est interpretari. Solebat autem Præturam urbanam Ædilitas curulis biennio præcedere, ut obseruat Paulus Manutius Libro de Legibus Romanis: quare & anno 378. Ædilem curulem fuisse Paulinum opinari licet; quod si ita euenit, Paulinum natum (ut vidimus) anno Christi 354, legibus antiquis solui oportuit,

per quas *Ædilitas* ante annum ætatis XXXVII, *Prætura* ante XXXIX. geri non potuit. Sed inclinante Imperio exemptio ab his legibus, & frequens nutu Principum, & facilis fuit.

De Paulini consulatu obscurior est quæstio: non enim defuerunt qui Paulinum fuisse vmquam Consulem negarent, argumento duplici. Primum quòd nullis in Fastis inscriptum eius nomen appareat. Deinde quòd non Seuerus, non Vranus, non Ambrosius, non Hieronymus, non Augustinus, non Eucherius, aut Idatius, aut Prosper, aut Gennadius, aut Cassiodorus, aut Gregorius Turonensis, aut Gregorius Magnus, aut aliorum veterum quisquam, Paulini consulatus vspiam meminit: quod alioqui minimè prætermisuri videntur, cum illius in abiiciendis opibus, omniq; sæculi fastu, stupendam animi excelsum prædicarent. Quòd verò Aufonius Paulino trabeam, & fellam curulem, & Fastos tribuit, hi aliò deriuant. Fuit enim trabea etiam Senatorum, & aliorum Nobilium Romanorum, præsertim Paulinorum: & præter Consules, alij fuerunt curules magistratus, Censores, Prætores urbani, & *Ædiles* curules, quibus ius erat fellæ curulis; & Fastis, non Consulum modò, sed & aliorum magistratuum annalium nomina inscribebantur.

Ordinarium tamen Paulino consulatum asserunt Baronius & Sacchinus, vnius Aufonij moti auctoritate, qui sic ad Paulinum Epistolâ XXV.

*Ergo meum, patriaque decus, columenque Senatus,
Bilbilis, aut hærens scopulis Calagurris habebit? &c.
Hic trabeam Pauline tuam, Latiamque curulem
Constituis?*

Epistolâ porrò XXIV.

*Paulinum, Aufoniumque viros, quos sacra Quirinis
Purpura, & auratus trabea velauit amictus
Non decet insidijs peregrina cedere Diuæ.*

Epistolâ denique XX.

*Paulino Ausonius. Metrum sic suasit, vt esses
Tu prior, & nomen prægredere meum.*

*Quanquàm & Fastorum titulo prior, & tua Roma
Præcessit nostrum sella curulis ebur.*

In Annalibus igitur ecclesiasticis, anno 375. num. 1. & 394, num. LXXXII. coniectura proponitur de anno 375, qui in Fastis notatur P. C. Gratiani aug. III. & Equitij, videri illum Paulino Consuli assignari posse. Attamen Hieronymus ad hunc annum, & post eum Prosper, in suis Chronicis; *Quia, inquit, superiore anno Sarmata Pannonias vastauerant, idem Consules mansere, hoc est, Gratianus III. & Equitius. Mæroris igitur (ait Baronius) eo signo notatus est annus, qui lætis nouorum Consulum auspicijs atque muneribus consueuerat inchoari.* Age verò, si mæroris eo signo notatus est annus 375, quomodò etiam Paulini ordinarij Consulis auspicijs festius esse potuit? Denique si Paulinus, Consul fuit ordinarius, quàm tandem ratione accidit vt nulli eum Fasti consulares repræsentent?

Ego mediâ viâ incedendum puto; vt Consulem quidem Paulinum fuisse asseram; non tamen ordinarium, sed dumtaxat suffectum. Consulem describit Ausonius, primò cum sibi Consuli, & Paulino, trabeam, sellam curulem, & Fastos communes facit. Quamuis enim hæc tria apud Romanos, Ausonij potissimùm æuo, alijs etiam seu Nobilibus seu magistratibus concessa sint; potiora tamen Consulibus fuerunt, atque ornatiora. Est autem Ausonij comparatio inter æqualia: alioqui tam frigidus Paulini laudator appareret, quàm qui lictorem trabeatum cum Consule item trabeato compararet; (trabeâ enim vtrique utebantur, sed longè diuersi generis); aut qui infimum magistratum annalem Consuli æquaret, quòd æquè vt Consul Fastis inscriberetur.

Secundò Consulem demonstrat Ausonius in *sacrâ Quirini purpurâ*, quam Paulino tribuit æquè ac sibi; alludens ad illud Virgilij, 7. *Æneidos*.

Ipsè Quirinali trabeâ, cinctûque Gabino

Insignis, reſerat ſtridentia limina Conſul.

Notum eſt ex Suetonii libro de genere veſtium, apud Seruium in 8. *Æneidos*, tria fuiſſe genera trabearum; unum diis ſacratum, quod eſt tantum de purpurâ: aliud Regum, quod eſt purpureum, habet tamen album aliquid: tertium augurale, de purpurâ & cocco mixtum. Et eruditè Abramus noſter Notis in Tullij Piſonianam, XXXI. 2. *Trabeam porrò*, inquit, triplicem fuiſſe reperio, diuinam, auguralem ſive ſaliarem, & militarem. Hanc rurſum triplicem; 1. Imperatoriam, ſive Regiam & Conſularem. 2. Equeſtrem, 3. Liſtoriam. De diuinâ Suetonius libro de veſtibus: de augurali & ſaliari Maro 7. *Æneidos*;

Ipsè Quirinali lituo, paruaque ſedebat

Succinctus trabeâ, læuaque ancile gerebat.

De regiâ, ſive conſulari ibidem;

Ipsè Quirinali trabeâ, &c.

Tum hæc ſubiicit; Conſularis candidis lineis, trabium inſtar purpuram discriminantium virgata fuit, vnde (vt notat Lipſius) trabearum nomen accepit. Equeſtris ex Dionyſio Libro ſexto purpurea fuit, ποικίλοντάς τε ποσ, puniceis meandris & ſegmentis aut etiam palmis intexta. At liſtoris trabea, tota videtur fuiſſe punicei coloris.] Ex his habes, ſacram Quirini purpuram, quæ & Maroni Quirinalis trabea, non potuiſſe Paulino niſi Conſuli conuenire.

Tertiò fuit Paulinus *Faſtorum* titulo prior Auſonio ipſo Conſule, adeoque ante ipſum Conſul. Faſti olim fuerunt quædam magistratuum, triumphorum, & totius anni rerum publicè geſtarum deſcriptio; cuius ſummum locum, & primos verſus nomina Conſulum obtinebant. Annales chartas dixit Prudentius Libro contra Symmachum priore;

Faſtorumque arce potiti,

Annales proprio ſignarint nomine chartas.

Hic vides *Faſtorum* titulum, quem & *Faſtorum* arcem

appellat Prudentius, primas Fastorum lineas intelligi, quas Consulum nomina occupabant; nec de suo nomine inscribere Paulinus potuit, nisi Consul.

Video quid hîc opponas; nihil scilicet Paulino defuisse eorum quæ ordinarijs Consulibus debebantur. At ego respondeo defuisse illi Fastos consulares: est enim Fastorum vocabuli notio duplex; altera etiamnum in usu, de Consulum ordinariorum serie, quæ annorum chronologiam aliquot sæculis duxit; altera nunc quidem desita, sed olim vîitata, quam suprà descripsi, de tabulis publicis quæ non tantùm ordinariorum Consulum, sed aliorum etiam magistratuum annalium, adeoque Consulum suffectorum (si qui euenirent) nomina, necnon & triumphorum, aliarumque rerum in republicâ gestarum descriptionem continerent. Paulinum, quia eius nomen in Fastis prioris generis non exstat, Consulem ordinarium fuisse negamus: quia tamen *sacrâ Quirini purpurâ* amictus, & Ausonio ipso Consule, *Fastorum titulo* prior fuisse asseritur, suffectum Consulem fuisse non dubitamus; scriptumque in secundi generis Fastis, quorum exemplaria ad nos non peruenerunt.

De tempore suffecti eius consulatus, hoc nobis probabile apparet. Anno Chrtisti 378. qui Ausonij consulatum proximè antecessit, idem Imperator & Consul Valens, V. Idus Augusti (vt notat Idatius in Fastis) cæsus à Gothis, & combustus est. In annum reliquum suffectus fuisse videtur Paulinus Consul, quatuor dumtaxat & viginti annorum nobilissimus iuuenis: fauente eius magistro & populari Ausonio, cuius apud Imperatorem Gratianum magna tum erat gratia atque auctoritas; vt meritò illi cecinerit Paulinus;

Tibi disciplinas, dignitatem, litteras,

Lingua, toga, fama decus,

Proiectus, altus, institutus debeo,

Patrone, praeceptor, pater.

& ipse Aufonius Epistolâ ad illum XXIV. profiteri se non vereatur *veterum eius honorum largitorem.*

De silentio tot antiquorum scriptorum, qui Paulini consulatum nec verbo attigerunt, cum neque illum ignorare potuerint, neque (si quis fuisset) tacitum debuerint præterire, hoc respondere habeo; sufficere nobis Aufonij vnus Paulino coniunctissimi testimonium de suffecto eius consulatu. Suffectos Consules scribi quidem solitos in Fastis antiquis qui omnium magistratuum annalium nomina continerent, non tamen in ijs qui solis constarent ordinarijs Consulibus ad seriem annorum ducendam; nec solere à scriptoribus memorari. Quamuis enim (vt colligere est ex Symmacho Lib. VI. Epist. XL.) omnibus Consulum ordinariorum fulgerent insignibus; nempe trabeâ, prætextâ, sellâ curuli, lecticâ, tribunali, fascibus, securibus, lictoribus, & siqua fuere alia; tamen quia nec annum aperiebant, nec in publicis tabulis adnotabantur ad temporum designationem; nec etiam per annos aut Chronologorum breuiaria, aut Historicorum Annales distinguebant; ideò non tam Consules vulgò censebantur quàm Consulum vmbra, & eorum imperij quidam vacante sede administratores. Potuit igitur Aufonius munus suum in amico laudare, & Paulino sellam curulem, & trabeam ac sacram Quirini purpurâ, & Fastorum titulum gratulari: ad cæteros, quibus eum à magnis opibus in pauperes effusis, atque à primæ nobilitatis deposito fastu commendare satis erat, nihil pertinuit, breuissimi illius & vicarij consularis officij meminisse.

CAPVT III.

*Quo loco & tempore Paulinus ex oculi morbo persanatus
à Sancto Martino.*

REM gestam narrat Seuerus in Vitâ S. Martini, cap. 21. & ex eo Paulinus Petricordias, & Fortunatus: factumque id miraculi constat, cùm Paulinus, *vir magni* (vt ait Seuerus) *postmodum futurus exempli*, adhuc laicus, sæcularibus curis esset implicitus. Locum prodidisse videtur Paulinus ipse, quasi aliud agens, in Epistolâ ad Victricium secundâ, Viennam Allobrogum: sic enim ibi Victricium alloquitur; *Meminisse enim credo dignaris, quia sanctitatem tuam olim Vienna apud beatum Patrem nostrum Martinum viderim, cui te Dominus in ætate impari parem fecit. Ex illo igitur, licet breui notitiâ attigerim, tamen magnâ dilectione complexus sum, & quantâ tunc licuit copiâ veneratus sum sanctitatem tuam; & me ac meos (qui te absentes, tamen quia iungente Christo unum sumus, per me videbant) commendavi in æternum tibi: gaudeoque nunc, quòd hoc saltem mihi gloriari licet, quia faciem tuam in carne viderim: sed lugeo negligentiam infelicitatis meæ, quòd occasionem tanti boni ignarus amiserim; & contenebrantibus me illo tempore non solùm peccatis, quibus etiam nunc premor, sed & curis huius sæculi, quibus nunc propitio Deo liber sum, Sacerdotem te tantùm, quod in medio erat, viderim, & quod inerat insignius, Martyrem viuum videre nescierim. At hinc quidem affirmare licet, visum Viennæ S. Martinum à Paulino adhuc laico, non item oculi dolore liberatum, cùm eum pluries & locis alijs vidisse potuerit.*

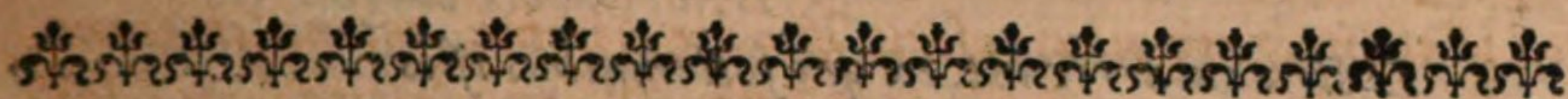

CAPVT IV.

Quo die & anno consecratus Presbyter Paulinus.

MEMINIT sui presbyteratus in Epistolâ VI. ad Seuerum, quæ superioribus quinque antiquior est. Nos modò, inquit, in *Barcinonensi* (vt antè scripseram) ciuitate consistimus. Post illas litteras quibus rescripsisti, die Domini, quo nasci carne dignatus est, repentinâ (vt ipse testis est) vi multitudinis, sed credo ipsius ordinatione correptus, & presbyteratu initiatus sum; fateor, inuitus, non fastidio loci (nam testor ipsum, quia & ab editui nomine & officio optauì sacram incipere seruitutem); sed vt aliò destinatus, alibi (vt scis) mente compositus & fixus, nouum insperatumque placitum diuinæ voluntatis expaui. tum post paucos versus. Scito tamen voti communis, eodem Domino prestante, saluam esse rationem: nam eâ conditione in *Barcinonensi Ecclesiâ* consecrari adductus sum, vt ipsi Ecclesiæ non alligarer; in sacerdotium tantum Domini, non etiam in locum Ecclesiæ dedicatus. Veni igitur si placet, ante Pascha (quod nobis optatius est) vt sacras ferias me Sacerdote concelebres: quòd si iam ad itineris ingressum propitio Deo vis occurrere, post Pascha in nomine Christi proficiscere. Idem in Epistolâ XLV. ad Alipium; Nam ego, ait, etsi à Delphino Burdegala baptizatus, à Lampio apud *Barcionam* in Hispaniâ per vim inflammata subito plebis sacratus sum; tamen Ambrosij semper & dilectione ad fidem nutritus sum, & nunc in sacerdotij ordine confoueor. Denique suo me clero vindicare voluit, vt etsi diuersis locis degam, ipsius Presbyter censear. Posterior hæc ad Alipium Epistola, data est è *Nolano* secessu, anno Christi 395. Prior illa ad Seuerum, è *Barcinone*, sub initium anni 394, cum *Nolanas* suas latebras cogitans, & Seuerum ad eas inuitans,

se ad iter pararet sub proximum Pascha, quod anno illo commissum est IV. Nonas Aprilis. Initiatus ergo fuerat sacerdotio à Lampio Barcinonensi Episcopo, *die Domini, quo nasci carne dignatus est*, hoc est, Dominicâ die, eâque Christi Natiuitati sacrâ, cùm esset littera dominicalis B, & eo anno Christi 393. Iuliano exeunte, siue ineunte Dionysiano 394. à Christi Natali ducto, incurreret in VIII. Kalendas Ianuarias Dominica dies.

CAPVT V.

De tempore Baptismi eius, & monachismi.

HÆc duo coniunctim expendo, quia affinia, & verò à nonnullis in idem ferè tempus congesta. Ipsummet Paulinum de se loquentem audiamus. Scribens ad Augustinum anno 395. (vt retulimus capite I.) *in natalibus animæ bimulum* se asseruit; nempe eiusdem ætatis cum Innocentibus, qui à *bimatu* neci addicti: minùs enim probamus quòd *anniculum* hìc designari docuerunt Annales. Rursus idem Paulinus, citatâ mox Epistolâ XLV. ad Alipium, à Delphino Episcopo Burdegalæ baptizatum se professus est; statimque adiecit. *Sed de me ne quid ignores, scias antiquissimum peccatorem, non ita olim de tenebris & umbrâ mortis eductum, spiritum auræ vitalis hausisse: nec ita olim posuisse in aratro manum, & Crucem Domini sustulisse.* Natales animæ de Baptismo interpretatur Sacchinus, vtî & spiritum auræ vitalis: manum porrò aratro admotam, & Crucem Christi sublatam explicat de monachismo. Vnde ducenda esset conclusio, anno eodem 393. & Baptismum susceptum à Paulino, & subinde venditis ac in pauperes effusis facultatibus inchoatum monachismum.

Huic sententiæ fauet prisca illius ævi consuetudo, quæ Baptismum plerique differebant in multam ætatem; ut in Ambrosio videre est, qui octauo non amplius post Baptismum die Episcopus est ordinatus: qui tamen postea eum morem damnauit ipse, & Patres alij complures, ut refert Baronius anno 377. num. XIV. At cum facti, non iuris sit quæstio, de Paulino assentiri non possumus. Nam primum in Natali secundo S. Felicis sic ait;

Tria tempore longo

Lustra cucurrerunt, ex quo sollemnibus istis

Coram vota tibi, coram mea corda dicaui.

Hunc Natalem cecinit Paulinus anno 395, ut infra ostendam. Tribus ergo ante lustris, hoc est, anno 380. interfuerat Nolæ ad diem Ianuarij XIV, Sancto Felici sacram, eique coram vota sua, & corda dicauerat. Vix ista credat quisquam de viro nondum fidelium gregi per Baptismum adscripto. Iam tum ergo videtur Paulinus sacro fonte fuisse ablutus. Scio responderi posse, non fuisse alienam à cathecumeno, Paulini religionem hanc erga S. Felicem; cum & in loca sacra admitti solerent catechumeni, & ad diuina officia, ac Missæ quoque partem: essentque de illis permulti pietate erga Superos ac omni virtutum genere insignes; ut ille de *Vita S.* quo Christus Ipse Dominus gloriatus est; *Martinus adhuc Marti-cathecumenus hac me veste contexit.* Verum, ecquis præstabit, *ni cap.* cathecumenum tunc fuisse Paulinum? Si probabile id asseras, certè ex tam propenso eius in S. Felicem cultu, longè mihi est probabilius, iam tum illum fuisse è renatis religiosissimis vnum. Sed initium eius monachismi aliâ nunc viâ inuestigemus.

Paulinum constat, antequàm Nolam secederet, quatuor saltem annos versatum esse in Hispaniâ: vnde illud in Epistolâ ad Ausonium prima;

Quarta redit duris hæc iam messoribus æstas,

Et toties cano brumæ gelu riguit,

Ex quo nulla tuo mihi littera venit ab ore,

Nulla tuâ vidi scripta notata manu.

Et quod ait initio Epistolæ IV.

De fore me patrijs totâ trieteride terris,

Atque alium legisse vagis erroribus orbem,

Culta prius vestra oblitum consortia vitæ,

Increpitas.

In quatuor autem ad Ausonium metricis Epistolis, sinceram ac feruidam erga Christum fidem ac pietatem ita proficitur, ut qui inter renatos quàm feruentissimus. Nec verò antè ex Hispaniâ receffit, quàm à Barcinonensi (ut diximus) Episcopo, secundi ordinis Sacerdos initiaretur. Non paucis igitur ante sacerdotium annis, Burdigalæ à Delphino Episcopo Baptismo expiatus fuerat; atque adeò longè ante monachismum, quem ex anno 393. (ut ostendimus) profiteri coepit.

Neque his obstant quæ in contrarium proferuntur à Sachino. Qui enim apud se reputauerit, ingressum in religionem passim à Sanctis Patribus ac Doctoribus cum Baptismo comparari (de quo præclare Hieronymus Platus lib. 1. de bono status religiosi, cap. 13.) non inficiabitur, ab eo quoque *natales animæ* posse numerari: nec temerè gratulari sibi fatebitur religiosos ascetas, se vi suæ professionis *de tenebris & umbrâ mortis* (hoc est, de sæculi vanitate) eductos, *spiritum auræ vitalis* hausisse.

CAPVT VI.

*Quo anno Paulinus Mediolanum & Romam venerit,
indeque Nolam se receperit.*

*Epist.
3°.
aliàs
36.*

FACTVS Sacerdos (vt diximus) in capite anni Dionysiani 394, Seuerum Elufone in Galliâ Narbonensi degentem (vnde Barcinonam vsque octidui iter erat) ad Pascha proximum ad se inuitauit. Excusante Seuero, tenax propositi Paulinus Mediolanum ad Ambrosium venit, à quo exceptus perhumaniter, & clero Mediolanensi est addictus; quamuis Burdigalæ baptizatus, & Barcinone Presbyter ordinarius fuisset. Inde Romam se contulit, vbi graui morbo & multorum de clero inuidiâ laborauit. Vt ei melius factum est, Nolam ex voto ad S. Felicem se recepit. Sub hoc tempus dedit S. Ambrosius ad Sabinum Episcopum Placentinum Epistolam, in quâ quæ de Paulino præclara habentur, inter alia veterum de illo testimonia ad huius Opusculi finem coniecimus.

CAPVT VII.

*Paulinus Theodosio Imperatori quo anno Panegyricon
scripserit.*

EXCESSIT è viuis Imperator Theodosius Mediolani, Olybrio & Probino Consulibus (vt testantur, Idatius in Fastis, Prosper, & Marcellinus in Chronicis, & alij) hoc est, anno Christi 395; & quidem die mensis Ianuarij XVII, seu XVI. Kalendas Februarias, vt notat Socrates Libro V.

extremo; cùm in Gallijs, præcedentis anni 394. sextâ die Septembris, Eugenium & Arbogastem tyrannos, haud procul Alpibus Iulij prælio vicisset. Eodem anno 395. videtur Paulinus è Nolanis suis latebris Imperatori parentasse eâ oratione, de quâ sic ipse Epistolâ ad Seuerum nonâ. *Alius Libellus ex his est, quos ad benedictum, idest, Christianum virum, amicum meum Endelechium scripsisse videor, non tamen edidisse conuincar. Is enim mihi auctor huius in Domino Opusculi fuit, sicut ipsius Epistola, quæ Libello meo pro themate præscribitur, docet. Fateor autem, idcirco me libenter hunc ab amico laborem recepisse, ut in Theodosio non tam Imperatorem, quàm Christi seruum; non dominandi superbiâ, sed humilitate famulandi potentem; nec regno, sed fide Principem prædicarem.*

Sed scrupulum iniicit Gennadius, qui sic in Paulino; *Ad Theodosium Imperatorem ante episcopatum, prosâ Panegyricum super victoriâ tyrannorum composuit; eo maxime, quòd fide & oratione plusquàm armis vicerit: significans, viuo Theodosio scriptum, & ad illum transmissum: quod nec Hieronymus negat, qui pro Theodosio, nec etiam Cassiodorus in diuinis Institutionibus, qui de Theodosio, confectum memorant. Immo fauet Hieronymus, cùm ait; Felix Theodosius, qui à tali Christi oratore defenditur. Illustrasti purpuras eius &c.* Vix enim quis de mortuo sic loquatur, ut quem purpuris suis mors exuerit, & extra hostium tela eò transtulerit, ubi opus non habeat defensore. Itaque viuùmne an mortuum Theodosium Paulinus laudarit, in dubio est; quod abstergeret, opinor, ipsa Paulini oratio, aut illi præfixa Endelechij Epistola, sicubi reperiuntur in lucem proferrentur. Interim sub obitum potius Theodosij elaboratam, ex eo coniectura est, quòd è Paulini Nolanis latebris emerfit, in quas exeunte anno Christi 394, haud multò ante mortem Theodosij sese abdiderat: ut nouo hospiti, ac nouum vitæ genus aggresso, tam insigni, ac Hieronymo tantopere laudatum opus, viuo adhuc Theodosio eudere vix per tempus licuerit.

Epist.
13.

CAPVT VIII.

Ad Romanianum, & ad filium eius Licentium quando scripserit Paulinus.

CONIUNCTIM ad vtrumque scripsit, diuersis tamen litteris, vt parte primâ ostendimus. Scripsit autem ad Romanianum (vt Epistolæ initio proficitur) postridie quàm à fratribus ex Africâ reuersis, de nouo Augustini episcopatu nuncium accepisset, cum Epistolâ (vt videtur) Augustini XXXIV. Iam Prosper in Chronico, Olybrio & Probino Coss. (hoc est, anno Christi 395.) *Augustinus, inquit, Beati Ambrosij discipulus, multâ facundiâ doctrinâque excellens, Hipponeregio in Africâ Episcopus ordinatur.* Diem subindicat ipse Augustinus Libro L. Homiliarum, Homiliâ XXV. quam dixit in anniuersario suæ ordinationis, vbi hæc ad populum; *Natalis Domini imminet: pascendos compauperes nostros habemus, & cum eis communicanda est humanitas.* Cùm ergo Dominicâ die, ex more, ordinari debuerit; & fuerit anno 395. littera G. quæ Dominicam ostendit XVI. & XXIII. Decembris, alterutro die, & verisimiliùs posteriori Augustinum opinamur Episcopum consecratum. Vix ante ver consequens, aperto scilicet mari, de Augustini episcopatu, Nolum ad Paulinum ex Africâ perlatus esse nuncius potuit. Vere igitur anni 396. has ille ad Romanianum & Licentium Epistolas dedit.

CAPVT

CAPVT IX.

*Sancti Felicis Natales quot & quibus annis à Paulino
conscripti.*

NATALITIA Carmina S. Felici Nolano Presbytero, in eius die festo (nempe Ianuarij XIV.) se quotannis tributum instar pensitare solitum testatur Paulinus in Epistolâ ad Seuerum nonâ. Ea verò quæ tantum decem olim putabantur, fuisse omnino quindecim docuit nos Dungalus in Libro aduersus Claudium Taurinensem, de cultu sacrarum imaginum & reliquiarum, quem Ludouico Pio Imperatori, eiusque filio Lothario nuncupauit.

Hanc annalium quindecim Carminum continuam seriem, prius coeptam esse à Paulino quàm Nolam ad S. Felicem se reciperet, immò tum inchoatam cum in procinctu esset ad Nolanum iter, apparet ex Natali primo : quem idcirco ad anni Christi 394. mensem Ianuarium pertinere opinamur, quia Paulinum anno eodem vergente, Nolam incolere coepisse nemini dubium est. Quare Natalis secundus annum spectabit 395, tertius annum 396, & sic cæteri deinceps, vsque ad quintumdecimum & vltimum, qui cum anno 408. erit comparandus.

Id porrò cum Baronij calculis minimè respondeat, qui primum Natalem in anno 393. constituit ; firmatur tamen ex titulo Natalis XIII. apud Dungalum, *De Gothorum exercitus cum suo Rege interitu*. Significat enim hæc inscriptio, iam tum deletum fuisse, & cæsum Radagaifum, eiusque exercitum, cum Paulinus Felici suo Natalem XIII. caneret. Ac secundum Baronium Natalis XIII. ad annum Christi 405. ineuntem pertinuit : vnde consequens esset, victoriam de

Gothis reportatam, ad annum 404. referri debuisse, quod veterum scriptorum nemo asseruit. Nam Prosper in Chronico eam adscribit anno 405, Stilicone II. & Anthemio Consulibus, Marcellinus sequenti 406. Nos Prospero adhæremus, dum Natalem tertiumdecimum anno iungimus 406. ineunti. Alioqui si anno 406. (vt ait Marcellinus) profligati fuissent Gothi, qui mox sequutus est Natalis tertiusdecimus cum anni 407. Ianuario comparandus esset, adeoque primus Natalis cum anno 495; quo anno S. Paulinum sedem Nolæ iam constitutam habuisse tam certum est ex dictis, quam est euidentis primum Natalem ab eo scriptum fuisse ex Hispaniâ, vnde Nolam sub Pascha imminens profecturus, sic patronum suum Felicem allocutus est.

*Jam desiderijs immenso tempore fessis
 Consule: iam vel serò memor miserere tuorum:
 Perque orbem, magni qui nos procul æquore ponti
 Disparat, obtritis qua nos inimica retardant,
 Pande vias faciles: & si properantibus ad te
 Inuidus hostis obest, obiecta repagula pelle
 Fortior aduersis, & amicos prouehe cursus.
 Seu placeat telluris iter, comes aggere tuto
 Esto tuis, seu magna tui fiducia longo
 Suadeat ire mari, da currere mollibus undis,
 Et famulis famulos à puppi suggere ventos;
 Vt Campana simul Christo duce littora vecti,
 Ad tua mox alacri rapiamur culmina cursu,
 Inque tuo placidus nobis sit limine portus.*

Iam si quæris, cur numero quindenario definiti, & anno 408. conclusi Paulino Dominædij eius (vt loquitur) Felicis Natales; Opinor, quòd anno illo 408. cæso Stilicone, exinde Italia toto fetè triennio à Gothis seu Vandalis vastata sit, adeoque per tumultus bellicos hæc pacis & quietis opera ab Episcopo in sui gregis curam intentissimo posthaberi necesse

fuerit. Fortè etiam quòd Paulinus quindecim Carminibus vniuersam S. Felicis historiam profecutus, haberet quidem semper quod in eo amaret & coleret; quod vinctâ numeris oratione exponeret, nihil haberet.

CAPVT X.

*Ad Pammachium consolatoriam super obitu Paulinæ coniugis
quando dederit Paulinus.*

PRIMUM anno suo reddendus est Paulinæ obitus, quem cum Baronio ad annum refero 396, hac ratiocinatione. S. Hieronymus in Epistolâ ad Pammachium XXVI; *Qui importune, inquit, per biennium tacui, vereor ne nunc importunius loquar, & attrectans vulnus pectoris tui, quod tempore & ratione curatum est, commemoratione exulcerem.* Scripsit ergo ad Pammachium post biennium ab obitu coniugis. Idem Hieronymus Epistolâ III. ad Heliodorum, in Epitaphio Nepotiani. *Ecce tibi, anno praterito, ex ultimis Caucasi rupibus immissi in nos, non iam Arabia sed Septemtrionis lupi, tantas breuî prouincias percurrerunt. Quot monasteria capta! quanta fluuiorum aqua humano cruore mutata sunt! Obsessa Antiochia, & vrbes reliquæ quas Halis, Cydnus, Orontes, Euphratesquæ præterfluunt: tracti greges captiuorum: Arabia, Phænice, Palaestina, Ægyptus timore captivæ.* Alarici Gothorum Regis hæc fuit irruptio, Ruffini Patricij prodicione in Orientis imperium immissi, Olybrio, & Probi- no Coss. (hoc est, anno Christi 395.) moxquæ à Stilicone repressi, ex Marcellino Comite, & Chronico Alexandrino, Zosimo lib. V. & Iornande de regn. succes. cap. 94. Igitur anno 396, post cladem hanc Gothicam primo, scripsit Ne-

potiani Epitaphium Hieronymus. Hunc rursus audiamus in Epistolâ XXX. ad Oceanum, quæ est Epitaphium Fabiolæ.

Quarta ætatis circulus voluitur, ex quo ad Heliodorum Episcopum, Nepotiani scribens Epitaphium, quicquid habere potui virium in illo tunc dolore consumpsi. Ante hoc ferme biennium Pammachio meo pro subitâ peregrinatione Paulina breuem Epistolam dedi. Ex his Fabiolæ obitus in anno 400. constituitur; Pammachij consolatio in anno 398; Paulinæ excessus biennio antè, hoc est, in anno 396, quo & viuere desijt Nepotianus.

Quæ in hoc argumentum addit Baronius, de Pauliniano Hieronymi germano, qui ab eo missus fuerit in Italiam anno eodem 398, post Ruffini & Melaniæ reditum in Italiam proximo; ac de Nicetâ Dacorum Episcopo, cuius prior Nolam aduentus, in Melaniæ per Nolam transitum inciderit, haud satis cohærent; magisque ex dictis confirmantur, quàm fidem illis adstruunt.

At non statim post Paulinæ obitum, consolatoriam ad Pammachium dedit Paulinus: sic enim ad illum ipse Epistolâ XXXVII. *Sed si fortè id ipsum culpa magis quàm gratia iudicetur, quòd tardiùs fungar officio caritatis, credas velim, illicò ut agnouerim, scripsisse me. Neque videar de negligentia tuâ serus audisse, cum ipsa me & loci remotio & propositi ratio defendat: quo secretus ac tacitus agens, neque videre nisi raros prætereuntium possum, neque interrogare de sanctis fratribus nisi caros volo.* Nihilominus eodem ipso anno 396. quo è viuis abiit Paulina, datam censeo super eius obitu hanc ad Pammachium à Paulino Epistolam; nisi fortè obiit Paulina exeunte anno 396, & hæc ad illum Consolatio ad sequentis anni 397. exordia pertinuit. Quæ enim ex eâ nos retulimus, haud multorum dierum moram arguunt, quam tamen officij fuit atque vrbانيتatis excusare vicino amico, qui tantulo quod Romam inter & Nolam interiacet, abesset interuallo.

CAPVT XI.

Nicetæ Dacorum Episcopi, & senioris Melania Nolam aduentus tempori suo redduntur.

EX ordine Natalium Sancti Felici soluenda est hæc quæstio Nam Paulinus in Natali IX. præsentem Nicetam ita compellat.

Venisti tandem, quarto mihi redditus anno.

Prioris autem eius aduentus meminit Epistolâ ad Seuerum X, quâ significat, se Vitam Sancti Martini ab eo conscriptam, & Melaniæ consanguineæ suæ illac transeunti, & Nicetæ Episcopo exhibuisse. Vnde concludit Baronius, Nicetam & quinto & nono S. Felicis Natali Nolam aduenisse, adeoque annis Christi 397. & 401; cum videlicet primum (quod antè monuimus) Natalem in anno 393. defixisset. At nos qui anno vno seriùs, hoc est, anno 394. primum Natalem certâ ratione collocauimus, consequenter quintum & nonum in annis 398. & 402. constituimus; quorum exordio, ad festam diem S. Felicis, Ianuarij XIV, Nicetæ Dacorum Episcopi per Nolam transitus fuit.

Melania quoque senior, cum è Palæstinâ Romam contenderet, Paulinum anno 398. ex itinere Nolæ inuisit: ac tum Paulinus Nicetæ primum, deinde etiam Melaniæ, S. Martini Vitam iam olim à Seuero conscriptam recitauit. Interfuerat enim Episcopus Nicetas natali diei S. Felicis mense Ianuario; Melania sequenti (vt videtur) vere Nolam adierat; quo tempore & Victor è Gallijs à Seuero nuncius venerat: sic enim ait Paulinus in Epistolâ ad Seuerum X. *Addidit autem Dominus banc gratiam de muneribus & litteris tuis, vt ad eos potissimum dies nobis frater Victor occurreret, quibus Sanctam ipsam*

(Melaniam) ex Ierusalem post quinque lustra remeantem excepimus.

Et quinque hæc lustra, hoc est, anni XXV, cum S. Hieronymi & nostris calculis mirè consentiunt : sic enim ille in Chronico, ad annum Valentiniani & Valentis decimum; *Melania nobilissima mulierum Romanarum, Marcellini quondam Consulis filia, unico Pratore tunc urbano filio derelicto, Ierolimam nauigauit: ubi tanto virtutum, præcipueque humilitatis miraculo fuit, ut Tecla nomen acceperit.* Annus primus Valentiniani & Valentis fuit (vt notum est ex Ammiano Lib. XXVI.) bissextilis 364, decimus 373. His adde quinque & viginti, ad annum peruenieris 398, in quo nos Melaniæ ex Oriente in Italiam reditum defiximus. Cùm igitur S. Athanasium obiisse constet VI. Nonas Maij, anno Christi 371, Gratiano 11. & Probo Consulibus, vt notat Socrates Lib. 4. Cap. 16; nec nisi biennio post Româ soluerit Melania in Orientem; vel hinc emendandi sunt qui asserunt, Melaniam Româ in Ægyptum transfectam, ab Athanasio adhuc superstite donatam esse ouinâ pelle, quam læna S. Macario ob catulos luce donatos rependerat, ipse autem Macarius Athanasio reliquerat.

Manauit in multos ea hallucinatio ex Heraclidis Paradiso, siue Palladio Aloyfij Lippomani, vbi hæc habetur Capite 20. apud Rosveydum in Vitis Patrum Orientalium. *Sequenti autem die, eadem bestia sancto ac beatissimo viro (Marco) pellem ouis exhibuit, quam memoratus seruus Christi Sancto Athanasio Episcopo dereliquit, quamque Sancta Melania à beatissimo viro Athanasio accepisse se dixit.* Vnum certè est, idemque opus, Palladij Historia Lausiaca, & Heraclidis Paradisus; Græcè primò conscriptum à Palladio Episcopo Helenopoleos, tum deinde à varijs Latinè redditum. Sed & Græcum fontem, & versiones Latinas multiplex limus turbauit. Gentianus Heruetus Operis huius interpres, Athanasij non me-

minit : & hoc tantum habet. *Beata autem Christi ancilla Melana dixit mihi, se illam pellem accepisse à Macario illo, quod appellatur munus hyana.* At Græcus textus editus in Bibliothecâ Patrum Parisiensi anni 1624. sic se habet. Καὶ τῇ ἑξῆς ἡμέρᾳ κώδιον προβάς μεγάλῃς ἡνεγκεν τῷ ἁγίῳ καὶ μακαρίῳ Μάρκῳ. ὅπως κώδιον ἔσται ὁ τῷ Κριστῷ δῶλῃ καὶ ἀλλοιπῶς τῷ ἁγίῳ καὶ μακαρίῳ Ἀθανασίῳ τῷ μεγάλῳ. ὡς δὲ καὶ ἡ μακαρία δούλη τῷ Κριστῷ μελάνῃ μοι εἶπε, ὅτι παρὰ τῷ ἁγίῳ καὶ δαυμασίῳ ἀνδρὶ Μακαρίῳ ἐγὼ ἔλαβον τὸ κώδιον ἐκείνο, ξένιον τῆς ὑαίνης ἐπιλεγόμενον. *Die autem sequenti attulit (hyana) sancto & beato Marco pellem magnæ ouis : quam pellem ipse Christi servus reliquit sancto & beato Athanasio magno. Beata autem Christi ancilla Melana dixit mihi, quoniam à sancto & mirabili viro Macario ego accepi pellem illam, quæ appellatur munus hyana.*

Nulla hîc mentio ouinæ pellis, quam ab Athanasio Melania acceperit. Heruetus (vt apparet) nodum hunc, ne in dissoluendo laboraret, resecurit. Heraclides vocem Græcam μακαρίῳ, non propriè (vt debebat) sed appellatiuè sumptam ad Athanasium retulit; quod non ferunt Palladij verba, eorûmque collocatio, si propiùs spectetur. Sed lucem affundit Palladio Ruffinus Melaniæ comes, Libro 2. Cap. 4; vbi quamvis nec Athanasij, nec Melaniæ meminerit, rem tamen paulò aliter gestam ita refert. Ἰδὲν ἰψὲ Μακάριος λεανὰ σπηλὺν καὶ ἔχει τὴν κελὺν αὐτοῦ. Ἐν ἑκτῇ δὲ ἡμέρᾳ τοὺς κύνες αὐτοῦ ἀνέλαβεν, καὶ ἐκείνους ἐκείνῳ ἐκείνῳ. Ἀτὼς ἰπὸς ἐκείνους, ὅτι αὐτοὶ αὐτοῦ ἐκείνους. Ἐν ἑκτῇ δὲ ἡμέρᾳ τοὺς κύνες αὐτοῦ ἀνέλαβεν, καὶ ἐκείνους ἐκείνῳ ἐκείνῳ. *Idem ipse Macarius leana speluncam habuit cellula sua vicinam. Et quadam die catulos suos cæcos ad eum bellua producit, & ante pedes eius ponit. At ille cum intellexisset, pro cæcitate catulorum bestiam supplicare, rogavit Dominum ut eis redderet visum. Quo recepto, matrem sequentes redeunt ad speluncam. Et paulò post ipsa cum catulis suis regrediens, pelles ouium lanatas plurimas, velut munus pro susceptâ gratiâ ad senem defert, morsu oris euectas. Ante fores eius depositis, abscedit. Hîc habes leanam pro hyanâ, & pro Marco Macarium : adhæc Macario à leanâ oblatos plures catulos cæcos; ijsque lucē donatis, non vnam dumtaxat, sed*

plures ouium pelles, ad Macarium pro gratiâ à leânâ fuisse delatas. Vnde agnoscas licet, Marci quidem nomen in eum Palladij locum, librarij hallucinatione irrepsisse; quod & ex adiunctis in eius contextu colligere est. Cùm autem referat Palladius ex Paphnutio, ouinum illud vellus magno Athanasio relictum fuisse; ac nihilominus ex ipsius ore Melaniæ se audiuisse, id vellus quod hyænæ munus dicebatur, eam accepisse à sancto & admirando viro Macario; sic pronum est Palladium sibiipsi, & Paphnutio Melaniam conciliare, ut cùm ex Ruffino plures ouinas pelles à belluâ acceperit Macarius, ex his vnam ille Athanasio, alteram Melaniæ donauerit. Hyænâ & leânâ à Ruffino & Palladio vel confundi inter se, vel promiscuè vsurpari non mirabitur, qui Lib. 8. Plinium legerit; *Huius generis (nempe hyenæ) coitu leana cap. 30. Æthiopica parit crocutam*, siue, ut legunt nonnulli *leocrocutam*, animal utriusque generi commune. Cæterum è viuis iam abiisse Athanasium, cùm Melania in Ægyptum ex Italiâ venit, ex dictis indubitatum est.

CAPVT XII.

Episcopus Nola quando esse cœperit Paulinus.

DE Paulini episcopatu hæc Sacchinus noster in eius Vitâ, initio Partis tertiæ. *Quo tempore, quâque ratione creatus Episcopus sit, planè est incompertum. Haud pro dubio posuerim, uti Barcinone per subitam vim, & multitudine strangulante Presbyter consecratus est, ita Nola simul primum decessit Antistes, communi studio & ardore ciuium in episcopalem Sedem adactum fuisse. Quæ exstant eius Opera, vestigium tatis muneris vix ullum offerunt; siue quòd pleraque ante episcopatum scripta sint, siue quòd mallet ubique se peccatorem, se tenuem ingenio, corde crassum,*

crassum, ore ieiunum profiteri, aliterque deprimere, quàm suarum quidquã laudum attingere. Mihi tamen affulget in eius scriptis nescio quid, ex quo hanc eius dignitatem plus minùs biennio à Nolano eius secessu deprehendere sit.

Sub initium Epistolæ ad Pammachium; *Scriptis enim* (inquit) *sancti viri fratris nostri Episcopi Olympij, communis unanimi, nuper accepi tam inopinatum mihi, quàm inoptatum tui mæroris indicium.* Vnus quidem codex Puteanus hoc loco, Episcopi vocem non habet; sed habent cæteri, ex quibus quotquot h. ætènùs prodierunt Paulini editiones comparatę sunt. Age igitur, si Episcopus fuit ille Olympius Paulini monitor, quomodò non eum Patrem, vt moris tunc erat, sed fratrem dumtaxat appellauit Paulinus, si tantùm secundi ordinis Sacerdos cùm scriberet, & non Episcopus fuit? Hoc nemo suspicetur de tam sancto, tam honesto, ac modesto viro, qui sui etiam infra æquales deprimendi occasionem nullam prætermitteret. Scripta est autem, vt ostendimus, Paulini ad Pãmachium Epistola anno 396, vel ineunte 397.

Habe nunc huius dignitatis vestigium alterum. S. Felicis Natalem quartum sic orditur Paulinus.

*Annua vota mihi remeant, simul annua lingua
Debita, Natalis tuus, ô clarissime Christo
Felix, Natali proprio mihi carior; in quo
Quamlibet innumeris sint gaudia publica turbis,
Est aliquid speciale tuis; quod nos tibi Christus
Esse dedit, viles caro largitus amico.*

Hæc si quis interpretetur de Paulini viri Consularis primo in lucem exortu, in quo sint publica gaudia innumeris turbis, nã ille monachismo eius ac modestiæ haud leuem iniuriam fecerit. Etenim eiusmodi virorum Principum Natales opiparis conuiujs, interdum etiam ludis publicis celebrabantur; quæ omnia à monachi, vt erat, perfectissimi tum paupertate, tum secessu alienissima fuisse nemo non videt. Superest

igitur ut de Paulini in Episcopum ordinatione intelligantur. Nam priscis sæculis Natales dictas esse Episcoporum ordinationes, antiquorum Patrum occidentalium æquè & orientalium probatur testimonijs, quæ colligunt Baronius in Notis Martyrologij, 3. Ianuarij, B. & 18. Ianuarij, A, & Rosveydus in Epistolam XVI. Paulini, quæ est in vulgatis ad Delphinum secunda. Ad illas porrò Episcoporum consecrationes, earumque dies anniuersarios, qui & sollemnibus officijs, & sacris concionibus festiui erant, non tantum admitti, sed etiam conuocari solitos populos iidem Patres testantur: ut mirum non sit, Paulini Natalem hunc à multitudine innumerabili publicis gaudijs fuisse agitatum. Cum ergo per Ianuarium anni 397. S. Felici quartum illum Natalem Paulinus cecinerit, ac in eo Natalis proprii meminerit, nempe ordinationis suæ, in quâ *innumeris sint gaudia publica turbis*, vel hinc eum vergente anno 396, aut ineunte 397. Nolanis Episcopum datum fuisse colligere est.

Addo, consecratum videri Paulinum eâ Dominicâ quæ S. Felicis Natalem proximè præcessit, & anno illo 397. in mensis Ianuarij diem vndecimam incurrit. Coniecturæ ratio hæc est. Natalium idgenus summa erat celebritas, ut quæ anni totius maximis festis æquabatur. Refert enim Liber de Romanis Pontificibus in Hadriano primo, ab hoc fabricari iussam esse pharum maiorem in basilicâ S. Petri, habentem candelas mille trecentas & septuaginta: statutumque ut quater dumtaxat per annos singulos accenderetur *id est, in Natiuitate Domini, in Pascha, in Natali Apostolorum & in Natali Pontificis*. Has quatuor sollemnitates iam priscis illis sæculis per solidam Octauam pariter agi solitas plusquam verisimile est. Cum igitur anno 397. euenerit S. Felicis Natalis feriâ quartâ, eademque die quartâ infrâ Octauam Dominicæ præcedentis; & tota ipsa Octaua in diuinis officijs vnus dies censeatur; sic Natalis S. Felicis in Paulini Natalem concurrerit,

ut Paulini dictis sua constet fides, qui se in quarto illo natalitio Carmine, & suum, & patroni sui Felicis Natalem coniunctim agere significat; quamvis affectu dispari, & in Felicis quàm in proprium Natalem animo propensiore.

Firmaret (opinor) hanc nostram epocham Epistola Paulini XXIII. quæ est ad Amandum quarta, si quo temporum caractere consignata esset: illa enim (ut suo loco ostendemus) de Paulini episcopatu Nolano, non de Barcinonensi presbyteratu intelligenda est.

C A P V T X I I I.

*Proponitur & soluitur difficultas de tempore suscepti à
Paulino episcopatus, ex eius Epistolâ ad
Seuerum XII.*

EX S. Felicis Carmine natali nono ostendemus infrâ, Epistolam Paulini ad Seuerum XII. quæ est de basilicis, datam esse anno æræ christianæ 402. Huic Epistolæ intexuit Paulinus aliquot Epigrammata, Nolanæ basilicæ recens à se exstructæ varijs locis inscripta. In eorum vno sic habet.

*Plebs geminâ Christum Felicis adorât in aulâ,
Paulus apostolico quam temperat ore Sacerdos.*

In altero item hæc.

*Atria quamlibet innumeris spatiosa patebunt:
Quæ sociata sibi per amicos comminus arcus,
Paulus in æternos Antistes dedicat usus.*

In priorem locum Rosvveydus; *Videtur hic Paulus, inquit, episcopatu præfuisse Nolano cum Paulinus hæc scriberet: quem ut hic Sacerdotem, mox vocat Antistitem; quod ætate Paulini idem erat.* Aut igitur Paulinus simul cum Paulo Episcopus

fuit Nolanus, aut non ante annum 402. cœpit esse Episcopus, si eo adhuc anno Paulus in viuis fuit.

Non negauerim certè, viuo adhuc Paulo Episcopo Nolano, ad Sedem eandem potuisse ordinari Paulinum : præsertim Augustini recenti exemplo, qui Valerio datus erat in episcopatu adiutor, ad Hipponiensem ipsam eius cathedram consecratus. Id verò factum fuisse vix adducor vt credam. Nam ad ordinandum Augustinum, dispensauerat à Canonum regulis Primas Carthaginienensis; allegante Valerio (vt ait Possidius in Vitâ Augustini) *imbecillitatem corporis sui, et atifquæ grauitatem* : quale aliquid de Paulo Nolano nemo existimet, si anno 402. *ore apostolico plebem temperare*, hoc est, conciones habere ad populum adhuc valebat. At ego ex illis versibus deprehendere hoc tantum mihi videor, Paulino decessisse in episcopatu Nolano Paulum hunc, cui pius successor & picturâ geminâ, & gemino epigrammate voluerit parentare. Picturis enim respondere quos refert versus, testatur ipse non vno eius Epistolæ loco. *Hoc etiam*, inquit, *accrescere fascibus suis voluit* (Victor), *vt nostrarum tibi basilicarum versus, picturâsque portaret.* Mox paucis interiectis, *Absidem solo & parietibus marmoratam camera musiuo illusa clarificat; cuius pictura hi versus sunt.* Nec multò post; *De signo Domini super ingressum picto, hac specie quâ versus indicat.* Sic & in Fundanâ basilicâ; *Ideo super hac præter picturam gratiâ geminatus est titulus.* Depinxerat ergo (vt opinor) Paulinus decessorem suum Paulum Episcopum duobus nouarum ædium locis; altero, dicentem ad populum; altero, atria illa sacris vñibus velut consecrantem: quæ omnia versus adscripti explicabant. Ex quibus agnoscere est, Paulino (vt nonnulli putarunt) Patricium in episcopatu Nolano minimè decessisse. Nam & Ferdinandus ipse Vghellus, quamuis tomo VI. Italiæ sacræ Patricium ex quorundam sententiâ, inter Episcopos Nolanos proximè ante Paulinum recensuit; tamen

aliter sentire visus est, hac maximè de causâ, quòd eâdem die Patricius Nolanus colatur quâ & Hibernus longè ab eo diuersus. *Nisi fortè, inquit, gratis appositus sit Patritius inter Nolanos Antistites in Diptychis, & confusus cum Hiberno, præcipuâ deuotione & eâ in urbe celebratus.* Quibus verbis haud obscurè insinuat Vghellus, non tam sibi Patricium Nolanum ab Hiberno diuersum, quàm planè nullum videri exstitisse.

CAPVT XIV.

De Paulini episcopatus exordio altera soluitur obiectio, ex Epistolâ eius ad Delphinum secundâ.

DE tempore consecrati in Episcopum Paulini alius restat nodus haud paulò intricatior, ex eius Epistolâ XVI, quæ est ad Delphinum secunda: vbi de Papâ Urbis Anastasio loquens; *Postea quoque, ait, interposito tempore, etiam ad Natalem suum (quod Consacerdotibus suis tantùm deferre solet) inuitare dignatus est: nec offensus est excusatione nostrâ; sed officium sermonis nostri, quod in vicem præsentiae reddideramus, acceptans, animo nos paterno & absentes recepit.* Consacerdotes Anastasij, vt videtur, hîc accipit Episcopos, à quorum numero se excludit. At hæc scribebat Paulinus anno 399. iam exactâ die anniuersariâ ordinationis Anastasij Papæ; & cùm iam Simpliciano Mediolanensi Episcopo, præcedētis anni 398. XVI. Augusti defuncto Venerius *nouus* (vt Paulinus loquitur) *Episcopus* successisset. Anno igitur 399. (contrâ quàm asseruimus) Episcopus nondum erat Paulinus.

Verùm ad hoc prompta est responsio, ad Natales Romanorum Pontificum solitos tantùm inuitari Episcopos; qui scilicet in Synodo sententiam dicendi ius haberent. Indicat

Sixtus Papa I. in Epistolâ ad Cyrillum Episcopum Alexandrinum. *Ad beatum Apostolum Petrum, inquit, fraternitas vniuersa conuenit : ecce auditorium congruens, auditoribus conueniens audiendis. Habuerunt Coëpiscopi nostri illum gratulationis testem, quem habemus honoris exordium : sanctæ namque & venerabili Synodo, quam natalis mihi dies fauente Domino congregarat, quia sic credendum est, ipse praesedit.* Idem in Epistolâ ad Ioannem Episcopum Antiochenum; *Audiuit vniuersa fraternitas, quæ ad Natalis mei conuenerat diem &c.* Hilarus quoque Papa in Epistolâ ad Episcopos Tarraconenses; *Leetis ergo in conuentu fratrum, quos Natalis mei festiuitas congregarat, litteris vestris.* Hæc fraternitas, hi Pontificum fratres, non alij erant quàm Episcopi, quibus solis ius ordinarium erat conueniendi ad papales Synodos: nisi qui fortè Presbyteri à suis Episcopis absentiam excusantibus eò legati destinarentur. Vel hinc igitur existimare licet, iam tum Episcopum fuisse Paulinum quando ad Anastasij Natalem inuitatus est.

Quid ergo est quod ait, id honoris, à Romano Pontifice solis eius *Consacerdotibus* deferri solitum? Nimirum Consacerdotes Papæ intelligit solos Episcopos qui Pontifici suberant, non vt christiani totius orbis vniuersali Papæ, sed vt prouinciæ Romanæ Metropolitanæ, extra quam prouinciæ erat (vti etiam nunc) Campania, vbi Paulini Episcopi Sedes Nola Clarè id cernitur apud Athanasium in Epistolâ ad solitariam vitam agentes, vbi Capuam Campaniæ metropolim fuisse asserit, & haud multò post recensens prouincias Episcoporum qui Synodo Sardicensi interfuerunt, Romanam prouinciæ à Campaniâ secernit; conuenisse illos dicens, *ἀπό τοῦ τῆς μεγάλης Ρώμης, καὶ τῆς Ἰταλίας πάσης, Καλαβρίας τε, καὶ Ἀπουλίας, καὶ Καμπανίας, Βριττίας τε.* ex magnâ Româ, & omni Italiâ (nempe strictè acceptâ, quæ Vicario Italiæ parebat) & Calabriâ, & Apuliâ, & Campaniâ, & Brutiâ. Quare,

Nolani Episcopi Metropolitanus tum erat Capuanus Episcopus, non Romanus.

Scio, Caroli à S. Paulo in Geographiâ sacrâ opinionem esse, totis sex primis à Christo sæculis Romanam prouinciam complexam esse prouincias omnes in continenti, vsque ad fretum Siculum, quæ erant sub dispositione Vicarij Urbis; adéoque Campaniam, Calabriam, Apuliam & Brutiam. Quod ex eo probat, quia quotquot in eis exstant metropoles ecclesiasticæ, non nisi exactis à Christo annis sexcentis ad eam dignitatem sunt prouectæ: & inter cæteras Capua, quam Leo Ostiensis lib. 2. Cap. 9. factam ait metropolim à Ioanne Papà XIII. circa annum Christi 971. Quare, Athanasium explicandum dicit de prouincijs & metropolibus ciuilibus, non de ecclesiasticis. Verùm si sic habet, quid causæ est cur in eâdem Sardicensi Synodo subscribunt *Protasius ab Italiâ de Mediolano, Ursacius ab Italiâ de Brixia, Fortunatianus ab Italiâ de Aquileiâ, Lucillus ab Italiâ de Verona*: ac deinde *Vincentius à Campaniâ de Capuâ, Ianuarius à Campaniâ de Beneuento, Calepodius à Campaniâ de Neapoli, Stercorius ab Apuliâ de Canusio*? Hinc certè apparet, strictè sumi Italiam in primis quatuor subscriptionibus, pro septem prouincijs quæ diœcesim constituebant Vicarij Italiæ; atque adeò plures ciuiles prouincias in vnam Ecclesiasticâ conflari, quæ Italia diceretur. Nam erat Mediolanum in Liguriâ, Aquileia in Histriâ, Brixia & Verona in Venetiâ: quæ tamen prouinciæ ciuiles, sub vno Italiæ prouinciæ ecclesiasticæ nomine comprehenduntur. Quod si in Italiâ ratio non est habita prouinciarum ciuiliū, quid causæ superest cur opinemur, Campaniam, Calabriam, Apuliam, & Brutiam non intelligi ab Athanasio prouincias Ecclesiasticas? Quæ certè cum à Romanâ prouinciâ distinctæ represententur, nullus restat dubitandi locus, quin quarto illo post Christum sæculo, quo & florebat Paulinus, extra prouinciam Romanam fuerint.

De Capuâ autem Campaniæ metropoli, si verè eius originem in decimum à Christo sæculum, & Iohannis XIII. pontificatum retulit, planè affirmandum est ex dictis, non eam tum primùm erectam, sed tantùm restitutam: adeoque in Italiæ latè sumptæ prouincijs ecclesiasticis multas hactenùs factas mutationes; dum pro Pontificû Romanorum arbitrio aliæ atque aliæ subinde aut creatæ sunt, aut extinctæ Metro- poles. Quarum varietatum accurata historia, cùm sit iusti voluminis opus, nihil est quòd eam in locum hunc conijciamus: quibus in rem de quâ agitur, hoc euicisse satè est, non fuisse Paulinum nolæ Episcopum de Anastasij Papæ *Consacerdotibus*, quia ad Campaniam prouinciam à Romanâ distinctam pertinebat. Interim de Italiæ prouinciarum antiquo statu videri potest Iacobus Sirmondus in *Aduentoriâ*, & in *Propemptico* ad Salmasium, de regionibus & Ecclesijs suburbicarijs.

CAPVT XV.

De ordine aliquot Epistolarum S. Paulini vniuersè.

VNDECIM priorum Epistolarum ad Seuerum, tum quinque ad Delphinum, sex ad Amandum, duarum ad Victricium, & trium ad Aprum, perantiquum esse ordinem qui in editione Antuerpiensi spectatur, docet nos codex Puteanus peruetustus: cui congruunt allegationes Flori ex paulino in Epistolas Pauli Apostoli. Epistola XII. citatur à Floro absque numeri adiectione, sub titulo, *Ex Epistolâ ad Seuerum de basilicis*: quæ pariter in codice puteano inscribitur, *de fabricis, seu de basilicarum dispositione*. Reliquæ duæ, nimirum XIII. & XIV, sine numeri notâ coniectæ sunt ad calcem in eodem

in eodem codice. Verùm hic ordo antiquus cùm neque rerum certâ consequentiâ, neque temporis ratione nitatur, tum multuarius videri potest, & prout quæque Epistola in manus venit, à Sancto illo, & Amando puero constitutus, ad quos est Epistola *ad Sanctum & Amandum*, nobis secunda, cuius initium est; *Legimus in tergo Epistolæ, adnotationem Epistolarum quas meas esse indicastis. Nam verè prope omnium earum ita immemor eram, ut meas esse non recognoscerem nisi vestris litteris credidissem. Vnde maius accepi documentum caritatis vestrae, quia plus me vobis quàm mihi notum esse perspexi.*

Iam si quæritur Epistolarum S. Paulini ordo chronicus, fateor, in nonnullis statui eum nullo modo posse, eò quòd omni temporum caractere destitutæ sint; posse tamen in plerisque, saltem ex coniecturâ: quod ut aggrediamur, duo nobis præmittenda sunt.

Primum est de tabellarijs, quos Paulinus pro suâ humanitate & benignissimè excipere, & ut plurimum apud se diù retinere, & prolixè laudatos commendatósque remittere solitus erat. Horum notissimus Victor, *qui in sudore vultus sui edit panem suum* (aiebat Paulinus Epistolâ ad Seuerum nonâ) *ut nos reficiat annuis inter utrumque discursibus; ferens indefectus ac referens commercia litterarum, quibus mutuam visitationem animis ac visceribus inuicem nostris, tanquam vectigal officij debiti pensitamus.* Et Epistolâ XXXIII. ad Alethium, sic ait; *Per fratrem enim carissimum in Deo Victorem meum, hoc munere militantem Deo, ut fraternæ seruiat caritati; seqúe nobis per longinqua terrarum interualla discretis, impigrum annuis discursibus tabellarium præbeat, &c.* Hunc magnis effert laus in Epistolâ ad Seuerum tertiâ; commemorat autem prætereà Epistolis ad eundem Seuerum IV. IX. X. XI. & XII. Item XXXV. ad Desiderium, & XL. ad Sebastianum. Præter Victorem lator Epistolarum fuit Cardamas, de quo Epistolæ ad Delphinum II. III. & IV, & ad Amandum V. & VI.

Adhæc primam ad Seuerum tulit Vigilantius; septimam & quattamdecimam Virinus & Sorianus; tertiamdecimam Amachius Delphini Episcopi Subdiaconus. Primæ ad Victricium lator fuisse videtur Paschasius Diaconus, secundæ Candidianus: XXXVIII. ad Iouium Postumianus & Theridius; secundæ ad Amandum Marius.

Alterum præmoneo ex Epistolâ XXXV. ad Desiderium, plures sæpe ad eundem, & per eundem tabellarium missas esse à Paulino Epistolas. Nam initio eius Epistolæ significat, se per fratrem Victorem mittere ad Desiderium saltem duas: & post paucos versus; *Sanè inquit, Epistolas quas ad benedictum Dei hominem, fratrem nostrum Seuerum habet, diuerso tempore, prout impetus festinationum habebat, fecimus, sicut ipsarum variâ lectione monstrabitur. Nam breuiores earum, quasi properans, & in profectionis ianuis pendens Victor exegit: prolixiores autem, cum de longâ eius remansione securi esse cœpissimus, tanquam remissâ atque laxatâ in otium mente scripsimus.* His præmissis in communi, singulas nunc Epistolas propiùs inspiciamus.

CAPVT XVI.

Quandonam datæ sint Paulini ad Seuerum Epistolæ quinta & sexta.

AB Epistolis ad Seuerum datis ordior. Harum antiquissimam censeo illam quæ est numero sexta, dataque est Barcinone sub initia anni 394; cuius anni à Christi Natiuitate ducti primâ die, XXV. Decembris, eâdemque Dominiçâ, Paulinum à Lampio Barcinonensi Episcopo Presbyterum consecratum suprâ monuimus. Eâ Epistolâ significat Paulinus, se quamuis impetu multitudinis Barcinonensis presby-

eratu initiatum, non tamen consensisse vt ad Ecclesiam Barcinonensem adstrictus esset. Nolam enim cogitabat ; vnde & Seuerum Elufone tunc agentem ad se inuitat in proximum Pascha ; eo nimirum consilio, ut vere proximo iter in Italiam pari consensu aggrederentur. Sed excusauit Seuerus ; hortuli causâ relictâ à Paulino Ebromagum honesto ioco exprobrans ; ac paupertatem austeriorem ei obiectans, cuius pressus angustijs, vlteriùs eum ad se inuitare non auderet. Simul Vitam S. Martini à se conscriptam ei transmittens ; vt vel inde agnosceret quibus vinculis, quibusque illecebris ipse in Gallijs detineretur.

Ad hæc Paulinus Epistolâ quintâ, circa veris initium data anno eodem 394. Seuerum antiquæ amicitiae commemoratione demulcet : reuocat in mentem, vtriusque ipsorum tenorem eundem fuisse conuersionis ad Deum, idemque tempus : queritur, se ab amicis & proximis quondam suis derelictum : solatio nihilominus sibi esse, *vel in nostro, inquit, vel etiam in ignoto orbe non paucos, & in Deum & erga nos tui similes ; quorum nobis affectus maximos, pro patriâ, & parentibus, & patrimonijs gratia retributoris indulget.* Vbi per amicos in orbe ignoto ex Hispaniâ sibi partos, Afros videtur intelligere, quorum deinde colendis amicitijs è Nola operam dedit. Ipsum interim ob Vitam S. Martini ab eo conscriptam, magnificè prædicat : abdicatas à se terrenas opes, ac sæculi factum hortatu Christi atque exemplo, modestè admonet, eodem penè spiritu quo ad Ausonium pariter sibi obloquentem, metricas dederat Epistolas, II. III. & IV, terrenarum rerum despicientiam, & Christi amorem redolentes. Seuerum denique iterum rogat, poscitque, vt ad se non tam veniret quàm aduolaret.

Ea certè Paulino adeundæ Hispaniæ ratio fuerat, vt euangelicæ abdicationis, ab egressu de patrio solo initium duceret, anno (vt videtur) 390, quatuor minimùm antè annis

quàm Barcinone Presbyter consecraretur : vnde ex Hispaniâ de Aufonio conqueritur, Epistolâ ad eum primâ , quòd per solidos annos quatuor, nihil ab eo litterarum accepisset. Dixi autem, *minimum*, quia poterat longè ante illud tempus versatus esse in Hispaniâ, ibique litteras accepisse ab amico suo & veteri præceptore Aufonio. Venditas tamen ab eo, & pauperibus distributas facultates non opinamur, nisi anno 393, haud multò ante susceptum sacerdotium ; cùm hæc ratio uideatur fuisse, cur in id dignitatis *repentinâ* (vt ipse ait Epistolâ VI.) *vi multitudinis* postularetur. Et cum Epistolâ eâdem initio anni 394. Barcinone datâ ita Seuerum alloquatur ; *Indicasti augmentum patrimonij in cælestibus, quod salubriter presentium onerum decoctione fecisti ; fragilis substantiæ pretio cælum Christumque mercatus : verè intelligens super egenum & pauperem* ; hinc intelligimus, tum recens Seuerum bona sua in pauperes erogasse. Cumque Epistolâ quintâ testetur, vnum fuisse tenorem, vnumque tempus suæ & Seueri conuersionis ; planè hinc habetur, anno eodem 393. Paulinũ in Hispaniâ paupertatem euangelicam profiteri cœpisse.

Verũ, inquires, si Paulini & Seueri tenor idem fuit, idemque tempus conuersionis ad euangelicæ perfectionis studiũ, quomodò quintâ eâdem Epistolâ significat Paulinus, exprobrari sibi à Seuero, seu seriò seu per iocum, hortuli causâ neglectam ab eo Ebromagum ; ac tantas rerum angustias, vt vlteriũs eum ad se inuitare non auderet? vnde & Seuerus eius paupertatem simul admitari se, & horrere fateatur. Ex his, opinor, licet colligere, aliud à Seuero paupertatis genus, aliud à Paulino susceptum. Hunc monasticam, illum clericalem vitam professum : hunc de crastino non cogitasse (id enim sibi obijci à Seuero profitetur Epistolâ V. quòd *nihil ultra diem cogitaret*) illum in communi aliquid possedisse vt dum sibi ac suis necessaria suppetere intelligeret, & ad sacratiora munia esset liberior, & de victu in dies quærendo mi-

nus sollicitus. Sic & hodie videmus, in diuersis Regularium seu clericorum seu monachorum Ordinibus, vtrumque hoc paupertatis reperiri genus, & constare in vtroque consiliorum euangelicorum obseruationem, studiumque euangelice perfectionis.

CAPVT XVII.

Vitam Sancti Martini scripsit Seuerus annis pleribus ante eius obitum: huic deinde inter cætera duas adiecit Collationes seu Dialogos, quos in tres partita est posterior ætas.

NOLO huc euocare quæstionem difficillimam de anno Nobitus Sancti Martini, quæ multorum hætenus ingenia exercuit, maximè ob Seueri Sulpicii, qualis quidem ad nos peruenit, tum à seipso tum à Gregorio Turonensi dissensionem. Huius quæstionis nos alio loco fibras omnes excussimus. Tantùm hîc obiter moneo, duas esse in eâ celebriores sententias, alteram quòd obierit anno sæculari 400, post Itachianam Synodum sextodecimo, vt notat Seuerus Dialogo 3. cap. 15; quo anno dies XI. Nouembris in Dominicam incurrit: alteram quòd anno 397, nempe (vt non vno loco docet Gregorius Turonensis) Attico, Cæsarioque Consulibus, Arcadij porrò & Honorij Imperatorum anno secundo. Vtramuis autem è duabus quis sequatur, constare, degente adhuc inter mortales Sancto Martino, Vitam eius à Seuero fuisse conscriptam. Quod vel ex Paulini ad Seuerum Epistolâ quintâ colligere est, data (vt ostendimus) sub initium anni 394; quâ & illum Martini adhuc viuentis frequentatorem nuncupat, & huius historiam digno sermone ab eo per-

centam prolixè commendat, & exquisitis prosequitur laudibus. Idipsum affirmat & Gregorius Turonensis eo loco quem mox subiiciemus.

Historiam verò S. Martini expleuit Seuerus post eius obitum, primùm Epistolis tribus, ad Eusebium, ad Aurelium, & ad socrum Bassulam: tum deinde duobus Dialogis, seu Collationibus: fortasse etiam in Vitæ ipsius textum sententijs aliquot, verbisque infertis; quale illud Capite 25. de Clari felici excessu, quem in Epistolâ ad Aurelium ante S. Martinum obiisse, sibi que cum illo apparuisse refert. *Fortasse* autem dixi: nam qui Martino recens mortuo *nuper excefferat* (vt ait in eâ Epistolâ Seuerus) à pluribus fortasse annis excefferat, iuxta priscum vsum aduerbij *nuper*, de quo alibi monuimus. Hic est Clarus Presbyter, cuius corpus in basilicâ à Severo ædificatâ conditum, Paulinus elegantibus ornauit Epitaphijs, Epistolâ suâ ad Seuerum duodecimâ.

Cùm autem Seueri tres Dialogos exhibeant vulgatæ editiones, tamen duos tantùm commemorauimus, secuti Genadium qui sic in Severo, Catalogi Capite 19. *Scriptit & ad multorum profectum Vitam Beati Martini monachi & Episcopi, signis ac prodigijs & virtutibus illustris viri: & Collationem Postumiani & Galli; se mediante & Iudice, de conuersatione monachorum orientalium, & ipsius Martini, habitam in Dialogi speciem, duabus incisionibus comprehendit: in quarum priore refert, suo tempore apud Alexandriam Synodo Episcoporum decretum, Origenem & cautiùs à sapientibus pro bonis legendum, & à minùs capacibus pro malis repudiandum.* Ita antiquæ editiones, & codices MSS, à quorum fide aberrauit Miræus in Bibliothecâ ecclesiasticâ, scribens *tribus incisionibus.* Gregorius Turonensis lib. 1. de Virtutibus S. Martini, Cap. 1. Severo Sulpicio, inquit, *tantus feruor amoris fuit in Sanctum Dei (Martinum) vt eo adhuc degente in seculo, vnum Librum de mirabilibus vitæ eius scriberet.* Exinde, post transitum beati viri,

duos scripsit, quos Dialogos voluit vocitari : in quibus nonnulla de virtutibus Eremitarum Anachoretarumque referente Postumiano inseruit. Seuerus ipse in fine Dialogi Posterioris, duas has Collationes velut duorum dierum consequentium confabulationes denotat, cum ait ; *Illi (nempe Paulino) quaeso te, primum sermonis nostri, quem vel hesternò confecimus vel hodie diximus, volumen euolue.* Quare, in codice S. Augendi, seu S. Claudij peructusto, & (vt videtur) à nongentis ferè annis manu exarato, dialogisticum hoc Seueri opus, duas tantum in Collationes diuisum, nullis Capitulorum sectionibus vno tenore decurrit. Prior Collatio primam & secundam vulgatas continet; posterior, ipsa est tertia vulgata, quæ incipit, *Lucescit, ô Galle, surgendum est.*

Prior certè Collatio duplo maior est posteriore: vnde non mirum si à recentioribus diuisa est in duas. Id factum opinor à S. Odone Cluniacensi Abbate, de quo sic Iohannes monachus in eius Vitâ, haud multò ante finem, à codicibus MSS. Accensi monasterij, & Vallis Lucentis *Ante hoc trienniū, dum essemus Romæ apud Beatum Paulum, rogauit eum (Odonem) dominus Abbas Balduinus, vt Librum quem de Vitâ Martini beatissimi Episcopi, more Dialogi Gallus & Postumianus composuerunt, ei corrigeret, & glosulis elucidaret.* Cuius videlicet voluntati statim assensum præbuit : & accersito Bibliothecario emendandi operam dedit. Hinc MSS. codices recentiores, & annis abhinc circiter sexcentis descripti, pro duabus Collationibus seu Dialogis tres repræsentant. Vnde existimare licet, tunc datam operam à S. Odone vt non tantum emendatius prodiret opus illud, sed etiam ordinatius, adhibitâ nimirum & duarum Collationum in tres, & singularum in plura capita distinctione.

Ego prioris Collationis subdiuisionem vt non improbo, cum iusto longior sit; ita auctorem reueritus nolim eam in duas Collationes seu Dialogos partiri, sed tantum in duas

partes aut libros duos ; ita vt prioris Collationis censeantur
 Vori seu partes duæ, posterioris non nisi vnus : atque ita sua
 stet fides, tum illi adorandæ vetustatis exemplari Sanctaudi-
 ano, tum Seuerio ipsi, ac Gennadio, & Gregorio Turonensi,
 afferentibus conscriptos esse à Seuerio Dialogos seu Collatio-
 nes non ampliùs quàm duas.

CAPVT XVIII.

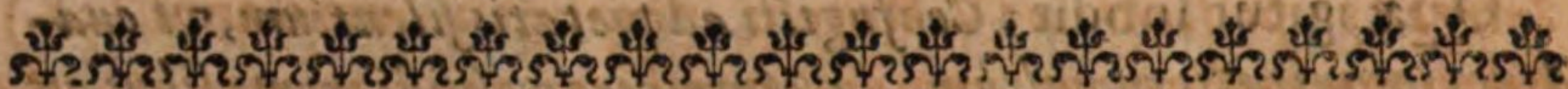
*De quatuor prioribus Paulini ad Seuerum Epistolis.
 Seuerus quale ad mortem vsque silentium
 tenuerit.*

PRIMAM & secundam simul à Paulino datas esse, ex illis
 verbis intelligitur, *tabellarij adhuc aliquid dicere*, quæ
 priori posteriorem apertè adnectunt. Vigilantijs *tabellarij*
ex febribus laborantis, apud Nolam moræ, Paulino
 vtriusque benè longæ Epistolę conscribendę otium fecerunt.
 Has ille è Nolanis suis latebris primas ad Seuerum dedit, qui
 morbum excusauerat quò minùs ad illum ex condicito profi-
 cisceretur. Datæ autem sunt (vt videtur) autumno anni
 Christi 395, cuius anni *primâ æstate* ab Afris Episcopis nun-
 cios se accepisse significat. Porro sicut posteriore Epistolâ
 suæ ipsius conuersionis (quæ modestia eius est) meritum ele-
 uat ; ita priore, Seueri conuersionem præclarè extollit. *Tu*
inquit, frater dilectissime, ad Dominum miraculo maiore conuer-
sus es, quia ætate florentior, laudibus abundantior, oneribus pa-
trimonijs leuior, substantiâ facultatum non egentior, & in ipso
adhuc mundi theatro, idest, fori celebritate diuersans, & facundi
nominis palmam tenens, repentino impetu discussisti seruire pec-
cati iugum, & letalia carnis & sanguinis vincula rupisti.

Quæ

Quæ igitur subdit; *Confugiſti ad pietatis ſilentium, ut eua-
deres iniquitatis tumultum. Muteſcere voluiſti mortalibus, ut
ore puro diuina loquereris: & pollutam caninâ facundiâ linguam,
Chriſti laudibus, & commemoratione ipſâ p̃ij nominis expiares;*
offendiculo fuiſſe videntur Gennadio, ut de Seuero diceret;
Hic in ſenectâ ſuâ à Pelagianis deceptus, & agnoſcens loquaci- Catal.
tatis culpam, ſilentium uſque ad mortem tenuit, ut peccatum cap. 19:
quod loquendo contraxerat, tacendo penitus emendaret. Quâ
de re ita Guibertus Abbas Gemblacenſis in Apologiâ pro
Sulpicio Seuero. *Quòd autem à Pelagianis ſeducus, in ali-*
quo à regulâ orthodoxa fidei exorbitauerit, nuſquam omnino niſi
in ſolo legi Gennadio; qui neſcio utrùm hoc alicubi & ipſe lege-
rit, an ex ſolâ famâ quæ facta & inſacta loquitur didicerit.
Ego verò adduci vix poſſum ut exiſtimem, tam religioſum
virum, & ſanctiſſimis Epiſcopis Martino Turonenſi, ac Pau-
lino Nolano tam ſacræ amicitie vinculis adſtrictum, tam fœ-
dam vmquam conſcientiæ ſuæ & nomini labem aſperſiſſe:
mihiq̃ue faciliùs perſuadeo erraſſe hoc loco Gennadium,
quem & alijs non paucis hallucinatum eſſe nobis haud du-
bium eſt: atque illi erroris occaſionem fuiſſe quæ verba retu-
limus ex Paulini Epiſtolâ ad Seuerum primâ, quibus aliud
nihil ſpectauit Paulinus, niſi à Seuero ſuam illam forenſem
eloquentiam, toties probatam in cauſis perorandis, religioſo
ſilentio, hoc eſt, ipſamet vitæ regularis profeſſione fuiſſe
mutatam.

Tertiam & quartam ad Seuerum Epiſtolas Viſtor primùm
ab eo Nola miſſus retulit, anno (ut opinor) Chriſti 396;
quibus & exhibita ſibi ac ſuis à Viſtore officia prolixè com-
memorat, & cum egregijs ornatum laudibus, ad eum à quo
venerat, remittit.

CAPVT XIX.

De Epistolis ad Seuerum VII. VIII. IX. X. XII. & XIV.

*Item de singulis, ad Alethium, ad Desiderium,
ad Iouium, & ad Sebastianum.*

HARVM omnium primas ætate censeo XIII. ad Seuerum, & ad Iouium XXXVIII, & vtrasque datas anno Christi 397. Nimirum præcedente anno 396. quia valetudinem excusauerat Seuerus, ne Nolam ad Paulinum visendum se conferret, instat Paulinus Epistolâ illâ XIII; seriò admonens, vt quâ fide sperabat Christi gratiam in honore Martini, eâdem Christi offensam timeret in offensione Felicis. Epistolam porrò XXXVIII. ad Iouium sic orditur. *Filijs nostris Postumiano & Theridio, patriam de Campaniâ, quam nostri gratiâ accessere, petentibus, non scribere unanimitati tuæ, contra officium & affectum putavi.* In pagum Narbonensem vt venit Postumianus autumnò anni 397. (vt ex dicendis apparebit) obuium habuit Victorem à Seuero missum, vt apud Paulinum hiemem sequentem exigeret. Sed obstitit Postumianus, Victoremque ad Seuerum remisit: à quo Nolam rursus emissus hieme decedente, vsque ad anni 398. autumnum à Paulino retentus est. Hæc ex Epistolâ ad Seuerum IX. Peruenerat autem Victor Nolam *ad eos potissimum dies* quibus Melaniam ex Oriente post quinque lustra remeantem Paulinus excepit, vt profiteretur ipse Epistolâ ad Seuerum X. At nos Melaniæ in Italiam reditum hunc, suprâ in anno 398. certâ ratione defiximus. Quare, Epistolam ad Iouium datam esse oportuit anno 397: Epistolas verò ad Seuerum IX. & X. scriptas quidem anno 398, sed non statim emissas. Vide enim quid de Victoris morâ Paulinus Epistolâ ad Desiderium XXXV.

Interea proficiscentem (Victorem, nempe autumnno anni 398.) subiti rerum obices retraxerunt, cum hiems navigationem, & itinera metus clauderent. Quibus impeditus atque reuocatus, necessitati prestitit longam dilationem, qui procrastinationem rogatus negauerat caritati. Inter has moras, etiam ager fuit; & quidem ita grauiter laborauit, ut à portis mortis reductus plus temporis in reficienda valetudine consumpserit, quam aegritudine tolerata produxerat. Postea iam vicino Apostolorum Natali dimittere eum, inhumanum putauimus. Itaque longioribus eius moris, quas supradictis necessitatibus dederat, breuem hanc illi moram de nostra voluntate adiecimus; ut cum apostolicam sollemnitatem, voti nostri & itineris annui socius celebrasset, huius quoque ad vos negotij nostri nuncius reuerteretur. Tum post aliquot versus. Scripserat autem nobis frater noster Seuerus ut eum vobis illico remitteremus; atque ita prescripserat tempus, ut ad vindemiæ dies remissus occurreret. In quo quia non potuimus illi parere, hac saltem specie obedientiam præbere tentauimus, ut illum, si non eodem anno quo sperauerat, tamen eodem tempore quo iusserat, occursum recipiat.

Ex his apparet, remissum à Paulino Victorem anno 399, post festum Apostolorum Petri & Pauli Romæ cum eo celebratum; ut ad vindemiæ dies Seuero occurreret, cum alterum iam annum ab eo abesset. Per has moras scripsisse se ait Paulinus plures ad Seuerum Epistolas, breuiores, & proliores; quæ fuerunt, nisi fallor, VIII. IX. & X. Quibus adiunxisse videtur Epistolas, ad Alethium XXXIII, ad Desiderium XXXV, & XL. ad Sebastianum; delatas à Victore omnes, ut præferunt ipsæ.

Septimam & quartamdecimam ad Seuerum (quia per Sorianum missæ sunt, qui cum Virino aduenerat Nolam eo ipso tempore, quo Postumianus & Theridius è Galliâ reduces, Nolam quoque occurrerant) ad annum Christi 398. referendas puto.

CAPVT XX.

*Tempus Epistolarum Paulini ad Seuerum, XI. de Cruce,
& XII. de Fabricis, siue de Basilicis.*

HAs Epistolas duas coniunctim per Victorem missas apparet ex initio duodecimæ, quod tale est. *Insertis his versiculis patens pagina sollicitauit linguam & manum, ut occuparet vacantia; & succurrit animo esse quod scriberem.* Necnon ex eo, quòd cùm ad Seuerum, eiusque socrum Bassulam, *partem particula de ligno diuina Crucis*, à Melaniâ sibi dono datæ, mittere se profiteatur Epistolâ XI; de eâdem suadet Epistolâ XII, ut in altari cum Sanctorum reliquijs condatur: nisi, inquit, *magis placeat vobis, hanc de Cruce benedictionem, ad quotidianam tutelam atque medicinam in promptu habere; ne semel condita in altario, non semper ad manum (ut usus exigit) præstò sit.*

Datam porrò constat Epistolam XII. Martino iam ad Superos translato; ut colligere est vel ex his carminibus;

Presbyter hic situs est, meritis & nomine Clarus,

Martino studijs comes, & meriti modò consors.

Et ex illis quibus Seuero suo sic adprecatur Paulinus;

Quaque tuum socio Martinum ascendere Claro

Vidit, & ipse tuo munere iunctus eat.

Alludens nimirum ad visionem sub obitum S. Martini Seuero oblatam, quam iste Aurelio recensuit, Epistolâ ad eum conscriptâ. Sed neque data est hæc Epistola Paulini XII, anno post Martini excessum proximo, quem aliquot basilicarum structuræ occuparunt, quibus vno & eodem tempore intenti erant, Seuerus in Gallijs, & in Italiâ Paulinus,

vt huius ipsius Epistolæ initio hic profitetur. Sed vt minimum ad biennium ante Epistolæ huius epocham Martini obitus referendus est. Nunc S. Felicis Natalem nonum consulamus. Is anni æræ christianæ 402. Ianuarium spectat, vtì suprâ demonstrauius. In eo Natali Paulinus Nolanam suam basilicam, Nicetæ Dacorum Episcopo describit : quem cùm opportunè venisse gratuletur, vt

Imperfecta iuuet precibus, perfecta Sacerdos

Dedicet ;

vel ex eo significat, nondum sacrum suum ædificium fuisse omni ex parte perfectum. In cursu igitur anni illius, Christi 402. Victor ad Paulinum veniens, & de Seueri basilicis recens exstructis eum admonuit, & de Paulini quoque structuris ad Seuerum retulit. Atque ex his id saltem colligimus, non debuisse à Sigeberto, & à Batonio differri obitum Sancti Martini in annum 402 ; sed neque in præcedentem 401. vt sub dubio opinatus est Petauius : adeò vt iam contentio solum super sit inter eos, qui vel anno sæculari 400, vel anno 397. Cæsario & Attico Consulibus S. Martinum è viuis abiisse affirmant. Quæ quæstio, quia ad rem præsentem nihil facit, & longioris est tractationis quàm vt ad illam digredi nobis liceat, alio in Opere nostro (quod in manibus est) super eâ pronunciandum statuimus.

CAPVT XXI.

*De Sancti Paulini Epistolâ ad Delphinum Episcopum
secundâ.*

EPISTOLAM Paulini ad Delphinum secundam, datam esse vere anni Christi 399, ante festum Apostolorum Petri & Pauli, tum ex Anastasij Papæ primordiis colligimus, tum

ex his Paulini ipsius verbis ; *Sciat , inquit , veneratio tua , sanctum fratrem tuum , Papam Urbis Anastasium , amantissimum esse humilitatis nostræ . Nam ubi primum potestatem caritatis suæ nobis offerenda habere cepit , non solum suscipere eam à nobis , sedingere nobis piissimam affectione properavit . Nam breui post ordinationem suam , Epistolas de nomine nostro , plenas & religionis & pietatis & pacis , ad Episcopos Campaniæ misit ; quibus & suum declararet affectum , & alijs benignitatis suæ præberet exemplum . Deinde nos ipsos Romæ , cum sollemni consuetudine ad Beatorum Apostolorum Natalem venissemus , tam blandè quàm honorificè excepit . Postea quoque interposito tempore , etiam ad Natalem suum (quod Consacerdotibus suis tantum deferre solet) invitare dignatus est : nec offensusest excusatione nostrâ ; sed officium sermonis nostri , quod in vicem presentiae reddideramus , acceptans , animo nos paterno & absentes recepit . Denique si Dominus commeatum donauerit , ut ad eum usitato sollemniter nobis tempore recurramus , spero me ad sanctitatem tuam ei litteras exacturum , quibus etiam tibi nos incipiat commendare .*

Anastasij Papæ exordia refert Marcellinus ad consulatum Hônorij IV & Eutychiani . Hic fuit annus æræ christianæ 398 ; cuius anni mense Februario , mortuo Siricio successit post XX. dies Anastasius , ordinatus XIV. Martij , die Dominicâ , litterâ D. Post hanc igitur ordinationem Paulinum Episcopis Campaniæ de meliore notâ commendavit : eundem pro more suo ad Sanctorum Apostolorum Petri & Pauli sollemnitate profectum , Romæ benignissimè excepit . Postmodum illum *ad Natalem suum* , hoc est , ad suæ ordinationis anniuersarium diem , mensis Martij XIV. anni 399. humanissimè invitavit : excusantem æquo animo tulit . Subdit Paulinus , se ad proximam Apostolorum festam diem (nempe anni 399. XXIX. Iunij) Romam si , ut solebat , conuolare posset , etiam ad Delphinum ab Anastasio litteras expetiturum . Hæc itaque scribit Paulinus per Cardamatem tabellarium ,

medio tempore inter XIV. Martij, & XXIX. Iunij, anni 399.

Sed facit hęc difficultatem quod addit Paulinus de nouo Episcopo Mediolanensi Venerio. *Mediolanensis quoque Episcopus nouus, filius vester huc vsque, nunc frater Venerius, iam scripserat nobis post ordinationem suam: sed quia & hoc Cardamas iussisse te retulit, scripsimus illi per ipsum, vt sciret paratam esse opportunitatem, si vellet officium debite pietatis agnoscere, vt beatitudini tuę scriberet, & commendaret pectori tuo primordia sua.* Nam (vt monet Baronius) sancti Martyres Sisinius, Martyrius, & Alexander passi leguntur apud Mombrinium Stilicone Consule, Maij XXIX, adeoque anno Christi 400; quorum Acta Vigilius Tridentinus, & ipse postea Martyr, Simpliciano Episcopo Venerij decessori inscripsit. Quare, non ante annum 400. iniisse potuit Venerius, cuius exordijs posterior est Epistola illa Paulini ad Delphinum secunda.

At nos de tempore passionis horum Martyrum ad Vigiliũ ipsum prouocamus, qui apud Surium Acta eorum his verbis concludit. *Dies autem passionis Sanctorum, quarto Kalendas Iunias, sextā feriā, luce nascente.* Hic porro concursus feriæ sextæ cum die Maij XXIX, ostendit litteram D. & annum 397. Cum ergo Paulinus Presbyter in fine Vitæ S. Ambrosij, passos ait Martyres illos Anaunenses *post obitum S. Ambrosij*, intelligere oportet illos passos vno non amplius mense & viginti quinque diebus post S. Ambrosium, eiudem anni 397. Sabbato sancto, die IV. Aprilis extinctum. Igitur ex consequenti, decesserat Venerio Simplicianus anno 398. XVI. Augusti (quā die adscriptus est Martyrologio) post Sedis annum vnum, menses IV, dies XIV. Illam verò notam consularis Stiliconis, cum à Vigilio Tridentino esse non potuerit, fateamur necesse est additamentum esse alicuius recentioris: quæ si quo sensu vera est, ad Sanctorum translationem Mediolanum videtur referenda; quam & nonnulla Sancti Am-

brofij miracula comitata sunt, vt testatur in eius Vita Paulinus.

CAPVT XXII.

*De cæteris Paulini Epistolis ad Delphinum: item ad
Amandum, ad Aprum, ad Victricium,
& ad Florentium.*

EX dictis de secundâ ad Delphinum Epistolâ, de tertiâ facile est pronunciare, eam datam esse anno Christi 401; cùm scilicet (vt ait Paulinus) *iam prope biennium defluxisset*, ex quo priorem illam, de quâ diximus, per Cardamatem miserat.

Quarta ad Amandum, recens ab eo suscepti sacerdotij meminit: quæ si de presbyteratu accipienda esset, annum spectaret 394, vt & eiusdem argumenti ad Seuerum sexta. Verùm vt illum de Nolano potius episcopatu interpreter, facit in primis quòd Amandum rogat, vt se quamuis loco Ecclesiæ separatum, Epistolis nihilominus suis *sæpe instruat necessarijs supplementis*. At quomodò Barcinone id posceret Paulinus, ibi tantùm in sacerdotium Domini, non etiam in locum Ecclesiæ dedicatus, vt testatur Epistolâ ad Seuerum sextâ, ac post non multos dies ad secessum Nolanum in Italiam abiturus? Deinde quòd Amandum sic alloquitur. *Igitur quia facti sumus de hospitibus ciues* (sic legendum ex loco ad Ephesios 2. 19. non, vt in vulgatis, de hostibus ciues), *de longinquis propinqui, de ouibus pastores; & positi sumus in fundamento Apostolorum & Prophetarum; erudite & confirmate manus ad edificandi scientiam, vt ad lapidem qui factus est in caput anguli, discam parietem utrumque conuerrere*. Hæc enim episcopale munus,

munus, adeoque Nolam redolent, & non Barcinonem, vbi ne Presbyter quidem consistere voluit: at Nolæ creatus Episcopus, eoque & ciuis & Pastor, mansionem in vitam omnem reliquã sibi delegit. Quocircã epistolam hanc ad Amandum quattam, referendam putamus ad episcopatus eius exordia, annumque (vt suprã diximus) Christi 397. ineuntem.

In reliquis ad Amandum; item in primã, quartã, & quintã ad Delphinum; & in alijs ad Aprum, ad Victricium, & ad Florentium scriptis nullum temporis characterem inuenio: tantumque habeo monere, nullas à Paulino datas ad Aprum vel ad Amandum iam Episcopos; quamvis exinde Aprum Tulli Leucorum, Amandum Burdigalæ Episcopos fuisse nemo dubitet. Sed erat tum Amandus Delphini Burdigalensis Episcopi aut Presbyter aut Diaconus, idemque olim Paulini susceptor in Baptismo, vel in catechesi instructor; vnde se ille Delphini & Amandi plantationem, gaudium, coronam, curam, & apud Christum laborem quotidianum appellat, Epistolis ad Amandum terriã & quartã. Quare, sicubi has Epistolas inscriptas reperies *ad Amandum Episcopum*, vel *ad Aprum Episcopum*, in eã designatione prolepsim agnoscas necesse est.

De duabus ad Victricium Epistolis hoc dumtaxat obseruo, priorem tempore videri quæ est in vulgatis secunda. Per hanc enim secundam, quæ Victricij laudes plurimas continet, præuenit S. Paulinus Victricium Episcopum, ad eum scribens per Paschasium eius Diaconum, Romæ à se visum in festo Apostolorum, & Nolam quasi per vim deductum. At in primã Epistolâ respondet S. Paulinus Epistolæ acceptæ à Victricio Romam profecto, per Candidianum tabellarium: & ei gratulatur de testibus iniquis, & aduersarijs superatis: quem significare videtur, non rectæ fidei insimulatum, dum illi Trinitatis personarum in Deo, & duarum in Christo naturarum mysteria replicat.

CAPVT XXIII.

*An & quando Paulinus à barbaris vel tentus, vel captiuus
abductus. Captiuitatem eius Africanam non
descripsit Z'ranius : nec ea ad Guntharij
Vandalorum in Africâ Regis
Imperium referri potest.*

FLAUIO Varane V. C. Consule (hoc est, anno æræ christi-
anæ 410.) Romam à Gothis Alarico Duce captam notant
Prosper & Marcellinus in suis Chronicis. Inde autem vic-
tores Gothos magnâ clade per Campaniam, Lucaniam, &
Brutiam bacchatos esse asserit Iornandes libro de rebus Ge-
ticiis, & Paulus Diaconus libro 13. Miscellæ Ad hoc tempus
pertinet Augustini locus Lib 1. de Ciuitate Dei Cap. 10.
*Paulinus noster, Nolensis episcopus, ex opulentissimo diuite,
voluntate pauperrimus, & copiosissimè sanctus : quando & ipsam
Nolam barbari vastauerunt, cùm ab eis teneretur, sic in corde
suo (vt ab eo postea cognouimus) precabatur ; Domine, non ex-
crucier propter aurum & argentum : vbi enim sint omnia mea,
tu scis. Sed ea Gothorum in Italiâ expeditio triennium ferè
tenuit, vt ex dicendis constabit. Narrat verò de Paulino
insigne christianæ caritatis specimen S. Gregorius Magnus
Lib. 3. Dialogorum, Cap. 1, & ex eo recentiores alij, quod
& Romani Breuiarij factis Lèctionibus illigatum est. Cam-
paniam nimirum Italicam populantibus Vandalis, cùm ille
in pietatis officijs rem omnem consumpsisset, posceretque
ab eo vidua vt filium captiuum sibi redimeret, seipsum pro
illo in seruitutem tradidisse, ac Vandalorum Regis genero in
Africâ colendis hortis se addixisse : tandemque domino præ-*

nunciata Regis morte agnitum, & honorificè dimissum, ciues etiam suos qui captiui fuerant, cum onustis frumento nauibus secum in Italiam reuexisse. Adeò autem tenaces sunt huius traditionis Nolani, vt referat Ambrosius Leo Lib. 2. de Nolâ, Cap. 13. illius ex Africâ S. Paulini reditus gloriosi memoriam, anniuersarijs pompis à populo Nolano, ritu perquam antiquo celebrari à XVI. Kalendas Iulias, vsque ad X. Kalendas eiusdem mensis.

Hanc quidē historiam Posseuinus in Apparatu, conscriptā ab Vranio *ducentos ante annos quàm Gregorius Magnus eam descripsisset*, exstare ait manuscriptam in Bibliothecâ Medicæâ. Quod cū apud illū legissem, rogavi per Epistolā R. Patrem Petrum Cazaræum tunc Assistentem Galliarum, vt eam S. Paulini Vitā, qualis exstat in codice Medicæo, mihi à Florentinis impetraret. Fecit vir humanissimus quod cum poposceram: id opusculum ex MS. illo exemplari describi curauit: Romæ acceptum, inde ad me transmisit. Titulus eius est; *Vranij Presbyteri, ad Pacatum, de Vitâ & obitu Illustrissimi viri Paulini Nolensis Episcopi, Liber feliciter incipit. Domino Illustri, & in Christo meritò Venerabili Pacato, & reliqua*, vt in Vranio vulgato. Sed in fine capitis apud Surium VII, apud nos IX. hæc Vranij verba (*Nunc veniamus, ad ea quæ de obitu eius dicere cæperamus*) sic interpolantur. *Nunc veniamus ad ea quæ gesta sunt. Dum seuientium Vandalorum tempore; & cætera* vt apud Gregorium Magnum, perpaucis exceptis variantibus lectionibus, quæ nihil continent momenti. Ad finem porrò Gregorianæ narrationis, post illa verba; (*ad tempus voluntariè seruus factus est solus, vt esset postmodum liber cum multis*) ita prosequitur cum Vranio; *Et nunc redeamus ad ea quæ de eius obitu dicere cæperamus. Igitur cū Sanctus Paulinus debitum Deo spiritum reddidisset, & quæ sequuntur vsque ad vltima illa verba, nauigare dispono. Et sic toti operi finis imponitur; Vranij Presbyteri, ad Pacatum, de Vitâ & obitu Illustrissimi viri*

Paulini Nolensis Episcopi, Liber explicit feliciter. At ego adduci non possum ut credam, Vranij esse longam illam Africanæ captiuitatis historiam, cum obitum dumtaxat Paulini ab eo editum testetur Isidorus Libro de Scriptoribus, Cap. 4. nec aliud representent antiqui & bonæ notæ codices : & stylus eius historiæ Gregoriano sit simillimus, Vraniani porrò ne apicem quidem præ se ferat. Vnde existimare licet, sub Vranij solius nomine contineri in codice illo Mediceo, Vitam S. Paulini ex Vranio Gregorioque conflata.

Istam verò Paulini seruitutem, ad Guntharij Vandalorum in Africâ Regis (qui Geiserico fratri decessit) imperium referri posse censuerunt viri eruditi, Baronius in Notis ad Martyrologium Romanum, XXII. Iunij, & in Annalibus, anno 410. XLVI. & 431. CXCIII. CXCIV, & Petauius Lib. 13. de Doctrinâ temporum, ad eundem annum 431. Legerant enim in Prosperi Chronico, Vandalorum gentem ab Hispaniâ transisse in africanam Hierio & Ardabure Consulibus, hoc est, anno Christi 427 : & apud Procopium Lib. 1. de bello Vandalico, iam tum interisse Guntharium, cum æstiuis mensibus anni 430. Hipporegius à Geiserico obsideretur ; cuius obsidionis mense tertio, magni Augustini beata mens ad Superos euolauit, die mensis Augusti XXVIII. Vnde visum est illis factu haud difficile, ut Paulinus in Africâ hortulanum agens, Guntharij Regis mortem domino suo eius genero diuinitus prænunciaret. Verum etsi Guntharij interitum in anno Christi 429. constituerent, cogitare poterant iam tum Paulinum annorum fuisse LXXV ; quæ sanè ætas in Episcopo, primùm enutrito in delicijs, postmodum ieiunijs ac monasticæ vitæ asperitate attrito, hortis colendis haud sat idonea erat. Deinde asseri à Procopio, Guntharium adhuc puerum fuisse cum in Africâ regnare orsus est ; eoque fabulam videri, generum illi eum dynastam fingere cui Paulinus famularetur. Denique Africani Vandalorum

*Possid.
in Vita
Augu-
stini.*

regni initijs illis, cogitatum ab eis dumtaxat de imperio suo in Africâ stabiliendo : ac minimè omnium tentatam Italiam, vbi ad eos ex Africâ pellēdos magnus Aspare Duce exercitus parabatur : quò incredibile appareat, Vandalos per ea tempora prædas egisse in Campaniâ, aut captiuos quosquam inde in Africam abduxisse.

CAPVT XXIV.

Paulini Africana captiuitas ad Alarici cladem Italicam videtur pertinuisse. Stiliconis Vandali coniuratio.

Alarici in Italiâ res gesta.

OPINAMVR ergo cum Balduino in Scholijs ad Optatum, Magni Gregorij narrationi longè verisimiliùs fidem adstrui ab ijs, qui Paulini captiuitatem in eam Italiæ cladem referunt, quâ & vastatam ab Alarico Nolam Augustinus affirmat. Quod vt constet, meminisse iuuerit, in primis Stiliconi (vt notat Orosius) genere Vandalo, rerum summam in Occidentis imperio creditam esse iam inde à Theodosij Magni temporibus; qui anno Christi 395. vitâ excedens, illum vtriusque militiæ Magistrum, Honorij decennis pueri tutorem, totiusque eius imperij summo iure administratorem reliquit. Et viro creuerunt spiritus, cum & Serenam Theodosij fratris filiam in matrimonio habuit, & duas ex eâ susceptas filias Honorio Imperatori aliam ex aliâ despondit. Ita factum vt Stilico Romanis imperaret æquè ac barbaris: & in hos maximè (quippe populares suos) tum castrenses tum palatinas dignitates ac magistratus transferret; matrimonij vinculo summis familijs illos insereret, opimisquæ prædijs per omnes imperij prouincias ditaret; præsertim in Africâ, vbi

Masceldelum Præfectum indigenam, de republicâ quamoptimè meritum nequiter interfecerat.

His munitus præfidijs Stilico, re iam ipse imperans, còspectauit vt imperium trāsferret in Eucherium filium suum, proteruum adolescentem, qui eius dignitatis fastigium spe præcipiens, Christianorum persecutionem iam à puero meditabatur: atque sic Stilico (quod ait Orosius) *vt vnum puerum purpurâ indueret, totius ferè generis humani sanguinem dedit.* Emanauit in vulgus ea coniuratio mortuo in Oriente Arcadio Kalendis Maijs, Basso & Philippo Consulibus, hoc est, anno Christi 408. Hinc commotus à Stilicone Alaricus ducebat in Italiam: sed præuentus Stilico Rauennæ interficitur XI. Kalendas Septembris. Iunguntur Alarico Stiliconis milites & coniurati. Interim Honorij iussu necatur Eucherius penè in Alarici oculis, qui cum ingenti exercitu Italiam ingreditur: Urbem obsidet, intrâ quam Serena Stiliconis coniux strangulatur. Pòst, ingentem auri vim pactus Alaricus, obsidionem soluit. Sed prouincias aliquot exigens ab Honorio, nec impetrans, Urbem inuadit ac spoliât, nonnullâ tamen sacrorum vasorum, sacrarumquæ ædium ratione habitâ.

Exin totâ Italiâ prædas agit: ac demum (vt ait Iornandes de rebus Geticis) apud Brutios *diù residens*, indéque per Siciliam ad Africam transire tentans, cùm totius Italiæ opibus naues onustas in Siculo freto exposuisset, vehementi procellâ in Italiam reiectus, apud Consentiam tandem repentino casu ex humanis ereptus est. Obsessa primùm est Vrbs, & auro redempta anno 409: capta & spoliata anno 410, IX. Kalendas Septembris. Nola haud multò pòst direpta. Alarici mors in annum 411. videtur reijcienda.

Tunc incensum Regium Iulium, oppidum in cuspide Italiæ, Siculo freto impositum: de quo incendio Ruffinus in Prologo Homiliarum XXVIII. Origenis super Numeros;

ipse ex Italiâ anno 408. in Siciliam elapsus cum Piniano; cuius (vt ibidem ait) *religiosum cœtum pro amore pudicitie profugum* comitabatur. Erant in eo cœtu Melania senior, cum filio Publicolâ, Albinâ nuru, & nepte Melaniâ iuniore, Piniani coniuge, ex Palladij Lauſiacâ. Ipse Ruffinus in eâ insulâ finem viuendi fecit, ex Hieronymo in Præfatione libri primi in Ezechielem, vbi *scorpium* illum meritò nuncupat, vtî & Epistolâ XVI. Cap. 5. & ad finem Epistolæ LIX. Obiter hîc habe eam Ruffini Præfationem ex codicibus S. Benigni Diuionensis, & Sanctæ Mariæ Remensis, & Clareuallensi, & Firmitatis ad Graonam, & Collegij Claremontani, in quibus perperam Hieronymo inscribebatur: & ex eâ discce, Ruffinum Origenis in Numeros, immò & in Genesim, Exodum, ac Leuiticum Homiliarum interpretem, non autem Hieronymum; qui tamen Origenis alia nonnulla in Latinum vertit; iuxta quod in Ruffino scripsit Gennadius; *Origenis autem non omnia Latinè reddidit, quia & Hieronymus transfudit aliqua, quæ suo Prologo discernuntur.*

CAPVT XXV.

*Ruffini Aquileiensis Presbyteri Prologus ad Donatum,
super Origenis Homilias XXVIII in
Numeros.*

VT verbis tibi, frater, beati Martyris loquar, benè ammones, Donate carissime. Nam & promississe me memini, vt si qua sunt Adamantij senis in Lege Moyſi dicta colligerem, atque ea Latino sermone nostris legenda transferrem. Sed reddendæ pollicitationis non tempestiuum, vt ille ait, sed tempestuosum nobis ac turbidum fuit. Quis enim ibi

stylo locus est, vbi hostica tela metuuntur? vbi in oculis est
 vrbium agrorumque vastatio? vbi fugitur per marina discrimina,
 & ne ipsa quidem absque metu habentur exilia? In conspectu enim,
 vt videbas etiam ipse, nostro, barbarus qui Regini oppidi miscebat incendia,
 angustissimo à nobis freto, quod Italiae solum Siculo dirimit, arcebatur.
 In his ergo positis quæ esse ad scribendum securitas potuit? & præcipuè
 ad interpretandum, vbi non ita proprios expedire sensus, vt
 alienos captare proponitur. Tamen si qua nox animos minore metu
 hostilis concussit excidij, & breue saltem lucubrandi otium dedit,
 quasi ad solamen malorum, leuandæque peregrinationis gratiâ,
 quæcumque in Numerorum Libro, siue homeliatico stylo, siue etiam
 ex his quæ Excerpta appellantur, scripta reperimus, hæc perurgente te,
 Romanâ (vt potuimus) voce ex diuersis in vnum ordinem collecta digessimus:
 te quoque ipso in quamplurimis iuuantem Vrsacij nostri laborem,
 dum nimis cupidus es, pueruli notarij tardum putas esse ministerium.
 Scire tamen te volo, frater, quòd hæc lectio vias quidem aperiat
 intelligentiæ, non tamen singulatim cuncta quæ scripta sunt
 differat, vt in Explanationum Libris legisti. Quò scilicet etiam lector
 non reddatur otiosus, sed pungat cor suum (sicut scriptum est), & audito verbo
 bono, vt sapiens adijciat ad illud. Igitur vt possum, quæ in-
 iunxisti, explicare contendo: iam enim ex omnibus quæ in Lege
 scripta reperi, solæ utpote in Deuteronomio desunt oratiunculæ;
 quas, si Dominus iuuerit, & sanitatem dederit oculis, reliquo
 corpori cupimus sociare. Quamuis amantissimus filius noster
 Pinianus, cuius religiosum cœterum pro amore pudicitiae profugum
 comitamur, iniungat & alia. Sed orate communiter, vt adsit Dominus,
 & temporibus pacem tribuat, gratiam laborantibus donet, fructumque operis
 nostri in profectu legentium ponat. *Finit Prologus.*
 Ex hac Ruffini Præfatione intelligis (quod iam supra monui)
 quæcumque

quæcumque ille Origenis *in lege scripta* reperit (præter quasdam eius in Deuteronomium oratiunculas) Latino sermone ab eo esse reddita : hoc est, eius Homilias in Genesim, in Leviticum, & in Numeros : de quibus versionibus an Ruffini essent, an Hieronymi, hætenus ab eruditis dubitatum erat.

CAPVT XXVI.

Premissi in Numeros Prologi auctor non est Hieronymus.

Purgatur Palladius in Lauasiacâ. Melania senior commendatur.

FEcit recentiorum antiquariorum inscitia, ut iste in Numeros Prologus Hieronymi nomine prænotaretur: quem longè abfuisse ab Italiâ cùm ea ab Alarici populabundo exercitu peruaderetur, ostendunt Præfationes eius in Ezechielis Librum 1. & 3, ac præsertim Epistola XVI. ad Principiam, ubi hæc habet Cap. 5. *Dum hæc aguntur in Iebus, terribilis de Occidente rumor affertur, obsideri Romam, & auro salutem civium redimi, &c.* Est igitur Ruffini Presbyteri Aquileiensis, Melaniæ iam olim *spiritali viâ comitis*, ut ait Paulinus Epistolâ ad Severum IX; qui eam comitatus Româ excedentem anno, ut dixi, 408, ante Romæ obsidionem proximo, stetit cum illâ, & cum Piniano, omniq̃ue eorum religioso cœtu in Siciliâ (ut habetur ex Palladij Lauasiacâ); indeque Regij Iulij spectato incendio, haud multò post vitam exegit anno, ut videtur 411. Melania cum suis in Africam se recepit: ubi per septem annos commorata (tantumdem enim ibi egisse iuniorē Melaniam, habent eius Acta, à quâ discessisse auiam nemo iure existimauerit) amisso tandem filio Publicolâ, de quo est ad Augustinum Paulini Epistola XLIV, Ierosolymam

venit, ibique quadagesimo post die, ut ait Palladius, finem viuendi fecit.

Atque ex his purgandus est Palladius, immerito reprehensus à Baronio, quod filium Melaniæ *valde iuuenem*, eam in Siciliam comitatum fuisse dixerit. Nam de eorum quidem profectio in Siciliam dubitare non finit Ruffini quem dedimus Prologus : confirmatque idipsum Metaphrastes in Actis Melaniæ iunioris ; addens cum Palladio, multa latifundia Melaniam in Siciliâ possedisse. Quod verò *valde iuuenis* fuisse dicitur, qui iam Prætoris urbani dignitatem gerebat anno 373, cum primum mater eius Melania Româ in Orientem nauigauit, non Palladij error est, sed imperiti eius interpretis quo vsus est Baronius, qui vocem *νῶταρον*, non *valde iuuenem* reddere debuit, sed *iuniorem*; nempe ex tribus, quorum duos natu grandiores Melania (ut ait Hieronymus Epistolâ XXV, & Paulinus Epistolâ ad Seuerum X.) eodem anno cum marito extulerat.

Cæterum, feminam hanc nobilissimam, quam Ruffinus Origenis erroribus, & in S. Hieronymum amore imbuerat, illo (ut diximus) in Siciliâ mortuo, dedoctam eos errores, ab Alypio præfertim, & ab Augustino Episcopis, per illud septennium quod cum suis in Africâ exegit, planè persuadet Paulini Epistola XLIV, quæ est ad Augustinum IV, data (ut infra ostendemus) haud procul anno Christi 416; quâ Epistolâ Melaniam & sibi ab Augustino laudatam significat, & magnis ipse effert laudibus, *perfectam in Christo feminam* eam appellans. Hæc enim præconia à tantis viris profecta, haud aptè in hæreticam conuenirent : uti nec tam sancta familia; Publicola filius, post mortem in Africâ obitam Paulino laudatus Epistolâ illâ XLIV; Albina nurus; neptis Melania iunior tot monasteriorum mater, in sacros Fastos recepta; & Pinianus huius coniux, mundi contemptu celebris; quorum meminit Hieronymus Epistolâ LXXIX. ad Augustinū, *filios*

communes eos appellans. Quibus adde, Melaniã seniore nonnullis in Martyrologijs adscriptam legi ad VII. vel ad XXI. diem Ianuarij; nempe in Vsuarido Cartusianorum Coloniensium, Ferrario, Florario apud Bollandum in Ianuario. Vt dubium supersit, num seniori Melaniæ publicos honores antiqua Ecclesia tanquam vindicatæ exhibuerit, qui hodieque Melaniæ tribuuntur eius nepti, & in eius sinu enutritæ: quam nos quæstionem, ad alia properantes, alijs agitandam relinquimus.

CAPVT XXVII.

Gothi, dicti etiam Vandali. Paulini captiuitas tempore suo redditur.

REDEO ad Paulini seruitutem. Stiliconis genere Vandali clades Italica eadem fuit (vt supra ostendimus) quæ Alarici Gothi; hoc tantum discrimine quòd eiusdem ille concitator, hic patrator fuit. Nunc addo ex Procopio Lib. 1. de bello Vandalico, sub initium, Gothos, Vandalos, Gepedes, Sarmatas, Melanchlænos, & Gothicas seu Geticas alias gentes, nominibus quidem inter se differre, cætero conuenire. *Nam & albi sunt omnes corpore, inquit, flauicomâ, proceri quoque & aspectu probo; legibus item eisdem vtuntur: similiter & Arriana omnes opinionis; lingua quoque vnius, quam Gothicam vocant: & (vt mihi sanè videtur) ex vnâ omnes gente procreati, nomina deinde à propriis Ducibus varia sortiti.* Quare & Alaricus Gothus eiusdē gentis fuit cum Stilicone Vandalò, eoque Vandalus & ipse haberi ac dici potuit. Sed alia succurrit eius appellationis longè firmior ratio.

Geticæ, ac Scythicæ gentes omnes à mille & centum ferè

annis vno Vandalorum nomine veniunt apud Scriptores; eâ opinor ex causâ, quòd hi non in Romanum modò imperium, sed etiam in rempublicam christianam cæteris truculentiùs desæuierint; præsertim per Geisericum & Hunericum Reges, quos testatur Victor Vitenfis Episcopus, illorum temporum inspector, ad finem Libri primi de persecutione Vandalicâ, non solùm Africam vbi sedem regni habebant, sed etiam Hispaniam, Italiam, Dalmatiam, Siciliam, Sardiniam, Epirum, Hellada, adeóque Europam vniuersam terrore sui nominis compleuisse, & crudelitatis suæ signasse vestigijs. Clarè id cernitur apud Flodoardum Lib. 1. Hist. Ecclesiæ Remensis, Cap. 8, vbi Hunnos Vandalos appellat, sicut & Hincmarus Cap. 17. Epistolæ quintæ, anno 1602. typis Moguntinis editæ. Et in antiquis Martyrologijs, atque in Actis Martyrum, Antidij Bisontini, Nicasii Remensis, Desiderij & Valerij Lingonensium, Florentini & Hilarij Sedunensium in Æduis, aliorumque qui per quintum à Christo sæculum in Gallijs fecere martyrium, hi omnes à Vandalis passi memorantur; quamuis eos ab Hunnis quoque, & Alanis, aliisque barbaris sublato esse non dubium sit. Sic ergo & S. Gregorius cùm Italiam à Vandalis vastatam scribit Paulini Nolensis æuo, de Alarici clade intelligendus est, qui etsi propriè Gothus, eò tamen etiam Vandalus fuit sequentium sæculorum usu, quo & Romani & Catholici nominis immanissimus hostis.

Liberemus igitur Magni Gregorij fidẽ. Italiam populante Alarico Gothorum seu Vandalorum Rege, ex anno Christi 408. exeunte, in solidum ferè triennium; pro filio viduæ ad Alarici generum in Africam abducto, diuinus vir Paulinus, diuino certè instinctu se in seruum dedit, anno (vt videtur) 409. quo Roma graui obsidione pressa, vel 410. quo capta est. Africam tum quidem à bellis quietam, & totum Occidentis imperium iam antè nimirum Stilico Vandalus gentilibus suis consperferat. Dum in colendis hortis suam illi operam nauat

(& poterat, quippe horroꝝ amans, & annorum non ampliùs LVI.) inijcit eius animo Deus propheticum lumen de imminente Alarici obitu, suæ ac suorum libertatis certum pignus. Deducitur in Italiam à Regis genero, fortasse Regi occurrere obuiam iussu: nam expilatâ Italiâ (vt notat Iornandes de rebus Geticis) secessum Alaricus per Siciliam in Africam meditabatur. Hic Paulinus, ex vaticinio, ex reuerendâ specie, atque ex Alarici viso nocturno agnitus Episcopus, Sedi suæ, Episcopo populus suus restituitur. Quid in hac rerum serie non vero simillimum? Addo & videri mihi ex Augustini verbis paulò antè prolatis, visum tunc ipsi in Africâ Paulinum; vt ex eius ore illud acciperet quod se in corde suo precatum fassus est, cùm à barbaris teneretur; *Domine, non excrucier propter aurum & argentum: ubi enim sint omnia mea, tu scis.*

CAPVT XXVIII.

Soluuntur obiecta in contrarium.

HINC, nî fallor, aperta est via ad eas soluendas difficultates, quas locis citatis Baronius in contrarium adduxit. Ait enim primò, ad annum 410. XLVI. *Tantum abfuit vt hac barbaricâ incursione Paulinus abductus fuerit; vt protegente eum S. Felice patrono suo, nec ipse, nec populus Nolanus quicquam mali passus fuerit, vt ex his quæ idem S. Augustinus conscripsit, possumus intelligere.* Locum autem profert ex Augustini Libro de curâ pro mortuis gerendâ, Cap. 16. qui sic habet. *Non enim solis beneficiorum effectibus, verùm etiam ipsis hominum aspectibus, Confessorem apparuisse Felicem ciuibus vel inquilinis piè à se dilectis, cùm à barbaris Nola oppugnaretur, audiuimus*

non incertis rumoribus, sed testibus certis. Verùm hæc non dubitamus quin ab Augustino dicta sint de Rhadagaisi irruptione in Italiam anno Christi 405 ; vnde occasio inscribendi Natalis XIII. ad anni sequentis initium ; *De Gothorum exercitus cum suo Rege interitu*, vt Dungalus refert. Alioquin secum ipse pugnaret Augustinus, qui Lib. 1. de Ciuitate Dei, Cap. 10. de clade Alarici loquens, vastatam à barbaris Nollam disertè affirmat.

Alterum est argumentum Baronij. Pax tum erat in Africâ dum Alaricus Italiam deprædaretur; in quam idcirco ardente bellis Italiâ perfugisse quamplurimos, docent nos Augustini Epistolæ plures, & S. Hieronymus ad Demetriadem Epistolâ VIII. Esto. Quæta tum erat à bellis Africa : sed tamen illam Stilico iampridem (vt diximus) barbaris constrauerat : vnde ei fœderatus Alaricus complures ibidem suarum partium Dynastas habebat; quorum vni cuiquam, siue indigenæ, siue aduenæ filiam suam nuptui dedisse poterat. Sic igitur tranquilla Africa, & liberis ac profugis apud suos, & captiuis apud dominos tutam præbere potuit mansionem.

Sed instat tertio doctissimus Baronius. *Eo tempore*, inquit (nempe Italiam premente Alarico) *Paulinum permansisse Nollæ, nec ductum fuisse captiuum*, satis demonstrat Liber Augustini ad ipsum Paulinum scriptus de curâ agendâ pro mortuis : cum iam (vt ipse ait Libro eodem, Cap. 2.) primam Librum de Ciuitate Dei scripsisset ; quem citat, atque nuper contigisse Urbis cladem affirmat. Confirmaturque obiectio ex eodem Augustino Lib. 1. de Ciuitate Dei, Cap. 7, vbi ex bellorum consuetudine quædam gesta dicit in istâ recentissimâ Romanâ clade, nimirum ab Alarico illatâ.

Verùm hæc vocabula quæ quantitatem significant, putâ magnum, paruum, longum, breue ; recens, vetus, & his similia, ferè comparatè dicuntur ad alia quædam : adeo vt idem ad diuersa comparatum, sit magnum & paruum, longum &

breue, recens & vetus, &c. quod in vsu communi deprehendere est. Recentissima enim erat Alarici vastatio, collata cum Rhadagaiſi irruptione quæ toto quadriennio prior fuit, annoque euenit Christi 405. Et tamen Augustinus idem Libro 5. de Ciuitate, Cap. 23. Rhadagaiſum *recentissimo tempore* profligatum dicit, cum Romanis ceruicibus immineret. Sic & vox *nuper*, & breue & longum tempus designat; idemque est ac si quis dicat, *non à multis diebus, vel mensibus, vel annis, vel etiam sæculis*, prout quisque aliquid remotius in animo habet. Liuius in Præfatione Libri 1. *Nuper diuitia auaritiam, & abundantes voluptates desiderium per luxum atque libidinem pereundi, perdendi que omnia inuexere.* Vbi vir doctus facile centum annos venire scripsit, quo nimirum ex tempore ante Liuium, luxus & libido Urbem inuaferant. Cicero Lib. 1. de Diuinatione, 86. *Neque ante philosophiam patefactam, quæ nuper inuenta est, hæc de re communis vita dubitauit.* Item Lib. 2. de Naturâ Deorum, 126. *Quid ea quæ nuper, id est, paucis antè sæculis medicorum ingenijs reperta sunt?* Itaque Donatus in illud ex Prologo Eunuchi; Idem Menandri Phasma nunc nuper dedit; *Nuper*, inquit, *ex illis verbis est, quæ veteres propter ambiguitatem cum adiectione proferebant: nam nisi adderet nunc, hoc nuper, olim, pridem, & iam significasset.* Cum igitur Augustinus barbaricam vastitatem memorat, *quam nuper Roma perpeſſa est*, vltimam omnium indicat, sed quæ fortasse ante tres, quatuor, pluresue annos euenisset. Ita nihil hic in rem Baronij.

Sed hoc illi demus, primum saltem Librum de Ciuitate, & librum de curâ pro mortuis gerendâ, scriptos ab Augustino anno Christi 411. qui cladem Italicam proximè excepit; non tamen inde sequetur, Paulinum Alarici tempore non fuisse in Africâ captiuum. Inde enim redijt ante mortem Alarici ab eo prædictam: ibique per vnum alterumue annum degisse potuit, hoc est, ab anno 409, aut 410, in 411. qui fuit Alarico supremus.

CAPVT XXIX.

Quis Vranius, & quis Pacatus ad quem ille de Paulino scripsit. Qui duo Episcopi Paulinum viderint in ultimo morbo: & an Presbytero Lucano duos an decem solidos dederit Paulinus.

QUI de S. Paulini obitu scripsit ad Pacatum Vranius, idem ipse videtur esse, quem se totâ ætate à Delphino frustra expectasse testatur Paulinus Epistolâ ad Delphinum tertiâ, ibi Presbyterum eum appellans. Pacatum verò, quem Nobilitatis titulo ornat Vranius, quique S. Paulini Vitam vinctâ numeris oratione scripturum se receperat (quod an fecerit, incertum mihi est); vel hinc & laicum, & genere nobilem, & Christianum, & probatum ævo illo poëtam fuisse colligere est. At non existimauerim, illum ipsum esse Latinum Pacatum, clarum fanè oratorem, qui Theodosio Imperatori Romæ panegyricum dixit post Maximi tyranni interitum: sed cognominem iuniorem, cui tribus & quadraginta pòst annis, venâ tam diuite fluere carmina, vt eo dicendi genere, tam sublime argumentum (hoc est, Vitam S. Paulini) & sæculo tam erudito tentare auderet.

Duo porrò illi Episcopi, à quibus ante Paulini ægrotantis lectulum exhibita sunt sacra ministeria, & oblatum Missæ sacrificium, scribuntur in editione Suriij *Sanctus Symmachus, & Benedictus Hyacinthinus*. Quam lectionem minùs probans Baronius, pro Hyacinthino adnotauit à margine, *Hydruntinus*. In MS. codice Medicæo legitur *benedictus ac indignus*: quarum vocum indicio, scripsisse opinor Vranium, *benedictus Acindynus*;

Acindynus ; cuius nominis Consul occurrit in Fastis, Proculi collega, ad annum Christi Dionysianum 340. & Martyres tres, XX. Aprilis, XXII. Augusti, & II. Nouembris, quâ in Menologio Græcorum, quâ in Martyrologio Romano. Cùm autem nec Symmachi, nec Acindyni Sedes exprefferit Vranus, coniectura tamen est è viciniâ aduenisse, ac fuisse fortasse Symmachum Episcopum Capuanum.

Certè S. Symmachi Episcopi Capuani memoria est multiplex, qui Sanctæ Mariæ Maioris basilicam Capuanam vel fundarit, vel saltem restituerit : cuius nomine plures exstent ecclesiæ in ciuitate & prouinciâ Capuanâ : & cuius sollemnitas ad XI. Kalendas Nouembris adscripta sit in veteri Calendario Capuano. Et hunc quidem post annum Christi 900. sedem Capuanam obtinuisse scripserat Michael Monachus in Sanctuario suo : re tamen diligentius expensâ hæc ait in Recognitione eiusdem Sanctuarij, apud Vghellum tomo VI. Italiae sacrae, in Episcopis Capuanis, numero 38, *Si quis unquam, certâ ratione motus, vel probabili ductus coniecturâ, putauerit S. Symmachi nomen inter Episcopos veteris Capuae numerandum, ego iam nunc libenter adhæreo. Et is cogitet rogo, num S. Symmachus videri possit esse ille Symmachus, qui S. Paulino Episcopo Nolæ morienti legitur adfuisse.*

Neque obstat quòd S. Paulini tempore Iulianus Pelagianus, post patrem Memorem, seu Memorium videatur Capuæ sedisse Episcopus, testimonio Gennadij, cap. 45. ; cui adhæsit Honorius Augustodunensis, Baronius, Vghellus, & aliquot alij è recentioribus. Nam in primis quòd spectat ad Gennadij mentem ; vbi vulgata eius editio habet ; *Iulianus Episcopus Capuanus, vir acer ingenio* &c. in codice Corbeiensis peruetusto tantùm legitur ; *Iulianus vir acer ingenio* &c. in MS. Iurési eiusdē ferè antiquitatis ; *Iulianus Episcopus vir acer ingenio* &c. ; in alijs compluribus ; *Iulianus Episcopus Campanus vir acer ingenio* &c. , quæ proba & vera lectio. Cuius autem

Sedis in Campaniâ fuerit Episcopus, designat Prosper in Chronico, ad consulatum Theodosii XVII. & Festi, qui respondet anno æræ Dionysianæ 439. *Hac tempestate, inquit, Iulianus Atellanensis, iactantissimus Pelagiani erroris assertor, quem dudum amissi episcopatus intemperans cupido exagitabat, multimodâ arte fallendi correctionis speciem præbens, molitus est in communionem Ecclesiæ inrepere. Sed his insidijs Xystus Papa Diaconi Leonis hortatu vigilanter occurrens, nullum aditum pestiferis conatibus patere permisit.* Quo loco *Atellanensis* vocem variè immutarunt librarij: nam apud Marianum Scotum legitur *Atelanensis*; apud Hermānum Contractum Canisii, *Atelenensis*. Canisius idem tomo 1. Antiquæ lectionis duas profert Prosperiani Chronici editiones; priorem veterem, & Basileensium, aliorumque typis pluries iam euulgatam, quæ effert *Athelenensis*; Alteram nouam ex MS. codice Augustano, ubi habetur *Atelenensis*. In quibusdam alijs exemplaribus, *Acelanensis*, *Echlanensis*, & *Eclanensis*; ut plura antiquariorum menda non colligam, quæ (si vacat) leges apud Arnaldum Ponticum, in notis ad Prosperi Chronicon.

Hic aduerte, omnium retrò sæculorum vsu cognominari solere Episcopos, non à patrio solo, sed ab episcopatu ubicumque illum gererent. Sic Paulinus Nolanus, qui natus Burdegalæ; Ambrosius Mediolanensis, qui ortu Gallus; Sidonius Aruernensis, cui patria Lugdunum, & alij sexcenti. Iulianum in Apuliâ natum esse, negare non licet post Augustinum, qui sic eum vrget libro 6. operis perfecti contra ipsum, num. XVIII. *Noli istum Pænum monentem, vel admonentem, terrenâ inflatus propagine spernere. Num enim quia te Apulia genuit, ideò Pænos vincendos existimas gente, quos non potes mente? Pænas potius fuge, non Pænos, &c.* Ortum igitur Apulus fuit Iulianus: sed eius episcopatum demonstrat Prosper, Atellam nobilissimam olim Campaniæ ciuitatem; cuius Episcopi memoratur, *Primus* in Concilio Romano sub Hilario

Papâ, *Felix* in tertiâ Synodo Romanâ sub Symmacho, *Impportunus* apud S. Gregorium lib. 7. Registri, epist. 53. Indictionis secundæ. Eusebius in Concilio Lateranensi sub Martino Papâ I. mense Octobri anni 649. Indictione octauâ. Nunc autem ex Atellæ ruinis constructa existit ciuitas Auerfa, siue Aduerfa, cuius nouæ vrbis primus censetur *Azolinus* Episcopus, circâ annum 1050. à S. Leone Papâ IX. consecratus: nullumque supra se agnoscunt Auerfani Episcopi Metropolitanum, præter Romanum Pontificem.

Apud Bedam præfatione in Cantica appellatur Iulianus, *Celanensis Episcopus à Campaniâ*: pro quo *Celianensem* scribendum putat vir doctus Hieronymus Vignierus in præfatione ad Augustini opus perfectum contra Iulianum; nempe à Celiâ ciuitate in Apulis Peuceptinis, de quâ Ptolemæus & Strabo libro sexto. At Iulianum qui in Apuliâ natus est, constat Episcopum fuisse in Campaniâ, non tantum ex Genadij, Prosperi, & Bedæ citatis locis, sed etiam ex Prosperi carmine in obtrectatorem Augustini Episcopi, vbi Iulianum Pelagij Brittonis asseclam ita depingit;

Aut hunc fruge suâ equorei pauere Britanni,

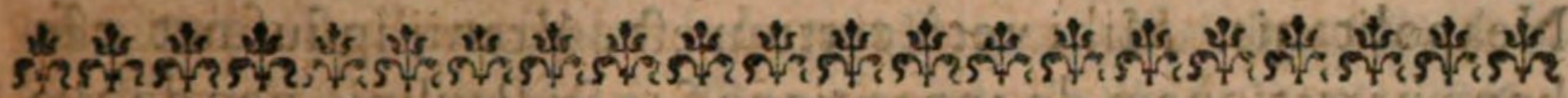
Aut huic Campano gramine corda tument.

Quo etiam argumento, in Prosperi Chronico ea lectio velut mendosa reijcitur, quæ Iulianum *Eclanensem* effert pro Atellanensi. Est enim Æculanum oppidum notum Ciceroni ad Atticum libro 16. epist. 2. Appiano Bellorum ciuiliū lib. 1. & Ptolemæo in Geographicis: quod in Antonini Itinerario locis duobus, & in Tabulâ Itinerariâ *Eclanum*: vnde *ciuitas & ager Eclanensis* in libro de Limitibus, & R. P. *ÆCLANENSIVM* in antiquâ inscriptione apud Gruterum CCCCXLVI. 7; quæ vrbs est episcopalis, XX. circiter milliarijs à Beneuento diffita; hodie Frigentum, vulgo Italogum *Fricento*; nunc Abellinensi episcopatu unita, in prouinciâ Archiepiscopi Beneuentani, & in Samnitibus Hir-

pinis, adeoque extra Campaniam, ut Iuliano Episcopo Campano conuenire nullo modo possit. Ex quibus etiam intelligitur, Eclanensis, Celanensis, & Atellanensis vocabula, non esse (ut nonnullis placuit) Iuliani profugi mansiones varias, unde ipse appellari voluerit; sed esse à librarijs inductas lectiones varias, quarum *Celanensis* & *Eclanensis* manifesti mendii ex dictis deprehensæ, vno retento *Atellanensis* nomine abijciendæ sint.

Atque ex his apparet, nunquam Iulianum hunc Capuæ fuisse Episcopum: sed etsi fuisset, nihil tamen obstaret quò minùs Symmachus Episcopus Capuanus S. Paulino ad annum Christi 431. mense Iunio in extremis laboranti adesse potuerit. Nam Iulianum, cuiuscumque tandem ciuitatis Episcopus fuerit, constat deiectum sede suâ edictis duobus Honorij Imperatoris; altero ad Palladium Præfectum prætorio, anno 418, ipso Honorio XII. & Theodosio VIII. Augustis Consulibus; altero ad Aurelium Episcopum Carthaginensem, Monaxij & Plintæ consulatu, anno Christi 419; quibus edictis Pelagius, & Cælestius, omnesque eorum sectatores perculsi sunt; & siqui inter eos Episcopi essent, episcopatus amissione multati.

De Presbytero qui de *Lucania* partibus veniens, missus à sancto Episcopo Exuperantio, siue à viro clarissimo fratre eius *Vrsatio*, quinquaginta solidos ad Paulinum detulerat, ex his duos illi manu Paulini datos *Vranus* refert. Hic *Surius*, & *Baronius*, à margine adnotarunt pro duobus *decem*: rati nimirum, quadraginta solidis soluendo quod exigebatur debito impensis, decem reliquos latori Presbytero donandos superfuisset. Verùm cum duos tantum ei datos fuisse doceant quæcumque nouimus vel cusa vel manuscripta exemplaria, nihil hoc loco immutandum putamus. Nec enim alienum fuit à Paulini prudentiâ, octo solidos de summâ illâ, ad domesticos vsus, aut etiam ad funeris sui impensas, reseruari à suis permisisse.

CAPVT XXX.

*An scripserit Vranus visionem Sancti Paulini, Neapolitano
Episcopo Iohanni triduo ante obitum ostensam:*

& an fuerit hic Iohannes inter Episcopos

Neapolitanos huius nominis

primus, an quartus.

IOHANNIS Episcopi Neapolitani, huius nominis quarti
(qui circa annum Christi 850. Lothario imperante, Neapolitanam Ecclesiam rexit annis VII, mensibus IX, & diebus XXII.) Vitam primus conscripsit Iohannes Ecclesiae Neapolitanae Cimiliarcha, hortatu Bernardi eiusdem ciuitatis Archiepiscopi, quem anno Christi 1252. sedisse notat Lucas V Vadingus in Annalibus Minorum, Tomo 2. fol. 40. Huic refert apparuisse S. Paulinum Nolensem Episcopum, ac fauū mellis gustandum prae buisse tribus ante obitum diebus, eo tenore quo ab Vranio narratur apud Surium XXII. Iunij. Huic sententiae adhæsisse video recentiores nonnullos; atque in his Ferrarium in Catalogo Sanctorum Italiae, Antonium Carocciolum Libro de Sanctis Neapolitanis, & nouissimè Bartholomeum Chioccarellum Libro de Episcopis Neapolitanis, anno 1643. typis edito: qui vt causæ suæ patrocinetur; *In aliquibus (ait) vetustissimis MSS. codicibus quos vidimus, Vranij relatio de Paulini transitu habetur, in quâ hac de Ioanne desiderantur, Episcopo Neapolitano: vnde putat ea à posteris adiecta. Verùm quidni potius à posteris omissa sunt, cùm ea scilicet ad Ioannem IV. referrent, quem annis amplius quadringentis Vranus præcessit? Hos etiam sequutus est Ferdinandus Vghellus tomo VI. Italiae sacrae, in Archiepiscopis*

Neapolitanis. Mihi verò certum est, Vranij ipsiusmet esse hanc narrationem de apparitione Sancti Paulini, nec de alio quàm de Iohanne I. accipiendam: quod argumento triplici compellor vt credam.

Primum est auctoritas Iohannis Diaconi Neapolitani, in Chronico Episcoporum Neapolitanorum, quod exstat manuscriptum in Bibliothecâ Vaticanâ. Hic suum Chronicon conclusit in Athanasio iuniore, XLV. Episcopo Neapolitano, successore S. Athanasii patrui sui, cui Iohannes IV. decesserat. Vixit autem Athanasius iunior cum Angelario Abbate, qui teste Leone Ostiensi Lib. 1. Chronici Cassinensis, Cap. 45. præfuit ab anno 884. ad 890. Per hæc igitur tempora floruit hic Iohannes Diaconus, qui iussu Athanasii huius II. Acta S. Eustratii & sociorum Martyrum è Græco in Latinum transtulit, vt observauit Baronius in Notis ad XIII. Decembris. Vnde apparet fuisse Iohannem Diaconum, Iohannis IV. Episcopi Neapolitani temporibus proximum, adeò vt quæ ad mirabilem eius transitum pertinerent, ignorare non potuerit. Nunc vide quid scribat de Iohanne primo, quem & inter Episcopos Neapolitanos ordine quartumdecimum ponit.

S. Iohannes Episcopus XIII. sedit annos XXVII.

Hic tantæ sanctitatis plenus fuit, vt etiam Sanctus Paulinus Nolane sedis Episcopus, sicut in Vitâ ipsius legitur, eum accersiret atque euocaret ad Christi gloriam intuendam. Post triduum autem deposito corpore, neophytorum pompâ prosequente, in eo oratorio ubi manu suâ dicitur condidisse beatissimum Ianuarium à Marciano sublatum, & ipse in parte dexterâ humatus est: nunc autem in Ecclesiâ Stephanie, ubi Beatus Fortunatus similiter in parte dexterâ quiescit. Fuit autem temporibus Damasi & Siricij Papæ, & Valentiniani & Valentis, Gratiani & Theodosii Imperatorum.

Marcianum (vt ait Chioccarellus) locus est prope Puteolos, vnde Neapolim translatae sunt S. Ianuarij reliquiae. Sanc-

tus autem ille Fortunatus Iohanni Diacono fuit inter Episcopos Neapolitanos nonus. Quæ porro est illa S. Paulini Vita quæ Iohâni Episcopo Neapolitano eum apparuisse memorat nisi quam Vranius scripsit? Aut si quis eam apparitionem Iohanni IV. factam, in Vranij opus recentissimè inculcauerat, quomodò non ex manu, alijsque rei adiunctis Iohannes Diaconus fraudem detexit, vt Vranio Vitæ S. Paulini non tribueret quod eide Iohanne IV. temerè adiectum cognouisset? Sed tamen aberrauit Iohannes Diaconus in designandis Pontificibus ac Principibus, quorum tempora Iohannis I. Sedes obtinuit. Nam si Iohannes hic anno Christi 432. post S. Paulini obitum proximo ad Superos euolauit (vt mox ostensuri sumus) & annis tantùm septem & viginti præfuit; inierit certè anno circiter 405, ad quem constat nec Damasum aut Siricium, nec Valentinianum aut Valentem, nec Gratianum aut Theodosium peruenisse. Floruisse igitur dicendus erat Iohannes I. Innocentio, Zosimo, Bonifacio, & Celestino Pontificibus; Arcadio autem & Honorio, Theodosio quoque Iuniore, & Valentiniano III. Imperatoribus.

At cùm peruenit Iohânes Diaconus ad S. Iohannem eius nominis IV, inter Episcopos Neapolitanos XLIII, res quidem ab eo gestas, accuratè & multis persequitur, in eius tamen obitu de Paulino nec verbum facit. Has duas Vitas S. Iohannis IV, primam auctore Iohanne Diacono, alteram auctore Iohanne Cimiliarchâ (quas à Reuerendo Patre Godofrido Henschenio, Societatis nostræ Presbytero, humanissimo iuxtà & eruditissimo viro accepimus) dabimus sequentibus duobus capitibus.

Alterum meum argumentum est Vranij fides, cui de S. Iohanne Episcopo Neapolitano narrationem hanc, non tantùm asserunt Mombricius, Surius, Baronius, & plerique alij recentiores; sed & multò certiùs antiqui codices, atque in his nonnulli Iohanne ipso IV. fortasse vetustiores, vt

Trecensis ille, ex quo Vranij de Paulino lucubrationem in hoc volumine descripsimus. Non enim Iohanne IV. nondum nato, de eius obitu conscribi quidquam potuit. Accedunt in Vranij contextu commissuræ orationis : sic enim ille Pacatum alloquitur. *Verumtamen & hoc quod ad meritum Sancti Paulini pertinet, veneratio tua debet agnoscere, quod etiam Sanctus Iohannes Neapolitana urbis Episcopus, à domno Paulino de hac vitâ ad Christum accersitus, atque euocatus agnoscitur.* tum explicato Iohannis Neapolitani Episcopi obitu; *Hæc ideo, inquit, commemoravi nobilitati tuæ, ut etiam hic meritum Sancti Paulini agnosceres : habes enim materiam dicendi, si tibi tamen non desit fides credendi.* Nemo hic Pacatum sic alloquitur nisi Vranius : nemo sic Vranium se fingat, nisi impudens, atque impostor ; qualem puto neminem eorum qui in Sanctorum Vitis scribendis operam ponunt.

Tertium argumentum elicio ex illis Vranij verbis, *cum ingenti neophytorum pompâ*, quæ Iohannis IV. sæculo non conveniunt. Ecqui enim fuere hi neophyti, qui S. Iohannis funus magnâ pompâ profecuti sunt, nisi quos ille ab ethnicismo aut iudaismo ad fidem christianam traduxerat, & Baptismo initiauerat iam adultos ? At Iohannis IV. ævo, per tempora imperantis Lotharij, vix vlli (præsertim in Italiâ) supererant non Christiani : ac iam mos inualuerat qui hodièquæ in usu est, per Baptismi lauacrum infantes christianæ Ecclesiæ adscribendi ; tum eos à primâ ætate fidei mysterijs per catechesim instituendi. Vnde nemo vnus, aut vix quisquam adultorum supererat, qui neophyti nomine veniret, eoquæ in statu Iohannis IV. funus honestare posset.

CAPVT XXXI.

*Vita Sancti Iohannis Neapolitani Episcopi, eius nominis IV.
A Iohanne Ecclesie Neapolitanæ Cimitiarchâ circa
annum Christi 1260. conscripta.*

P R Æ F A T I O.

CVM quadam die, bonæ memoriæ Bernardus Archiepis-
copus (cuius animam possideat paradisus) mecum tan-
quam cum perfamiliari ac subdito, in suo consistorio haberet
colloquium de diuinis, de corporibus sanctis quæ hætenùs
in ecclesiâ Neapolitanâ collocata fuerunt, inspirante diuinâ
clementiâ contigit sermonem haberi. Inter quæ meminimus
esse venerabile corpus Sancti Iohannis Episcopi eiusdem Ec-
clesiæ, qui ad Acquarolam vulgariter nuncupatur: quod
corpus sanctum collocatum fuisse dicitur ab antiquo, in se-
pulcro quod est ante paruum ostium ipsius ecclesiæ, in quo
imago sua depicta videtur; nunc verò in altari, quod iuxta
portam quâ itur ad ecclesiam Sancti Iohannis ad fontes, quod
altare Trinitatis vocatur, est firmiter collocatum. Et cum
Vita eius, & qualiter fuerit ad episcopatum assumptus, & in
eo laudabiliter conuersatus, in Chronicâ haberetur antiquâ;
nec tamen Legenda, quæ ad honorem eius in festiuitate suâ
legeretur, scripta aliquatenùs appareret, dixit dictus Bernar-
dus Archiepiscopus se pro bono habere, si Legenda ipsius
sanctissimi Iohannis ab aliquo dictaretur & scriberetur, as-
sumptâ materiâ & formâ de Chronicâ supradictâ: quod ipse
proposuerat facere nisi fuisset morte præuentus. Nunc quia
quod tanto Patri bonum & vtile visum fuit, mihi necessarium

debut magis videri, idcirco ego Iohannes Cimiliarcha, licet omnium clericorum minimus, secutus voluntatem & affectum prædicti domini mei Archiepiscopi, inuocato diuino Iesu Christi auxilio, eodem Sancto Iohanne suffragante, non ad iactantiam sed ad reuerentiam & deuotionem ipsius, curauit pro posse mei parui ingenij, vitam, & conuersationem, & mortem suam (iuxta quod in Chronicâ reperi) ad honorem Ecclesiæ Neapolitanæ & Capituli compilare.

Vita historia.

IGITUR ex infimis parentibus procreatus, pauperem incurrit pueritiam. Cum autem adoleuit, non (sicut illa ætas exigit) mundi secutus est illecebras, sed magis elegit, se præceptorum subdere mandatis; quatenus litteris imbutus, soli Domino sciret vacare. Non enim liberalium artium, sed diuinæ doctrinæ quæsiuit magistros, & totum se Deo offerre cupiebat, cuius desiderium Dominus misericorditer adimplere dignatus est: nam diuinæ doctrinæ eruditor præclarus effulsit: præsertim sic scribere nouit, ut ex officio cognomen acciperet, & ab omnibus Iohannes Scriba vocaretur. Pedes quoque eius rarò plateam attigerunt. Simplicitatem columbæ cum serpentis prudentiâ semper in corde retinuit. Pro conuitijs non malum sed obedientiam exhibebat, ac per hoc erat omnibus dulcis, omnibus carus. Nutu cœlesti ad diaconatus promotus est honorem: in corde verò illius eadem patientia, eadem perseuerabat simplicitas; dolens magis clericorum quàm sua conuitia, maximè ex captiuitate Tiberij Episcopi decessoris sui, ita ut ægrotaret afflictus est. Prædictus enim Tiberius Episcopus captus est à Bono, Consule ciuitatis, qui contra Dei Ecclesiam ad cumulum perditionis suæ cœpit mala peragere: cui cum idem Tiberius obistere non dubitaret, eligens terreni magis quàm cœlestis iram incurrere Iudicis, ei iugiter examen commina-

batur diuinum. Qui Bonus Consul iniecit manu in eum, comprehendit eundem: atque carceralibus tenebris religatum, arctè in pane & aquâ macerabat eundem. Et cum sic affligeret eum, iussit cunctos terque quaterque congregari clericos, vt illi Sanctum Iohannem Electum præberent. Hic autem solus, multis conantibus assumere, immò inuadere eandem Sedem, absens & contrarius ibat. Ad vltimum multis affectus conuitijs adductus est ante Bonum Consulem; qui feroci pectore, ore garrulo cœpit fortiter comminari, & post paulum furijs exagitatus iurauit non alium quàm ipsum Electum facere. At ille contradicendo clamabat; Præsule meo viuo non ero Sedis inuasor. Vnde Dux valdè iratus, per sententiam iussit eundem Tiberium iugulari, & totius episcopij seruos, possessionesque infiscari, nisi acquiesceret sibi. Tunc Beatus Iohannes vndique angustiat, mente per varia ducebatur; hinc formidans de Præsulis nece, pontificatusque clade cœleste examen; illinc apostolicam sententiam, & populi infamationem: sed vbi respectu misericordiæ maluit humanum quàm diuinum subire detrimentum, ait ad Consulem; Si iureiurando sancire volueris, vt licentiam habeam ingrediendi ad Tiberium Episcopum, & non eum extrahas de suo episcopio, nec quamlibet maculam facias corpori suo, licet ad periculum capitis mei, præbebo consensum. Hac promissione perceptâ electus est, & sublimatus. Tiberio autem Episcopo quantum quietis, quantumque exhibebat humanitatis, non est nostræ facultatis euoluere. Bonus intereà Consul expleto vnus anni, & sex mensium circulo defunctus est: cui successit Leo filius eius. His ita peractis, Tiberio Episcopo in prædictâ custodiâ posito appropinquauit vltima dies; qui pridie quàm moreretur, residens in pontificali cathedrâ, de Beato Iohanne Electo talem sermonem fecit ad populum. Scitis, fratres carissimi, quia peccatorum mole oppressus, iusto iudicio hominibus

absque misericordiâ traditus sum. Sed Dominus qui abducit ad inferos tribulationis, & reducit, quique cum tentatione prouentum facit, ad sustinendum permisit, præsentem filium meum Dominum Iohannem nostram ingredi Sedem, quatenus haberem maximæ tribulationis solatium. Ideoque nolimus vestram latere caritatem, quia de tantâ quam erga me impendit humanitate, etsi omnibus membris loquerer, nullatenus illi gratias referre valerem. Tamen quia magis misericordiâ meæ consolationis, quam præsumptione, meum viuo me episcopatum assumpsit, nulla immineat illi nec à Romanâ Sede, nec ab alijs hominibus condemnatio. Huius professionis, quam pro illo feci coram Deo & omnibus potestatibus, veritatis testes vos habere decreui. Hoc iam dicto surrexit de solio, præcipiens se ad lectulum portari; vbi per dies duos Dominum laudans, veniam piaculorum implorans migravit à sæculo: cuius corpus cum veneratione Beatus Iohannes in ecclesiâ Sancti Ianuarij sepeliuit.

Sergius itaque animatus ex professione, quam Beatus Tiberius Episcopus fecit, apocrisarios Romam suos destinans, obnixius Beatum Iohannem Electum inthronizari postulauit. Sed Dominus Gregorius Papa Romanus tamdiu huius petitionem distulit, quoad missâ legatione canonicè inuestigaret, an pontificalem subriperet Sedem. At vbi clericorum & laicorum, simulque ipsius Ducis iurisiurandi satisfactio- nem accepit, quod nec Sedem voluntariè inuasisset, nec aliquid contra Tiberium, sed pro Tiberio egisset, & (vt ipse confessus est coram omnibus) multa ei bona periclitanti impendere studuisset, illicò accersitum pontificali eum infulâ decorauit.

Porro factus Episcopus, quantum & qualem se exhibebat, nulla carnis lingua poterit enarrare. Nam omnia se faciebat omnibus, vt omnes lucrifaceret Christo: senes reuerbatur vt patres; iuuenes diligebat vt fratres, nulli vmquam malum

pro malo reddebat, neminem nisi pro suis criminibus increpabat. Quem merentem non est consolatus? Sic præerat cunctis, ut ipse magis videretur subiectus. Hic fuit secundum Apostolum Pontifex: & ut testimonium a foris haberet. Non enim nisi pius, nisi iustus, nisi sanctus per omnia videbatur. Quorsum ista? Numquid nos tanti sumus ingenij, ut laudes eius exprimere valeamus? Exciditne, nos profectos, parumper posse de eo effari? Quid ergo? Accingamur ad alia, & hæc quæ sunt notissima, relinquamus.

Ad sanctum ergo chrisma conficiendum fecit vnam de auro ampullam, in cuius labijs nomen suum descripsit. Acquisiuit & duo thuribula, ex auro fabrefacti operis: simili-que labore operatus est Crucem. Codices vero manu propria utiles & plures descripsit. Corpora quoque suorum prædecessorum, de sepulcris in quibus iacuere, leuauit; & in ecclesiâ Stephanie sigillatim collocans, aptauit unicuique arcuatum tumulum, ac desuper eorum effigies depinxit.

In eo denique tempore Theophilo mortuo, filioque eius Michaële imperante, multæ naues Saracenorum latrocinari cœperunt per Italiam. Tunc Sergius Consul, vnâ cum Nobilibus Neapolitanis, Amalphitanis, Caietanisque, non in multitudine populorum, sed in misericordiâ Domini & huius Episcopi precibus cōsisus, bellum cum eis est aggressus: quibus Saracenis deuictis Domino protegente, celeriter triumphauit. Et quia illorum paganorum victoriam habuit, & etiam Ismaëliitarum qui Licosæ habitabant, magnus exercitus Panormitanorum Saracenorum adueniens, castellum Misenacium comprehendit: ac deinde Africani in forti brachio omnem hanc regionem deuastare cupientes, Romam superuenere; atque accelerato de cœlo iudicio, ecclesiâ Apostolorum, & cuncta quæ extrinsecus repererunt, lugendâ perniciæ & horribili captiuitate diripuerunt.

Idcirco motus Lotharius Rex, Francorum ferocem con-

tra eos populum misit: qui celeriter properantes, eos usque Caietam sunt persecuti. Hi autem Saraceni solitam molientes stropham, in locis angustis & arduo colle nonnullos audaciores absconderunt. Franci verò ignorantes calliditatem eorum, conabantur super eos viriliter descendere. At illi de latibulo exilientes, irato Deo, primum percusserunt ipsorum signiferum: quo perempto, cunctis terga vertentibus, validissimè occidebantur; & nisi Cæsarius filius Sergij Ducis, qui cum nauigijs Neapolitanorum & Amalphitanorum venerat, littoreum cum eis conflictum cœpisset, nullatenus à prosequendo recedebant.

Lætantes igitur, utpote paganissimi, de tanto triumpho, Caietam urbem capere minabantur: sed Cæsarius prædicti Sergij filius, ex aduerso cum ratibus suis in portu eiusdem ciuitatis, magis custos quàm expugnator diuertens, Domini protectione illis resistebat. Interea Saluatoris omnipotentia, qui humiliat seipso exaltantes, & in suis viribus gloriantes, tempestiuam excitauit procellam, in puppes tantæ superbix naufragium comminantem: & perterriti à Cæsario sibi dari pacationem petierunt, quatenus naues ad terram ducerent, & factâ serenitate ad sua citius properarent. Hoc è vestigio nunciato Sergio Duci, iussit illud sub iureiurando fieri, pauens ne nauibus allisis terram caperent. Quo peracto, & serenitate redditâ ire cœperunt. Quibus pelagi vastitatem subeuntibus, excitauit Dominus austrum, quo dispersi atque demersi, paucissimi ex ijs ad sedes proprias remearunt.

Eodem quoque anno, supplicatione huius Sergij Ducis, & Principum Longobardorum, & de consilio ipsius Beati Iohannis, direxit Lotharius Imperator filium suum Ludouicum, bonæ adolescentiæ iuuenem, propter cateruas Saracenorum, Apuliæ sub Rege commorantes, omnium fines depopulantes. Qui adueniens cœlesti comitatus auxilio, ex illis Ismaëlitis triumphauit: & sagaciter veniens, diuisione

Beneuentani & Salernitani Principum sedatâ , victor re-
uersus est.

His ita gestis Beatus Iohannes Episcopus , vir totius san-
tatis , sensit sibi diem adesse extremum, de quo gaudens &
exultans, cupiebat dissolui & esse cum Christo. Verumtamen
& hæc, quæ ante finē suum de Beato Paulino Nolano viderat,
dixi necessariò annexendum. Nam ante diem tertium
quàm de hoc mundo Sanctus Iohannes ad Dominum migra-
ret, retulit omnibus suis clericis, se vidisse Sanctum Pauli-
num angelicâ dignitate vestitum atque ornatum , totum ni-
ueum , totumque sidereum , atque odore roseo renitentem;
fauum etiam candidissimum mellis in manu tenentem , ac
dicentem sibi; Frater Iohannes, quid hîc facis? Solue vincu-
la tædiorum tuorum , ac veni ad nos : hæc enim esca quam
in manu teneo, apud nos satîs abundat. Et cùm hoc dixisset,
amplexus est eum, & immisit in os partem faui illius : cuius
dulcedinem atque odorem ita Sanctus Iohannes concupisse
se dixit, vt si sibi in ipsâ reuelatione possibile fuisset, ab eius
vestigijs nullatenus recessisset. Nam excitatus à somno, eâ-
dem die , id est, quintâ feriâ, iuxta consuetudinem suam, re-
muneratis omnibus clericis atque pauperibus, sanus domini-
cam Cœnam celebrauit. Sabbato autem, sextâ horâ diei ad
ecclesiam latus processit ; ascensoque tribunali , ex more po-
pulum salutauit : resalutatus à populo , orationem dedit,
collectaque oratione super altare spiritum exhalauit : & ta-
men per totam noctem in ecclesiâ vigilatus est. Posterâ
autem die, id est, Paschæ, illuminatis lampadibus & cereis,
cum ingenti neophytorum * pompâ , prosequente etiam * *al.*
multitudine populorum , vsque ad sepulcrum deductus, ^{neapo.}
gloriosam atque laudabilem sepulturam adeptus est : in quâ ^{litano-}
etiam vsque in præsentem diem non cessat ventres fidelium ^{rum.}
à doloribus sanare, & alijs varijs miraculis coruscare, ad ho-
norem & laudem Domini nostri Iesu Christi, qui cum Patre

& Spiritu sancto viuit & regnat in sæcula sæculorum, Amen.

Sedit autem Beatus Iohannes in episcopatu annis septem, & mensibus nouem, diebus vigintiduobus : & fuit quadragessimus quartus Episcopus Neapolitanus.

C A P V T XXXII.

Vita S. Iohannis Episcopi Neapolitani, eius nominis IV.

Ex Chronico Episcoporum Neapolitanorum, quod scripsit Iohannes Diaconus Neapolitanus circa annum Domini 890.

Seruatur Romæ MS. in Bibliothecâ Vaticana.

Postquàm egit Iohannes Diaconus de Tiberio XLII. Episcopo, quem Bonus nomine, re autem nequissimus Consul Neapolitanus, ausu sacrilego compactum in tenebricosum carcerem, dirâ etiam fame vexauit, hæc subdit de Iohanne XLIII. Episcopo, eius nominis quarto.

Sanctus Iohannes Episcopus XLIII. sedit annos VII. menses IX. dies XXII.

SI huius Vitam, vel mores, qualiter à iuuentute iustè & Spiè vixerit, scribere tentauero, non dico meæ adolescentiæ, cuius sensus propter ætatem adhuc intercluditur, verùm etiam sagacioribus oneri fuero. Tamen in quantùm vires suppetunt, ob laudem eius posteris propagandam, de vitæ illius actibus aliquantulùm enarrare curamus; obsecrantes priùs, vt nullatenùs irrideatur, quòd non secundùm sæculum ex nobili

ex nobili profapia oriundus descendit: quia qui rectæ nobilitatis est, quæ viget in Christo, nouit, Dominum ab initio pauperum egenorumque consortio vsum.

Igitur ex infimis parentibus procreatus, pauperem cucurrit pueritiam: cùm autem adoleuit, non sicut illa ætas affolet, mundi secutus est illecebras, sed magis se præceptorum elegit subdere manibus, quatenus litteris imbutus, soli Domino vacare sciret. Non autem magnopere liberalium artium, sed diuinæ doctrinæ potissimum quæsiuit magistros, quippe qui totum se Deo offerre cupiebat. Cuius desiderium Dominus misericorditer adimplere dignatus est: nam diuinæ doctrinæ eruditor præclarus effulsit, & præsertim sic scribere nouit, vt ex officio cognomen acciperet, & ab omnibus Iohannes Scriba vocaretur. Pedes quoque eius rarò platea tetigit: simplicitatem columbæ cum serpentis prudentiâ semper in corde retinuit: pro conuitijs non malum sed obedienciam exhibebat; ac per hoc omnibus dulcis, omnibus carus, nutu cœlesti ad diaconatus promotus est honorem.

In corde verò illius patientia & simplicitas perseuerabat, dolens magis aliorum quàm sua conuitia, maximè ex captione prædicti Tiberij Episcopi; ita vt ægrotaret afflictus. Sed sicut suprà retulimus, cùm prædictus Bonus Consul Tiberium tenebroso carcere & execrabili fame affligeret, iussit cunctos terque quaterque aggregari clericos, vt illis Electum præberent. Hic autem solus, nonnullis conantibus assumere, immò inuadere eandem Sedem, absens & contrarius ibat. Ad vltimum verò multis affectus conuitijs, adductus est ante Bonum Consulem: cui feroci pectore, ore garrulo comminari cœpit: post paululum furijs actus, iurauit non alium nisi ipsum facere Electum. At ille clamabat; Præsule meo viuo non ero Sedis inuasor: vnde Dux valdè iratus dixit eundem iugulare Tiberium, & totius episcopij seruos possessionesque infiscari.

Tum ille vndique angustatus, mentem per varia ducebat: hinc formidans de Præfulis nece, pontificatusque clade cœleste examen; istinc apostolicam sententiam, & populi infamationem. Sed ubi conspectu misericordiæ maluit humanum quàm diuinum subire detrimentum, ait ad Consulem; Si iureiurando sancire volueris, vt licentiam habeam ingrediendi ad Tiberium Episcopum, & nullatenus eum produces ex ipso episcopio, nec quamlibet maculam facies in corpore eius, licet ad periculum capitis mei, præbebo consensum. Hac illicò promissione perceptâ, Electus est sublimatus. Tiberio denique Episcopo quantum quietis, quantumque exhibebat humanitatis!

Bonus intereâ Consul, expleto vnus anni & sex mensium circulo defunctus est: cui successit Leo filius eius. Hunc autem Leonem post sex mensium dies focer eius Andreas pepulit, & factus est ipse Consul. Iste verò Andreas per rogum huius Electi leuauit Tiberium Episcopum de lacu miseriæ & tenebrarum, & sub custodiâ posuit eum in cubiculo ante ecclesiam S. Ianuarij Martyris. Contra hunc etenim Andream Sichardus Beneuentanorum Princeps, filius Siconis, innumerabiles molitus est irruptiones: pro quibus commotus Andreas Dux, directo aprocrisario validissimum Saracenorum hostem asciuit: quorum pauore Sichardus perterritus, infido cum illo quasi ad tempus inito fœdere, omnes ei captiuos reddidit: nec multò post repedantibus ipsis Saracenis dirupit pacem, & ampliavit aduersus Neapolim inimicitias.

Mox autem Andreas Consul Franciam direxit, deprecans Dñm Lotharium, vt saltem eius præceptione à tantis malis sopiretur Sichardus. Quapropter misit ille Contardum fidelem suum, vt si nollit cessare persequi Parthenopensem populum, vesanum eius furorem ipse medicaretur. Hic autem Contardus cùm Neapolim peruenisset, audiens Sichar-

dam peremptum à suis conciuibus, ad suum seniore reuerti voluit : quem Andreas Magister militum, propter ingruentem Langobardorum inimicitiam tenere curauit, promittens ei Euprasiam filiam suam dare in matrimonium, quæ vxor fuerat prædicti Leonis, filij Boni Ducis. Quâ sponfione acceptâ consistens repedare contempsit.

Sed vbi cognouit idem Contardus, huiusmodi copulam illudendo protelari, coniurauit cum inimicis Andree Consul, & eum in loco basilicæ Sancti Laurentij, qui ad Fontes dicitur, gladio percussit, & consulatu suscepto eandem duxit Euprasiam. Neapolitani siquidem commoti de morte turpissimâ sui Ducis, post tres dies, vnanimis irruunt episcopium quo ipse manebat ; & confecto feroci bello, Contardum, suamque coniugem, & homines eius trucidauerunt : ac deinde inito consilio, Sergium filium Morini & Euprasie libenti animo Ducem statuentes, veredarios Cumas præmiserunt, qui eum festinarent Consulem fieri proficuum. Nam diluculo ipsius diei quo peremptus est Andreas Dux, direxerat eum legatum ad Sichenolphum Salernitanum Principem, obsidentem tunc Beneuentum. Enimuerò in ipsis diebus diuisus est principatus Langobardorum. Qui cum reuerteretur, in Sueffulano territorio audiuit occisum Contardum : vt autem exinde veritatem resciret, perrexit ad Cumanum castellum. Hinc ergo vocato illo, Magistrum militum præfecerunt.

His ita peractis, Tiberio Episcopo in prædictâ custodiâ posito appropinquauit vltima dies : qui pridie quàm moreretur, residens in pontificali cathedrâ, de Domino Iohanne Electo talem sermonem fecit ad populum. Scitis, fratres carissimi, quia peccatorum mole depressus, iusto iudicio hominibus absque misericordiâ traditus sum. Sed Dominus, qui deducit ad inferos tribulationis & reducit, quique cum tentatione prouentum facit, ad sustinendum permisit præsentem filium meum Dominum Iohannem nostram ingredi

Sedem , quatenus haberem maximæ tribulationis solatium. Ideoque noluius vestram latere caritatem , quia de tantâ quam erga me impendit humanitate, etiamsi omnibus membris loquerer, nullatenus illi gratias referre valerem. Tamen quia magis misericordiâ meæ consolationis , quàm præsumptione motus, viuo me episcopatum assumpsit, nulla imminet illi, nec à Romanâ Sede, nec ab alijs hominibus condemnatio. Huius etenim professionis, quam sponte pro illo feci, coram Deo & omnibus Potestatibus, veritatis testes vos habere decreuimus.

Hoc autem dicto surrexit de solio, præcipiens se ad lectulum portari; vbi per duos dies Dominum laudans, veniamque piaculorum implorans migravit è sæculo. Cuius corpus, cum veneratione Dominus Iohannes in ecclesiâ Sancti Ianuarij sepeliuit. Sergius item Consul , animatus ex professione quam Tiberius Episcopus fecit , apocrisarios suos Romam destinans, obnixius Iohannem Electum inthronizari postulauit. Sed Dominus Gregorius Papa Romuleus, tamdiu huiusmodi petitionem distulit, quoad vsque missâ legatione, canonicè inuestigaret, an pontificalem subriperet Sedem. At vbi clericorum, & laicorum, simulque ipsius Ducis iurisiurandi satisfactionem accepit, quòd nec Sedem voluntate accepisset vel inuasisset, nec aliquid contra Tiberium sed pro Tiberio egisset, & (vt ipse confessus est coram omnibus) multa ei bona periclitanti impendere studuisset, illicò accersitum pontificali infulâ decorauit.

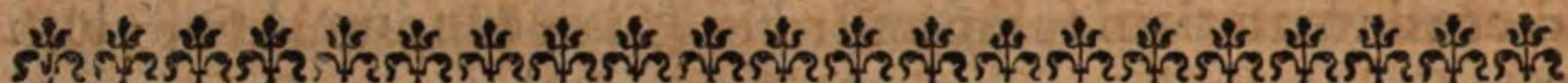
Porro factus Episcopus quantum & qualem se exhibebat, nulla carnis lingua poterit enarrare : nam omnia se faciebat omnibus, vt omnes lucrifaceret : senes reuerbatur vt patres, iuuenes diligebat vt fratres, nulli vmquam malum pro malo reddebat , neminem nisi pro suis criminibus increpabat. Quem mœrentem non consolatus est ? Cum quo infirmante non infirmatus est ? Sic præerat cunctis, vt ipse

magis videretur subiectus. Hic fuit secundum Apostolum Pontifex, ut etiam testimonium foris haberet : non enim nisi pius, nisi iustus, nisi sanctus per omnia videbatur.

Quorsum ista? Numquidnam tanti sumus ingenij, ut laudes eius exprimere valeamus? Exciditne nos profectos esse, parumper posse de eo effari? Quid ergo? Accingamur ad alia, & hæc quæ sunt eminentissima, relinquamus. Ad sanctum igitur Chrisma conficiendum fecit vnam deauratam ampullam, in cuius labijs nomen suum descripsit. Acquisiuit autem thymiamateria ex auro fabrefacti operis : similique labore auream operatus est Crucem. Codices verò manu propriâ vtilis & plures descripsit. Corpora quoque suorum prædecessorum de sepulcris in quibus iacuerunt leuauit : & in ecclesiâ Stephanîæ sigillatim aptauit vnicuique arcuatum tumulum, ac desuper eorum effigies depinxit.

Decurrentibus istis ut prælibauimus, Dominus Iohannes Episcopus, vir totius sanctitatis, sensit sibi diem adesse solutionis, quo sui nominis gratiam susciperet. Gaudebat enim quòd breui temporis spatio dissolutus, finem daret suo certamini, & multò melius esset cum Christo in perpetuum. Septem quoque dierum vi infirmitatis detentus, sedulus in oratione excubans, gratias referebat Domino : quibus transactis requieuit in pace. Luxit planè populus cunctus tanto orbatus Pastore; sed exultauit chorus Angelorum, quòd municipem suum in cœlis suscepit. Insignes eius exequias vterque sexus & ætas vsque ad basilicam Sancti Ianuarij deducentes, officialiter collocarunt.

Sanctus Anastasius Episcopus XLIV.

CAPVT XXXIII.

*Annus & dies obitus S. Iohannis Episcopi Neapolitani,
eius nominis primi.*

PHILIPPVS Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiae, de Sancto Iohanne Episcopo Neapolitano, cui post triduum morituro S. Paulinus apparuit (quem & huius nominis quartum putat); *Non potuimus, inquit, non mirari, quod cum hic sanctus Episcopus in Martyrologio Romano descriptus sit, nulla tamen in tabulis Ecclesiae Neapolitanae eius mentio fiat, neque Natalis illius celebretur; uti cum essemus Neapoli, vidimus, & intelleximus.* Non possum verò ego non mirari, quod cum hic Sanctus, neque in Ecclesiae Neapolitanae Martyrologijs, neque in alijs ullis reperiaturs descriptus, locum tamen inuenierit in Baronij Martyrologio, ipsâ S. Paulini festâ die, Iunij XII; opinor, quod eum Paulinus viso illo mirabili, tribus ante obitum diebus ad coelestem gloriam inuitarit. Sanè, & referre quemquam in Sanctorum numerum, & certam eius cultui diem addicere, solius est Apostolicæ Sedis; quæ simul Eminentissimi ac pijsimi Cardinalis Baronij Martyrologium approbavit, simul eam diem Iunij XII. Iohannis Episcopi Neapolitani anniuersariæ memoriæ sacram esse sanxit. Si quid hîc retractandum atque ad incudem reuocandum est, viderit sacra Rituum Congregatio. At nos diem ipsammet eius obitus inquirimus, quam ex anno sic inuestigare est.

Vranus oculatus testis, S. Paulinum obiisse dicit X. Kalendaras Iulij, Basso & Antiocho Consulibus, qui fuit annus æræ Dionysianæ 431. Vulgato eius obitu, rogauit Vranium per litteras Pacatus *iteratâ vice*, ut de obitu S. Paulini ad eum perscriberet, ac vitam eius versibus illustrare disponenti,

dicendi materiam subministraret. Si ex Hispaniâ, aut ex ultimis Galliæ finibus scripsit Nolam ad Vranium Pacatus, & semel atque iterum scripsit, non paucorum mensium fuit hæc tot nunciorum emissio. Cùm igitur Vranus Iohannem Episcopum Neapolitanum obiisse memoret Sabbato sancto, pronum est in anni 432. secundâ die Aprilis, eius obitum constituere, cùm eo anno Pascha dominicum euenisse constet die tertiâ mensis Aprilis.

C A P V T XXXIV.

*De Therasiâ Paulini coniuge, an fuerit marito superstes,
& an cum illo in Sanctorum canonem
relata.*

DEcessisse Paulino Therasiam ex eo probabile est, quòd Paulini ultimam ægritudinem atque obitum describens Vranus, de Therasiâ nullum verbum fecit: cui certè, si tum adhuc viueret, beneprecatus esset Paulinus ex more, & aliquid carissimæ ex coniuge sorori superstiti in posterum commendasset. Sed quanto ante illum tempore è viuis excesserit, nusquam legimus. Hoc tantùm scimus, Paulini & Therasiæ communem exstare Epistolam ad Augustinum, quâ respondent litteris ab eo acceptis, super constantiâ Melaniæ senioris in obitu vnici filij, paulò antè in Africâ defuncti. Hæc Epistola annum spectat plus minùs 416. Profectæ enim ambæ Melaniæ, auia & neptis, è Siciliâ in Africam anno exeunte 410, vel ineunte 411, totos septem annos ibi versatæ sunt (vt suprâ monuimus ex Vitâ Melaniæ iunioris) adeoque usque ad annum 417. vel 418. Pinianus iunioris Melaniæ coniux, haud multò antè, de eius consensu atque etiam hortatu

*Paulini
Epist.*

44.

venditis, & in pauperes erogatis suis facultatibus, Hipponienſis plebis importunis poſtulationibus ordinatus fuerat ab Auguſtino Epifcopo Presbyter; de quâ re ſunt Epiftolæ Auguſtini CCXXIV. CCXXV. & CCXXVII. Illam verò bonorum externorum abdicationem præceſſerat obitus Publicolæ, ſenioris Melaniæ filij, adhuc in dignitate ſenatoriâ, qui nondum *matris exemplo* (vt ait Paulinus) *saccum toga, & monasterium Senatui prætuliffet.* Quare ad annum ferè 416. pertinere videtur illa Paulini & Theraſiæ ad Auguſtinum Epifkola XLIV: vltra quod tempus quamdiu Theraſia in viuis fuerit, mihi non conſtat. Tantùm opinor, eâ quâ dixi coniecturâ, illam piiffimo coniugi, ad diem Iunij XXII. anni 431. mortuo deceſſiſſe.

Iam de Theraſiæ apotheoſi hoc habeo dicere, nullo quidem in Martyrologio ſiue Hagiologio inſcriptum legiſſe me eius nomen; nihilo tamen de ſolidis eius meritis, & conſummatâ ſanctitate inferiora ſentire. Ex Libro Vitæ, qui Beatos omnes accuratè deſcriptos continet, certo prouidentia conſilio eligitur vix vnus de millibus, cui publicos honores in militante Eccleſiâ, ſummi in terris Chriſti Vicarij decernat auctoritas. Poſſit ſanè horum quilibet, de ſuæ apotheoſis edicto dicere cum Chriſto; *Non propter me hæc vox venit, ſed*
Ioan. 12. 30. propter vos. Perfecta eſt mihi, omnibuſque numeris completa beatitudo in cœlis: nihil addent thura veſtra, nihil cereæ faces, nihil pretioſæ hierothecæ, nihil gemmis aſpera vafa aurea & argentea, nihil panni holoserici, nihil genuum inflexio, nihil muſici concentus, nihil altaria, nihil ædes ſuperbæ, & quicquid in terris opulentia vel elegantiæ eſt. Tantùm placet religio veſtra, quia Deo accepta, & vobis ſalutaris.

At Sanctis non vindicatis nihil minùs in ſupernis gloriæ eſt: nec eos in irritum coli, quamlibet priuatim, omnium orbis partium, & ætatum omnium experientia probat. Ex
 horum

horum numero Therasiam esse dubitabit nemo, qui res ab eâ piè sanctèque gestas, & magnorū virorum de eius eximijs virtutibus dicta expenderit. Ambrosius Epistolâ ad Sabi-
 num. *Matrona quoque virtuti & studio eius (Paulini) proximè 30. ali-*
accedit, neque à proposito viri discrepat. Denique transcriptis 220.
in aliorum iura suis pradiis virum sequitur: & exiguo illic coniu-
gis contenta cessante, solabitur se religionis & caritatis diuitiis.
Soboles eis nulla, & ideò meritorum posteritas desiderata. Hinc
Sacchinus noster in Vitâ S. Paulini, parte primâ; Matrимо-
nium quoque, inquit, Paulino felix contigit; locuples femina, &
sapiens, mirèque consentiens, & (quæ prima gloria est) apprimè
religiosa. Nomen ei Therasia. Vna fecunditas defuit ad cumu-
lum terrenæ felicitatis: sed ideò fortasse defuit, ut de sterilitate
corporum, fecunditas augeretur animorum; & inde felicitatis
eternæ cumulus nasceretur, unde manca erat humana. Quippe
post longa vota, soboles tandem virilis cūm agitantibus in Hispa-
niâ obtigisset, ea vitalis non fuit. Itaque sub octauum ab ortu
diem raptâ Compluti, admonuit scilicet parentes, simulque viam
expediuit, ut meliorem rectè factorum progeniem, & minimè ca-
ducam meritorum posteritatem desiderarent, quemadmodum
Sanctus Ambrosius interpretatur. Et non multò post. Inter
mortales, adiumento fuisse Therasiam coniugem, gloriosa Ausonij
contumelia docet; dum Paulinum carpens, tanquam parum in
amicitiâ constantem, causam in eam velut abducentem confert,
Tanaquilem appellans, quæ sapientiâ & religionum peritiâ
sese preferret, imperitaretque viro; & ob eam rem timeretur à 24.
Paulino: sic enim latrat.

Si prodi, Pauline times, nostræque vereris

Crimen amicitiae, Tanaquil tua nesciat istud.

Et sanè diuina matronæ sapientia, & virilis constantia inde
fit manifesta, quòd in pauperem ac duram vitam viro certè con-
sensit: & quidquid siue dotalium, siue aliarum habuit faculta-
tum, vendidit, & in egentes, consilio Christi pretium erogauit.

Therasiam quoque præclarè & scitè commendat Augustinus Epistolâ XXXII. ad Paulinum, vbi litteras ab eo acceptas magnopere laudans; *Ibi coniux, inquit, excitatur, non dux ad molliem viro suo, sed ad fortitudinem redux in ossa viri sui: quam in tuam unitatem redactam & redditam, & spiritalibus tibi tantò firmioribus quantò castioribus nexibus copulatam, officijs vestrae sanctitati debitis, in te uno resalutamus.* Ita MS. codex Cartusiae Portarum, cùm in vulgatis legatur; *in te uno ore salutamus.* Itaque Paulino coniugi æquare illam meritis non dubitavit Idacius Episcopus, cuius hæc sunt verba in Chronico, ad annum Honorij XXX. *Paulinus nobilissimus & eloquentissimus, dudum conuersione ad Deum nobilior factus, vir apostolicus, Nolâ Campaniæ Episcopus habetur insignis: cui Therasia de coniuge facta soror, testimonio vite beatæ æquatur, & merito.*

Paulinum & Therasiam par nobile coniugum, primùm casti matrimonij fœdus, postea euangelici propositi sanctiora vincula etiam arctiùs copularunt. Paulini & Therasiæ, priùs vxoris & mariti, deinde fratris & sororis, cor vnum & anima vna. Totum non colit Paulinum, qui Paulini Therasiam partem alteram non colit.

CAPVT XXXV.

Chronologica quædam ordine temporũ digesta, quæ toto hoc Opere sparsim indicata sunt.

ANNO Christi 354. Burdigalæ in Aquitaniâ natus est S. Paulinus.

371. Gratiano II. & Probo Coss. VI. Nonas Maij obiit S. Athanasius Episcopus Alexandrinus.

373. Valentiniani & Valentis Impp. anno X, nobilissima mulierum Romanarum Melania Ierosolymam nauigavit.

378. Mortuo Imperatore & Consule Valente, V. Idus Augusti, suffectus ei est in consulatu Paulinus ad reliquum annum.

380. Interest Paulinus Nolæ ad diem Ianuarij XIV. Sancto Felici sacram, eumque sibi patronum adoptat.

389. Hoc minimum anno, ante susceptum sacerdotium quarto, Paulinus Burdigalæ à Delphino Episcopo baptizatus est.

393. S. Paulinus in Hispaniâ effusis in pauperes facultatibus monasticam vitam aggreditur.

394. Primâ die huius anni, secundum Dionysium à Christi Natali deducti, quæ dies in Dominicam incurrit, consecratus est Presbyter à Lampio Barcinonensi Episcopo Paulinus: qui eiusdem anni Ianuario primum Natalem cecinit S. Felici Nolano; & exinde alios ad quindecim, annis singulis singulos eidem patrono ac dominædio suo velut tributum persoluit. Idem huius anni exordio sextam ad Seuerum Epistolam, ac paulò post, circa veris initium quintam dedit. Post Pascha Mediolanum venit ad S. Ambrosium Episcopum: inde Romæ aliquamdiu versatus, Nolam denique ex voto ad S. Felicem se recepit.

395. Theodosio Imperatori ad XVI. Kalendas Februarias vitâ functo, Paulinus panegyrico pereleganti parentavit. Eodem anno ad Seuerum primam & secundam, item ad Augustinum nondum Episcopum primam & secundam Epistolas dedit. Ipse Augustinus mense Decembri, viuo adhuc Valerio seni Hipponeregio ordinatus est Coëpiscopus.

396. Datæ sunt hoc anno Paulini ad Romanianum, & ad Licentium Epistolæ: item eiusdem ad Seuerum tertia & quarta.

397. S. Paulinus videtur consecratus fuisse Episcopus

Nolanus die XI. Ianuarij: nec multò pòst Consolatoriam dedisse ad Pammachium super obitu Paulinæ coniugis. Passi sunt eodem anno Anaunenses Martyres, Sisinius, Martyrius, & Alexander, IV. Kalendas Iunias, feriâ sextâ. Ad hunc ipsum annum referendæ sunt Epistolæ Paulini ad Seuerum XIII, & ad Iouium XXXVIII.

398. Nicetæ Dacorum Episcopi primus Nolam aduentus ad Natalem S. Felicis.

Anno eodem Melania senior Romam è Palæstinâ rediens, Paulinum ex itinere Nolæ inuisit.

Anastasius quoque Papa ordinatur XIV. Martij, Dominicâ die: & moritur S. Simplicianus Episcopus Mediolanensis, Venerij decessor XVI. Augusti.

Adhæc datæ sunt Paulini ad Seuerum Epistolæ VII. & XIV.

399. Hoc anno emisit Paulinus Epistolas, ad Alethium XXXIII, ad Desiderium XXXV, ad Sebastianum XL, ad Delphinum II; item ad Seuerum VIII. IX. & X: quarum nonnullas iam ex anno præcedenti conscripserat.

400. Ultra hunc annum superstes non fuit S. Martinus Episcopus Turonensis.

401. Data est Paulini Epistola ad Delphinum tertia.

402. Nicetæ Dacorum Episcopi secundus Nolam aduentus ad S. Felicis Natalem.

Scriptæ sunt anno eodem Epistolæ Paulini XI. de Cruce, & XII. de basilicis.

405. Stilicone II. & Anthemio Coss. Radagaisus Gothus, Italiæ inuasor, profligatus cum exercitu, occisusque est.

408. Stilico Vandalus Rauennæ interficitur XI. Kalendas Septembris.

Eodem anno Melania senior, cum filio Publicolâ, Albinâ nuru, nepte Melaniâ iuniore, Piniano huius coniuge, &

Ruffino Aquileiensi Presbytero, Româ in Siciliam abscedit.

409. Obsidetur Roma ab Alarico, & auro redimitur.

Eodem, vel sequenti anno S. Paulinus in Africam captivus abducitur : vnde postea cum suis ciuibus remittitur Nolam.

410. Roma capitur ab Alarico, & spoliatur.

411. Hoc, vt videtur, anno Ruffinus Presbyter moritur in Siciliâ, cum haud multò antè, Origenis in Librum Numerorum Homilias latinitate donasset.

416. Circà hunc annum data est Epistola Paulini ad Augustinum quarta, quâ & Melaniæ senioris filium in Africâ defunctum, & ipsam eius parentem superstitem commendat.

418. Hoc anno ineunte obiisse videtur Ierosolymis Melania senior, quadagesimo postquam eò peruenisset die.

419. Honorius Imp. Paulinum magnis ornatum laudibus ad Synodum inuitat.

425. Migrasse videtur hoc anno S. Eucherius è Lero insulâ in interiorem Prouinciam, & in specum Aquensis territorij, Druentiaë impositam, è quâ raptus est ad episcopatum Lugdunensem.

426. Patroclus Arelatensis Episcopus interficitur.

431. Basso & Antiocho Coss. X. Kalendas Iulij, circà horam quartam noctis obiit S. Paulinus.

432. S. Iohannes Episcopus Neapolitanus, à S. Paulino per visum ad cœlestem gloriam inuitatus, moritur Sabbato sancto, secundâ die Aprilis.

Scribit haud multò post Vranus ad Pacatum de obitu S. Paulini.

S. Leontius Foroiuliensis Episcopus, eodem anno Martyr efficitur.

CAPVT XXXVI.

*Scriptorum, præsertim veterum de S. Paulino testimonia,
quibus ferè adstruuntur quæ de eius rebus gestis,
in hoc Opere disputata sunt.*

VRANII PRESBYTERI de obitu S. Paulini Nolensis
Episcopi, ad Pacatum Epistola.

*Ex MS. codice Trecensi emendatior eâ quam edidit
Surius XXII. Iunij.*

I. **D**OMINO inlustri, & in Christo meritò venerabili PACATO VRANIVS Presbyter. Litteris nobilitatis tuæ iteratâ vice sollicitor, vt tibi obitum Sancti PAVLINI fideliter referam. Facio quidem quòd præcipis; sed timeo ne non tam efficaciter vt vis, faciam quod facere cupio. Tamen quia iubere dignaris, fideliter & sine mendacio faciam: noui etenim melius esse linguam silentio premere, quàm ad peccatum animæ falsa narrare; dicente Scripturâ, Os quod mentitur, occidit animam. Et ideò Venerationem tuam plurimùm quæso, vt imperitiæ meæ veniam dare digneris. Alioquin si tibi sermonis mei vilitas cœperit displicere, nō mihi sed tibi rectiùs imputabis, qui aquam purissimi fontis à cœno-
Sap. I.
II. noso riuulo postulasti. Sed hæc breuiter dicta sint. Nunc autem veniamus ad ea, quæ tibi qui vitam eius versibus in-
lustrare disponis, dicendi materiam subministrent.

II. Igitur Sanctus PAVLINVS Episcopus, Burdegalâ oppido Galliarum oriundus fuit; sed in Campaniâ, ad beatissimum FELICEM Confessorem glorioso fine defunctus atque sepultus est. Eius vitam ex merito mortis agnoscimus, cuius

& mortem de conuersatione vitæ probamus. Denique cùm ante triduum quàm de hoc mundo ad cœleste habitaculum vocaretur, cùm iam de salute eius omnes desperassent, & duo ad eum Episcopi visitandi studio conuenissent, id est, Sanctus SYMMACHVS, & benedictus ACINDYNVS; ità in eorum aduentu recreatus atque refectus est, vt oblitâ omni carnali *Surius* infirmitate, totum se eis spiritalem atque angelicum exhibe- *& Me-* ret. Et quasi profecturus ad Dominum, iubet sibi ante lec- *dicaus* tulum suum sacra ministeria exhiberi: scilicet vt vnà cum *codex* sanctis Episcopis oblato sacrificio, animam suam Domino *myste-* commendaret: simul etiam & eos, quos pro disciplinâ eccle- *ria, &* siasticâ à communione sacri ministerij extorres esse præcepe- *infra* rat, ad pacem pristinam reuocaret. *myste-* *rij.*

III. Et cùm hæc omnia sanctus Episcopus læto atque perfecto ordine celebrasset, subitò clarâ voce interrogare cœpit, vbi essent fratres sui. Tunc vnus ex circumstantibus, qui putauit quòd fratres suos, id est, Episcopos qui tunc aderant quæreret, ait illi; Ecce, hîc sunt fratres tui. At ille; Sed ego nunc fratres meos IANVARIVM atque MARTINVM dico, qui modò mecum locuti sunt, & continuò ad me venturos se esse dixerunt. E quibus IANVARIVS Episcopus simul & Martyr, Neapolitanæ vrbis inlustrat Ecclesiam; MARTINVS autem vir per omnia apostolicus, cuius Vita ab omnibus legitur, Galliarum Episcopus fuit. Et his dictis, extensis ad cœlum manibus, hunc psalmum Domino decantauit, dicens; Leuaui *Psal.* oculos meos ad montes, vnde veniet auxilium mihi. Aux- *120.* lium meum à Domino qui fecit cœlum & terram. Deinde *v. 1. 2.* collectâ oratione commonitus est à Sancto Postumiano Presbytero, quòd pro vestimentis quæ pauperibus fuerant erogata, quadraginta solidi deberentur. Quod cùm audisset Sanctus Paulinus, leuiter subridens ait; Securus esto, fili: crede mihi quia non deerit qui debitum pauperum soluat. Et ecce, non longâ interpositâ morâ ingreditur quidam Pres-

byter, de Lucania partibus veniens, missus à sancto Episcopo Exuperantio, siue à viro clarissimo fratre eius Vrsatio, qui ei per ipsum muneris gratiâ quinquaginta solidos miserant. Quos cùm accepisset Sanctus Paulinus, benedixit Dominum dicens; Gratias ago tibi, Domine, qui non dereliquisti sperantem in te. De his autem quinquaginta solidis ipse Presbytero qui eos exhibuerat, manu suâ duos dedit; reliquos verò negotiatoribus qui vestimenta pauperibus dederant, reddi mandauit.

IV. Inter hæc autem cùm iam nox diei successisset, vsque ad mediam noctem paululùm quieti concessit, donec crudesciente dolore qui lateri eius nimius inerat, excitatus; multis etiam ex superfluo archiatrorum vstionibus fatigatus, vsque ad quintam horam noctis lassum atque anhelum pectus duxit. Deinde adueniente luce consuetudinem suam vir sanctus agnouit. Itaque, vt solebat, excitatis omnibus, matutinum ex more & ordine celebravit. Factâ autem die, Presbyteris & Diaconibus atque omnibus clericis, exemplo dominico pacem hereditariam prædicauit: transactis autem his, tacitus vsque ad vesperam perduravit. Deinde quasi ex somno excitatus, lucernariæ deuotionis tempus agnoscens, extensis manibus, lentâ licet voce, Paraui lucernam Christo meo, Domino decantauit. Tunc deinde factò aliquamdiu silentio, circâ horam quartam noctis omnibus qui aderant sollicitè vigilantibus, subitò tam ingenti cellula eius terræ motu concussa est, vt hi qui lectulo eius assistebant, exterriti atque turbati ad orationem se cuncti iactarent; nihil tamen scientibus his qui pro foribus consistebant: neque enim publicus ille, sed priuatus in cellulâ fuerat terræ motus. Ille angelicis susceptus manibus debitum Deo spiritum exhalauit.

Psal.

131.17.

V. Vidimus (fili carissime), vidimus, & inter lacrymas atque singultus vidisse gaudemus; vidimus quomodò tollitur iustus,

iustus, & nemo intelligit: & viri iusti tolluntur, & nemo considerat. Neque vlli Christianorum incredibile debet videri, si in transitu Sancti Paulini, vnus angulus specialiter terræ motu concussus est, in cuius obitu totus penè orbis ingemuit. Et sanè quis locus est in orbe terrarum tam remotus aut abditus, quem transitus domni Paulini non commouerit? Fleuit planè Ecclesia, quòd talem Sacerdotem amisit; sed exultat paradisus, quòd talem Sanctum suscepit: plangunt populi, sed lætantur Angeli: gemunt prouinciæ hominum, sed gaudent loca Sanctorum ad quæ quotidie euolare cupiebat, cùm diceret; Quàm amabilia sunt tabernacula tua, Domine Deus virtutum! concupiscit, & deficit anima mea in atrijs tuis. Psal.
83. 2.

VI. O virum sanctum, & omnium ore laudabilem, qui sic vixit vt non sibi tantum, sed omnibus viueret! Et ideò quia multis vixit in hoc sæculo, nunc sibi vivit in Christo: & tamen non sibi tantum, sed etiam nobis, quia quotidie orat pro nobis. Fuit denique lucerna ardens in domo Dei, non sub modio posita, sed super candelabrum constituta; ita vt etiam multas lucernas suo præclaro lumine redderet luminosas. Suavis enim & mitis fuit, etiam cùm in superbiâ sæculi versaretur. Cùm autem ad Christum conuersus est, aperuit horrea sua pauperibus, apothecas suas aduenientibus patefecit. Nam parum ei erat proximos alere, nisi etiam vndique euocaret quos pasceret atque vestiret. Quantos captiuos redemit! quantos intricatores debiti, à creditoribus suis redditâ pecuniâ liberauit! Vnâ scilicet pietatis negotiatione & plantus debitorum exterfit, & creditorum gaudia reparauit.

VII. Cùm autem ad summum sacerdotij gradum prouectus esset, noluit talem se exhibere Episcopum qui ab aliquo timeretur; sed talem se reddidit Sacerdotem qui ab omnibus amaretur. Nunquam sic iratus est, vt non in irâ misericordiæ memor esset: neque enim poterat vir ille irasci, qui

contumelias despiciebat, & odia vitabat. Nunquam in iudicio sine misericordiâ sedit, quia nouerat misericordiam meliorem esse quàm sacrificium; misericordiâ vestiendum esse omne Christianorum iudicium, dicente venerabili Scripturâ;

Psal. Misericordiam & iudicium cantabo tibi, Domine. Iustitiam
100.1. quoque votis benignioribus temperabat; sciens quoniam Spiritus sanctus quantum æquitati & iustitiæ fauet, tantum suis gratiam pietatis benignus indulget: & ideò tenebat rigorem in examinatione iustitiæ, misericordiam autem in definitione sententiæ proferebat.

VIII. O admirabilem virum, atque omnium virtutum laude censendum! Hic etenim omnium Patriarcharum exempla secutus, fuit fidelis vt Abraham, credulus vt Isaac, benignus vt Iacob, munificus vt Melchisedech, prouidus vt Ioseph, rapax vt Benjamin: rapuit enim diuitibus, & pauperibus erogauit; & tamen plus diuitibus quàm pauperibus profuisse cognoscitur, quia pauperibus in hoc sæculo profuit, diuitibus autem in futuro prouidit. Ergo (quia dicere cœperam) fuit mansuetus vt Moyses, sacerdotalis vt Aaron, innocens vt Samuel, misericors vt Daud, sapiens vt Salomon, apostolicus vt Petrus, amabilis vt Iohannes, cautus vt Thomas, doctor vt Paulus, videns vt Stephanus, feruens vt Apollo: de sollicitudine autem & curâ Ecclesiarum, in fide & caritate omnes Apostolos & Episcopos imitatus est. Hæc omnia in se habuit, hæc in tempore conuersationis suæ fideliter custodiuit. Et ideò cùm de hoc corpore ad cœleste habitaculum vocaretur, (sicut superiùs dixi) doluit terra, sed lætatum est cœlum; fleuit caro, sed spiritus gloriatur.

IX. Denique non solùm Christiani, sed etiam Iudæi, atque pagani, ingenti fletu, sciscis etiam vestibibus ad domni Paulini exequias conuenerunt: ereptum sibi patronum, defensorem, tutorem vnâ omnes nobiscum voce planxerunt. Et verè talis erat, vt ab omnibus amaretur: vixit enim cun-

dis in exemplum acquirendæ salutis, & in refrigerium consolationis. Neque enim solius hæc mea vox est : testes sunt omnes prouinciæ, testis est omnis terra quam Romanus orbis includit, testes etiam sunt barbaræ nationes, ad quas fama domni Paulini peruenerat. Nec immeritò ab omnibus amabatur, qui aderat omnibus. Quem enim iacentē non suâ dexterâ erexit ? quem interpellantem se, non piâ voce consolatus est ? Erat enim pius, misericors, humilis, & benignus : nullum spernens, nullum despiciens, omnibus tribuebat, omnibus indulgebat : animabat trepidos, mitigabat violentos ; hos verbis, illos ædificabat exemplo : alios epistolis, alios sumptibus adiuuabat. Nullas opes, nullas diuitias, nisi quas Sanctis suis Christus promiserat, mirabatur. Aurum, atque argentum, & cætera sic diffiniebat, ut ea sibi ad largiendum liberalitas, non ad retinendum cupiditas vendicaret. Et, ut breuiter dicam, omnia bona in se habuit, quia Christum amauit : habuit enim fidem, mansuetudinem, curam proximorum, iugem pro miseris sollicitudinem, compassionem pro infirmis ; nihil aliud respiciens nisi pacem & caritatem : solus namque mendicabat, ut omnibus abundaret. Denique quis locus est in orbe terrarum, quæ solitudo, quæ maria, quæ Sancti Paulini beneficia non senserunt ? Omnes eum agnoscere cupiebant, omnes videre desiderabant. Quis ad illum non lætus aduenit ? aut quis ab illo non desideraturus abscessit ? Nam qui corpore eum videre non poterant, saltem eius epistolas contingere cupiebant. Erat enim suavis & blandus in litteris, dulcis & benè suavis in versibus. Quid plura ? Vix quæcumque de illo dicuntur, admitteret credulitas fidei, nisi propellerent sua facta mendacium. Taceamus generis nobilitatem, paternis maternisque natalibus in Senatorum purpuras ammirabiliter rutilantem : prætereà & opulentias diuitiarum, quas propter Deum pauperibus erogauit. Nunc veniamus ad ea quæ de obitu eius dicere cœperamus.

X. Igitur cùm Sanctus Paulinus debitum Deo spiritum reddidisset, ità niueo candore vultus eius & omne corpus affectum est, vt omnes inter singultus & lacrymas benedicerent Dominum Deum nostrum, qui educit Sanctos suos in magnificentiâ, vt ostendat seruis suis quia hæc est gloria omnibus Sanctis suis : & ideo laudetur in Deo anima eius, & reuelentur opera eius in omnibus timentibus Deum, quia concupiuit in mandatis Dei sui, & intellexit super egenum & pauperem, vt potens esset in terrâ semen eius, & iustitia eius maneret in sæculum sæculi.

XI. Verumtamen & hoc quod ad meritum Sancti Paulini pertinet, veneratio tua debet agnoscere, quòd etiam Sanctus Iohannes Neapolitanæ vrbis Episcopus, à domno Paulino de hac vitâ ad Christum accersitus atque euocatus agnoscitur. Nam ante diem tertium quàm de hoc mundo Sanctus Iohannes ad Dominum migraret, retulit se vidisse Sanctum Paulinum, angelicâ dignitate vestitum atque ornatum, totum niueum, totum sidereum, atque odore ambrosio renidentem : fauum etiam candidissimum mellis in manu tenentem, ac dicentem sibi ; Frater Iohannes, quid hîc facis ? Solue vincula tædiorum tuorum, & iam ad nos veni : hæc enim esca quam in manu teneo, apud nos satîs abundat. Er cùm hæc dixisset, complexus est eum, & immisit in os eius partem faui illius : cuius dulcedinem atque odorem ità Sanctus Iohannes concupisse se dixit, vt si sibi in ipsâ reuelatione potestas fuisset, ab eius vestigijs nullo modo recessisset. Et tamen non diu dissimulauit : nam excitatus à somno, eâdem die, id est, quintâ feriâ, iuxta consuetudinem suam remunerans omnes clericos, atque pauperes, sanus dominicam Cœnam celebrauit : sextâ verò feriâ orationi vacauit : Sabbato autem, secundâ horâ diei, ad ecclesiam lætus processit, & ascenso tribunali ex more populum salutauit : resalutatusque à populo, orationem dedit : & collectâ oratione spiritum exhalauit. Eâ

tamen nocte in ecclesiâ vigilatum est. Posterâ autem die, id est, Paschæ, illuminatis lampadibus, cum ingenti neophytorum pompâ, prosequente etiam multitudine populorum usque ad sepulcrum, gloriosam atque laudabilem sepulturam adeptus est.

XII. Hæc ideò commemoravi nobilitati tuæ, vt etiam hîc meritum Sancti Paulini agnosceres : habes enim materiam dicendi, si tibi tamen non desit fides credendi. Et ideò quæso nobilitatem tuam, vt sicut promittere dignatus es, præclari operis munus accelerare digneris : consecuturus præmia laudis & gloriæ, si Vitam Sancti viri, posteris profuturam, versibus inlustraueris. Utinam antequàm proficiscar, huius operis lectione dignum me facias ; quia si Christo placuerit, continuò nauigare dispono. Obijt Sanctus PAVLINVS Episcopus decimo Kalendas Iulij, Basso & Antiocho VV. CC. Consulibus.

FINIS.

AVSONIVS Epistolâ XX. ad Paulinum.

PAVLINO Ausonius. Metrum sic suasit, ut esses
 Tu prior, & nomen prægredere meum.
 Quamquam & Faſtorum titulo prior, & tua Roma
 Præceſſit noſtrum ſella curulis ebur.
 Et qua iam dudum tibi palma poëtica pollet,
 Lemniſco ornata eſt, quo mea palma caret.
 Longæua tantum ſuperamus honore ſenectæ.
 Quid refert? cornix non ideò ante cycnum.
 Nec quia mille annos viuit Gangeticus ales,
 Vincit centum oculos regie pauo tuos.
 Cedimus ingenio quantum præcedimus æuo.
 Aſſurgit Muſa noſtra Camæna tua,
 Viue, vale, & totidem venturos congere Ianos,
 Quot tuus aut noſter conſeruere patres.

IDEM Epistolâ XXI. ad Paulinum

Iambe Parthis, & Cydonum ſpiculis,
 Iambe pinnis alitum velocior,
 Padi ruentis impetu torrentior,
 Magnâ ſonora grandinis vi denſior,
 Flammis coruſci fulminis vibratior;
 Iam nunc per auras, Perſei talaribus,
 Petaſoꝝque ditis Arcados vectus vola, &c.
 PAVLINI ad uſque mænia, Hebromagum loquor.
 Et protinùs iam ſi reſumptis viribus,
 Alacri reſecti corporis motu viget,
 Saluere iuſſum mox repoſce mutuum, &c.
 Dic &, valere; dic, auere te iubet
 Amicus, & vicinus, & ſanctor tuus,
 Honoris auctor, altor ingenij tui:
 Dic & magiſter, dic parens, dic omnia

Blanda atque sancta caritatis nomina.

Auēque dicto dic vale, & actutum redi, &c.

Aliquid reportans interim munusculi

De largitate musici promptarij.

SVLPICIUS SEVERVS de Vitâ S. Martini,
Cap. XXI.

PAVLINVS verò, vir magni postmodum futurus exempli, cum oculum grauitè dolere cœpisset, & iam pupillam eius crassior nubes superducta texisset: oculum ei Martinus peniculo contigit, pristinamque ei sanitatem sublato omni dolore restituit.

PAVLINVS PETRICORDIAS Libro II. de
Vitâ S. Martini, paulò ante finem.

Q*uin & PAVLINO similis medicina salutem
Reddidit, insignis fidei quem gloria latè
Extulit, obductâ cuius tum nube latebat
Visus, & infusis caligo extenta tenebris
Arcebat cunctam macularum tegmine lucem:
Quam leuis, & tenui tactu suspensa fugauit
Spongia. Vicino benedictæ munere dextræ
Mox admota oculo, didicit iam reddita lucem
Ferre acies, lumenque nouum mirata recepit.
Atque utinam nostri tenebras contingere cordis
Tali luce velit sancti medicina Patroni;
Reddat ut antiqui rursus mysteria facti,
Nomen idem, medicusque idem, par causa medela.*

PAulinique oculum tetrâ caligine mersum,
Impositis manibus radius penetravit acutus,
Atque serena dies detersâ nube refulsit:
Lumen & emicuit facies non lusca gemellum,
Martini digitis oleo manante lucerna,
Cuncta salutifero superans collyria tactu.

AVSONIVS, Epistolâ XXIII. ad Paulinum.

Proxima quæ nostræ fuerat querimonia charta,
Credideram quòd te, PAVLINE, inflectere posset,
Eliceretquæ tuam blanda obiurgatio vocem.
Sed tu, iuratis velut alta silentia sacris
Deuotus teneas, perstas in lege tacendi.
Non licet? anne pudet? &c.
Si prodi, PAVLINE, times, nostraque vereris
Crimen amicitiae, Tanaquil tua nesciat istud.
Tu contemne alios, nec dedignare parentem
Adfari verbis. Ego sum tuus altor, & ille
Præceptor primus, veterum largitor honorum,
Primus in Aonidum qui te collegia duxi.

IDEM ad eundem, Epistolâ XXIV.

Discutimus PAVLINE iugum, quod certa fouebat
Temperies: leue quod positum, & tolerabile iunctis,
Tractabat paribus concordia mitis habenis, &c.
Cedebat Pylades: Phrygi quoque gloria Nisi
Iam minor, & promissa obiens vadimonia Damon, &c.
PAVLINVM, Ausoniûmque viros, quos sacra Quirini
Purpura, & auratus trabea velauit amictus,
Non decet insidijs peregrina cedere Diua.

Quid queror, Eoique insector crimina monstri?
 Occidui me ripa Tagi, me Punica ledit
 Barcino, me bimaris iuga ninguida Pyrenæi, &c.
 Agnoscesne tuam, PONTI dulcissime, culpam? &c.
 Ne sparsam, raptamque domum, laceratæque centum
 Per dominos, veteris Paulini regna fleamus:
 Teque vagum toto quàm longa Hispania tractu,
 Immemorem veterum, peregrinis fidere amicis.
 Accurre ô nostrum decus, ô mea maxima cura:
 Votis, ominibusque bonis, precibusque vocatus
 Adpropera.

IDEM ad eundem, Epistolâ XXV.

QVarta tibi hæc notos detexit epistola questus,
 PAVLINE, & blando residem sermone laceffit:
 Officium sed nulla tuum mihi pagina reddit, &c.
 Vertisti, PAVLINE, tuos, dulcissime, mores, &c.
 Ergo meum, patriæque decus, columenque Senatus,
 Bilbilis, aut hærens scopulis Calagurris habebit?
 Aut quæ detectis iuga per scruposa ruinis
 Arida, torrentem Sicorim despectat Hilerda.
 Hic trabeam, PAVLINE, tuam, Latiamque curulem
 Constituis, patriosque istic sepelibus honores?

IDEM ad eundem, Epistolâ XXVI.

QVarta redit duris hæc iam messoribus æstas.
 Et totiens cano bruma gelu riguit,
 Ex quo nulla tuo mihi littera venit ab ore,
 Nulla tuâ vidi scripta notata manu.

PRVDENTIVS Libro. I. contra Symmachum;
haud multò ante finem.

N*on PAVLINORVM, non Bassorum dubitauit
Prompta fides dare se Christo, stirpémque superbam
Gentis patricia venturo attollere saclo.*

S. AMBROSIVS Epistolâ XXX. aliàs XXXVI.
ad Sabinum.

PAulinum splendore generis in Aquitaniâ nulli secundum, venditis facultatibus, tam suis, quàm etiam coniugalibus, in hos se induisse cultus ad fidem comperi, vt ea in pauperes conferat quæ redegit in pecuniam; & ipse pauper ex diuite factus, tanquam deoneratus graui sarcinâ, domui, patriæ, cognationi quoque valedicat, quò impensius Deo seruiat. Elegisse secretum affirmatur Nolanæ vrbis, vbi tumultum fugitans, æuum exigit. Mat. ona quoque virtuti & studio eius proximè accedit, neque à proposito viri discrepat: denique transcriptis in aliorum iura suis prædijs virum sequitur; & exiguo illic coniugis contenta cespite, solabitur se religionis & caritatis diuitijs. Soboles eis nulla, & ideò meritorum posteritas desiderata. Hæc vbi audierint procures viri, quæ loquentur? Ex illâ familiâ, illâ prosapiâ, illâ indole, tantâ præditum eloquentiâ migrasse à Senatu; interceptam familiæ nobilis successionem; ferri hoc non posse. Et cùm ipsi capita & supercilia sua radant siquando Iſidis suscipiunt sacra; si fortè Christianus vir attentior sacrosanctæ religioni, vestem mutauerit, indignum facinus appellant. Equidem doleo tantam esse in mendacio obseruantiam, in veritate negligentiam, vt confundantur plerique, attentiores ad sacrosanctam religionem videri, non considerantes vocem

dicentis; Qui me confusus fuerit coram hominibus, confundar & ego eum coram Patre meo qui est in cœlis.

S. MARTINVS apud Sulpicium Seuerum in eius
Vitâ, Cap. XXVI.

Sermo autem illius non alius apud nos fuit, quàm mundi
huius illecebras & sæculi onera relinquenda, vt Dominũ
Iesum liberi, expeditique sequeremur: præstantissimũque
nobis præsentium temporum, illustris viri Paulini (cuius supra
mentionem fecimus) exemplum ingerebat; qui summis
opibus abiectis Christum secutus, solus penè his temporibus
euangelica præcepta compleffet: illum nobis sequendum,
illum clamabat imitandum: beatumque esse præsens sæcu-
lum, tantæ fidei, virtutisque documento: cùm secundum
sententiam Domini, diues, & possidens multa, vendendo
omnia, & dando pauperibus, quod erat factu impossibile,
possibile fecisset exemplo.

S. MARTINVS apud Venantium Fortunatum in
eius Vitâ, Libro II. post medium.

*Q*ui Pater, illustris Paulini gesta beabat,
Floruit Italia quo post Antistite Nola,
Qua regio Campana sedet, rectore supremo:
Diues agris, opulens famulis, locupletus aceruis;
Vir censu vastus, lare celsus, & ore rotundus;
Ditior ipse fide, pro Christo fit sibi pauper,
Et dedit innumeros redimentes crimina nummos:
Cuius sparsa solo migravit ad astra facultas,
Fecit & in cælum pigras ascendere terras.
Vno stando loco; & dant bruta ad sidera saltum.
Ergo euangelicum Paulino implente relatum,

*Martinus monitat cunctis talem esse sequendum,
 Tramite difficili potuit qui pergere diues,
 Depositoque onere ascendit qui liber in arcem,
 Exemploque monens vocat altiùs ire sequaces.*

S. HIERONYMVS Epistolâ XIII. ad Paulinum.

BONUS homo de bono cordis thesauro profert ea quæ bona sunt, & ex fructibus arbor cognoscitur. Metiris nos virtutibus tuis, & paruos magnus extollis: vltimamque partem conuiuij occupas, vt patris familias iudicio proueharis. Quid enim in nobis, aut quantulum est, vt doctæ vocis mereamur præconium; vt illo ore quo religiosissimus Princeps defenditur, humiles nos, modicique laudemur? Noli igitur, frater carissime, annorū nos æstimare numero: nec sapientiā canos reputes, sed canos sapientiam: Salomone testante;
 Sap. 4. 8. Cani hominis, prudentia eius, &c. Denique & tu, auditâ
 Matth. 19. 21. sententiâ Saluatoris; (Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni, sequere me) verba vertis in opera, & nudam Crucem nudus sequens, expeditior & leuior scandis scalam Iacob. Tunicam mutas cum animo: nec pleno marsupio gloriosas sordes appetis; sed puris manibus & candido pectore, pauperem te & spiritu & operibus gloriaris. *Tum non multò ante finem;* Librum tuum, quem pro Theodosio Principe prudenter ornatēque compositum transmisisti, libenter legi, & præcipuè mihi in illo subdiuisio placuit: cūque in primis partibus vincas alios, in penultimis teipsum superas. Sed & ipsum genus eloquij pressum est, & nitidum; & cū Tullianâ luceat puritate, crebrum est in sententijs. lacer enim (vt ait quidam) oratio, in quâ tantū verba laudātur. Prætereà magna est rerum consequentia, & alterum pendet ex altero. Quidquid assumpseris, vel finis superiorum, vel initium sequentium est. Felix Theodosius, qui à tali Christi oratore defenditur.

Illustrasti purpuras eius, & vtilitatem legum futuris sæculis consecrasti. Maeste virtute : qui talia habes rudimenta, qualis exercitatus miles eris ? O si mihi liceret, istiusmodi ingenium, non per Aonios montes, & Heliconis vertices, (vt poëtae canunt) sed per Sion, & Itabirium, & Sina excelsa ducere ; si contingeret docere quæ didici, & quasi per manus mysteria tradere Scripturarum, nasceretur nobis aliquid quod docta Græcia non haberet. *ac paucis interiectis* ; Si haberes hoc fundamentum (*diuinas nempe Scripturas*) ; immò si quasi extrema manus operi tuo induceretur, nihil pulchrius, nihil doctius, nihil dulcius, nihilque Latinius tuis haberemus voluminibus. TERTULLIANVS creber est in sententijs, sed difficilis in loquendo. Beatus CYPRIANVS, instar fontis purissimi, dulcis incedit & placidus ; & cum totus sit in exercitatione virtutum, occupatus persecutionum angustijs, de Scripturis diuinis nequaquam differuit. Inclyto VICTORINVS martyrio coronatus, quod intelligit, eloqui non potest. LACTANTIUS quasi quidam fluuius eloquentiæ Tullianæ, vtinam tam nostra confirmare potuisset, quàm facilè aliena destruxit. ARNOBIUS inæqualis & nimius est, & absque operis sui partitione cõfusus. Sanctus HILARIUS Gallicano cothurno attollitur ; & cum Græciæ floribus adornetur, longis interdum periodis inuoluitur, & à lectione simpliciorum fratrum procul abest. Taceo de cæteris, vel defunctis, vel etiam adhuc viuentibus, super quibus in vtramque partem post nos alij iudicabunt. Ad te ipsum veniam, symmystem, sodalem meum, & amicum ; amicum inquam meum, antequàm notum : & precabor ne assentationem in necessitudine suspiceris : quin potius vel errare me existimato, vel amore labi, quàm amicum adulatione decipere. Magnum habes ingenium, & infinitam sermonis supellectilem : & facilè loqueris, & purè ; facilitasque ipsa, & puritas, mixta prudentiæ est : capite quippe sano omnes sensus vigent. Huic prudentiæ & eloquentiæ si ac-

cederet vel studium, vel intelligentia Scripturarum, viderem te breuè arcem tenere nostrorum ; ascendentem cum Iacob recta Sion, canere in domatibus quod in cubilibus cognouisses. Accingere, quæso te, accingere. Nihil sine magno labore vita dedit mortalibus. Nobilem te Ecclesia habeat, ut prius Senatus habuit. Præpara tibi diuitias, quas quotidie eroges, & nunquam deficient ; dum viget ætas, dum nondum canis spargitur caput, antequàm subeant morbi, tristisque senectus ; & labor ; & diræ rapiat inclementia mortis. Nihil in te mediocre esse contentus sum : totum summum, totum perfectum desidero.

S. HIERONYMVS Epistolâ XXXIV. ad Iulianum.

NEc est quod excuses nobilitatem, & diuitiarum pondera. Respice sanctum virum Pammachium, & feruentissimæ fidei PAVLINVM Presbyterum ; qui non solum diuitias, sed seipsum Domino obtulerunt : qui contra diaboli tergiversationem, nequaquam pellem pro pelle, sed carnes, & ossa, & animas suas Domino consecrarunt : qui te & exemplo & eloquio, id est, & opere & linguâ possunt ad maiora perducere. Nobilis es ; & illi ; sed in Christo nobiliores : diues & honoratus ; & illi ; immò ex diuitibus & honoratis pauperes & inglorij ; & idcirco ditiores, & magis inclyti, quia pro Christo pauperes & inhonorati.

S. HIERONYMVS Epistolâ CIII. ad Paulinum.

FRater Ambrosius tua mihi munuscula perferens, detulit & suauissimas litteras, quæ à principio amicitiarum, fidem probatæ iam fidei & veteris amicitie præferebant. Vera enim illa necessitudo est, & Christi glutino copulata, quam non utilitas rei familiaris, non præsentia tantum corporum, non subdola & palpans adulatio, sed Dei timor, & diuinarum Scripturarum studia conciliant. *Postea ad finem.* Habes hic

amantissimum tui fratrem Eusebium, qui litterarum tuarum mihi gratiam duplicauit; referens honestatem morum tuorum, contemptum sæculi, fidem amicitiae, amorem Christi: nam prudentiam, & eloquij venustatem, etiam absque illo ipsa epistola præferebat.

Sanctus AVGVSTINVS Epistolâ XXXII.
ad Paulinum.

O Bone vir, & bone frater, latebas animam meam: & ei dico vt toleret quòd adhuc lates oculos meos; & vix obtemperat, immò non obtemperat, &c. Ne reprehendas quæso sanctiore grauitate quàm præuales, & dicas, non rectè me dolere quòd adhuc te non nouerim, cùm animum mihi tuum, hoc est, teipsum interiorem aspiciendum patefeceris. Quid enim si vspiam te vel in terrenâ tuâ ciuitate didicissem fratrem & dilectorem meum, & tantum in Domino ac talem virum, nullumne me dolorem sensurum fuisse arbitrare-
ris, si non finerer nosse domum tuam? Quomodò ergo non doleam quòd nondum faciem tuam noui, hoc est, domum animæ tuæ, quam sicut meam noui? Legi enim litteras tuas fluentes lac & mel, præferentes simplicitatem cordis tui, in quâ quæris Dominum, sentiens de illo in bonitate, & afferens ei claritatem & honorem. Legerunt fratres, & gaudent infatigabiliter & ineffabiliter, tam vberibus & tam excellentibus donis Dei, bonis tuis. Quotquot eas legerunt, rapiunt, quia rapiuntur cùm legunt. Quàm suavis odor Christi, & quàm fragrat ex eis! Dici non potest, illæ litteræ cùm te offerunt vt videaris, quantum nos excitent vt quæ-
ris: nam & perspicabilem faciunt, & desiderabilem. Quantò enim præsentiam tuam nobis quodammodò exhibent, tantò absentiam nos ferre non sinunt. Amant te omnes in eis, & amari abste cupiunt. Laudatur & benedicatur Deus, cuius

gratiâ tu talis es. Ibi excitatur Christus, ut ventos & maria tibi placare, tendenti ad stabilitatem suam videatur à legentibus. Ibi coniux excitatur, non dux ad molliem viro suo, sed ad fortitudinem redux in ossa viri sui: quam in tuam unitatem redactam & redditam, & spiritalibus tibi tantò firmioribus quantò castioribus nexibus copulatam, officijs vestræ sanctitati debitis, in te vno resalutamus. *Ita MS. codex Cartusie Portarum.* Ibi cedri Libani ad terram depositæ, & in arcæ fabricam compagine caritatis erectæ, mundi huius fluctus imputribiliter secant. Ibi gloria, ut acquiratur, contemnitur; & mundus, ut obtineatur, relinquitur. Ibi paruuli, siue etiam grandiusculi filij Babylonis eliduntur ad petram; vitia scilicet confusionis superbiæque sæcularis. Hæc atque huiusmodi suauissima & sacratissima spectacula litteræ tuæ præbent legentibus. Litteræ illæ, litteræ fidei non fictæ, litteræ spei bonæ, litteræ puræ caritatis, quomodò nobis anhelant sitim tuam, & desiderium defectumque animæ tuæ in atria Domini? quid amoris sanctissimi spirant? quantam opulentiam sinceri cordis exæstuant? quas agunt gratias Deo? quas impetrant à Deo? Blandiores sunt, an ardentiores? luminosiores, an fecundiores? Quid enim est quòd ita nos mulcent, ita accendunt; ita compluunt, & ita serenæ sunt? Quid est, quæso te, aut quid tibi pro eis rependam, nisi quia totus sum tuus in eo, cuius totus es tu? Si parum est, plus certè non habeo.] *Ad finem.* Fratres, non solùm qui nobiscum habitant, & qui vbilibet habitantes Deo pariter seruiunt, sed prope omnes qui nos in Christo libenter nouerunt, salutant, venerantur, desiderant germanitatem, beatitudinem, humanitatem tuam. Non audeo perere; sed si tibi ab ecclesiasticis muneribus vacat, venias & videas quid mecum sentiat Africa.

S. AVGVST.

Sanctus AVGVSTINVS Epistolâ XXXIX.
ad Licentium.

VAde in Campaniam, disce PAVLINVM, egregium, & sanctum Dei seruum, quàm grandem fastum sæculi huius, tantò generosiore, quantò humiliore ceruice incunctanter excusserit; vt eam subderet Christi iugo, sicut subdidit: & nunc illo moderatore itineris sui, quietus & modestus exultat. Vade, disce quibus opibus ingenij, sacrificia laudis ei offerat; refundens illi quicquid boni accepit ex illo; ne amittat omnia, si non in eo reponat à quo hæc sunt.

Sanctus AVGVSTINVS Epistolâ XXXIV. ad
Paulinum & Therasiam.

SAnctos fratres Romanum & Agilem, aliam epistolam vestram, audientem voces atque reddentem, & suauissimam partem vestræ præsentia, quia vobis visendis inhiaremus avidius, cum magnâ in Dño iocunditate suscepimus. Vnde, aut quandò, aut quomodò vel vos præstare, vel nos possemus exigere, vt nos de vobis tanta scribendo doceretur, quanta eorum ore didicimus? Aderat etiam, quod nulli chartæ adesse potest, tantum in narrantibus gaudium, vt per ipsum etiam vultum oculósque loquentium, vos in cordibus eorum scriptos cum ineffabili lætitiâ legeremus, &c. Sed quanquam iugum Christi per seipsum lene sit, & sarcina levis, tamen propter nostram asperitatem atque infirmitatem, si quid me mordet hoc vinculum, atque vrget hoc onus, ineffabiliter mihi aliquanto vestræ præsentia solatio, tolerabilius & portabilius redderetur, quos audio curis eiusmodi expeditiores liberioresque viuere. Quare non impudenter ego rogo vos, & postulo, & flagito, vt in Africam maiore talium hominum

siti, quàm siccitatis nobilitate laborantem venire dignemini. Scit Deus, quia non solum propter desiderium meum, neque solum propter eos qui vel per nos vestrum propositum, vel vndecumque famam prædicante didicerunt; sed etiam propter cæteros, qui partim non audiunt, partim audita non credunt, tamen possunt comperta diligere, vos istis terris etiam corporaliter adesse cupimus, &c. Aliud est enim, nolle incorporate quæ defunt, aliud iam incorporata diuellere. Illa velut cibi repudiantur, illa velut membra præciduntur, &c. Hanc ergo Christi gloriam, etiam oculis nostrorum hominum cupimus admoueri; in vno coniugio proposita vtrique sexui calcandæ superbix, non desperandæ perfectionis exempla, &c. Aduersus paganos te scribere didici ex fratribus: si quid de tuo pectore meremur, indifferenter mitte vt legamus: nam pectus tuum tale Domini oraculum est, vt ex eo nobis tam placita, & aduersus loquacissimas quæstiones explicatissima dari responsa præsumamus. *SEVERVS Milenitanæ Antistes Ecclesiæ*, debito nobiscum officio sanctitatem vestram salutatur. Fratres quoque omnes nobiscum Domino seruientes, tam id faciunt quàm vos desiderant; tam vos desiderant quàm vos diligunt; & tam diligunt quàm estis boni.

S. AVGVSTINVS Epistolâ LXV. ad Paulinum
& Therasiam.

Nunc ergo quod soleo rogo, vt quod soletis faciatis. Oretis pro nobis, vt videat Deus humilitatem nostram, & laborem nostrum, & dimittat omnia peccata nostra. Colloqui autem vobiscum talia cupio (si dignemini) litteris, qualia colloqui possemus, si coram vestris sensibus adessemus. Ecce, illam quæstiunculam, quam nuper proposueram tanquam si præsens præsentem inter dulces loquelas obijcerem, planè christiano intellectu & deuotione soluisti; sed nimis

cursum & breuiter : posset quippe ibi aliquantò diutiùs & vberius habitare gratia oris tui ; si cùm dixisses, ita te illo quo feliciter vteris loco perseuerare decreuisse, vt si quid de te aliud Domino placuerit, eius voluntatem præferas tuæ, id ipsum aliquantò apertius explicares, quonam modo voluntatem Dei, quæ nostræ voluntati præponenda est, nouerimus.

S. AVGVSTINVS Epistolâ CCL. ad Paulinum & Therasiam.

QVæsiui abs te prioribus litteris, qualisnam tibi videatur futura æterna vita Sanctorum. Sed benè mihi respondi, etiam de præsentis vitæ statu adhuc esse utique consulendum, &c.

IDEM Epistolâ LIX. ad Paulinum.

VT potui non defui interrogationibus tuis, adiutus orationibus tuis, & ipsis quas misisti disputationibus tuis: cùm enim interrogando disputas, & quæris acriter, & doces humiliter. *Et mox* ; Non enim vberiore fructu legit vel audit me docentem ac differentem, vel quibuslibet exhortationibus accendentem, quàm inspicit te viuentem.

IDEM Libro de curâ pro mortuis gerendâ, ad Paulinum.

DIu sanctitati tuæ (Coëpiscopo venerande PAVLINE) Cap. I.
rescriptorum debitor fui, ex quo mihi scripsisti per homines filiæ nostræ religiosissimæ Floræ, quærens à me, utrùm pro sit alicui post mortem, quòd corpus eius apud Sancti alicuius memoriam sepelitur. Hoc enim abste vidua memorata petiuerat pro defuncto in eis partibus filio suo : & rescripseras consolans eam, idque etiam nuncians de cadauere

fidelis iuuenis Cynegij, quod materno & pio affectu desiderauit, esse completum; ut scilicet in beatissimi Felicis Confessoris basilicâ poneretur.] *Cap. 18.* Habes ad ea quæ à me putasti esse quærenda, qualem potui reddere responsionem meam: quæ si ultra quàm sat est, proluxa est, da veniam: id enim factum est amore diutiùs loquendi tecum. Hunc ergo librum quemadmodum acceperit venerabilis dilectio tua, peto rescriptis tuis nouerim, quem tibi perlator eius faciet sine dubio gratiorem; frater scilicet, & Compresbyter noster Candidianus, quem per tuas litteras cognitum toto corde suscepi, inuitusque dimisi.

ID E M Epistolâ CVI. contra Pelagianos, quam non ad Bonifacium (ut habent quidam codices) sed ad Paulinum Nolanum Episcopum datam esse testatur ipse Augustinus lib. 2. de dono perseuerantiæ, cap. 21. & Prosper in fine libri contra Collatorem: certissimè autem Augustinus, in hac epistolâ plures versus Paulino ipsi commemorans ex quâdam eius epistolâ, quæ est inter editas ad Seuerum octaua. Data est hæc Augustini epistola secundum Baronij calculos, anno Christi 417.

Ad finem. Oremus ergo pro illis, sancte Frater. Cernis quippe nobiscum quàm malo errore teneantur: fragrant enim epistolæ tuæ odore sincerissimo Christi, ubi germanissimus gratiæ ipsius dilector & confessor appares. Sed quòd diu tecum ex hac re loquendum putauimus; primò quia iucundissimū est, fecimus: quid enim debet esse iucundius, vel infirmis gratia quâ sanantur, vel pigris gratia quâ excitantur, vel volentibus gratia quâ iuuantur? Deinde ut si quid nostrâ

disputatione Deo adiuuante possemus, tua non fides sed fidei contra tales adminiculetur assertio; sicut nos quoque in hanc facultatem, tuæ germanitatis litteris adiuuamur. Quid enim vberius, & veracissimâ confessione plenius, quàm illud est in quâdam epistolâ tuâ, vbi naturam nostram non mansisse vt condita est, sed vitiatam esse per illum generis humani patrem, humiliter deplorasti, dicens;

Pauper ego & dolens, qui adhuc terrena imaginis squalore Ex epist
concretus sum, & plus de primo quàm de secundo Adam carnis Paulini
sensibus & terrenis actibus refero; quomodò tibi audebo me ad Se-
pingere, cum cælestis imaginis inficiator prober corruptione uerum
terrenâ? Vtrimque me concludit pudor. Erubesco pingere VIII.
quod sum, non audeo pingere quod non sum: odi quod sum,
& non sum quod amo. Sed quid misero mihi proderit odisse
iniquitatem, & amare virtutem, cum id potius agam quod odi,
nec elaborem piger id potius agere quod amo, ipse discors: & in-
testino bello distrahor, dum spiritus aduersus carnem, caro aduer-
sus spiritum dimicat, & lex corporis lege peccati legem mentis
impugnat? Infelix ego, qui in me venenatum inimica arboris
gustum nec Crucis ligno digessi. Durat enim mihi illud per Adam
virus paternum, quo vniuersitatem generis sui pater prauarica-
tus infecit. Et cætera, quæ de hac miseriâ multa connectis,
 ingemiscendo expectans redemptionem corporis tui, &
 nondum te sed spe saluum te esse cognoscens. Sed fortassis
 tu alium in te trasfigurasti cum hæc diceres; nec aliquas de
 carne concupiscente aduersus spiritum (quamvis ei non
 consentias) molestias importunas pateris, & odiosas, &c.
 De orando autem, & gemitibus flagitando proficiendi ac
 rectè viuendi adiutorio, quem tua non feriret epistola?
 Quid est tui quantumcumque sermonis, vbi non sit sparsum
 gemebundâ pietate, quod in oratione dicimus; Ne nos infe-
 ras in tentationem? Inuicem itaque nos & consolemur in his
 omnibus, & exhortemur, & quantum dat Dominus adiuue-
 mus.

S. AVGVSTINVS. Lib. I. de Ciuitate Dei, Cap. X.

VNde PAVLINVS noster, Nolensis Episcopus, ex opulentissimo diuite voluntate pauperrimus, & copiosissimè sanctus, quando & ipsam Nola barbari vastauerunt, cùm ab eis teneretur, sic in corde suo (vt ab eo postea cognouimus) precabatur; Domine, non excrucier propter aurum & argentum: vbi enim fiat omnia mea, tu scis. Ibi enim habebat omnia sua, vbi eum condere & thesaurizare ille monuerat, qui hæc mala mundo ventura prædixerat.

HONORIVS Imperator in rescripto, quo ad quamdam Synodum, Paulinum perhonorificè inuitat.

*Ex MS. codice Vaticano, apud Baronium anno Christi
419. Numero XX.*

SAncto ac venerabili Patri PAVLINO Episcopo. Tantùm fuit apud nos certa scientia, nihil ab his Sacerdotibus qui ad Synodum conuenerant, posse definiri, cùm Beatitudo tua de corporis inæqualitate causata, itineris non potuit iniuriam sustinere. Et propter absentiam sancti viri, non quidem obtentura, interim tamen vitia gratulantur; cùm praua & vetus ambitio & cum benedicto viro, sanctæque vitæ, diu velit habere certamen; vt contra hæc apostolicæ institutionis bona, de præsumptis per vim parietibus existimet confidendum. O verè digna causa, quam non nisi Coronæ tuæ beata víta designat. Dilatum itaque iudicium nunciamus, vt diuina præcepta ex venerationis tuæ ore promantur, qui ea secutus implesti: nec potest alius eorum præceptorum lator existere, quàm qui dignus apostolicis disciplinis est approbatus. Specialiter itaque, Domine sancte, meritò venerabilis

Pater, iustus Dei famulus, diuinum opus, contempto labore, tributum hoc nobis visitationis tuæ (si ita dicendum est) munus indulge: vt postpositis omnibus quantum temperantia his & tranquillitas suffragantur, Synodo profuturus, sine intermissione, etiam desiderijs nostris & benedictioni quam cupimus, te præstare digneris.

SVLPICIUS SEVERVS ad finem Dialogorum.

Sed dum recurris, diuersasque regiones, loca, portus, insulas, vrbesque præterlegis, Martini nomen & gloriam sparge per populos. In primis memento non præterire Campaniam; & si maximè cursus in deuio fit, non tamen tibi tanti sint vel magnarum morarum vlla dispendia, quin illic adeas illustrem virum, ac toto laudandum * orbe **PAVLINVM**: illi, quæso te, primum sermonis nostri, quem vel hesternò ^{al. lau-} confecimus, vel hodie diximus, volumen euolue. Illi omnia ^{datum.} referes, illi cuncta recitabis; vt mox per illum sacras viri laudes Roma cognoscat: sicut primum illum nostrum libellum non per Italiam tantum, sed per totum etiam diffudit Illyricum. Ille Martini non inuidus gloriarum, sanctarumque in Christo virtutum piissimus æstimator, non abnuet Præfulem nostrum cum suo Felice componere.

Sanctus EVCHERIVS in Parænetico ad Valerianum.

PAVLINVS quoque Nolanus Episcopus, peculiare & beatum Gallia nostræ exemplum, ingenti quondam diuitiarum censu, vberrimo eloquentiæ fonte, ita in sententiam nostram propositumque migravit, vt etiam cunctas admodum mundi partes eloquio, operibusque resperferit.

IDATIVS in Chronico, ad annum Honorij XXX.

PAVLINVS nobilissimus & eloquentissimus, dudum conuersione in Deum nobilior factus, vir apostolicus,

Nolâ Campaniæ Episcopus habetur insignis : cui THERASIA de coniuge facta soror, testimonio vitæ beatæ æquatur, & merito. Extant operis ipsius egregij studia prædicanda.

PROSPER Pithœi ad annum Arcadij & Honorij I V.

PAVLINVS, Nolanus postmodum Episcopus, admirabili exemplo venditis omnibus, cum esset dominus innumerabilium prædiorum, religionem expeditus elegit.

AVCTOR antiquus, inter opera S. Hieronymi, tomo IX. Epistolâ III. ad Geruntij filias.

Istud sibi sepulcrum & PAVLINVS noster, nuper ipse diuitijs cum suâ matrefamilias comparauit, qui conuersatione sæculi morientes, à mundialibus operibus iam quiescunt, &c. Hoc sepulcrum sibi duplex, patresfamilias isti de quibus loquuti sumus, prouiderunt; qui Senatum, honores, diuitias relinquendo, mortui illis videbantur, quibus nati esse videntur, etiam dum viuunt mortui. Ecce vnum sepulcrum, in quo conuersatio veteris hominis cum crepundijs suæ nobilitatis absconditur: illud erit aliud, cum ipsum corpus quod naturæ lege caducum est, dissolutum reuertetur in terram; de quo scriptum est; Terra es, & in terram ibis; animâ tamen in refrigerio quiescente.

PROSPER de Vitâ contemplatiuâ Libro II. Cap. IX. Si tamen Prosper, & non potiùs Iulianus Pomerius, de quo vide Sirmondum Tomo II. Conc. Galliæ, in Notis ad Conc. Aquisgranense, pag. 349.

Denique Sanctus PAVLINVS, vt ipsi meliùs nostis, ingentia prædia, quia fuerunt sua, vendita pauperibus erogauit:

erogavit : sed cùm postea factus esset Episcopus , non contempsit Ecclesiæ facultates, sed fidelissimè dispensavit. Quo facto satis ostendit , & propria debere propter perfectionem contemni, & sine impedimento perfectionis posse Ecclesiæ quæ sunt profectò communia possideri.

S. GREGORIUS Turonensis Episcopus, Libro de gloriâ Confessorum, cap. 107. Vbi tamen (sicut & lib. 1. de virtutibus S. Martini, Cap. 2.) malè tribuit S. Paulino Nolano Episcopo sex libros Carminum de S. Martino ; quos Paulinus Petricordius , siue (vt habet alius codex MS.) Petricordias, Perpetuo Turonensi Episcopo, longè post S. Paulini obitum dedicavit.

FVit vir vitæ venerabilis PAVLINVS, Nolanæ urbis, ex nobili stirpe ortus. Tarasiam similem sibi sortitus est coniugem, habens diuitias multas, & tam in fundorum possessione, quàm in præsidio domorum valdè diues erat ac locuples. Sed cùm primùm aures eius Euangeliorum lectio illa penetrauit, in quâ Dominus adolescentem pro diuitijs arguit, dicens ; Vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo : & veni, sequere me. Facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem introire in regnum Dei ; statim venditis omnibus quæ habebat, pauperibus erogavit. Exoneratus à cunctis cupiditatibus Magistrum liber sequitur, per hæc se putans paradisi diuitijs locupletari, si videretur nihil de transitorijs possidere. Cui maiestas diuina tribuit, vt quod impossibile dixerat per Euangelium, hic possibiliter adimplere mereretur per actum. Quadam verò die venit ad eum qui stipem peteret ; & ait coniugi ; Vade, & da ei quod habet necessarium. Quæ ref-

pondit; Non est nobis ampliùs quàm vnus panis. Cui ille: Vade, inquit, porrige eum; Dominus enim dabit nobis victum: sed illa, quasi strenua, referuari cupiens, ne aliquid deesset, porrigere noluit. Interea aduenerunt quidam, dicentes missos se à dominis suis vt illi annonæ ac vini deferret speciem: sed per hoc se moratos, quòd orta tempestas vnâ eis cum tritico abstulerit nauem. Tunc vir Dei conuersus ad mulierem, ait; Intelligite nunc, pauperi vnum panem fuisse furatum; & ideo hanc nauem esse merfam. Perrexit ergo cum coniuge, quasi peregrinaturus in aliam regionem, nihil habens præter statum proprium. Post multum verò temporis, cum ab incolis regionis suæ requireretur, nec posset penitus reperiri, negotiator de ciuitate illâ ad hanc urbem aduenit, in quâ vir beatus cœlesti Domino seruiebat. Cumque vidisset eum, statim proiciens se solo, & pedes Sancti amplectens, ait; Hic est Beatus PAVLINVS toto vulgatus orbe, qui multum à suis ciuibus quæsitus, prorsus non potuit inueniri: & narrante eo omnes actiones eius, obstupuerunt hæc audientes. Nec mora, decedente Sacerdote apud Nolanam urbem, ipse in locum Episcopi subrogatur. Habebat autem Ecclesia illa multas diuitias; impleuitque in eum Dominus quæ per Euangelium promittere est dignatus; quia qui reliquerit omnia propter me, centuplum in hoc sæculo accipiet, in futuro autem vitam æternam possidebit. Verum adsumpto episcopatu semper se humilem proferebat, quia sciebat se apud Deum excelsum futurum, si humilitatem sectatus fuisset. Pecunia verò de redditibus Ecclesiæ, quæ manus eius adtingebat, confestim pauperibus erogabatur. Castissima enim coniux eius non discedebat ab eo. Erat autem vir sanctus miræ prudentiæ, & rhetoricis litteris eruditus; quod opus eius de quanto ad nos peruenit, valdè patefecit. Nam cum ad diuersos tam versu quàm prosâ scriberet, de virtutibus Beati Martini sex versu conscripsit libros.

Scriptit & alios versiculos in laudem eius : viditque eum in corpore positum, & oculum suum ab eo illuminatum recepit. Qui tantum in virtute per multiplicata gratiarum spiritalium charismata resplenduit, vt in obitum suum, ipsum Martinum, Ianuariumque Italicum, priusquam spiritum redderet, corporeis oculis contemplaretur : prius enim ab eo de hoc mundo migrauerant. Et quia de huius Beati vitâ nihil legeramus, idcirco ea quæ per relationem fidelium cognouimus, dum de eleemosynis proloqui voluimus, memorauimus. De transitu autem eius est apud nos magna lectio; ideò eum ex ordine profecuti non sumus. Ecce quid tribuit eleemosyna. Ecce quales thesauros Sanctis suis, qui se in pauperibus diligunt, Deus indulget. E contrario, auaritiæ malo inhiantibus, quæ nequiter concupiscunt aufert, iuxta illud Euangelij sancti oraculum, quia qui habet, dabitur ei, & abundabit; qui autem non habet, quod videtur habere auferetur ab eo.

S. GREGORIUS magnus Libro III. Dialogorum,
Cap. I.

CVM sæuientium Vandalorum tempore fuisset Italia in Campaniæ partibus depopulata, multi que essent de hac terrâ in africanam regionem transducti, vir Domini PAVLINVS cuncta quæ ad Episcopi vsum habere potuit, captiuis indigentibusque largitus est. Cumque iam nihil omnino superesset quod petentibus dare potuisset, quodam die quædam vidua aduenit, quæ à Regis Vandalorum genero suum filium in captiuitatem fuisse ductum perhibuit, atque à viro Dei eius pretium postulauit; si fortè illius dominus hoc dignaretur accipere, & hunc concederet ad propria remeare. Sed vir Dei magnopere petenti femina quid dare potuisset inquirens, nihil apud se aliud nisi se inuenit : petentique fe-

minæ respondit, dicens ; Mulier, quod possim dare non habeo ; sed memetipsum tolle ; meque seruum iuris tui esse profiteri ; atque ut filium tuum recipias , me vice illius in seruitium trade. Quod illa ex oretanti viri audiens, irrisionem potius credidit quam compassionem. At ille, vterat vir eloquentissimus , atque apprimè exterioribus quoque studijs eruditus , dubitanti feminae citius persuasit ut audita crederet, & pro receptione filij sui , in seruitium seipsum tradere non dubitaret. Perrexere igitur vterque in Africam. Procedente autem Regis genero , qui eius filiam habebat, vidua rogatura se obtulit ; ac prius petijt ut eius filium donare debuisset. Quod cum barbarus vir typho superbiæ turgidus, gaudio transitoria prosperitatis inflatus , non solum facere, sed etiam audire despiceret ; vidua subiunxit , dicens ; Ecce hunc hominem pro eo vicarium præbeo ; solummodò pietatem in me exhibe, mihi quæ vnicum filium redde. Cumque ille venusti vultus hominem conspexisset, quam artem nosset inquisiuit : Cui vir Dei PAVLINVS respondit , dicens ; Artem quidem aliquam nescio , sed hortum benè excolere scio. Quod vir gentilis valdè libenter accepit , cum in nutriendis oleribus quia peritus esset audiuit. Suscepit itaque seruum, & roganti viduæ reddidit filium. Quo accepto vidua ab Africanâ regione discessit ; Paulinus verò excolendi horti curam suscepit.

Cumque idem Regis gener crebrò ingrederetur hortum, suumque hortulanum quædam requireret, & sapientem valdè hominem videret, amicos cœpit familiares deferere , & sæpius cum suo hortulano colloqui, atque eius sermonibus delectari. Cui Paulinus quotidie ad mensam olera virentesq; herbas deferre consueverat, & accepto pane ad curam horti remeare. Cumque hoc diutiùs ageret, quadam die suo domino secum secretiùs loquenti ait, Vide quid agas, & Vandalorum regnum qualiter disponi debeat provide ; quia Rex

citiùs, & sub omni celeritate est moriturus. Quod ille audiens, quia ab eodem Rege præ cæteris diligebatur, ei minimè tacuit: sed quid à suo hortulano, sapiente scilicet viro agnouisset indicauit. Quòd dum Rex audisset, illicò respondit; Ego vellem hunc, de quo loqueris, hominem videre. Cui gener eius, venerabilis Paulini temporalis dominus respondit, dicens; Virentes herbas mihi ad prandium deferre consuevit: has itaque ad mensam eum deportare faciam, vt quis sit qui mihi hæc locutus est, agnoscas. Factumque est. Et dum Rex ad prandendum discubuit, Paulinus ex suo opere olera quæque & virentia delaturus aduenit. Cùmque hunc Rex conspexisset, subito intremuit; atque accersito eius domino sibi per filiam propinquo, ei secretum quod priùs absconderat indicauit, dicens; Verum est quod audisti: nam nocte hac in somnio, sedentes in tribunalibus contra me Iudices vidi, inter quos iste etiam simul sedebat; & flagellum quod aliquando acceperam, eorum mihi iudicio tollebatur. Sed percunctare quisnam sit: nam ego hunc tanti meriti virum, popularem (vt conspicitur) esse non suspicor.

Tunc Regis gener secretò Paulinum tulit, & quisnam esset inquisiuit. Cui vir Domini respondit; Seruus tuus sum, quem pro filio viduæ vicarium suscepisti. Cùmque instanter ille requireret, vt non quis nunc esset, sed quis in terrâ suâ fuisset indicaret, atque hoc ab eo iteratione frequentis inquisitionis exigeret; vir Domini constrictus magnis coniurationibus, iam non valens negare quis esset, Episcopum se fuisse testatus est. Quod possessor eius audiens, valdè pertimuit, atque humiliter obtulit, dicens; Pete quod vis, quatenùs ad terram tuam à me cum magno munere reuertaris. Cui vir Domini Paulinus ait; Vnum est quod mihi impendere beneficium potes, vt omnes ciuitatis meæ captiuos relaxes. Qui cuncti protinùs in Africanâ regione requisiti, cum onustis frumento nauibus, pro venerandi viri Paulini satisfactione, in eius comitatu laxati sunt. Li 3

Post non multos verò dies Vandalorum Rex occubuit, & flagellum quod ad suam perniciem, dispensante Deo, pro fidelium disciplinâ tenuerat, amisit. Sicque factum est, ut omnipotentis Dei famulus Paulinus vera prædiceret: & qui se in seruitium solum tradiderat, cum multis à seruitio ad libertatem rediret. Illum videlicet imitatus qui formam serui assumpsit, ne nos essemus serui peccati: cuius sequens vestigia Paulinus, ad tempus voluntariè seruus factus est solus, ut esset postmodum liber cum multis. *moxque addit.* De cuius etiam morte, apud eius Ecclesiam scriptum est, quia cum dolore esset lateris tactus, ad extrema perductus est. Dumque eius omnis domus in suâ soliditate persisteret, cubiculum in quo iacebat æger, facto terræ motu contremuit, omnesque qui illic aderant, nimio terrore concussit: sicque sancta illa anima carne soluta est. Factumque est ut magnus pavor inuaderet eos qui Paulini mortem videre potuissent.

ANONYMVS in Prologo operum S. Paulini.

Ex codice Cluniacensi peruetusto.

PAVLINVS sanctus Nolanæ ciuitatis Episcopus, genere Aquitanus, dignitate verò generis, Urbis Romæ Senator clarissimus, exemplo maximè & prædicatione Beati Martini Turonensis Episcopi, & Delfini Burdegalensis, vnâ cum Seuero Sulpicio æquè nobili & litterato viro, ex laicâ & coniugali vitâ ad perfectionis christianæ pauperiem ditissimam animatus, omnem pompam & luxum sæculi calcans, quæcumque in hoc mundo possidebat, iuxta Domini præceptum vendidit, & pauperibus erogauit. Deinde iuxta Nolam Campaniæ ciuitatem monasterium instituens, & sanctam vitam exercens, eiusdem ciuitatis Episcopus factus est. Itaque verbo & exemplo, necnon & miraculis gloriosus, bea-

torum Patrum Ambrosij, Augustini, Hieronymi, aliorum-
que sui temporis notus ac familiarissimus (quorum dulces
epistolæ vel ad ipsum, vel de ipso leguntur) post multos feli-
citer pro Christo decertatos agones, sanctâ longæuitate con-
fectus, apud præfatam urbem requieuit in Domino. Est au-
tem credibile, hunc eundem esse Paulinum, de quo beatus
Papa Gregorius in Dialogorum libro tertio rem singularem,
atque admirabilis virtutis historiam refert. Nam & verba
eiusdem Beati Gregorij, quibus eum & Nolanum Episco-
pum, & Patrem antiquum, & exterioribus studijs eruditum
fuisse ibidem inter alia memorat; & conuenientia tempo-
rum, hoc satis videntur asserere. Cùm & circa illa tempora
barbari ab Africanis partibus erumpentes, non solum ipsam
Campaniam, sed & totam penè Italiam euerterint; deficien-
tibus (proh dolor!) Romani imperij viribus.

SIDONIUS Lib. IV. Epist. III. Librum de statu animæ,
apud Claudianum eius auctorem miris
laudibus extollens.

IAm si ad sacrosanctos Patres pro comparatione veniatur,
instruit vt Hieronymus, destruit vt Lactantius, astruit vt
Augustinus, attollitur vt Hilarius, summittitur vt Iohânes, vt
Basilus corripit, vt Gregorius consolatur, vt Orosius affluit,
vt Ruffinus stringitur, vt Eusebius narrat, vt Eucherius solli-
citatur, vt PAVLINVS prouocat, vt Ambrosius perseuerat.

SIDONIUS Carmine IX. quod est Excusatorium
ad V. C. Felicem.

Sed ne tu mihi comparare tentes,
Quos multò minor ipse plus adoro;
PAVLINVM, Ampeliúmque, Symmachúmque,

*Messalam ingenij satis profundi,
Et nulli modò Martium secundum.*

GENNADIUS Libro de Scriptoribus ecclesiasticis,
Cap. XLVIII.

PAVLINVS Nolæ Campaniæ Episcopus composuit
versu breuia, sed multa: & ad Celsum quemdam, epita-
phij vice consolatorium libellum super morte Christiani &
baptizati infantis, spe christianâ munitum: & ad Seuerum
plures Epistolas. Ad Theodosium Imperatorem, ante epis-
copatum prosâ Panægyricum super victoriâ tyrannorum: eò
maximè quòd fide & oratione plusquàm armis vicerit. Fecit
& Sacramentarium, & Hymnarium. Ad sororem quoque
Epistolas multas de contemptu mundi dedit: & de diuersis
causis diuersâ disputatione Tractatus edidit. Præcipuus ta-
men omnium Opusculorum eius est Liber de pœnitentiâ, &
de laude generali omnium Martyrum. Claruit temporibus
Honorij & Valentiniani, non solùm eruditione, & sanctitate
vitæ, sed & potentiâ aduersùm dæmones.

ISIDORVS Libro de Scriptoribus ecclesiasticis,
Cap. IV.

Obitum PAVLINI Vranius edidit.

CASSIODORVS de Institutione diuinarum Scripturarum
Lib. I Cap. XXI.

Ex MS. codice Fontanetensi.

IS (nempe Hieronymus) Epistolam suam ad PAVLINVM
lex Senatore Presbyterum mirificam destinavit, docens
quemadmodum Scripturas diuinas adhibitâ cautelâ perlege-
ret.

ret, &c. Ille enim scripsit ad diuinæ legis nouum lectorem, qui tantum erat litteris sæcularibus eruditus, vt etiam librum de Theodosio Principe prudenter, ornatèque conferret.

IOANNES Diaconus in Proæmio Vitæ S. Gregorij Magni, ad Ioannem VIII. Papam.

NVper ad Vigiliis Beati Gregorij Romani Pontificis, Anglorum gentis Apostoli, lectione de PAVLINO ciuitatis Nolanæ Præfule consuetudinaliter personante, visus es, à venerabilibus Episcopis diuino quodam instinctu commotus requirere, cur tantus Pontifex, qui multorum Sanctorum Vitas texuerat, gestis proprijs in propriâ dumtaxat Ecclesiâ caruisset: præsertim cum & apud Saxones, & apud Longobardorum sibi prorsus infensissimam gentem, Gestis proprijs vbique polleret.

DVNGALVS in Libro Responsionum aduersus Claudij Taurinensis Episcopi sententias.

PAVLINVS Episcopus, vir eruditissimus & sanctissimus, sicut & multi de eo testati sunt, nobilem Librum, XV. Carminibus distinctum, in honore & laude Sancti Felicis Martyris edidit; in quo quanta miracula & virtutes per ipsius merita & intercessionem, diuinâ largiente clementiâ, ad suum fieri quotidie tumulum, & maximè die Natalis eius anniuersario, differuit, non facile à quoquam excerpi aut deflorari potest; quia cuncta flores, aromata, rosæ, lilia suauolentia ac melliflua sunt. *Et paucis interiectis;* Hinc Beatum PAVLINVM, sanctitate & sapientiâ præditum, quasi quamdam pharum lucidissimam, & turrin inexpugnabilem in primis prætendimus, qui plurima de hac ratione, luculentissimo atque fecundissimo sermone differuit, &c.

IOANNES de Trittenhem Libro de Scriptoribus ecclesiasticis.

PAVLINVS, Presbyter, discipulus Sancti Augustini Hipponensis, & postea Episcopus Nolæ Campaniæ, ad quem Augustini & Hieronymi multæ feruntur epistolæ, varique tractatus, vir in Scripturis sanctis eruditissimus, & in sæcularibus litteris nulli suo tempore secundus, non minùs sanctitate quàm eruditione clarus effulsit: de quo Beatus Gregorius Papa in tertio libro Dialogorum scribit, quòd tantæ pietatis & miserationis fuerit, vt postea quàm omnia sua in pauperum vsus, & captiuorum liberationem expendere, etiam seipsum in seruitutem pro filio cuiusdam viduæ tradiderit; à quâ tandem cum multis captiuis ob vitæ meritum dimissus fuit. Scripsit tam metro quàm prosâ multa volumina, de quibus ista feruntur. In primis Sancto Augustino petente scripsit Vitam Sancti Ambrosij Mediolanensis Lib. 1. De Sacramentis quoque Lib. 1. Panegyricum Theodosij Lib. 1. De contemptu mundi Lib. 1. De benedictionibus Patriarcharum Lib. 1. Ad Seuerum Sulpicium Epistolas IV. Vitam S. Felicis Nolani Episcopi Lib. 1. De morte baptizati infantis Lib. 1. Hymnorum diuerso Carmine Lib. 1. De pœnitentiâ lib. 1. De laude Martyrum Lib. 1. Epistolarum ad diuersos Lib. 1. Alia quoque nonnulla edidit, quæ ad notitiam meam non venerunt. Claruit sub Honorio & Valentiniano Principibus, anno Domini CCCCXX.

A N N O T A T I O.

Quòd Vitam S. Ambrosij à Paulino Nolensi Episcopo scriptam esse ait Trithemius, sumpsisse videtur à Sigeberto, libro de Scriptoribus ecclesiasticis. Sed Paulinum auctorem Vitæ Sancti

Ambrosij, longè à Nolano fuisse diuersum, ostendit Baronius anno Christi 397, num. XXXVI. & Bellarminus in Libro de scriptoribus ecclesiasticis. De alys Paulini Nolani Operibus, præter Honorium Augustodunensem qui Gēnadium penè de verbo exscripsit, videri poterunt Conradus Gesnerus, Iosias Simlerus, Posseuinus, Bellarminus, Miræus in Bibliothecâ ecclesiasticâ, Franciscus Sacchinus in Vitâ S. Paulini, parte quartâ, & Philippus Labbeus in Dissertatione de scriptoribus ecclesiasticis quos Bellarminus attigit: præter Baronium, Sirmondum, & complures alios qui nunc huius, nunc illius Paulino adscripti Opusculi obiter meminerunt.

AMBROSIVS LEO Lib. II. de Nolâ, Cap. XIII.

S Acellum verò Diui PAVLINI vbinam sit, clarum est. **S**Ædes sola est absque cellâ. Hæret illi magna domus, quæ nobis pueris hospitium mendicorum solummodò aduentantium erat; hospitale eam ob rem appellatum: & ab ipso tota vicinia cognominis facta est: nunc verò in cœnobium mutata est, in quo Diui Augustini Sacerdotes inhabitant. In eo verò sacello quotannis cærimoniz atque nundinæ aguntur, cum pompis, spectaculis, atque magistro nundinarum (vt inferiùs ampliùs dicetur), quòd Diuus is seruitute solutus, atque ab Africâ rediens Nolam, secum omnes etiam Nolanos, nomine eius liberatos transuexit, qui capti seruiebant in Africâ. Nam cùm illic cuiusdam Principis olitor foret Paulinus, &c. Redeuntem ergo tantum Nolana ciuitatis Patrem, tantùmque de Nolanis benè merentem, omni pompâ lætitiâque excepere Nolani: atque deinde eundem diem statis pompis, festis, spectaculisque venerati sunt, atque vsque ad nostram tempestatem venerationes sunt factitatz: idque à XVI. Kalendas Iulias, vsque X. easdem.

CAPVT XXXVII.

*Variantes Lectiones ex codice MS. Viennensi, ad
aliquot Sancti Paulini Epistolas editionis
Plantinianæ anni 1622.*

QUIA S. Paulini Operum omnium nouam editionem
moliri, nec vacat, nec licet; prætermittere tamen hoc
loco minimè potui tanti Scriptoris plurium locorum emen-
dationes nonnullas, ex codice Bonæuallis seu Viennensi à me
excerptas; quas sperare audeo, & Paulinum aliquando re-
cudenti fore haud inutiles, & in præsentia publicæ rei fruc-
tuosas, cuius maximè interest, pijsimi huius & perquàm
eruditi Patris, dignis cedro sensibus non fraudari.

IN EPIST. I

Pag. 1. Seuerio fratri Paulinus. Et excusandum. *MS.* Se-
uero fratri Paulinus & Therasia peccatores. Excusandum.
Lin. 29. potiore tui parte quàm manferis, solo corpore
domi residens. *MS.* parte quâ. *Legendum puto,* parte quàm
quâ manferis.
Pag. 2. *lin.* 3. iam in cœlis est. *MS.* est iam in cœlis.
Lin. 7. spiritualia. *In MS.* spiritalia.
Lin. 13. magistri esse discipulos. *MS.* discipulos magistri esse.
Pag. 3. *lin.* 1. beatæ, sed. *MS.* beata, sed.
Lin. 18. ab inopi. *MS.* ab inope.
Lin. 33. in remunerationem boni accepto. *MS.* in remune-
ratione boni accepta.
Pag. 4 *lin.* 19. corpus infirmius. *MS.* corpus infirmum.
Lin. 20. ad hæc vita. *MS.* ad hoc vita.
Pag. 5. *lin.* 6. vincula. *MS.* vincla.

- Lin.* 9. iuuentas. *MS.* iuuenta.
- Lin.* 16. Tu ergo verus. *MS.* Tu verè verus.
- Lin.* 28. facultatis laudem. *MS.* facultate.
- Lin.* 29. gloriæ sublimiter. *MS.* gloriæ cupiditatem sublimiter.
- Pag.* 6. *lin.* 3. tanquam vir ipsius. *MS.* tanquam in ipsius.
- Lin.* 19. dedignatur noscere. *MS.* dedignatur nosse.
- Lin.* 20. magis nostri. *MS.* nostri magis.
- Lin.* 26. deduci manu. *MS.* educi manu.
- Lin.* 31. gratiâ in tenebris. *MS.* gratiâ de tenebris.
- Lin.* 34. vt Propheta tacens, & sedere. *MS.* vt Propheta ait, sedere.
- Pag.* 7. *lin.* 12. fuerimus; quibus. *MS.* fuerimus; pro quibus.
- Lin.* 13. toties verberatus, quoties. *MS.* totiens verberatus, quotiens.
- Pag.* 10. *lin.* 8. frendeat. *MS.* frendat.
- Lin.* 19. pacem meam, mente. *MS.* pacem, mente. *deest* meam.
- Lin.* 34. illo nostro ægritudinis tempore. *MS.* illo nostræ ægritudinis tempore.
- Pag.* 11. *lin.* 22. in gremio iam communis patroni. *MS.* in gremio sancto communis patroni.
- Lin.* 29. iucundum. *MS.* iocundum.
- Lin.* 34. tam pro vulneribus. *MS.* iam pro vulneribus.
- Pag.* 13. *lin.* 3. statuet & immaculatam. *MS.* statuet immaculatam.
- Pag.* 14. *lin.* 4. circumibit. *MS.* circuibit.
- Lin.* 18. Domini Iesu. *MS.* Domini nostri Iesu.
- Pag.* 15. *lin.* 20. de cellulâ nostrâ. *MS.* de cellâ nostrâ.
- Lin.* 29. apophoriturum. *MS.* apophoritam.
- Lin.* 30. accipies. *MS.* accipias.
- Lin.* 32. pueris filiis nostris. *MS.* pueris tuis, filiis nostris.
- Pag.* 16. *lin.* 5. impendas, & ordinare. *MS.* impendi, ordinare.

Pag. 16. Seuerò fratri Paulinus, & Therasia peccatores. Habeo tibi adhuc aliquid dicere; quanquam tu in operis litterarum promptuarijs accipias; &c.

At in MS. Meropius Paulinus, & Therasia, Sulpitio Seuerò in Deo Christo salutem. Habeo tibi aliquid dicere, quanquam tu qui in operis, litterarum promptuaria accipis, &c.

Pag. 17. lin. 21. iure audias. Si rectè diligis, non rectè diuidas. *MS.* iure audies; Si rectè diligis, & non rectè diuidas.

Lin. 27. effici: quod nostra tamen dum conscientia non agnoscit, fidem sermonis tui, & blandimentum aspernatur verecundia. *MS.* effici quod non sumus, dum erubescimus non esse quod dicimur. Interim tamen dum conscientia non agnoscit fidem sermonis tui, blandimentum aspernatur verecundia.

Lin. 31. conueniat. *MS.* conuenit.

Lin. 32. quoniam omnem. *MS.* quòd omnem.

Pag. 18. lin. 9. quia quæ reseruasti. *MS.* quia & quæ reseruasti.

Lin. 13. congratuleris. Cogita diuisiones. *MS.* congratuleris. Primùm omnium considerari oportet, diuisiones, &c.

Lin. 14. quas ut in corporis sui *MS.* quas ut vult, in corporis sui, &c.

Lin. 16. operatur Dominus. *MS.* operatur Deus.

Lin. 18. membrorum struens. *MS.* membrorum instruens.

Lin. 24. perfecti vixerunt. *MS.* perfectè vixerunt.

Lin. 28. anteponerent: & eorum. *MS.* anteponerent: sed & eorum.

Lin. 31. patrem tibi. *MS.* ~~paratam~~ tibi.

Pag. 19. lin. 7. reseruatis. *MS.* reseruandis.

Lin. 16. supellectilis. *MS.* supellectilibus.

Lin. 22. Domino pensitans. *MS.* Domino altissimo pensitans.

Lin. 26. æquâ ratione perfectio animi tui cum eorum opere ducitur. *MS.* æquè ratio perfectionis animi tui cum eorum opere ducetur.

Pag. 20. lin. 5. & terræ seminis. *MS.* & terris emines.

Lin. 18. terminasset, te falsò arguerem. *MS.* terminasset, nec te falsi arguerem.

Lin. 32. non intuleramus. *MS.* non euleramus.

Lin. 33. auferre. *MS.* efferre.

Pag. 21. lin. 14. laceffit. *MS.* accerfit.

Lin. 24. nostra Deus. *MS.* nostra Dominus.

Lin. 27. ut meta. *MS.* ut vis, meta.

Lin. 28. tum vincit. *MS.* tunc vincit.

Lin. 32. nec tamen. *MS.* neque tamen.

Pag. 22. lin. 15. in eius passionem Pilato extorquendam.

MS. in eius passione Pilato extorquendâ.

Lin. 19. huius nostri nunc. *MS.* huius nunc.

Lin. 28. vim patitur à diripientibus, idonei &c. *MS.* vim patitur, & à diripientibus obtinetur, idonei, &c.

Lin. 33. & inde per totam. *MS.* deinde per totam.

Pag. 23. lin. 31. qui dicit, Sequere me. *MS.* qui dicit, Veni, sequere me.

Pag. 25. lin. 21. in legem peccati. *MS.* in lege peccati.

Lin. 30. & tenebris superabundet, destruat. *MS.* & tenebras superet, & destruat.

Pag. 26. lin. 21. accendat. *MS.* incendat.

Lin. 24. dignasque cælestibus horreis fruges. *MS.* dignamque cælestibus horreis frugem.

Lin. 32. præstringit. *MS.* perstringit.

Pag. 27. lin. 10. commercium, expedit nobis ut vetera vite-
mus. *MS.* commercium, oportet ut nobis vetera mutemus.

Videtur Paulinus scripsisse ut novis vetera mutemus.

Lin. 13. ut vicissim. *MS.* & vicissim.

Lin. 16. cū viuorum essemus mortui. *MS.* cū viui essemus mortui.

Lin. 22. Neque enim seruitutem. *MS.* neque enim aut seruitutem.

Lin. 33. nam experto. *MS.* nam experta.

Pag. 28. lin. 2. & nequitiarum (vt Apostolus ait) spiritualium, quibus carnalium vitiorum ministeria coniurant. Vnde, &c. *MS.* & nequitiae (vt Apostolus ait) spiritualis, quibus carnalium vitiorum ministeria contingant. Vnde, &c.

Lin. 15. Excipit nos innumeris anguis insidijs. *MS.* Excipit notus innumeris anguis insidijs.

Pag. 29. lin. 2. Deus illuminatio mea. *MS.* Dominus illuminatio mea.

Lin. 5. propriae armis opis. *MS.* propriae opis armis.

Lin. 19. in Euangelij praeparationem. *MS.* in Euangelij praeparatione.

Pag. 30. lin. 6. qui confirmat suos. *MS.* qui confortat suos.

Lin. 17. quem communem. *MS.* quem vt communem.

Lin. 30. trahat in legem peccati. *MS.* detrahat in lege peccati.

Lin. 33. vulnera, quae Christus accepit, vt sanaret me. *MS.* vulnera, quae Christus excepit, vt sanaret mea.

Pag. 31. lin. 7. tenere. *MS.* teneri.

Lin. 13. praestat enim vinci bono, quam vincere malo. *MS.* praestat enim vinci bonum, quam vincere malum.

Lin. 25. qui cū scelere viceris. *MS.* quia cū scelere viceris.

Pag. 32. lin. 1. & moriendo viuere. *MS.* & moriendo reuiuere.

Lin. 9. Quinam tu Deus? qui, &c. *MS.* Quoniam tu Deus qui, &c.

Lin. 12. Adhuc te Domine nemo non credit. *MS.* Adhuc te Deum nemo non credit.

Lin. 18. enarrant. *MS.* enarrent.

Lin. 26. te Dominum esse videam. *MS.* te Deum esse videam.

Lin. 29.

Lin. 29. diuinitatis insignibus manifestauit. *MS.* diuinitatis signis manifestauit.

Lin. 32. videre quòd Deus est. *MS.* videre quia Deus est.

Lin. 34. fides recipit. *MS.* fides percipit.

Pag. 33. lin. 2. occupatus. *MS.* occupata.

Lin. 3. circumdatus. *MS.* circumdata.

Lin. 31. iam nobis ad inspectionem cordis nostri vacantis ab his, quæ nos foras extrahebant, &c. *MS.* iam nobis, inspectione cordis nostri vacantes, ab ijs quæ nos foras extrahebant, &c.

Pag. 34. lin. 6. videmus. *MS.* videmur.

Ibidem. & curam nostri anxio corde suspira, *MS.* & curâ nostri anxio corde suspira.

Lin. 7. quia laus eiusdem Domini in exitu canitur. *MS.* quia laus in exitu canitur. *Breuius, & melius.*

Lin. 8. vt spiritu, quo cœpti sumus, eiusdem Domini gratiâ perficiamur. *MS.* vt quia spiritu cœpimus, eiusdem, &c.

Lin. 21. nec dolus inuentus est. *MS.* nec inuentus est dolus.

Lin. 22. non maledicebat. *MS.* non maledixit.

Lin. 23. iudicanti. *MS.* iudicantibus.

Lin. 24. Sed ex ipsius. *MS.* Sed & de ipsius.

Pag. 35. lin. 4. Lex ramos peccati præstringit. *MS.* Lex ramos peccati præfringit.

Lin. 9. Vnde Apostolus. *MS.* Vnde & Apostolus.

Lin. 10. hominis specie. *MS.* hominis imagine.

Lin. 12. Christo virum. *MS.* Christum virum.

Lin. 16. neque ex lege nobis actio sit, sed in voluntate lex sit.

MS. neque ex lege nobis actio, sed in voluntate lex sit.

Lin. 18. Deum imitari. Etenim, qui nos, &c. *MS.* Deum imitari est. Et qui nos, &c.

Pag. 36. lin. 7. carnem, sanguinem. *MS.* carnem & sanguinẽ.

Lin. 12. pro fratre quinque in Regibus victo victor. *MS.* pro quinque Regibus victor.

Lin. 25. eleuemus oculos nostros ad ipsum. *MS.* leuemus ad ipsum oculos nostros.

Lin. 28. Quia ipse est conterens bella Dominus. *MS.* Quia ipse est Dominus conterens bella.

IN EPIST. III.

P*Ag. 37.* Seuero fratri Paulinus. Quid extorques &c. *MS.* Paulinus seruus Christi Iesu, Seuero carissimo fratri, secundum communem fidem in Deo Patre & Christo Iesu salutari nostro Salutem. Quid extorques, &c.

Lin. 4. ante finem. in quo Domino præceptum suum vtrumque completur. *MS.* in quo Dei præceptum vtrumque completur.

Pag. 38. lin. 1. infinita perfectio. *MS.* infinito perfectio.

Lin. 8. & quanta multitudo dulcedinis eius? Nam tu mihi, quantus es, &c. *MS.* & quàm magna multitudo dulcedinis eius tu mihi? Nam quantus es, &c.

Lin. 9. quâ linguâ es, totus &c. *MS.* quâ linguâ, totus, &c.

Lin. 16. aut petrosus, asper. *MS.* aut petrosus asper.

Lin. 19. verba Dei. *MS.* verbo Dei.

Lin. 27. requiescimus. Sic hic deus. *MS.* requiescimus. Hic Deus.

Pag. 39. lin. 1. non fedisti. *MS.* non sedes.

Lin. 7. benedicimus donum Dei, verbum Domini. *MS.* benediximus Dominum, Dei Verbum Deum.

Lin. 18. anteuenteras. *MS.* antè viceras.

Lin. 28. fileri. *MS.* filere.

Pag. 40. lin. 13. quem non solùm ouem pelle, verùm spiritus mansuetudine, & expressa. *MS.* quem non solùm ouem pelle spiritus mansuetudinis, sed & expressa &c.

Pag. 41. lin. 3. vendicaui, sed contestandæ caritatis. *MS.* vindicaui, sed concitandæ caritatis.

Lin. 10. acquisisset. *MS.* adquisisset.

Lin. 18. lutor. *MS.* lotor.

Pag. 43. lin. 5. senatorium poneremus fastidium. *MS.* senatorum poneremus fastigium.

Lin. 16. captiuitatis. *MS.* captiuatis.

Lin. 33. in cumulum. *MS.* in crumilum: *quam vocem etsi mihi haud satis perspectam, abijcere nolui, praesertim ad gustum Gregorij Turonensis de glor. Conf. cap. 98. Adferens, inquit, cum intra Augustidunensem terminum commoratum fuisse, & saepius in hoc vasculo vel olus vel crumelum coctum cum illo sumpsisse.*

Lin. 34. extra vasis labra. *MS.* extra sui labra.

Pag. 44. lin. 4. catina infumantia. *MS.* catina fumantia.

Lin. 6. cellulae nostrae. *MS.* cellae nostrae.

Lin. 17. voluntariae nobis prauitatis. *MS.* voluntariae nostrae prauitatis.

Lin. 29. verè cibus, vita est. *MS.* verè cibus vitae est.

Pag. 45. lin. 14. intra agrestes. *MS.* inter agrestes.

Pag. 46. lin. 2. à gratiâ ad libertatem. *MS.* ad gratiae libertatem.

Lin. 10. antè sufficiebat. *MS.* antè paucis sufficiebat.

Lin. 16. tamen & hoc. *MS.* tamen & in hoc.

Lin. 18. assumendis. *MS.* absumendis.

Pag. 47. lin. 5. in misericordiâ pinguedinis. In pace dormiam. *MS.* in misericordiâ pingui, donec in pace obdormiam.

IN EPIST. IV.

Pag. 47. Fratri optimo Seuero Meropius Paulinus. Venio nunc, &c. *MS.* Seuero fratri vnanimò Paulinus. Venio nunc, &c.

Lin. 8. ante finem non accissione. *MS.* non abscissione.

Lin. 3. ante finem. vitia radit, animæ caput, &c. *MS.* vitia radit animæ, caput. &c.

Pag. 48. lin. 4. innouatis. *MS.* renouatis.

Lin. 17. abscisso. *MS.* absciso.

Lin. 24. acquiescunt. *MS.* adquiescunt.

Pag. 49. lin. 8. intelligeret, nosset, & coleret. *MS.* intelligere nosset, & colere.

Lin. 13. poenam sensu. *MS.* poenâ sensu.

Lin. 22. occurrat. *MS.* occurret.

Pag. 50 lin. 12. perculisse, id arbitror. *MS.* perculisse, arbitror. *deest* id.

Lin. 13. interpretandum. *MS.* interpretandam.

Lin. 16. apud Dominum Patrem. *MS.* apud Deum Patrem.

Pag. 51. lin. 14. quia hoc. *MS.* quia in hoc.

Pag. 52. lin. 12. Huius enim modi homo. *MS.* Huiusmodi enim homo.

Lin. 22. vendicabat. *MS.* vindicabat.

Pag. 53. lin. 10. condiderunt. *MS.* ediderunt.

Lin. 15. Christum Iudæis occiderit. *MS.* Christum Iudæus occiderit.

Pag. 54. lin. 23. vbi miseræ fames mortis arebat. *MS.* vbi miseræ famis morte arebat.

Lin. 27. nunc iam audimus; Conuersatio vestra in cœlis est. *MS.* nunc iam audiuius; Nostra conuersatio in cœlis est.

Pag. 55. lin. 6. Quæ quidem sunt columnæ. *MS.* Hæ autem sunt columnæ.

Pag. 56. lin. 2. occidunt. *MS.* occident.

Lin. 3. mittitur. *MS.* mittetur.

Lin. 4. coniudicatus mixto. *MS.* cum iudicatis mixto.

Lin. 17. Quâ hominum, comarumque discordiâ docemur in capillis opera censere. *MS.* Quâ omnium crinium, comarumque discordiâ docemur vt in capillis opera censere.

Lin. 27. Intellecto tamen tandem. *MS.* Intellecto tandem. *deest* tamen.

Lin. 31. Nec Abessalom. *MS.* Nec Abessalon.

Pag. 57. lin. 14. signarit. *MS.* signauerit.

Pag. 58. lin. 8. tanquam ceruorum. MS. tanquam cerui.

Lin. 18. forsitan nihil ille. MS. forsitan ille. deest nihil.

Lin. 31. tum demum pubertatis & nuditatis suæ. MS. tum demum nuditatis suæ.

Pag. 60. lin. 18. relinquit. MS. reliquit.

Lin. 20. amouet. MS. amoueat.

Lin. 26. dedecus. MS. dedecens.

Lin. 32. participem etiam. MS. participem &.

Pag. 61. lin. 20. scientiâ inflatæ. MS. scientiâ inflante.

Lin. 21. valeat. MS. valet.

Pag. 62. lin. 18. vt aurum cephas. MS. vt aurum Ophaz. Sic

Danielis cap. 10. v. 5. apud LXX. & lumbi eius præcincti in auro Ophaz.

Pag. 63. lin. 7. qui credidit. MS. qui credit.

Lin. 18. mulctra. MS. multra.

Lin. 29. & confirmatâ per fidem charitatemque patientiâ.

MS. & firmatâ per fidem caritate atque patientiâ.

Pag. 64. lin. 5. cuius coloris speciosi crines sunt. MS. cuius color, speciosi crines sunt.

Pag. 65. lin. 27. præteruehemur. MS. præteruehimur.

Lin. 28. Alstringamur. MS. Adstringamur.

Pag. 66. lin. 2. vel iidem naues, qui illam æmulemur, q. S. q. e. a. & o. T. afferebat. MS. vel illæ naues, qui illa æmulemur, q. S. q. e. a. & o. T. afferebant.

Lin. 33. pronuntianda. MS. prænuncianda.

Lin. 34. attributione. MS. adtributione.

Pag. 68. lin. 7. temporum æuo. MS. tempore æui.

Lin. 8. in Ioanne, vnde lex ipsa, legis persona. MS. in Iohanne legis persona.

Pag. 69. lin. 22. vt purissimis serenitate sideribus. MS. vt puris in serenitate sideribus.

Pag. 70. lin. 1. & serenatur. MS. & sceneratur.

- Lin. 11.* ostenderet ut corde. *MS.* ostenderet quod corde.
- Lin. 15.* haberet, ut qui. *MS.* haberet, qui.
- Lin. 21.* quo triginta. *MS.* quod triginta.
- Pag. 71. lin. 7.* pretiosum Deo. *MS.* pretiosum Domino.
- Lin. 14.* in fide. *MS.* in fidem.
- Ibidem.* obedientiâ *MS.* obedientiam.
- Lin. 18.* honorem. *MS.* honores.
- Lin. 31.* præcipiamus. *MS.* præripiamus.
- Pag. 72. lin. 7.* irroret. *MS.* inroret.
- Lin. 14.* ubique *MS.* ubicumque.
- Lin. 27.* & transitu. *MS.* & transitus.
- Pag. 73. lin. 1.* non lauerit. *MS.* non lauerat.
- Lin. 6.* Quid est hoc osculum. *MS.* Quod est hoc osculum.
- Lin. 24.* ipsius oscula. *MS.* ipsius osculum.
- Lin. 30.* subdito capite sola sancta tergere. *MS.* subdito capite soleam sanctam tergere.
- Pag. 74. Lin. 2.* seminabamus. *MS.* seminabimus.
- Lin. 3.* perungentes. *MS.* perunguentes.
- Lin. 17.* qui propter nos. *MS.* quia propter nos.
- Lin. 19.* assumere. *MS.* adsumere.
- Pag. 75. lin. 12.* acquisitam. *MS.* adquisitam.
- Lin. 24.* Crucis ministerio. *MS.* Crucis mysterio.
- Lin. 29.* nobis in illorum. *MS.* nobis illorum.
- Lin. 31.* gaudebimus. *MS.* gaudemus.
- Pag. 76. lin. 4.* idem vos. *MS.* item vos.
- Lin. 7.* in vnum Domino. *MS.* in vnum Dominum.
- Lin. 12.* illigari. *MS.* inligari.
- Lin. 13.* iuxta Christum sine Christo discumbere. *MS.* iuxta Christum discumbere.
- Pag. 77. lin. 6.* mundi, ita & ad suos. *MS.* mundi, & idem ad suos.
- Lin. 8.* Ego sum vitis. *MS.* Ego sum, ait, vitis.
- Pag. 78. lin. 4.* assensor. *MS.* adsensor.

Lin. 16. fuit, vt est. MS. fuit, & est.

Lin. 24. quid pro alapis, pro opprobrijs? MS. quid pro alapis?
quid pro opprobrijs?

Pag. 79. *lin.* 4. retribuitur. MS. retribuetur.

Lin. 18. non regni opibus, sed animi. MS. non regni opes,
sed animi.

IN EPIST. V.

P*Ag.* 80. *lin.* 1. In Domino Iesu. MS. In Domino Deo
Iesu.

Lin. 10. impinguet. MS. impinguat.

Lin. 12. affertur. MS. adfertur.

Lin. 17. dilectissimum, in suis. MS. dilectissimum, & in suis.

Pag. 81. *Lin.* 7. nec solùm. MS. & non solùm.

Lin. 10. creati. MS. creare.

Lin. 16. in quo maneat. MS. in quo manet.

Pag. 82. *lin.* 10. habeas. MS. habes.

Lin. 14. eligas. MS. eligis.

Lin. 18. perferunt. MS. proferunt.

Pag. 83. *lin.* 15. spiritualium. MS. spiritalium.

Lin. 17. personam. MS. persona.

Lin. 19. dignentur in humilitate nostrâ gratiam Domini.

MS. dignentur humilitatem nostram gratiâ Domini.

Pag. 84. *lin.* 2. assumpsit. MS. adsumpsit.

Lin. 12. nobiscum. MS. nobis cum.

Lin. 18. aliquando nunc pariter. MS. aliquando nostris
pariter.

Lin. 19. qui facis & in nobis voluntatem Dei, ac plenitudi-
nem legis. Diligis. MS. qui faciens in nobis voluntatem Dei,
ac plenitudinem legis, diligis, &c.

Pag. 85. *lin.* 17. & dat escam omni carni. Escam non istam
quæ perit. MS. & dat escam omni carni: non istam quæ perit.

Lin. 32. cuius esca est, quisquis voluntatem eius efficiens, in

corporis ipsius membra conuertitur, dicente ipso; Qui se iungit Deo, &c. MS. cuius esca est quisquis voluntatum eius effectus in corporis ipsius membra conuertit: dicente Apostolo, quia qui se iungit Deo, &c.

Pag. 86. lin. 6. hostiam viuam. MS. hostiam viuentem.

Lin. 27. inertiam vitæ, & ignauiam. MS. inertiam in te, & ignauiam.

Lin. 30. forcipe verbi cælestis accidis. MS. forcipe verbi cælestis abscidis.

Pag. 87, lin. 9. vel *Δωρυξ* (vt scriptum est) à paradiso abundans fluit. MS. vel Dorix (vt scriptum est) à paradiso abundans fluit. *Alludit hic Paulinus ad locum Ecclesiastici cap. 24. v. 41. Ego quasi fluuius Dorix, & sicut aquæductus exiui de paradiso. Sic habet versio vetus S. Hieronymi: pro quo vulgata; Ego quasi fluuij dioryx, &c. Hunc porrò locum sic effert, & sic explicat Rabanus Maurus lib. 6. in Ecclesiasticum, cap. 2. Ego quasi fluuius Dorix, & sicut aquæductus exiui de paradiso. Hunc fluuium quidam historialiter Araxim amnem Armeniæ esse putant, qui ab vno monte cum Euphrate diuersâ specie oritur: dictus autem quòd rapacitate cuncta prosternat. Vnde & cùm Alexander eum transgredi vellet ponte fabricato, tantâ vi inundauit, vt pontem dirueret. Hic breuibus interuallis ab Euphratis ortu caput tollit, ac deinde Caspium fertur in mare. Doricum autem à Græcis hunc æstimant nuncupatum. Est autem pars Græciæ gentis Doris nuncupata, ex quâ tertia lingua Græcorum Dorica appellata est. Mysticè autem Sapientia comparat se fluuiio rapidissimo, & aquæ egredienti de paradiso, quia doctrina Saluatoris de cœlesti prodiens thesauro, omnia obstacula errorum, atque persecutionum, suâ velocitate atque fortitudine disrumpit ac frangit; ità vt per ora prædicatorum in totum Orbem longissima atque latissima diffluat: vnde scriptum est; In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.*

Lin. 13.

- Lin.* 13. Domino propinquatus. *MS.* Domino propinquans.
Lin. 16. rore sparsa. *MS.* rore respersa.
Lin. 20. Si dispoliatus corpore. *MS.* Si dispoliatus à corpore.
Pag. 88. *lin.* 6. reuocauerit. *MS.* reuocauerat.
Lin. 24. istinc auferenda. *MS.* istinc efferenda.
Pag. 89. *lin.* 25. istâ breui. *MS.* istâ tam breui.
Lin. 34. corrupto. *MS.* corruptâ.
Pag. 90. *lin.* 1. parari. *MS.* parare.
Lin. 2. Christo fieri. *MS.* Christo confici.
Lin. 25. superatus. *MS.* separatus.
Pag. 91. *lin.* 15. lege quâ docuit. *MS.* lege quâ voluit.
Lin. 29. fluctuantes. *MS.* fluctuantis.
Pag. 92. *Lin.* 4. quàm istum qui diuinâ. *MS.* quàm qui diuinâ.
Lin. 5. habeat, qui se *MS.* habeat, si se.
Lin. 8. totum de se. *MS.* totum se.
Lin. 14. plena est perfectio. *MS.* plena perfectio sit.
Lin. 17. æmulatio; quomodò. *MS.* æmulatio est, quomodò.
Lin. 30. sed paradisi. Illum hortum. *MS.* sed paradisi hortum.
Pag. 93. *Lin.* 1. si nil. *MS.* si nihil.

IN EPIST. VI.

- P** *Ag.* 94. *lin.* 4. scilicet, fidem. *MS.* scilicet, & fidem
Lin. 33. omnium hominum, maximè. *MS.* omnium, & maximè.
Pag. 95. *lin.* 15. aspidum sub labijs. *MS.* aspidum est sub labijs.
Pag. 96. *lin.* 14. motus gradu. *MS.* moto gradu.
Pag. 97. *lin.* 7. de horum. *MS.* de eorum.
Lin. 11. vocauere. *MS.* vocauerunt.
Lin. 12. Si Dominum Deum. *MS.* Si Dominum & Deum.
Lin. 15. gratiam mundi. *MS.* gratia mundi.
Lin. 21. Si enim (inquit) hominibus placerem. *MS.* Si enim (inquit Apostolus) hominibus placerem.

Pag. 98. lin. 15. Sint in suâ. MS. Sint in hac suâ.

Lin. 19. blandiente sæculo. MS. blandientis sæculi.

Pag. 99. lin. 9. conantur, vramus. MS. conantur, curemus.

Pag. 100. lin. 1. cordis sui, in laqueum. MS. cordis sui, & in laqueum.

Lin. 8. quæstiones aniles & vanas, aut impias &c. MS. quæstiones, & aniles fabulas, aut impias &c.

Lin. 26. de terrâ, & de cognatione tuâ, vt Abraham fideli imitatus excessu. MS. de terrâ tuâ, & de cognatione tuâ, vt Abraham fidelis imitatus excessum.

Pag. 102. lin. 1. de Elufone. MS. de Clusione, mendosè. Legendum videtur Elusione, vt in Itinerario Burdegalensi.

Lin. 3. qui Narbonensi ad Hispanias agger. MS. qui Narbonensi ad Hispanias aggeri.

IN EPIST. VII.

P*Ag. 103. lin. 4.* quarum alia mutare, alia deducere. MS. quarum alias mutare, alias deducere.

Lin. 6 & i compallidi nostri, non vestibus pictis superb. *Typographi mendum hoc abest à codice MS. ubi lego,* & compallidi nostri, non vestibus pictis superbi.

Lin. 7. nec chlamyde curtalini. MS. sic diuidit, nec chlamyde curtâ lini : fortasse ad Paulini mentem accommodatiùs.

Lin. 16. pudenter. MS. prudenter.

Lin. 19. nauseam illis facit. MS. nauseam illis faciat.

Lin. 21. & hostile quod sanctum. MS. & hostile quod sanctum est.

Pag. 104. lin. 5. sic accipias. MS. sic excipias.

Lin. 18. in Vergilio MS. in Virgilio.

IN EPIST. VIII.

P*Ag. 106. lin. 34.* per gustum innocentem boni & mali scientiâ. MS. per gustum nocentem boni maliq̃ue scientiâ.

Pag. 107. lin. 6. quòd cùm & boni electum. *MS.* quòd cùm & boni & mali electum.

Lin. 20. quòd bona. *MS.* quia bona.

Pag. 108. lin. 28. cœcet videntem meum, ne videam vanitatem; & illuminet non videntem, vt videam æquitates. *MS.* cœcet videntem meum, ne videat vanitatem; & iluminet non videntem, vt videat æquitates.

Lin. 34. immutabimur. *MS.* immutamur.

Pag. 109. lin. 6. circuminstantiæ. *MS.* circumstantiæ.

Lin. 18. in ruinam & resurrectionem. *MS.* in ruinam, & in resurrectionem.

Lin. 27. Gratias autem Domino. *MS.* Gratias autem Deo.

IN EPIST. IX.

P*ag. 110. lin. 33.* veredarius pedes, aut veredus bipes, victor longissimarum viarum; benè idem, &c. *MS.* veredarius bipes, Victor longissimarum viarum pedes. Benè idem, &c.

Pag. 111. lin. 5. ferens indefectus. *MS.* ferens indefessus.

Pag. 112. lin. 2. cor meū in lumen. *MS.* cor meum & in lumen.

Lin. 29. & nutrit epulis. *MS.* & nutriet epulis.

Pag. 113. lin. 31. pro quo excusationem debeo. *MS.* pro quo excusationem nostram debeo.

Pag. 114. lin. 7. remissus ad te, nunc à te iterum profectus est. *MS.* remissus à te, tunc ad te iterum profectus est.

Lin. 14. apposui de diebus. *MS.* apposui diebus.

Lin. 15. si tantum in eo tui temporis. *MS.* si tantum in eo temporis.

Lin. 16. occupaueras de diebus. *MS.* occupaueras diebus.

Pag. 115. lin. 5. accedat. *MS.* accederet.

Lin. 10. si possim. *MS.* si possem.

Lin. 19. legere nec legenda. *MS.* legere negligenda.

Lin. 28. spiritali viâ. *MS.* spiritali in viâ.

Pag. 116. *lin.* 3. si Dominus fauerit. *MS.* si Dominus fuerit.

Lin. 10. commisi meo pectori meas nugas. *MS.* commisi tuo pectori meas nugas.

Lin. 14. eloquioque digna. *MS.* eloquioque dignior.

IN EPIST. X.

P*ag.* 117. Seuero fratri vnanimò Paulinus. Immoderata-
tam, &c. *MS.* Paulinus seruus Christi Iesu, Seuero caris-
simo fratri, in Deo Patre & Christo Iesu Salutem. Immode-
ratam, &c.

Pag. 118. *lin.* 13. & illa nobis. *MS.* & ille nobis.

Lin. 14. quæ faciliùs. *MS.* qui faciliùs.

Lin. 31. imputatione. *MS.* computatione.

Pag. 119. *lin.* 11. mors nostra compungitur. *MS.* mens nostra compungitur.

Pag. 121. *Lin.* 2. nam vel hoc. *MS.* nam & hoc.

Lin. 13. nouitate illius. *MS.* illius nouitate.

Lin. 33. illustri illi materiâ. *MS.* illustri materiâ.

Pag. 124. *lin.* 5. ad memoriam sibi potiùs. *MS.* ad memo-
riam potiùs.

Lin. 15. peatus. *MS.* beatus.

Lin. 28. quàm solatore. *MS.* quàm consolatore.

Pag. 125. *lin.* 11. Deo munus. *MS.* Domino munus.

Lin. 18. videar æquari. *MS.* vide adæquari.

Pag. 126. *lin.* 7. Ita huic & filium vt in hoc loco. *MS.* Ita huic
vt filium & in hoc loco.

Pag. 127. *lin.* 10. Sed illa vltra virtutem tentationum iam
confortata, & corporeæ pietatis vincula. *MS.* Sed illi vltra
virtutem tentationum iam confortata & corporea, & pietatis
vincula.

Pag. 128. *lin.* 23. quò remeans. *MS.* quòd remeans.

Lin. 32. & filiarum. *MS.* & filiorum.

Pag. 129. *lin.* 11. qui humiles & excelsos facit sapientes, esu-

rientes, &c. *MS.* qui humiles excelsos facit, esurientes, &c.

Lin. 23. perseverararar. *MS.* perseverat.

Lin. 26. & vestimenta sua velleribus, auro, &c. *MS.* & vestimenta sua villis, auro, &c.

Lin. 28. pannisq̃ue contegere gestiebant. *MS.* pannisq̃ue conteri gestiebant.

Lin. 32. cœnaculo vno, porticu. *MS.* cœnaculo vnâ porticu.

Pag. 130. *lin.* 2. non incapaces. *MS.* non capaces.

Lin. 17. in terrâ fit mollis. *MS.* in terrâ, fit mollis.

Pag. 131. *lin.* 10. nesciret. Vt gratiam. *MS.* nesciret : & vt gratiam.

Lin. 12. Martinum enim nostrum illi studiosissimæ talium historiarum ipse recitavi. *MS.* Martini enim nostri, illi studiosissimæ talium, historiam ipse recitavi.

Lin. 19. diligite & amari. *MS.* diligi te, & amari.

IN EPIST. XI.

P *Ag.* 132. Seuero fratri vnanimò Paulinus. *MS.* Carissimo fratri Seuero Paulinus.

Lin. 4. Primuliacum. *MS.* Primiliacum.

Lin. 6. ante finem, habere dixit. *MS.* habere dicebat.

Pag. 133. *lin.* 1. benedicta Melania. *MS.* benedicta Melanius.

Pag. 134. *lin.* 5. factu probatis. *MS.* facto probatis.

Lin. 13. quâ difficultate. *MS.* quia difficulter.

Lin. 22. vbi fuerit abdita, quæ nisi, &c. *MS.* vbi fuerit abdita? quia nisi, &c.

Lin. 26. Facile enim. *MS.* Facili enim.

Pag. 135. *lin.* 1. surrexit vt regnaret, iudicatus vt iudicaret.

MS. vt regnaret Iudex, vel Rex iudicaret.

Lin. 18. Proditâ nouo sidere Regis æterni incunabula, vbi supplices, &c. *MS.* Proditâ nouo sidere Regis æterni natiuitate, vbi cunabula supplices, &c.

Pag. 136. *lin.* 1. conregnabat vt sibi. *MS.* cum rogauit vt sibi.

Lin. 19. aut paupri recepit. *MS.* aut pauimentari receperit.

Lin. 26. Adorauimus vbi, &c. *MS.* Adorauimus in loco vbi &c.

Lin. 29. locis illis & circa omnibus. *MS.* locis illic & circa omnibus.

Pag. 137. *lin.* 1. inueniri posset. *MS.* inueniri potuisset.

Lin. 5. teste Deo. *MS.* teste Domino.

Lin. 8. requisisset. *MS.* requisisset.

Lin. 12. quâ miseri & gloriantur. *MS.* quâ miseri gloriantur.

Lin. 14. de loco testificationis confirmata. *MS.* de loco testificationis confirmata est.

Lin. 34. sed reorum ligna. *MS.* sed earum ligna.

Pag. 139. *lin.* 5. benedictionis monimento. *MS.* benedictionis munimento.

Lin. 18. in regno Dei memoriam sui fieri, gloriam &c. *MS.* in regno Domini memoriam sui fieri, in gloriam, &c.

IN EPIST. XII,

P*Ag.* 140. Seuero fratri vnanimò Paulinus. Insertis his versiculis, &c. *MS.* Seuero fratri vnanimò Paulinus, in Domino Deo Iesu Christo. Compositis his versiculis, &c.

Lin. 3. & succurrit. *MS.* & occurrit.

Lin. 5. *ante finem.* Tu es is quem loquimur. *MS.* Tu es iste quem loquimur.

Pag. 144. *lin.* 17. Sequentes ad basilicarum picturam sunt. *MS.* Sequentes basilicarum sunt.

Pag. 145. *lin.* 7. Cruda salutiferis. *MS.* Pura salutiferis.

Pag. 146. *lin.* 24. Sic Deus acciuit. *MS.* Sic Deus asciuit.

Pag. 147. *lin.* 30. iunctus eat. *MS.* vectus eat.

Pag. 148. *lin.* 10. aspirat. *MS.* adspirat.

Lin. 17. spectandos. *MS.* spectandis.

Pag. 149. *lin.* 6. interpret hoc. *MS.* interpret in hoc.

Lin. 7. quò depressior. *MS.* quòd depressior.

Lin. 16. in tot epistolas. *MS.* in tot epistolis.

Lin. 32. contignata. *MS.* consignata.

Pag. 150. *lin.* 1. nomine Domini Christi. *MS.* nomine Domini nostri Christi Dei.

Lin. 31. Hoc Melanæ sanctæ. *MS.* Hoc MelanI sanctæ.

Lin. 32. Summum Ierosolymæ. *MS.* Summum Hierusalem.

Pag. 151. *lin.* 30. Hoc idem ostiolum alijs versibus ab interiore sui fronte signatur. *MS.* Hoc idem ostium alijs versibus ad interiorem sui frontem signatur.

Lin. 32. Quisquis ab æde Dei *MS.* Quisque domo Domini.

Pag. 152. *lin.* 8. in basilicâ memorati. *MS.* in basilicam memorati.

Lin. 12. cuiusdam monumenti. *MS.* cuiusdam munimenti.

Lin. 29. viuificans animam. *MS.* viuificans animas.

Pag. 153. *lin.* 3. dissidium. *MS.* discidium.

Pag. 154. *lin.* 21. si fortè & eam.. *MS.* si fortè eam.

Lin. 33. præter picturam. *MS.* propter picturam.

Pag. 155. *lin.* 26. visibilia, de terrenis in terrâ laborem molieram. *MS.* visibili de terrenis in terrâ labore molieram.

Pag. 156. *lin.* 21. vel si conductis nobis debere patrem familias. *MS.* vel si conductos nos debere patrifamilias.

Pag. 157. *lin.* 10. affers. *MS.* adfers.

Lin. 15. & quâ corrumpas viâ. *MS.* & quâ corripias viâ.

Lin. 21. Operando præceptis ipsius. *MS.* Operando in præceptis ipsius.

Lin. 22. paupere, & tanges. *MS.* paupere, tanges.

Pag. 158. *lin.* 22. rem futuram. *MS.* rem futurorum.

Lin. 31. superbiæ turrin. *MS.* superbiæ turrem.

Pag. 160. *lin.* 2. nam Petra Christus est. *MS.* nam & Petra Christus est.

Lin. 9 qui vt conuersos. *MS.* quia vt conuersos.

Lin. 17. & monetâ imaginis suæ dignum. *MS.* & monetam imaginis suæ dignam.

Pag. 161. lin. 28. Sapientia, virtus Dei. *MS.* Sapientia, & virtus Dei.

Pag. 162. lin. 27. & potestas in sæcula, Amen. *MS.* & potestas in sæcula. *deest* Amen.

IN EPIST. XV.

Pag. 170. lin. antepenultima, præter officij necessitatem de Scripturis. *MS.* præter officium, de Scripturis.

Pag. 173. lin. 4. afferens. *MS.* adferens.

IN EPIST. XVI.

Pag. 173. Beatissimo & meritò venerabili Patri Delphino Paulinus. *MS.* Beatissimo & venerabili, semper nobis desideratissimo Patri Delfino Paulinus.

Pag. 174. lin. 28. iunguntur locis, si mentibus separentur. *MS.* iunguntur locis, cùm mentibus separentur.

Lin. 34. quæ in carne concisio. *MS.* quæ in carne circumcisio.

Lin. 176. lin. 17. operaris salutem: domum nostram verè pater &c. *MS.* operaris salutem nostram. Verè pater, &c.

Pag. 177. lin. 17. Tantùm oret sanctitas tua. *MS.* Tantùm vigilet sanctitas tua.

Pag. 178. lin. 2. vbi columba non venditur. Nisi enim nos Deo tradamus, vendimus diabolo. *MS.* vbi columba non venditur. Cùm enim peccamus, vendimus nos diabolo. *MS.* vbi columba non venditur. Cùm enim peccamus, vendimus nos diabolo.

Lin. 11. viles priùs animas, pretioso Sanguinis sui commercio fecit. *MS.* viles priùs animas, pretiosas sanguinis sui commercio fecit.

Lin. 18. veteri fermento. *MS.* vetere fermento.

Lin. 25. ad me profundis. *MS.* ad me de profundis.

Lin. 29. ore pretioso præferre denarium (in quo. *MS.* ore pretiosum præferre denarium, in quo.

Lin. 32.

Lin. 32. præfulgeat) fidem scilicet. *MS.* præfulgeat, fides scilicet.

Ibidem. quæ doctrinæ tuæ monetam, & annuli tui symbolum. *MS.* quam doctrinæ tuæ moneta, & anuli tui symbolum.

Pag. 179. lin. 2. purgatum septuplo. *MS.* purgatum septuplum.

Lin. 8. quem in suis cordibus extinxerunt, igne, &c. *MS.* quem in suis cordibus extinxerant, vel non habebant, igne, &c.

Lin. 19. illuminatio & salus nostra. *MS.* illuminatio nostra, & salus nostra.

Lin. 30. apud te fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. Valete Pater. *MS.* apud te est fons vitæ, &c. *sed deest ad finem,* Valete Pater.

IN EPIST. XVII.

Pag. 181. lin. 11. & sermonem accepimus. *MS.* & litteras accepimus.

Lin. 26. Remaneant ubi volunt. *MS.* Remeent ubi volunt.

Pag. 182. lin. 1. ita miseratur timentes nomen suum, & sperantes, &c. *MS.* ita miseretur timentibus nomen suum, & sperantibus, &c.

Lin. 8. Qui & hanc. *MS.* Quia & hanc.

Lin. 15. iamdudum bonitate. *MS.* iam bonitate.

Lin. 25. quare cognoscatur tui. *MS.* quâ recognoscatur tui.

Pag. 183. lin. 33. qui dicit; Crucifixus. *MS.* qui ait; Crucifixus.

Pag. 184. lin. 14. & pueri quos. *MS.* & pueri mei quos.

Lin. 32. reparauerit. Valeas, Pater. *MS.* reparauerit. *deest* Valeas, Pater.

P *Ag. 185. lin. 6. ante finem. & itinera præuiante. MS. & itinera breuiante.*

Pag. 186. lin. 10. prouidebant. MS. præuidebant.

Pag. 187. lin. 5. & induxisti nos in refrigerio. MS. & induxisti nos in refrigerium.

Lin. 6. Lætificati igitur hac Dei misericordiâ, quæ respexerat. MS. Lætificati igitur è Dei misericordiâ, qui respexerat.

Lin. 10. alterum in ijsdem literis. MS. aliud in ijsdem literis.

IN EPIST. XIX.

P *Ag. 188. lin. 1. desideratissimo. MS. desiderantissimo.*

Pag. 189. lin. 11. commorantium in custodiam. MS. commorati, in custodiam.

Lin. 13. Vale, deest. in MS.

IN EPIST. XX.

P *Ag. 190. lin. 16. parcimoniam. MS. parsimoniam.*

Lin. 18. non valemus. MS. non valeamus.

Lin. 24. ad finem. MS. in finem.

Pag. 191. lin. 6. refrigerentur. MS. refrigeremur.

Lin. 13. & simus. MS. vt simus.

Lin. 15. Ita fiet. MS. Ita fiat.

Pag. 192. lin. 17. seu horum in nobis duorum vel conspirtuum trium. MS. seu harum in nobis duarum, vel eum spirituum trium.

Lin. 22. Opto vt valeas, deest in MS.

IN EPIST. XXI.

P *Ag. 194. lin. 14. nostra ratio. MS. nostra narratio*

Pag. 195. lin. 19. nosque. MS. nos quoquo.

- Pag.* 197. *lin.* 15. ora confudit. *MS.* ora confundit.
Lin. 20. laudis erumpere. *MS.* laudis eius erumpere.
Lin. 31. cùm omnem non nisi. *MS.* cùm omnem hominem non nisi.
Pag. 200. *lin.* 6. miscens aquâ vinum. *MS.* miscens aquam vino.
Lin. 22. super matrem suam, ita retribues. *MS.* super matre suâ, ita retributio.
Pag. 201. *lin.* 13. in directione, in quâ. *MS.* in directione quâ.
Lin. 16. ad Dominum nostrum. *MS.* ad Deum nostrum.
Lin. 24. altipeta est *MS.* altipetax est.
Pag. 202. *lin.* 5. conuersationis terrenæ & carnis labe. *MS.* conuersationis terrenæ & carneæ labe.
Lin. 17. insolens Domino. *MS.* insolens Deo.
Lin. 31. prorogare. *MS.* prolongare.
Pag. 203. *lin.* 1. sanè Marium. *MS.* Sanenarium.
Lin. 11. Exuperium. *MS.* Exsuperium.
Lin. 17. dignamini. *MS.* dignemini.

IN EPIST. XXII.

- P***ag.* 205. *lin.* 1. sal terræ viuudum, referens &c. *MS.* sal terræ, viuudum referens, &c.
Lin. 6. hebetari. Quis me dicentem. *MS.* hebetari * Quis me dicentem. *Ad notam * in margine hac leguntur ;* Hic videtur deesse de epistolâ multum ; quia continuatio penè nulla est.
Lin. 20. serò possimus. *MS.* serò possemus.
Lin. 24. Erigere. *MS.* Erige te.
Pag. 206. *lin.* 3. annuere. *MS.* adnuere.
Lin. 28. respiciam. *MS.* respiciamus.
Lin. 29. prouideam. *MS.* prouideamus.
Pag. 208. *lin.* 22. poterimus. *MS.* potuerimus.

P Ag. 209. lin. 5. iucundior. MS. iocundior.

Pag. 210. lin. 1. adimplet. Vt nunc. MS. adimpletur.
Nunc.

Lin. 2. thesaurum sanctum, qui me. MS. thesaurum suum,
qui me.

Lin. 6. salutare. MS. salutari.

Lin. 27. tu Domine venerabilis, & frater & Domine in Chri-
sto. MS. tu Domine venerabilis, & frater in Christo.

Lin. 30. sollicitudine, & insuper. MS. sollicitudine : insuper.

Pag. 211. lin. 3. panis, & in quo. MS. panis, in quo.

Lin. 10. vnum simus. MS. vnum sumus.

Lin. 15. vt sociali inuicem membro nobis collaboremus.
MS. vt socialia inuicem membra nobis conlaboremus.

Lin. 19. in fundamento Apostolorum. MS. in fundamentis
Apostolorum.

Lin. 21. vt ad lapidem, qui MS. vt & lapide, qui.

IN EPIST. XXIV.

P Ag. 212. lin. 1. & leuem & cursu. MS. & leuem cursu.

Lin. 3. Asael, illum fratrem Ioab. MS. Asahel, illum fra-
trum Ioab.

Lin. penultima & mensurâ. MS. & mensuram.

Pag. 213. lin. 5. qua in. MS. quia in.

Pag. 214. lin. 29. blasphemiae vacuantur. MS. blasphemia
vacuatur.

Lin. 31. vnitas Diuinitatis. MS. vnitas Deitatis.

Pag. 215. lin. 7. quia de hoc Verbo Dei audit. MS. quia de
hoc Dei Verbo Deo audit.

Lin. 17. sed, vt remanens quod erat. MS. sed vt secundum se
manens quod erat.

Lin. 32. vt plenius MS. vt plenus.

Pag. 216. lin. 27. benedixit nos. MS. benediixt nobis.

Pag. 217. pro charitate. MS. pro caritatis.

IN EPIST. XXV.

P*Ag. 218. Sancto & meritò venerabili fratri. MS. Sancto & meritò venerabili, ac dilectissimo fratri.*

Lin. 9. tuam, quâ liberaſti. MS. tuam, quia liberaſti.

Lin. 14. dominum meum patrem noſtrum. MS. dominum noſtrum patrem noſtrum.

Lin. penult. ſupra lectum. MS. ſuper lectum.

Pag. 219. lin. 34. ſuæ, quâ petitionem noſtram in veſtro. MS. ſuæ, cum quâ petitionem noſtram veſtro.

Pag. 220. lin. 4. fecerint. MS. fecerunt.

Lin. 23. dirigant. MS. dirigantur.

Lin. 26. recipimus. MS. recepimus.

Lin. 30. non horruit. MS. non abhorruit.

Ln. 33. veſtram è mandato, ſicut eſt, Apoſtoli erudiri. MS. veſtram emendatum, ſicut ex Apoſtolo erudiri.

Lin. 34. vino vti, quo. MS. vino quo. deeſt vti.

Pag. 221. lin. 2. ructantem Deo hymnum. MS. ructantem Domino hymnum.

Lin. 5. recepit. MS. recipit.

Lin. 8. vt vidimus. MS. vt videmus.

Lin. 10. reuocauit. MS. reuocabat.

Lin. 14. à fame, & à ſiti. MS. à fame & ſiti.

Lin. 26. quæ iam ſtillicidijs. MS. quæ iam in ſtillicidijs.

IN EPIST. XXVII.

P*Ag. 239. Viſtricio vnanimò fratri Paulinus. MS. Episto-
la S. Paulini ad Viſtricium Rotomagenſem Episcopum.
Sancto & meritò venerabili, ac dilectissimo fratri Viſtricio
Paulinus.*

*Lin. 5. prolixam, in manu chariffimi. MS. prolixam, manu
cariffimi.*

Lin. penult. afferens. MS. adferens.

Pag. 240. lin. 1. supra mel. MS. super mel.

Lin. 3. myrrham illam Moyſi. MS. myrrham illam manus Moyſi.

Lin. 26. acceſſerat, & merces. MS. accederet, & merces.

Pag. 241. lin. 14. interfecit in ſeipſo, & triumphavit. MS. interfecerit in ſemetipſo, & triumphauerit.

Pag. 242. Lin. 24. Teſtamenti face, candentia. MS. Teſtamenti acie, candentia.

Lin. 26. non appropinquent : quem inexpugnabili ſcuto teger veritas Dei. MS. non appropinquent; cùm te inexpugnabili ſcuto tegat veritas Dei.

Lin. 29. linguarum machæras. MS. linguarum machinas.

Pag. 243. lin. 3. annuntias. MS. annuncians.

Lin. 11. & Apoſtolos. MS. & Apoſtolum.

Lin. 26. Deus omnipotens & cooperator Patris. MS. Deus coomnipotens & cooperator Patris.

Lin. 34. alioqui in tenebris. MS. alioquin in tenebris.

Ibidem. errauimus. MS. errabimus.

Pag. 244. lin. 8. irrationabilis. MS. irrationalis.

Lin. 16. ore dicitur. MS. ore dicatur.

Pag. 245. lin. 11. quæritur. MS. queritur.

Lin. 12. verbo præſtat. MS. verbo perſtat.

IN EPIST. XXVIII.

P*ag. 245.* Beatiffimo ſemper & venerabili patri Victricio Paulinus. MS. Sancto, & meritò venerabili, ac dilectiffimo fratri Victricio Paulinus.

Pag. 246. lin. 2. noſter eſſet, daretur. MS. noſter eſt, daretur.

Lin. 5. fraterni in ſacro miniſterio. MS. fraterni ut in ſacro myſterio.

Lin. 6. hoc venerabiliùs. MS. eò venerabiliùs.

Lin. 7. quòd de. MS. quòd de.

Lin. 9. quâ illum. *MS.* quia illum.

Lin. 12. tamen in tuo. *MS.* tamen vt in tuo.

Lin. 17. & viæ comitem. *MS.* & vitæ comitem.

Lin. 20. probabat. *MS.* probat.

Lin. 29. non abfuiſſet tibi. *MS.* non defuiſſet tibi.

Pag. 247. lin. 4. vt vnanimè. *MS.* vt vnanimem.

Lin. 32. orationibus ſancto fratri noſtro Paſchaſio. *MS.* orationibus ſancti fratris noſtri Paſchaſij.

Pag. 248. lin. 7. Tytiſ tuus. *MS.* Tychicus tuus.

Lin. 12. antequàm pingueſcerent fines deſerti. *MS.* antequàm pingueſceret fides deſerti.

Lin. 28. pace conſonâ. *MS.* pace conſonis.

Pag. 249. lin. 2. & potiffimum in vas electionis excerptſit, in te prima refulſit clariùs. *MS.* & potiffimum vas electionis in te primo refulſit clariùs.

Lin. 7. Rhotomagum. *MS.* Rotomagum.

Lin. 10. audimus. *MS.* audiuiſimus.

Lin. 12. Haud immeritò. *MS.* Nec immeritò.

Lin. 13. Ieruſales. *MS.* Hieruſalem.

Lin. 14. præſentia. *MS.* præſentiam.

Lin. 32. voluntate. *MS.* voluptate.

Pag. 250. lin. 5. mixta, concubitu caſtitaſ. *MS.* mixta concubitu caſtitas.

Lin. 6. amore confunditur. *MS.* amore coniungitur.

Lin. 25. multorum illuminatione luceres. *MS.* multorum illuminatione luceres.

Pag. 252. lin. 5. ira pietas eſt. *MS.* ira pietatiſ eſt.

Lin. 8. Statim deinceps. *MS.* Statim denique.

Lin. 29. & ipſe confeſſor abſcederet. *MS.* & ipſe confeſſus abſcederet.

Pag. 254. gratiâ & humanitate. *MS.* gratiâ & vnanimitate.

Lin. 20. trigeſimum. *MS.* tricceſimum.

P*ag.* 255. *lin.* 6. fidéque præcipimus. *MS.* fidéque percepimus.

Lin. 9. essemus, si in hoc tempore ita confirmentur pedes nostri. *MS.* essemus, sed in hoc tempore ita confirmantur pedes nostri.

Pag. 256. *lin.* 6. cui flecti omne genu. *MS.* cui flectitur omne genu.

Lin. 16. Deo dices. *MS.* Deo dicis.

Lin. 32. insultans. *MS.* vt insultans.

Pag. 257. *lin.* 12. reprobata Deo. *MS.* reprobata à Deo.

Lin. 19. mereris à Domino. *MS.* merens à Domino.

Pag. 258. *lin.* 4. venerantissime. *MS.* venerandissime.

Lin. 6. cœperint. *MS.* cœperunt.

Lin. 8. tanti apud te. *MS.* tantum apud te.

Lin. 31. & ægritudinem. *MS.* & ægritudines.

Pag. 259. *lin.* 1. nunc quoque pro nobis, & in nobis. *MS.* nunc quoque. & pro nobis, & in nobis.

Lin. 19. dignatus vsque. *MS.* dignatus est vsque.

Lin. 32. vomant. *MS.* euomant.

Pag. 260. *lin.* 20. cilicium. *MS.* cilicio.

Pag. 261. *lin.* 8. confusio. *MS.* confessioni.

Pag. 262. *lin.* 4. quod fecit. *MS.* quem fecit.

Lin. 6. Verbi voluntate. *MS.* verbi veritate.

Pag. 263. *lin.* 18. fractus es. *MS.* factus es.

Lin. 20. etsi illi. *MS.* & sic illi.

Lin. 22. ad te, in conspectu. *MS.* ad te, & in conspectu.

Pag. 264. *lin.* 18. vacas, intentus studiis spiritalibus, quibus solitudo amica est, formans in te quotidie, confirmandumque Christum. *MS.* vacas, & intentus studiis spiritalibus, formas in te quotidie, confirmandumque Christum.

Lin. 25. actor & doctor. *MS.* auctor & doctor.

IN EPIST. XXX.

Pag. 267. *lin.* 5. penditis. *MS.* impenditis.

Lin. 7. trigesimum. *MS.* tricesimum.

Lin. 33. exemplis ? de ficu. *MS.* exemplis, & de ficu.

Pag. 268. *lin.* 4. zizaniam. *MS.* zizania.

Lin. 22. & intimum cordi aratrum crucis imprimat. *MS.* & in intimum cordis, aratrum Crucis imprimat.

Pag. 270. *lin.* 22. ebibant animæ. *MS.* animæ ebibant.

Lin. 27. eruca est in folio sedens ; quæ decussa , si abiecero &c. *MS.* eruca est in folio sedens , atque decussa. Si abiecero, &c.

Pag. 271. *lin.* 4. Discutite. *MS.* Decutite.

IN EPIST. XXXI.

Pag. 271. Sanctis & meritò venerandis fratribus. *MS.* Sanctis & meritò venerandis, ac dilectissimis fratribus.

Pag. 273. *lin.* 33. adultuli. *MS.* adulti.

Pag. 274. *lin.* 22. temporalia in æterna mutans. Ecce ijdem coniuges. *MS.* temporalia in æterna. Manetis ecce ijdem coniuges.

Lin. 26. dextræ. *MS.* dexteræ.

Pag. 275. *lin.* 5. ratem in meditatione. *MS.* ratem meditatione.

Lin. 11. in labores corporeos ex affectu spiritali. *MS.* in labore corporeo, sed affectu spiritali.

Lin. 21. Curat illa sæculi curas, ne tu cures. Possidere videtur. *MS.* Curat illa sæculi curas, ne tu cures. Curat vt cures. Possidere videtur.

Lin. 22. à mundo, vt. *MS.* à mundo, & vt.

Pag. 276. *lin.* 11. quia sapiens mulier. *MS.* quia Sapientiæ mulier.

Lin. 15. vel byssina tibi. *MS.* vel byssina sibi.

Lin. 19. temperante Domini gratiâ. *MS.* temperante Domino gratiam.

Lin. 31. potius operibus. *MS.* potius opibus.

Lin. 32. foeneratur. *MS.* foenerat.

Pag. 277. lin. 14. suscitauit. *MS.* suscitabit.

Lin. 39. pace silentij animam, declinantes. *MS.* pacem silentij, à mari declinantes.

Pag. 278. lin. 12. igni resistet æterno. *MS.* igni resistit æterno.

Lin. 24. conseratis precamur. *MS.* conferti precamur.

Lin. 28. & quâ vitâ. *MS.* & quâ viâ.

Lin. 29. quia fodere. *MS.* qui fodere.

Pag. 279. lin. 10. mysticum in areâ vellus. *MS.* mysticum areæ vellus.

Lin. 15. Sed si vineam. *MS.* Sed & si vineam.

Lin. 31. accipimus; quâ, qui *MS.* accipimus, & qui.

Lin. 34. ieiunatur. *MS.* ieiunetur.

IN EPIST. XXXII.

P *Ag. 280.* ad Florentium Episc. Cadurcensium. *MS.* ad Florentium Episcopum Cadurcensem.

Lin. 8. ante finem. bibes ipsum. *MS.* bibes eum.

Lin. 7. ante finem. superavit. *MS.* exsuperavit.

Pag. 281. lin. 14. nos, ut dixit. *MS.* nos, ut dixi.

Pag. 282. lin. 7. quorum alterum natura, alterum factus est. *MS.* quorum aliud natus, aliud factus est.

Lin. 34. etiam minorum. *MS.* etiam minimorum.

Pag. 284. lin. 2. qui idem est. *MS.* quâ idem est.

Lin. 4. quoniam progressus. *MS.* quoniam progressus.

Lin. 8. accumulo eandem. *MS.* adcumulem eandem.

Lin. 19. sicut beatus Iob pro loquacibus amicis facere præceptus est. *MS.* sicut Beato Iob pro loquacibus amicis facere præceptum est.

Pag. 311. in inscriptione, & desideratissimo Desiderio. MS. & desiderantissimo Desiderio.

Lin. 1. antè fratri Victori dederamus. MS. antè per fratrem Victorem dederamus.

Lin. 6. ante finem. metus clauderent. MS. metus clauderet.

Pag. 312. lin. 17. mente scripsimus. Scripserat. MS. mente curauimus. Scripserat.

Pag. 314. lin. 2. Benedicto Domini. MS. benedicto Domino.

Lin. 9. vult morte morientem. MS. vult mori morientem.

Lin. 10. plantationis suæ. MS. plantationi suæ.

Lin. 11. oro te potiùs, vt maledicas sterilitati meæ. MS. ora potiùs vt maledicat sterilitati meæ.

Pag. 315. lin. 4. disijcit paleas. MS. difficit paleas.

Lin. 6. Sed & cùm. MS. Sed cùm.

Pag. 316. lin. 11. vt sol occidat super iram meam. MS. vt Sol occidat super iracundiam meam.

Lin. 27. animæ rationalis. MS. animæ rationali.

IN EPIST. XXXVIII.

Pag. 342. Iouio Clarissimo fratri. MS. Iouio fratri.

Lin. 1. Posthumiano. MS. Postumino.

Lin. 2. patriam de Campaniâ, quam nostri gratiâ accessere, petentibus. MS. patriam de Campaniâ, ad quam nostri gratiâ accessere, repetentibus.

Pag. 343. lin. 13. & Forte magis. MS. & Fortunâ magis.

Lin. 31. capebant. MS. capebant.

Pag. 344. lin. 10. aut oriante neglectum Deo. MS. aut oriante Deo neglectum.

Lin. 11. compositum, vt principij. MS. compositum, aut vt principij.

Lin. 32. corporis sint. MS. corporis sunt.

Pag. 345. *lin.* 14. omnia Dei esse, & si nobis. *MS.* omnia Dei, et si nobis.

Pag. 346. *lin.* 15. concinnantes. concinentes.

Pag. 347 *lin.* 18. vt exagitati, curis prudentiæ & metu Diuinitatis acuamur. *MS.* vt exagitati curis, prudentiâ & metu Diuinitatis acuamur.

Lin. 26. operetur, & patientia. *MS.* operetur, patientia.

Lin. 34. clarorum indicibus aut Philosophis virorum. *MS.* clarorum in Ducibus aut Philosophis virorum.

Pag. 348. *lin.* 13. & ideò non capacem Dei. *MS.* & ideò incapacem Dei.

Lin. 33. Vacat tibi vt & Philosophus sis; non vacat, vt Christianus sis. *MS.* Vacat tibi vt Philosophus; non vacat vt Christianus sis.

Pag. 349. *lin.* 3. dum eam fide condias; & religione confertâ vtare sapientiùs. *MS.* dum eam fide condias & religione, confertis vtare sapientium.

Pag. 350. *lin.* 9. Quod videlicèt. *MS.* Quò videlicèt.

Pag. 351. *lin.* 7. dæmonas. *MS.* dæmones.

Lin. 15. sin verò corporeæ. *MS.* si corporeæ.

Lin. 24. vaga, ac per. *MS.* vaga, aut per.

Lin. 29. quasi carens sensibus. *MS.* quasi truncis sensibus.

Pag. 352. *lin.* 6. possidendæ Philosophorum facundiæ. *MS.* possidendam Philosophorum facundiam.

Lin. 8. Melius enim *MS.* Melius est enim.

Lin. 10. Mitte. *MS.* Omitte.

Lin. 17. phantasmatis. *MS.* phantasmatibus.

Lin. 19. facundiæ, quo decipit vana sapientia, plenius rebus accōmodes. *MS.* facundiæ, sapientiâ plenius, rebus accōmodes.

Lin. 24. profutura mediteris. *MS.* profutura edideris.

Pag. 353. *lin.* 2. Subiectosque Deo. *MS.* subiectosque Deo.

Lin. 4. per operta. *MS.* per aperta.

Lin. 6. fecundum. *MS.* facundum.

- Lin.* 7. Magna mouens. *MS.* Magna vomens.
Lin. 26. Dumque leges catus. *MS.* Dumque leges cautè.
Lin. 23. Nosse mones. *MS.* Nosse volens.
Pag. 354. *lin.* 8. Nec te ceu. *MS.* Ne te ceu.
Lin. 11. Cognosces itidem. *MS.* Cognosces ibidem.
Lin. 32. Strata Deo geniti nomen genitoris adorat. *MS.* Strata Deo, numen geniti, & genitoris adorat.
Lin. 355. *lin.* 3. Æternum Domino. *MS.* Æterno Domino.
Pag. 356. *lin.* 8. conscia tutum. *MS.* conscia totum.
Lin. 14. Nineue. *MS.* Niniue.
Lin. 15. morte propinquæ. *MS.* morte propinquâ.
Lin. 24. precatus. *MS.* precatu.
Lin. 24. Turbaret, iussi. *MS.* Turbaret iussis.
Lin. 29. orbe recusso. *MS.* orbe recurso.
Pag. 357. *lin.* 18. mysteria Christo. *MS.* mysteria Christi.
Lin. 25. cognato iunctum. *MS.* cognatum iunctum.
In MS. deest ad finem; lege felix Ioui in Christo Iesu Domino nostro.

IN EPIST. XL.

- Pag.* 364. *Deest in MS. titulus,* Paulinus Sebastiano Eremitæ.
Lin. 3. Benedictus est Dominus. *MS.* Benedictus Dominus.
Lin. 7. procul euolans. *MS.* procul auolans.
Lin. 8. Ecce volavi fugiens. *MS.* Ecce elongavi fugiens.
Lin. 9. Quamvis solitudo non sit tua, quæ non deserta est. *MS.* Quamvis tua solitudo non sola sit, que non deserta est.
Lin. 11. & à dæmonibus furentibus fugiatur. *MS.* & à dæmonibus lugentibus fugiatur.
Lin. antepenultimâ tibi gratissimum, sicut illi. *MS.* tibi sicut illi. *deest gratissimum.*
Pag. 365. *lin.* 1. spiritualia. *MS.* spiritalia.
Lin. 13. vt sub diuerso. *MS.* vt diuerso.
Lin. 14. spiritualibus. *MS.* spiritalibus.

Lin. 15. ille in te cœlestia bona sibi fereret. *MS.* & ille cœlestia sibi bona fereret.

Lin. 20. qui fecit quod intus est, fecit quod foris est. *MS.* qui fecit quod intus, fecit & quod foris est.

Lin. 21. spiritus quidem promptus. *MS.* spiritus verò promptus.

Lin. 22. animam in Verbo. *MS.* animam Verbo.

Lin. 23. qui verus & viuis panis est. *MS.* qui est viuis & verus panis.

Lin. 32. animæ præponeremus, quæ verbo Dei pascitur. *MS.* animæ, quæ verbo Dei pascitur, præponeremus.

Lin. 33. non in solo pane victum hominis constitutum docuit. *MS.* non in solo pane vitam hominis constare monstravit. Atque ideò cum dixit; Non in solo pane, etiam in pane victum hominis constitutum docuit.

Pag. 366. lin. 5. spiritualis. *MS.* spiritalis.

Lin. 8. fraterna inopia. *MS.* inopia fraterna.

Lin. 18. utrique in vnum.

Lin. 25. veram iustitiam. *Vnus. MS.* veram vitam. *Vnus.*

Lin. 30. dilecti in Domino. *MS.* dilecti Domino.

Lin. 33. adimpletis legem Christi. *MS.* adimplentes legem Christi.

Pag. 367. lin. 1. Ob hoc enim misericors. *MS.* Ob hoc enim ipse misericors.

Lin. 8. Abba Pater) benedicti Domino filij pietatis, & pacis, & luminis. *MS.* Abba Pater. *reliqua desunt.*

HACTENVS ex codice Viennensi : ex quo, primâ huius opusculi parte quædam iam adnotauimus ad epistolas, quæ in editione Plantinianâ anni M. DCXXII. sunt 26. 33. 34. & 37. Ab hoc autem codice aberant epistolæ 13. 14. 36. 39. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. & 50. Has porro quas hîc dedimus lectiones diuersas si quis compareret cum ijs quas

ex codice Vaticano excerpfit Sacchinus noster (habenturque ad finem Antuerpiensis editionis), agnosceret, non vno eas loco inter se conuenire. Caterum feram ego æquo animo, obijci mihi, collectas à me interdum minutias, putà transpositiones vocum, nouas interpunctiones, & scribendi formas quasdam nunc exoletas; dum mihi concedatur, hæc quoque ad nitorem Paulinianæ dictionis atque integritatem pertinere. Ecquis enim ignorat, aptâ vocum collocatione parari orationi suauitatem, & quamdam à numeri concinnitate maiestatem? Ecquis non videt, malè interpunctâ oratione prodi auctoris sensum, ac mentem euerti: adeò vt vir quamlibet disertus aliud egisse dum scriberet, ac tantum non delirasse videatur? Scribendi formas iam desitas si quas collegi, non eo animo feci vt eas in communes vsus reuocarem, sed vt illas potius, ex fide probatæ notæ codicum deprehensas, in antiquis reuererer. Quod reliquum est, quascumque vulgati textus, nonnullis adiectis aut detractis vel immutatis vocibus, emendationes ex codice Viennensi exhibui, confido, ab erudito censore si non omnes, certè plerasque probatum iri: vt in quibus Paulini genius, æquo rerum æstimatori purus atque integer reluceat.

F I N I S.

INDEX. I.

Scriptores in hoc opere citati.

A

Acta Apostolorum. 36. 115.
Acta Martyrum, Antidij
 Episcopi Bisontini, Nicasii Reme-
 nsis, Desiderij & Valerij Lingo-
 nensium, Florentini & Hilarij
 Sedunensium in Æduis. 188.
 Ado Viennensis. 66. 85.
 Agaunensium Martyrum Acta
 sincera auctore Eucherio Lug-
 dunensi Episcopo. 86.
 Alexandrina Synodus. 166.
 Aloysius Lippomanus. 150.
 Ambrosius. 131. 142. 217. 234.
 Ambrosius Leo. 179. 259.
 Ammianus Marcellinus 150.
 Ampelius 255.
 Andreas Schottus. 5. 127.
 Anonymus auctor de S. Paulino.
 254.
 Anonymus auctor epistolarum
 ad Geruntij filias 131. 248.
 Antonini Itinerarium. 195.
 Antonius Carocciolus. 197.
 Antonius Posseuinus. 179.
 Appianus. 195.
 Arnobius. 237.
 Athanasius 158.
 Augustinus. 8. 130. 144. 178.
 181. 186. 189. 190. 191. 194.
 195. 215. 218. 239. 241. 242.

243. 244. 246. 255.

Ausonius. 131. 132. 133. 135. 136.
 217. 230. 232. 233.

B

Balduinus 181.
 Baron. 5. 80. 103. 132. 133. 139.
 140. 145. 147. 148. 149. 154.
 175. 180. 186. 189. 190. 192.
 193. 196. 198. 199. 214.
 Bartholomæus Chiocharellus.
 197. 198.
 Basilus. 255.
 Beda. 195.
 Breuiarium Romanum. 178.

C

CAntica Canticorum. 107.
 114. 120.
 Carolus à S. Paulo. 159.
 Cassiodorus. 131. 143. 256.
 Chronicon Alexandrinum. 147.
 Cicero. 191. 195.
 Claudius Taurinensis. 145. 257.
 Concilium Romanum sub Hilario
 Papâ. 194.
 Concilium Romanum III. sub
 Symmacho. 195.
 Concilium Lateranense sub Mar-
 tino I. 196.
 S. Cyprianus. 237.
 Cyprianus S. Cæsarij discipulus.
 93.

Deuteronomium

D

D Euteronomium. 109.
Dionysius Halicarnasseus.

134.

Dionysius Petavius. 180.

Donatus. 191.

Dungalus. 145. 190. 257.

E

Ecclesiastes. 28. 120.**E**ccelesiasticus. 24. 26. 28. 32.

114. 116.

Eucherius Lugdunensis. 63. 85.

247. 255.

Eusebius. 255.

Exodus. 49. 106.

F

Ferdinandus Vghellus. 156.

193. 197.

Flodoardus. 188.

Florarium. 187.

Florus Lugdunensis. 14. 17. 66.

160.

Fortunatus. 137. 232. 235.

Franciscus Sacchinus. 60. 232. 239.

141. 152. 217.

Fredegarius. 81.

Fronto Ducæus. 8.

G

Genesis. 24. 25.

Gennadius. 60. 64. 143. 166.

169. 183. 193. 256.

Gentianus Heruetus. 150. 151.

Gregorius Magnus. 178. 179. 180.

188. 195. 251.

Gregorius Nazianzenus. 255.

Gregorius Turonensis. 11. 60. 95.

165. 166. 249.

Gruterus. 95.

Guibertus Gemblacensis. 169.

H

Henricus Canisius. 194.

Henricus Grauius. 5. 6.

127.

Heribertus Rosvveydus. 5. 102.

127. 150. 154. 155.

Hermannus Contractus. 194.

S. Hieronymus. 4. 5. 6. 45. 46.

131. 133. 143. 147. 148. 150.

183. 185. 186. 190. 236. 238.

255. 272.

Hieronymus Platus. 141.

Hieronymus Vignierus. 195.

Hilarius Arelatensis. 63. 68.

Hilarius Pictauiensis. 237. 255.

Hilarus Papa. 158.

Hincmarus Remensis. 188.

Honorius Augustodunensis.

193.

Honorius Imp. 196. 246.

Hugo Floriacensis. 81.

I

Iacobus Seuertius. 80.

Iacobus Sirmondus. 160.

Idatius. 135. 142. 218. 247.

Ieremias. 108. 119.

Ioannes Bollandus. 60. 187.

Ioannes Chrysostomus. 255.

Ioannes Cimiliarcha Ecclesiæ

Neapolitanæ. 197. 201.

Ioannes Columbi. 67.

Ioannes Diaconus auctor Vitæ

S. Gregorii. 257.

Ioannes Diaconus Neapolitanus.

198. 199.

Ioannis Euangelium. 25. 36. 39.

40. 54. 113. 114. 216. Prima

Epistola. 26.

P p

Ioannes Monachus, discipulus S.

Odonis. 167.

Ioannes Trithemius. 258.

Iob. 37.

Iornandez. 147. 178. 182.
189.

Iosias Simlerus. 86.

Isidorus. 180. 256.

Iulianus Pomerius. 248.

L

Lactantius. 237. 255.

Latinus Pacatus. 192.

Leo Ostiensis. 159. 198.

Liber de limitibus. 195.

Liber de Romanis Pontificibus.
154.

Lipsius. 134.

Liuius. 191.

Lucas Euangelista. 33. 35. 51. 52.
54. 113.

Lucas V Vadingus. 197.

M

Marcellinus Comes. 142. 146.
147. 174.

Marianus Schottus. 194.

Martius. 256.

Martyrologium Romanum. 193.

Matthæus. 23. 28. 29. 34. 35. 51.
52. 54. 112. 113. 116. 117. 118.
236.

Menologium Græcorum. 193.

Messala. 256.

Michael monachus. 193.

Miræus. 166.

Mombritius. 199.

N

S. Nictetij Lugdunensis Epif-
copi Vita. 96.

Nicolaus Abramus. 134.

O

S. Odo Abbas Cluniacensis.
167.

Origenes. 166. 182. 183.

Orosius. 181. 182. 255.

P

Palladij Lausiaca, quæ & Hera-
clidis Paradisus. 150. 151. 152.
183. 185. 186.

Papirius Massonus. 66.

Paulinus Petricordias. 11. 12. 137.
231. 249.

Paulinus Presbyter, auctor Vitæ
S. Ambrosij. 175. 176.

S. Paulinus Nolenis, cuius scripta
omnes ferè huius operis pagi-
næ loquuntur.

Paulus Apostolus, ad Romanos.
22. 24. 107. 108. 109. 117. Ad
Cor. prima. 26. 28. 35. 51. 52.
62. 115. Ad Cor. secunda. 28.
29. 114. Ad Galatas. 51. Ad
Ephesios. 114. Ad Colos. 114.
Ad Timotheum prima. 37.
51. 53.

Paulus Diaconus. 178.

Philippus Ferrarius. 187. 197. 214.

Plinius. 152.

Procopius. 180. 187.

Prosper. 68. 130. 133. 142.

144. 146. 178. 180. 194. 195. 248.

Proverbiorum liber. 22. 25. 34.
50. 51. 56. 113. 116.

Prudentius. 134. 234.

Psalmodum liber. 25. 26. 27. 34.
37. 39. 54. 55. 107. 108. 109.
110. 112. 113. 114. 115. 116. 120.
223. 224. 225. 226.

Ptolemæus. 195.

R

R Abanus Maurus. 272.
Regum liber primus. 109.
Secundus 26. Quartus 130.
Ruffinus. 151. 182. 183. 185. 186.
255.

S

S Aluianus Massiliensis. 65.
Sapientiae liber. 25. 26. 32. 222.
236.
Seruius. 134.
Seuerus. 137. 140. 149. 166. 166.
167. 231. 235. 247.
Sidonius. 255.
Sixtus Papa I. 158.
Socrates. 142. 150.
Strabo. 195.
Suetonius. 134.
Surius. 85. 179. 192. 196. 197.
199.
Symmachus. 136. 255.

T

T Abula Itineraria. 195.
Tertullianus. 237.
Theodosianus Codex. 136.
Theophilus Raynaudus. 80.
Thomas Galletus. 104.
Tobiae liber. 24.

V

V Ictorinus. 257.
Victor Vitensis. 188.
Vigilius Papa. 94.
Vigilius Tridentinus. 175.
Virgilius 133. 134.
Vita Eucherij & Gallae, Confor-
fortiae ac Tulliae. 69.
Vranus. 74. 101. 129. 131. 179.
180. 192. 196. 197. 198. 199.
200. 214. 215. 222.
Vsuardus. 187.

Z

Z Ofimus.
147.

INDEX. II.

MSS. codices subinde producti.

- A** *C. in Eti monasterij, seu de Aceio.* 167.
S. Augendi Iurensis. 86. 96. 167. 193.
S. Benigni Divionensis. 183.
Cartusiae Portarum. 130. 218. 240.
Clareuallensis. 183.
Cluniacensis. 8. 61. 104. 121. 254.
Collegij Claromontani. 183.
Corbeiensis. 193.
Firmitatis ad Graonam. 183.
Fontanete sis. 256.
S. Lazari AEduensis. 81.
S. Mariae Remensis. 183.
Mediceus. 179. 180. 192.
Nolanus. 105.
Puteanus. 8. 41. 57. 160.
S. Stephani Lugdunensis. 81.
Trecensis. 222.
Vallis Lucentis. 167.
Vaticanus. 130.
Viennensis, olim Bonaeuallis. 8. 41. 57. 61. 104. 121.

INDEX. III.

Rerum & Verborum.

A Brahe laus. 38. 36.
Absalonem mortuum cur
 fleuit David. 26. 27.
 Acindynus Episcopus. 193.
 Aedilitas curulis. 131.
 Aetherius, qui & Etherius, &
 Eucherius Lugdunensis
 Episcopus. 81. 94. 95.
 100. 101.
 Agaunesium Martyrum Acta
 germana auctore Euche-
 rio. 85.
 Agauni situs. 87.
 Agenda quæ Christus iussit,
 ut adipiscamur quæ spo-
 pondit. 40.
 Agricola Episcopus Cabilo-
 nensis. 96.
 Alacarnum 98.
 Alani. 192.
 Alarici irruptio in Orientem.
 147.
 Alaricus Romam obsidet.
 182. eandem capit. 178.
 Albina nurus Melanix senio-
 ris. 183.

Alethius nonnullis creditus
 S. Paulæ gener, maritus
 Rufinæ. 4. 5. 6. frater fuit
 Florentij Cadurcensis E-
 piscopi. II. ipse etiam post
 fratrem eius vrbis Episcopus
 11. ad eum Paulini
 epistola. 48.
 Amachius Subdiaconus. 162.
 Amandus Burdegalenfis E-
 piscopus. 11. 177.
 Ambrosius Abbas Agaunen-
 sis. 85.
 S. Ambrosius consecratus
 Episcopus octauo die post
 Baptismum. 140. eius a-
 mor erga Paulinum. 138.
 142. quo die & anno mor-
 tuus. 175.
 Amicitia humanæ leuitas.
 106.
 Anastasius Papa. 157. 174.
 Aper Tullensis Episcopus.
 177.
 Arcadij Imp. dies & annus
 obitus. 182.
 Arelas obsessa à Gotthis. 68.
 Pp 3

Artemius Aruernensis Episcopus. 11.

Arula fluuius. 91.

Aspar Dux exercitus Romani. 181.

Atella Campaniæ ciuitas : aliquot eius Episcopi. 194. 195. ex Atellæ ruinis exstructa Auerfa, siue Aduerfa. 195.

S. Athanasij dies & annus obitus. 150. 218.

Augendus Monachus Lirinensis. 61. 63.

Augustinus quo die & anno consecratus Episcopus. 130. 144. moritur dum obsideretur Hipporegius, 180.

Aurelianus Presbyter. 74. 101.

Aurelius amicus Seueri Sulpicij. 166.

Aurelius Confortiæ proculus. 72. 73.

Aurum Ophaz. 269.

Auxanius Arelatensis Episcopus. 94.

Azolinus primus Episcopus Auerfanus. 195.

B

B Alduinus Abbas. 167.

Baptismo æquiparatur

ingressus in religionem. 141.

Bassula Seueri socrus. 166.

Benedictus, id est, Christianus. 143.

Bernardus Archiepiscopus Neapolitanus. 197. 201.

Blæfilla S. Paulæ mater. 4.

Blæfilla S. Paulæ filia. 45. 46. 47.

Bonus Consul Neapolitanus. 202. 203.

Burdegalæ natus est S. Paulinus. 222.

C

Cæsius Arelatensis Episcopus. 93.

Cæsius filius Sergij Ducis Neapolitani. 206.

Calepodius Episcopus Neapolitanus. 159.

Camillorum familia gentis Furia. 5.

Candidianus. 162. 177.

Candidus Senator. 88.

Captiui liberati. 99.

Capua metropolis Campaniæ. 158.

Cardamas lator epistolarum ad Paulinum. 161. 174.

175. 176.

Cataphronius Presbyter. 98.

Catechumenorum religio.

140.

Celia ciuitas Apuliæ. 195.

Celsus Subdiaconus. 74. 101.

Christum quia amauit Paulinus, ideo omnia bona in se habuit. 227.

Chronologica totius huius operis compendio collecta. 218.

Clarus S. Martini discipulus. 166.

Clotarius Rex Francorum, vel potius Alanorum, cuius filia ægrotans sanatur. 74. 75. 102.

Codices antiqui sæpe ab antiquarijs, interdum à compactoribus vitiati. 8.

Cœcæ duæ lumen recipiunt. 98.

Confacerdotes Papæ quinam sint. 158.

Consortia Eucherij filia. 64. 69. 102.

Constantinus Magnus. 91.

Consulum insignia. 132. 133. 136.

D

DAuid cur infantem filium non fleuit mortuum, quem fleuerat ægrotum. 26. 27.

Delphinus Episcopus Burdegalenfis. 139.

Difficilius est ingenta quam apposita separare 116.

Diogenianus Albigenfis Episcopus. 11.

Diues immisericors. 33. 34.

Dominicâ die ordinati Episcopi. 144. 154.

Donatus. 183.

Doryx, quibusdam Araxis fluuius Armeniæ. 272.

Dynamius Ecolismæ Episcopus. 11.

E

EBromagum. 163. 164. 230.

Eclanum, hodie Frigentum, antiquus episcopatus in prouinciâ Beneuentanâ. 195.

Eleazarus mendicus. 33. 35. 54.

Electionis Episcoporum consuetudo in Ecclesiâ Lugdunensi. 66. 67.

Eleemosynæ virtus. 250.

Eluso vel Elusio in Galliâ Narbonensi, mansio Sulpicij Seueri, 142. 163.

Endelechius. 143.

Energumeni purgati. 98. 99.

Episcopi simul plures in eadem ciuitate. 156.

Episcopi soli inuitati ad Nates Romanorum Pontificum. 157. 158.

Epistolæ S. Paulini fluentes lac & mel. 239.

Eucherius Lugdunensis Episcopus. 61. 63. 64. 66. 67. 68. 69. 73. 85. 93. 101.

Eucherius iunior, Lugdunensis Episcopus nullus fuit. 80.

Eucherius Stiliconis filius. 182.

Eusebius Atellanensis Episcopus. 195.

Eusebius Seueri amicus. 166.

Eusebius lator epistolæ Paulini. 239.

Eustasius Presbyter. 98.

Eustochium S. Paulæ filia. 4. 41. 45.

Exuperantius Episcopus in Lucaniâ. 196. 224.

Exuperius Campidoctor. 88.

Exuperius Episcopus Tolosanus. 11.

F

Faber à Sanctis Agaunensibus verberatus, fit Christianus. 91.

Fasti duplicis generis. 135.

S. Felici nolano natales XV. ex anno Christi 394. cecinit Paulinus. 135. 257.

Felix Episcopus Atellanensis. 195.

Flavius vir Illuster. 98.

Florentinus & Hilarius Martyres Seduni in Æduis. 188.

Florentius Episcopus Cadutensis. 11.

Formula Paulini in claudendis epistolis. 62. 104. 117.

Fortunatianus Aquileiensis Episcopus. 159.

Fortunatus Episcopus Neapolitanus. 198. 199.

Fundana basilica. 156.

Furia gens. 5.

G

Galla Eucherij coniux. 61. 63. 69.

Gallus in Seueri Dialogo inloquutor. 166. 167.

Gazophylacium mensa pauperum. 50.

Geisericus Vandalorum Rex. 80.

Gelasius monachus Lerinensis. 61. 63.

Genaua vrbs. 87.

Gothi dicti etiam Vandali. 187.

Gregorius Papa IV. 104. 212.

Guntharius

Guntharius Vandalorum in
Africâ Rex. 180.

H

HEcce ex primoribus pa-
latij. 76. 78.

Honoratus Abbas Lerinen-
sis, & postmodum Arela-
tensis Episcopus. 61. 63.
64.

Hyæna quale animal. 152.

I.

IAnuarius Episcopus Bene-
uentanus. 159.

Importunus Atellanensis E-
piscopus. 195.

Iob laudatus. 35. 36. 37.

Iohannes Episcopus Neapo-
litanus, huius nominis I.
197. 214. 228.

Iohannes Episcopus Neapo-
litanus, huius nominis. IV.
197. & seq.

Isaac Genauensis Episcopus.
92.

Iulianus Pelagianus, ortu A-
pulus, episcopatu Atella-
nensis. 193. 194. 195. 196.

L

LAcrymæ piæ laudatæ.
24. 25.

Lacrymis ponendus modus.
28.

Lætus Blæfillæ mariti pater. 5.

Lampius Barcinonensis Epif-
copus. 138. 139.

Lemannus lacus. 87.

Leo Consul Neapolitanus.
203.

Leo Diaconus, exinde Papa.
194.

Leontius Foroiulienfis Epif-
copus Martyr. 68.

Lerinus insula. 61.

Lerus insula. 61. 63. 64. 66.
68.

Licentius 127. 144.

Lot commendatur. 35. 36.

Lotharius Imp. 206.

Lucillus Episcopus Veronen-
sis. 159.

Lugdunensium Episcopo-
rum antiqui tres catalogi.
81.

Lugduni incendium. 97.

Lupus Episcopus Lugdunen-
sis. 95.

M

MAcarius Alexandri-
nus. 150. 151. 152.

Marcianum locus propè Pu-
teolos 198.

S. Martini Vita laudata, &
quando scripta. 149. 163.
165.

Masceldelus in Africâ Præ-
fectus. 182.

Qq

Matonuicus. 74.

S. Mauricius. 88.

Maximianus Herculus. 86.

87. 88. 89. 91.

Melania senior Sancti Paulini confanguinea, 149.

primus eius Româ in Orientem abscessus. 150. 219.

reditus Romam post quinque lustra, & per Nolam transitus. 149. 170. 220.

altera eius peregrinatio Româ in Siciliam, indeque in Africam. 183. 185. 186. 215. 220. pura eius fides, & morum sanctitas. 186. 187.

Melania iunior, in Sanctarum canonem recepta. 183. 186.

Memor seu Memorius Episcopus Capuanus. 193.

Misericordiae in pauperes exempla & laus. 36. 37. ad eam adhortatio. 50.

Mons Martius. 70.

Mors somnus. 28.

Mors immatura, acerba. 45. 46.

Morti proximo S. Paulino apparent Sancti Ianuarius & Martinus. 225.

Munerarius Ecclesiae Pauli-

nus. 33.

Musturnacus ager. 98.

N

Natales dictae ordinationes Episcoporum. 154. 157.

Neapolitani Consules, Bonus, Leo, Andreas, Gontardus, Sergius. 210. 211. 212.

Nicetae Dacorum Episcopi duplex Nolam aduentus. 149.

Nicetius Lugdunensis Episcopus. 95. 96.

Nomina improborum praetermissa in diuinis Scripturis. 34. 35.

Nuper aduerbium quid designet. 166. 191.

Nycticorax, seu Nycticora, figura poenitentis. 111.

O

Olympius Episcopus. 21. 153.

Onerari nolebat Paulinus verbis beatificantibus. 107.

P

Pacatus. 179. 192.

Pammachius Paulinae maritus, Paulae gener. 4. 5. 13. pauperes pauit ac

vestiuit in basilicâ S. Petri
Vaticanâ. 29. 30. 31.
Panum multiplicatio in de-
serto. 29. 30.
Paralytica matrona sanatur.
91.
Paschasius Diaconus. 162.
177.
Patricius nullus fuit Episco-
pus Nolanus. 156. 157.
Paula Romana vidua sancti-
tate quàm genere illustri-
or. 3. eius ex Toxotio
quinque liberi. 4.
Paulina S. Paulæ filia. 4. 5.
ætatem puellæ stipendijs
senectutis ornauit. 26. va-
riæ eius laudes. 40. 46. eius
annus obitus. 147.
Paulinus baptisatur. 219. an-
nus eius natalis. 130. 218.
Consul suffectus, & quo
anno. 133. & seqq. 219. eius
operum editiones variæ. 6.
non omnia eius opera pro-
dierunt. 60. 258. quo die
& anno factus Presbyter.
139. 142. quo die & anno
mortuus. 129. 214. eius
ætas 131. eius ad Pamma-
chium vnam tantum epi-
stolam agnoscit Florus. 17.
duas scripsit ad Sanctum

& Amandum. 103. Pauli-
nus prouocat Sidonio te-
ste. 255. Non est auctor
Vitæ S. Ambrosij. 258.
259. Africana S. Paulini
captiuitas. 178. & seqq.
259.
Paulinus Petricordias. 11.
scripsit sex libros Carmi-
num de S. Martino. 12.
137. 249.
Paulus Episcopus Nolensis.
155. 156.
Paupertas alia Paulini, alia
Seueri. 164.
Pegasus Petragoricensis E-
piscopus. 11.
Pellicanus quid physicè, quid
mysticè. 110. 111.
Periurus diuinitus plectitur.
99.
Pharus 1370. habens cande-
las quibus per annum die-
bus accendi solita. 154.
Pinianus. 183. 184. 216.
Placere Deo beatum. 32.
Poëtarum & Philosophorum
ethnicorum mendacia.
38. 39.
Postumianus. 162. 170.
Postumianus Presbyter. 223.
Postumianus cum Gallo in-
terloquutor in Dialogo

Seueri 166. 167.

Præturæ urbanæ ordo. 131.

Primus Episcopus Atellanensis. 195.

Protasius Episcopus Mediolanensis. 159.

Prouinciæ Italiæ ciuiles & ecclesiasticæ. 159.

Publicola senioris Melaniæ filius. 183. 216.

Q

Q Vadriga pia Pammachij. 46.

R

R Adagaisus Gotthorum Rex Italiam inuadit, & cæditur. 146. 190.

Regia, Vaticanæ S. Petri basilicæ princeps porta. 29. 42.

Regij Iulij incendium ab Alarico. 182. 184.

Rogatus pater S. Paulæ. 4.

Romanianus. 127. 144.

Ruffina S. Paulæ filia natu minima. 4. eruditis non paucis credita vxor Alethij. 5. nubilis cum Sancta Paula in Palæstinam ex Vrbe abscederet. 6. verisimilius nunquam nupta. 45.

Ruffinus interpres Homilia-

rum Origenis in Genesim, in Leuiticum, & in Numeros. 183. 185. Hieronymo scorpius dictus: eius mors in Siciliâ. 183.

S

S Acerdos Episcopus Lugdunensis. 96.

Saluius Episcopus. 92.

Salodorum castrum. 91.

Salonius Eucherij filius. 64. 65.

Sanctos suos educit Deus in magnificentiâ. 228.

Sapaudia. 102.

Saraceni Italiam bello petunt. 205.

Sellæ curulis ius, 132.

Septuaginta Interpretum versio quomodo ad nos peruenit corrupta. 8.

Serena vxor Stiliconis. 181. 182.

Sergius Neapolitanus Consul. 205. 206.

Sigebertus Rex. 76. 102.

Sigismundus Burgundionum Rex. 85.

Simplicianus Mediolanensis Episcopus, 157. 175.

Simplicius Viennensis Episcopus. 11.

Sisinius, Martyrius, & Ale-

xander Martyres quando
passi. 175. 220.

Sorianus. 162.

Spiritus sanctus arrhabo Dei
in terrâ. 39.

Stercorius Episcopus Canu-
sinus. 159.

Stilico. 181. 182. 175.

Sulpicij Seueri ad perfectio-
rem vitam conuersio. 168.
silentium eius quale. 169.
eius Dialogorum de San-
cto Martino libri tantum
duo. 166.

Symmachus Episcopus, vt
videtur, Capuanus. 193.
196. 223. T

TEmpus omni rei sub cœ-
lo. 106. 109.

Terræ motus in morte S.
Paulini. 224.

Testamenta duo, oris diuini
labia. 34.

Theodorus Octodorensis E-
piscopus. 91. 92.

Theodosij Magni victoria de
Eugenio & Arbogaste. 143.
eius annus & dies obitus.
142.

Therasia Paulini coniux an
fuerit marito superstes, an
cum illo Sanctis adscripta.
215.

Theridius. 162. 170.

Tiberij Episcopi Neapolitani
captiuitas. 202 & seqq.

Tigridius monachus Leri-
nensis. 61. 63.

Titiana mater mariti Blæ fille.
5.

Toxotius S. Paulæ maritus. 4.

Toxotius S. Paulæ filius. 4.

Trabea multiplex. 133.
134.

Tullia Eucherij filia. 64. 69.
102.

V

Vaticana S. Petri basilica
vetus descripta. 30. 31.

Venerandus Aruernensis E-
piscopus. 11.

Venerius Episcopus Medio-
lanensis. 157. 175.

Veranus Eucherij filius. 64.
65.

Victor Martyr Agaunensis.
90.

Victor Martyr Salodori. 91.

Victor tabellarius Seueri &
Paulini. 12. 48. 149. 161.
169. 170. 171.

Vidua duo minuta. 52.

Vigilantius. 162. 168.

Vincentius Capuanus Epif-
copus. 158.

Vincentius Lerinensis. 65.

Virginum decem parabola
explicata. 118. 119. 120.

Virinus. 162.

Viventiolus Lugdunensis E-
piscopus. 95.

Vranus de S. Paulino, legi
olim solitus in festo Sancti
Gregorij I. Papæ. 257.

Vrsacius. 184.

Vrsatius Brixienſis Episco-
pus. 159.

Vrsatius vir clarissimus. 196.
224.

Vrsus Martyr Salodori. 91.
X.

Xystus Papa I. resistit Iu-
liano Pelagiano. 194.

FINIS.

FACULTAS SUPERIORVM.

EGO PETRVS LE CAZRE Præpositus Prouincialis Societatis IESV in Prouinciâ Campaniæ, potestate ad hoc mihi factâ ab Admodùm Reuerendo Patre nostro IOANNE PAVLO OLIVA, Societatis eiusdem Vicario Generali: & iuxta priuilegium eidem Societati concessum à Regibus Christianissimis, Henrico III. 10. Maij, 1583; Henrico IV. 20. Decembris, 1606; Ludouico XIII. 14. Februarij, 1611; & Ludouico XIV. nunc regnante, 23. Decembris, 1650. quo omnibus regni sui Typographis prohibent, ne libros ab eiusdem Societatis hominibus conscriptos, absque Superiorum eius permissione imprimant; Permitto vt PETRI FRANCISCI CHIFFLETHI liber, (qui inscribitur *PAVLINVS ILLUSTRATVS, siue Appendix ad Opera & res gestas Sancti PAVLINI Nolensis Episcopi*) à designatis ex eâdem Societate viris eruditis lectus & probatus, typis excudatur. Et quidem à Viduâ PHILIBERTI CHAVANCE, Typographi Regij, & Bibliopolæ Diuionensis, ad sex proximos annos. In quorum fidem has litteras manu nostrâ subscriptas, & sigillo nostro munitas dedimus, Diuione, VIII. Decembris, 1661.

PETRVS LE CAZRE.

Locus sigilli.

Operarum errata quedam notabiliora sic emendabis,

Pagina 18. Versu 8. lege *Epistola.*] p. 64. v. 16. l. *Marty-*
rologio.] p. 77. v. 12. l. *vigilijs.*] p. 90. v. 30. l. *Marty-*
ribus.] p. 110. v. 27. l. *propheticus.*] p. 149. v. 4. l. *Felicitis.*] p. 131. v. 15. l. *Geruntij.* p. 158. v. 30. l. *παύς.*] p. 259. v. 19.
lin. 19. dignatus. lege lin. 9 dignatus.

Chiflet, Pierre François,

Paulinus illustratus

Divione 1662

4 V.ss. 477

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10693289-1